Cel mai iubit dintre pămînteni

Marin Preda

Vol.2

PARTEA A CINCEA

I

Mă trezii fără să fi deschis ochii simțind că am adormit cu capul pe biroul meu cu lumina aprinsă. "Da, gîndii, iată, am adormit lucrînd, nu e bine, trebuie să fac ca Matilda, să mă culc seara la ora nouă şi să mă scol la cinci, şi pînă să plec la facultate pot lucra mai bine odihnit. E chinuitor să te prindă astfel somnul. Precis că iar am dormit patru, cinci ore în poziția asta." Mă întinsei şi fui mirat că eram totuşi lungit şi nu simții atingerea familiară a cristalului de pe birou şi a scaunului de sub mine. Deschisei ochii şi atunci sării brusc în picioare. Nu la birou, ci pe o masă ruginită de fier adormisem. Un bec aprins spînzura în tavan. O uşă de metal, nişte pereți negri şi o ferăstruică înaltă, zăbrelită, îmi amintiră că eram prizonier, că fusesem ridicat de-acasă şi că fusesem implicat în afacerea *Sumanelor negre.* Mă uitai la ceas: erau orele patru. Începui să mă plimb. Celula n-avea pat, ci doar această masă de un roşu murdar, pe care mă întinsesem cu paltonul pe mine. Mi-l scosei, mi-era cald, aruncai şi căciula. Mă întinsei iar, îmi trosniră oasele. Da, oasele trosnesc, ele nu ştiu nimic, fac parte dintr-un întreg, căruia i se supun. Tot astfel şi noi, spunea Pascal, facem parte dintr-un întreg mai mare şi vrem totuşi să ne credem unici... acțiune smintită, asemănătoare aceleia, să zicem, a unui picior, care n-ar vrea să mai asculte de corp şi ar lua-o rasna, ar începe să bîțîie, să se agite, nu fiindcă ar fi bolnav, ci fiindcă ar începe să creadă că sîngele care îl hrăneşte ar fi numai al lui... Aşadar, să dărîmăm cu gîndul această celulă în care n-am ce să caut şi din care trebuie să ies cît mai curînd, fiindcă sînt nevinovat, şi să practic un exercițiu preventiv care să mă ferească de surprize şi să pot accepta ce e mai rău. Deci să accept. Să-mi feresc de uzură forțele sufleteşti, care nu trebuiesc scoase în luptă: sensibilitatea trebuie reprimată, credințele şi convingerile trimise în adîncul sufletului, loviturile fizice pe care le voi primi trebuie să întîlnească un corp inert, mă vor bate să spun ceea ce nu ştiu (auzisem de asta), numai să nu mă deterioreze iremediabil, încolo n-aveau decît! Eu nu eram ca Ion Micu, să văd în ei expresia unei lumi pentru care am luptat şi am fost torturat şi convingerile mele să nu reziste. *Nu erau ai mei.* Aşadar, ce mi s-ar putea întîmpla?

Mă reaşezai pe masa aceea ruginită şi închisei ochii. Codul existent în "document", "ordonanțe" în loc de "ordine", nu poate să turbure o ființă normală. În caz contrariu se interpune un alt cod, care ghidează pe cei care m-au adus aici şi care mă vor scoate nu pentru a mă trimite acasă, ci în direcții surprinzătoare şi necunoscute. În acest sens căpitanul care m-a arestat ştie mai multe decît colonelul care a încercat cu mine un interogatoriu zadarnic. După el, după căpitan, trebuia să fiu trimis imediat acolo unde arăta codul, fiindcă o cifră m-a indicat, pe care eu o voi nega oricum. "Ordonanțe" sau "ordine" e acelaşi lucru, din moment ce teroristul fugit îmi scrisese. Era suficient. Tot ce era mai jos n-avea nici o însemnătate. Punct! Ar mai rămîne ca

orbul căpitan să fie desmințit. Pentru asta voi lupta din toate puterile. Nu sînt nici Buharin, nici Zinoviev sau Kamenev, implicat în lupta pentru putere, s-ar putea să fiu condamnat la un an, la doi sau la cinci. Nu va dori nimeni să mă ucidă, nu sînt în mişcare astfel de forțe, nu e război civil, lumea petrece, iese la manifestații, localurile sînt pline, eu însumi am petrecut cu prietenii mei în mod paşnic, aşi putea doar muri eu, de disperarea pierderii libertății. Nu simt această disperare. O să scap!... Sînt absolut nevinovat, rudele şi părinții mei nu sînt nici Pop, nici Bujoiu, nici Malaxa, foşti mari industriaşi, ci oameni simpli... Aceşti domni au fost acuzați că au trimis în Elveția valori stoarse din bunuri naționale, e foarte posibil să fi trimis, e chiar neverosimil să nu fi trimis, oricum, nu gîndul meu putea fi solidar cu ei care, chiar dacă nu erau vinovați de aceste crime, erau vinovați de altele (de pildă, de mizeria materială a muncitorilor care au lucrat în industriile lor), solidari cu un regim nu atît de liberal ca să îngăduie o puternică mişcare sindicală, existentă în lumea civilizată, care să-i împiedice să fie stăpîni absoluți ai efortului uman. Astfel de lucruri se plătesc, mai devreme sau mai tîrziu, sau chiar pe neaşteptate, cum s-a întîmplat la noi... Au ştiut cu abilitate să sugereze oamenilor că sărăcia şi chiar mizeria e o stare naturală cu care trebuie să te obişnuieşti, deşi timpurile se schimbaseră... Au speculat geniul oamenilor simpli de a putea trăi din salarii mici, de a se descurca, numai ei ştiau cum, de la o lună la alta, veşnic îndatorați şi traversînd o viață fără speranța unei uşurări de greutatea ei care le apăsa umerii. Mai bine plătit, tatăl meu nu se întorcea niciodată mai vesel acasă cu plicul în buzunar. Îl arunca mamei, tăcut şi posomorît, şi ea totuşi ştiuse chiar din puțin să facă economii şi să mă tină la liceu. Asta fiindcă eram unul, dar dacă am fi fost doi sau trei? Ce-o să zică el acum, tatăl meu, şi mai ales mama, mă pomenii întrebîndu-mă, cînd or să audă că am fost arestat? Asta oferea lumea nouă părinților şi bunicilor noştri? Şi îmi amintii de expresiile lor, la manifestația pe care o privisem cu doi ani în urmă de pe trotuar şi mă simțisem solidar cu speranța care li se citea pe chipuri, cu ardoarea credinței într-o lume mai bună.

Deodată simții un sentiment de primejdie. Alarmă! Aceşti securişti nu erau expresia aspirației acelor manifestanți într-o lume mai dreaptă, apăruseră ca o anomalie stranie, ca un virus nociv într-o societate fără experiența revoluțiilor, ci mai mult cu aceea a revoltelor repede reprimate în sînge. Şi ce era mai curios erau recrutați chiar dintre ei, dintre oamenii simpli, şi se amestecau cu ei prin tramvaie şi autobuze, pe stradă şi în restaurante, cu aerul cel mai firesc, cu capelele şi uniformele lor cu însemne albastre, ca şi cînd numai lucruri inocente ar fi făcut ei prin acele clădiri cu celule jos în beciuri.

Din nou simții un sentiment de alarmă. Îmi propusesem să-mi retrag sensibilitatea, să nu raționez în fața anomaliei, să-mi păstrez intacte forțele sufleteşti. Făcui un efort suprem şi încetai să mă gîndesc. Atunci, în tăcerea celulei, auzii un zgomot ciudat. Mă uitai în jur. Zgomotul se stinsese. Dar imediat reapăru. Îmi încordai atenția să-l descopăr. Da, îl descoperii, venea de alături, din umărul meu stîng, şi îmi dădui seama că era bătaia propriei mele inimi şi nu venea din umăr, ci din ureche. Mă înspăimîntai. Inima mă trăda. "Ce-o să fac? mă întrebai. Dacă mă condamnă, n-o să rezist." Una e forța gîndului şi alta a viscerelor. Acolo, în mațe, zăcea teama şi inima o prelua. Niciodată nu-mi bătuse cu o astfel de putere. Bătaia însă nu era nici precipitată, nici desordonată, şi curînd pulsația ei înaltă se mai potoli. Înțelesei că, fără să fi ştiut vreodată (o surpriză greu de suportat), suprimarea libertății mele nu avea urmări de conştiință, ci în instincte, ca la sticleți, care îşi bagă gheara în

gît dacă îi închizi în colivie. Într-adevăr, deşi reuşii să mă liniştesc în gîndurile mele, îmi dădui seama că mă simt rău în ființa mea. Mă ridicai, mă apropiai de uşă şi începui să bat în ea cu pumnul. Curînd auzii paşi rari apropiindu-se. Broasca scrîşni şi gardianul intră în celulă. "De ce bați?" zise. "Vreau apă!" "Uite-o acolo, n-o vezi sau eşti chior?" Într-adevăr, jos pe ciment, într-un colț, lîngă o căldare, se vedea ceva care semăna cu o cană. "Dar, zic, celulele astea n-au paturi?" Şi-i arătai masa de tablă ruginită pe care dormisem. "Or să te mute de-aici, n-am avut alta în noaptea asta." Şi-mi întoarse spatele şi ieşi cu o expresie atît de abstrasă, încît ai fi zis că nu vorbise cu un om, ci cu el însuşi.

Răul pieri aşa cum apăruse şi fără să lase urme. Respirai uşurat. Mă uitai la ceas. Era ora cinci. Au fost clipele de care m-am speriat cel mai tare pe care le-am trăit în celule. Dacă nu mă părăseau? Ce s-ar fi ales de mine? Am înțeles atunci de ce se sinucid unii în închisori. Cred că împinşi pînă la paroxism de acest rău mai puternic decît biata conştiință agresionată de revolta generalizată a viscerelor. Răul acela insuportabil nu s-a mai repetat...

II

Drumul spre o închisoare şi o noapte petrecută în celulă te îndepărtează de viața anterioară tot atît de mult ca şi o călătorie de mii de kilometri. Toți ai mei erau acum departe şi mai neverosimilă mi se părea după-amiaza de ieri şi mai ales orele petrecute de mine cu Matilda şi rudele după plecarea musafirilor. Viitorul meu apropiat nu se turburase, clar acum, în această celulă, mi se lumina deşi raza lui se îndepărta considerabil. Dar anticipez asupra stării mele de spirit. Aceste gînduri şi sentimente şi mai ales această lumină îndepărtată care era viitorul meu îmi apărură abia după ce, aşa cum dorisem şi nu sperasem să se întîmple, un ofițer superior, nu ştiu dacă era general sau chiar *Generalul,* şeful Securității regionale, mă chemă la el la orele opt. Uniforma şi galoanele sale puteau fi de general, dar înfățişarea era de plutonier. Poate chiar că asta fusese şi fusese înălțat în grad vertiginos? Oricum, ofițerii mei superiori, ca să nu mai vorbesc de general, din şcoala militară, arătau altfel.

"Ai vrut sa vezi un ofițer romвn, zise el, nici după ce ai fost arestat n-ai renunțat la şovinismul tău? Crezi că noi facem aici discriminări rasiale?" Relele presimțiri, văzîndu-i figura şi auzindu-i cuvintele, mi se confirmară.

"Ați pus în pericol Transilvania cu acțiunile voastre smintite, continuă el ridicînd vocea. Şi continuați să complotați, primiți şi dați ordine de peste hotare, împotriva regimului, în timp ce ocupați posturi în universități, crezînd că n-o să fiți demascați"...

Se înfuriase, se făcuse roşu, dar ochii săi orbi, holbați asupra mea, îmi făcură în mod straniu impresia că, pentru o clipă, implorau dintr-ai mei, care îl măsurau neclintiți şi cu aviditate, adevărul acestei lumi, care îl urcase atît de sus, sugerîndu-i în acelaşi timp temerea, din practica lucrurilor pe care fusese pus să le comită, că ar putea ajunge şi el la fel de vertiginos, în locul meu. "Te văd, eşti om ca şi mine, spunea acest fulger de privire, dar eu trebuie să te condamn: ştii tu de ce? Eu nu ştiu." Dar asta numai pentru o clipă, în timp ce furia reveni sporind în intensitate. Deşi îmi dădeam seama că n-aveam nimic de sperat din judecata unui om care făcea confuzie între şovinism şi discriminare rasială, mă agățai totuşi de acea luminiță de o clipă care lucise în privirea sa înecată în întunericul furiei şi prinsei curaj să-l înfrunt şi să mă

salvez. "..de-aia ne-a trimis aici partidul şi poporul, să apărăm cuceririle politice ale clasei muncitoare, încheie el izbind cu pumnul în birou... intelectuali, oameni cu carte, uneltesc să se întoarcă vremurile apuse..."

Eram concentrat cum să-mi conduc atacul şi nu mai auzisem clar ce spusese mai înainte. În furia lui veni întrebarea mea, care opri valul de fraze moarte în a căror magie vroia să se învăluie; "Acuzatul are dreptul la apărare sau e condamnat dinainte?" "Ce apărare, urlă el scos din sărite, şi mă înjură de mamă şi mîna i se crispa pe tampon, simțind primejdia confruntării cu un om viu şi nu cu nişte idei care îi turmentau judecata lui laşă. Aici scrie clar, dai ordine şi primeşti, trebuie să mărturiseşti ce fel de ordine, dacă nu, te aşteaptă plutonul de execuție! Ai auzit? Condamnarea la moarte.'' "Totuşi, e un drept absolut al acuzatului să se apere cînd viața lui e în joc, spusei deloc speriat, aproape zîmbind, dar fără sfidare, ci cu certitudinea că voi fi ascultat. Numai în caz de dezertare în fața inamicului soldatul e executat fără judecată, fiindcă nu mai e timp... Or în țară e linişte, nu e război civil, nu putem împuşca oameni fără să-i ascultăm..." "Noi nu sîntem judecători, spuse el, noi stabilim fapte şi trimitem dosarul în instanță. Acolo poți să te aperi, ai dreptul la ultimul cuvînt..."

Asta suna sinistru. Ai dreptul la ultimul cuvînt după pronunțarea sentinței, cînd nu mai puteai schimba nimic. Or, el mințea! Am aflat mai tîrziu că procesul era o simplă formalitate, dacă proces exista, sentința era dată de ei, în aceste birouri, procurorul o prelua, instanța, surdă, amenința că ea însăşi dacă nu se conforma, o pronunța. Din instinct am simțit însă atunci că aici se decidea totul, că prada nu era ascultată odată ajunsă în ghearele leului, dacă leu putea fi numit individul din fața mea.

"Puteți accepta ideea că un om arestat de dumneavoastră s-ar putea să fie nevinovat şi că nu e cazul să fie trimis în instanță? Dumneavoastră decideți, sînteți primul judecător şi vă rog să mă ascultați..." "Nu arestăm pe nimeni degeaba!" zise el, dar se mai potoli. "Nu spun că n-ați avut motive, dar nu apar la dumneavoastră şi motive de a pune un om în libertate după ce l-ați interogat?''

Asta era, şi nu ştiam atunci că îndată după arestare nu se căutau motive de a elibera prizonierul, ci de a-l condamna, chiar dacă acesta îşi proba nevinovăția. Telefonul sună. Generalul ridică receptorul şi ascultă. Apoi după cîtva timp spuse: "Da, arestați-l pe porcu-ăsta imediat şi să se ocupe de el Stănescu. Ceilalți, dacă v-au scăpat, dați alarma la Timişoara că trei indivizi vor să treacă Dunărea... Da, da, el să plece... Şi închise. Cum să nu, mi se adresă, îi punem şi în libertate, dar uite ce fac... Şi avui impresia, privindu-l, că face cu mine o excepție că mă mai ascultă: vorbeşte, zise. Ce e cu chestia asta, cu ordinele astea care se aşteaptă de la tine?"

Dar cum să vorbeşti cu un om care, deşi se află în fața ta, un spațiu dens (viziunea sa globală asupra delictelor) s-a interpus între tine şi el? Apropierea, confuzia fonetică între "ordine" şi "ordonanțe"' era o subtilitate derizorie pentru un om care urmărea fugari periculoşi, bandiți porci, cum era cel care trebuia chiar acum arestat, şi cine ştie ce alte cazuri de spioni şi sabotori care alimentau şi justificau existența acestei clădiri şi a lucrătorilor din ea. Nu-mi folosi la nimic suprema mea încordare cînd începui să-i povestesc ce era cu acea scrisoare şi acele cuvinte. Luminița aceea din privire nu mai apăru în ochii lui, deşi mă ascultă uitîndu-se țintă la mine, fără să mă întrerupă. Gîndul îi sbura pesemne la cei trei care s-ar fi putut să-i scape şi la alții, desigur, care erau urmăriți... Se debarasă de mine: "Trebuie să spui tot ce ştii în legătură cu

acest Iustin Comănescu, cu care ai fost prieten, şi, dacă se va dovedi că eşti nevinovat, eşti liber". Ridicai glasul: "Nu am mai multe de spus decît ceea ce aţi auzit şi alte dovezi nu pot aduce." "Mai gîndeşte-te", îmi răspunse. "N-am la ce să mă gîndesc. Daţi-mi drumul acasă, sînt nevinovat." "O să ţi se dea drumul, murmură el absent şi întunecat, dacă se va dovedi că n-ai nici o legătură cu *Sumanele negre,* şi o să explici detailat ce este cu aceste ordine... Am văzut noi alţii care se declarau şi mai nevinovaţi decît tine şi în realitate..."

Ei, ce erau în realitate? Nu mai zise nimic. O tăcere rea se aşternu pentru mine. Înţelesei deci că alţii fuseseră şi mai elocvenţi în apărarea lor decît eram eu, înşelîndu-l însă, şi că discernămîntul lui era atrofiat. Nu mă dădui însă bătut în faţa acestui om care nu avea forţa necesară a inteligenţei şi a instinctului de a tresări înaintea unui om acuzat numai pentru că într-o scrisoare i s-a spus o propoziţie ridiculă. Începui din nou să-i explic, dar el mă întrerupse brutal: "Lasă vorbele! Eşti prieten cu un criminal. Asta urmează să explici. De aceea ai fost arestat." "Dar nu l-am mai văzut din 45. Cum adică, arestaţi un om pentru că a fost prieten cu cineva pe care nu 1-a mai văzut de cinci ani şi care a fugit de-atunci? Asta înseamnă că o să-i arestaţi şi familia şi pe toţi care au fost prieteni cu el?" "Depinde!" "Dar vă declar că eu n-am părăsit oraşul atunci cînd el a plecat în satul lui departe şi am martori profesori şi pe toţi care mă cunosc." "O să-i ascultăm pe aceşti martori şi ai dreptul să-i citezi şi la proces în apărarea ta." Aşadar, gîndii, proces totuşi! Rămăsei tăcut şi încordat."Apărarea mea? strigai. Dar care e acuzaţia? Care ar fi obiectul acestui proces? Să dovedesc eu că sînt nevinovat? Cine vă dă dreptul, ce lege, să puneţi un om într-o astfel de situaţie? Pentru a aresta pe cineva, trebuie o dovadă de vinovăţie - în cazul meu, că am făcut parte din organizaţia *Sumanele negre.* Or, dumneavoastră n-aveţi nici o dovadă, atunci de ce m-aţi arestat? Credeţi că e o glumă să arestezi un om liber? Singur aţi spus că acea scrisoare nu e o dovadă. Ce rămîne atunci? Faptul că am fost prieten cu un terorist. Dar mai întîi că pe atunci nu era terorist, a devenit pe urmă, şi de ce aşi fi eu vinovat că a devenit? Am luat eu parte la acţiunile lui?"; "Asta urmează să ne dovedeşti, că n-ai luat!" "Eu să vă dovedesc?"- strigai indignat.

Nu mai aveam nici o reţinere. Aveam intuiţia că nu stătea în puterea acestui om să micşoreze răul care se abătuse asupra mea, era şi incapabil şi orb, nu cunoştea legile care guvernează viaţa oamenilor, nici cele făcute de ei, nici cele divine, dar, credeam eu, nici mai mult rău nu putea să-mi facă decît cel pe care vroia să mi-l facă, adică cel mai mare, să mă arunce în mecanismul unei anchete care nu trebuia să dea greş şi al unui proces pe care ei nu-şi puteau îngădui şi nu îngăduiau să-l piardă... Trebuie să spun că acest adevăr aveam să-l aflăm noi toţi mai tîrziu, ca adevăr clar şi distinct, dar arestarea noastră pune sub stare de alarmă toate instinctele, şi numai cei neavertizaţi, cei naivi, cei care puteau fi uluiţi cînd erau arestaţi şi strigau "dar n-am făcut nimic. Ce-aveţi cu mine?" puteau aştepta liniştiţi în celule să fie eliberaţi cu zîmbete şi scuze. Eu fusesem prevenit nu numai o dată de Ion Micu, şi abia acum, în faţa acestui om, îi înţelegeam spaima: nu auzisem de oameni arestaţi cărora apoi li se dădea drumul, ci numai de: a fost *arestat* şi atît, adică s-a terminat cu el, a fost condamnat şi a dispărut. Astfel dispăruse Cubleş la acea manifestaţie şi nu mai revenise în facultate, dar nu măsurase nimeni gravitatea şi semnificaţia faptului. Cine ştie ce-o fi făcut, gîndeam, degeaba, nu l-au condamnat ei... Tot astfel avea să mi se întîmple şi mie... În clipa aceea însă mi s-a trezit cu putere dorinţa de a-l smulge pe acest om din mecanismul

al cărui instrument era şi a-l face să înţeleagă că poate şi altfel să-şi folosească puterea, şi anume, să judece singur şi pur şi simplu să-mi dea drumul.

"Şi dacă nu pot să vă dovedesc? am reluat. Dacă toţi cei care mă cunosc, din frică să nu fie ei înşişi arestaţi arbitrar, aşa cum arbitrară e şi arestarea mea, vor spune: da, l-am văzut că e în oraş, dar n-am stat cu ochii pe el, am avut alte griji, nu ştim exact dacă a lipsit sau nu, dacă a stat *tot timpul* în oraş. Or, veţi decide dumneavoastră în faţa acestor declaraţii evazive, pentru a lua parte la o crimă ajung patruzeci şi opt de ore. Şi cum prietenia mea cu acest Iustin e dovedită de o scrisoare in care e vorba de «ordine» sau «ordonanţe» date şi primite (cine mai stă să distingă că ordine cu ordonanţe nu e acelaşi lucru), veţi ajunge la concluzia că sînt vinovat. Dar fără dovezi! strigai. Nu credeţi totuşi că trebuie să-mi dovediţi vinovăţia?"' "Se va vedea în cursul anchetei", îmi răspunse implacabil. "O să vie o zi, îi spusei atunci cu o încredere aproape sălbatică în viziunea pe care o avusei în clipa aceea, cînd o să fiţi în locul meu, dar nu nevinovat, şi voi depune mărturie împotriva dumneavoastră. Cunosc istoria revoluţiilor şi vă asigur că totdeauna (şi nici revoluţia proletară n-a făcut excepţie) cei care s-au aflat în situaţia dumneavoastră au avut soarta victimelor lor."

III

...Nu mai pot continua relatarea acestor amintiri, această parte a lor. O greaţă insuportabilă mi se urcă în gît, şi ca o amintire a anilor cînd, după ce am fost iar liber, am aşteptat să se îndeplinească această prezicere. Nu s-a îndeplinit nimic... Această greaţă mă apuca îndată ce vedeam uniformele pe stradă şi chipurile care afectau că sînt şi ele ale unor oameni obişnuiţi... cu neveste şi copii şi bucurii simple ca oricare dintre noi... Dar iar anticipez o experienţă pe care abia ar urma s-o evoc aici... O voi scurta, deşi e o verigă groasă în destinul meu. Ar trebui să scriu despre asta o nouă carte, cea de faţă născîndu-se numai pentru a putea să ajung în aceste zile care mi-au mai rămas, la o scenă, una singură, cînd într-o dimineaţă m-am pomenit cu o floare pe biroul meu... Această scenă mă obsedează şi nu perversităţile acelor timpuri al căror mit primitiv ai barbar deşi s-a prăbuşit semenii mei încă nu se desmeticesc, sînt încă neîncrezători, ca şi cînd s-ar teme să nu-i reînvie cadavrul; vor să-l lase să putrezească total şi abia după aceea să-i arunce cenuşa în vînt.

"Mă ameninţi? rînji el cu o cruzime care abia atunci i se desvălui. N-o să mai ai ocazia! N-o să te mai întorci de-acolo de unde o să te trimit, contrarevoluţionarule!" "Nu se ştie! îi răspunsei îndîrjit. Vreau să vă pun o întrebare: ce v-au făcut dumneavoastră oamenii de îi arestaţi? Ce suferinţe v-au provocat? Aţi trecut prin vreun război civil în care contrarevoluţionarii v-au ucis familia, prietenii, copiii? Aţi fost torturat la poliţie ca vechi ilegalist? Aţi avea o justificare. Nu, nimic din toate astea nu vi s-a întîmplat, vă cunosc, cei care au trecut pe-acolo arată altfel... Atunci ce-aveţi dumneavoastră cu oamenii de-i arestaţi? N-aţi citit puţină istorie? Nu ştiţi că istoria nu stă pe loc, că după ce apare un val, se sparge, şi un altul vine din urmă?" "Nu, zise el, nu sînt aşa de mare filozof ca tine, eu îndeplinesc sarcina pe care mi-a încredinţat-o partidul, de a stîrpi pe toţi duşmanii poporului, indiferent sub ce

mască s-ar ascunde, şi degeaba îmi vii tu cu teorii, chestii istorice şi alte baliverne, n-avem noi acuma timp de asemenea parascovenii. După tine ar trebui să lăsăm burghezia să-şi facă toate mendrele şi noi să ne uităm şi să filozofăm, c-o fi, c-o păţi, pînă ne-am trezi toţi omorîţi de legionari şi criminali de război care au format bande teroriste prin munţi şi atacă satele în haite, ca lupii... Lucrătorii noştri îşi dau viaţa urmărindu-i prin coclauri şi mă mai ameninţi şi tu ca un inconştient, chiar aici în biroul meu...'' "Da, zisei şi eu cu ironie, am şi poziţia cea mai potrivită ca să vă ameninţ!" "Da, dar ia să ai un pistol-mitralieră în mînă şi să mă prinzi în munţi, te-aşi vedea eu că n-ai mai face cu mine teorii istorice şi m-ai ciurui fără discuţie, ca un duşman de clasă înrăit ce eşti!" "De ce aşi fi eu duşman de clasă? Faceţi ipoteze cu pistoale-mitralieră şi munţi şi asupra sentimentelor mele de clasă (deşi ştiţi din dosar că tata e muncitor), numai ca să mă puteţi înfunda. Ce nevoie aveţi? Nu vă ajung duşmanii din munţi?"

Strania luminiţă de la început reapăru în privirea lui odată cu răcnetele care urmară şi, spre fascinaţia mea, nu se mai stinse tot timpul cît urlă: "Ştiu eu de ce fac astfel de ipoteze cînd rămăşiţele bandelor *Sumanelor negre* care n-au fost încă stîrpite s-au unit cu legionarii şi criminalii de război care asasinează activişti de partid de la sate, crezînd că n-o să punem noi mîna pe ei şi o să vină anglo-americanii să-i aducă iar la putere! Am spus: ancheta va lămuri ce e cu scrisoarea asta şi cu ordinele care se aşleaptă de la tine şi, dacă se va dovedi că eşti nevinovat, ţi se va da drumul. Dacă nu, la canal, să puneţi acolo umărul la o construcţie măreaţă şi să nu mai aveţi cum să primiţi sau să daţi tot felul de ordine sau ordonanţe teroriştilor fugiţi în Occident. Poate vă învăţaţi minte!" O mînă mă bătu pe umeri şi mă ridicai. Apăruse un securist care mă duse în celulă.

Ar fi trebuit totuşi ca luminiţa aceea să mă salveze. Sau poate m-a salvat doar pe jumătate? Sau poate chiar mi-a salvat viaţa? Fiindcă după un proces care n-a durat mai mult de cincisprezece minute nu m-au trimis la canal, unde pe urmă am auzit că mulţi au murit, ci m-au condamnat la trei ani de închisoare, practic la muncă forţată în minele de plumb de la Baia-Sprie. Mai bine a fost acolo decît cele trei luni petrecute în beciurile Securităţii, unde am fost torturat aproape tot timpul, nu fizic, ci prin agresiune şi violenţă asupra intimităţii simţirii şi gîndirii mele fireşti, pînă la halucinaţie, să spun ce era cu ordinele acelea, ce fel de ordine aşteaptă acel Iustin să-i dau eu de-aici din ţară? Eram smuls din somn în miez de noapte, dus într-un birou unde un ofiţer, totdeauna altul, începea întîi prin a-mi oferi o ţigare chiar din tabacherea lui, pe urmă: numele, prenumele, profesia, părinţii, rudele, prietenii şi povestirea detailată a tot ce-am făcut după 23 August şi pînă în prezent. Aceeaşi povestire, de zeci de ori, uneori doar relatată, alteori scrisă. Apoi începea interogatoriul. Cînd l-am cunoscut pe Iustin? Ce fel de om era? Ce discutam împreună? Ce prieteni comuni mai aveam? Uneori ţinîndu-mă în picioare, alteori pe un scaun fără spetează, ore în şir, şi silit să povestesc neîncetat. Uneori cu lampa de birou în ochi, cu un bec orbitor, alteori silindu-mă să-l urmăresc, ca să-i pot auzi întrebările, plimbarea odihnită de-a lungul şi de-a latul biroului. Ajunsesem să mă gîndesc cu nostalgie la primirea şi interogatoriul colonelului ungur în biroul căruia nimerisem parcă din întîmplare în seara cînd fusesem arestat. Cînd am ieşit după trei ani l-am întîlnit odată pe stradă şi l-am oprit. Nu mai era colonel şi l-am întrebat dacă îşi mai aduce aminte, aşa şi pe dincolo, de un universitar, într-o seară, la el în birou... "Nu, dragă, mă confunzi, eu sînt ober chelner la restaurantul «Făgetul»,

de şapte ani lucrez acolo", şi s-a îndepărtat repede, stîrnindu-mi îndoieli. Totuşi, nu mă înşelam, avea aceeaşi mustăcioară blondă şi acelaşi păr uşor patinat şi pieptănat lins. Acelaşi glas, dar bineînțeles nu aceeaşi bună dispoziție jovială de atunci. Mi-a rămas din acele trei luni petrecute la Securitate, pe lîngă un sentiment insuportabil de mare nelinişte, pe care numai munca istovitoare din mină l-a mai atenuat, şi o nedumerire. De unde învățaseră acei băieți, care mai toți erau cam de aceeaşi vîrstă cu mine şi păreau toți ori de pe la țară, ori fii de muncitori, tortura rafinată cu ajutorul unui interogatoriu? Cine le desvăluise astfel de secrete, care nu se coc decît prin practică veche în această meserie şi bineînțeles în servicii la fel de vechi şi cu tradiție? Nu ştiu cine îi învățase, dar n-am surprins la nici unul nici cel mai mic semn că ar fi vorba de o tehnică învățată. Nu, era una însuşită şi care făcea în întregime parte din chiar gîndirea lor intimă. Nu erau automate, cum s-ar putea crede. Simțeau că trăiesc în mod firesc torturîndu-mă pe mine şi aveau surîsuri fine, cînd de fiecare dată protestam: dar am mai făcut aceste declarații de sute de ori. Sau: vă cred, şi eu dacă aşi fi în locul dumneavoastră aşi fi nedumerit de această scrisoare şi aşi pune aceleaşi întrebări. Dar vă declar totuşi că nu se ascunde nimic în acele cuvinte că a fost o glumă absurdă, neverosimilă, stupidă, de studenți. Nici o fibră nu se mişca pe obrazul anchetatorului. Şi continua, plesnind de sănătate, de satisfacție că era tînăr, ras proaspăt şi pieptănat, cu guler bine călcat de nevastă-sa, care îl primea la întoarcere cu îmbrățişări şi sărutări, misteriosul plan de demolare a voinței mele, a rezistenței mele sufleteşti, pînă ce - mi se sugera - voi renunța la o apărare zadarnică şi voi face declarații complete. Nu le păsa şi nu intra în calculele lor că un om care n-are ce declara seamănă tot atît de mult cu unul care are. Cînd deci să opreşti această tortură şi cînd să continui? Cînd? Nicicînd! Pînă declari sau pînă cînd îți pierzi controlul şi începi să delirezi. Atunci urma o pauză de o zi şi o noapte şi erai dus din nou sus, cu forțe proaspete, cîte îți mai rămăseseră. Nici o grijă, e destul timp să le pierzi aceste forțe şi să spui pe urmă şi ce lapte ai supt de la mă-ta. Aveau, desigur, experiență şi probabil că între ei le scăpau scurte cuvinte numai de ei înțelese. Cum stai? Merge, n-o s-o ducă mult. Tu? A mărturisit, mare pehlivan... Fiindcă mărturisirea, deşi suficientă în sine, antrena apoi producerea probelor, noi arestări de inşi implicați, noi declarații şi apoi sentința. Cum să scape cineva care n-avea nimic de declarat de acest asalt continuu al mai multor voințe asupra ta, care n-aveai decît una? Scopul justifica smulgerea în acel fel a probelor, după aceea totul intra în legalitate, băieții erau satisfăcuți, îşi făceau datoria, uneori erau înaintați în grad. Totul era să nu intri în această maşină de produs dovezi, care din punct de vedere moral trăia, bineînțeles, pe realități, adică pe cazurile de culpabilitate adevărată, spionii, teroriştii, fugarii prinşi la graniță, care desigur se apărau şi rezistau ca şi un nevinovat. Ce făceau totuşi cu un nevinovat? Nu-l iertau nici pe acesta, nu-l declarau nevinovat şi să-i dea drumul, dar sentința era mai blîndă, cum a fost în cazul meu. Cînd se oprea maşina? Cînd nu mai puteai colabora cu ea. Fiindcă mult timp trăiai cu sentimentul că trebuie să răspunzi la întrebări, că unica ta şansă, să povesteşti, să explici. Anchetatorul era altul, el poate că nu ştia, sau poate era mai inteligent decît ceilalți şi s-ar putea ca, auzindu-te, să înțeleagă şi să fie ultimul interogatoriu care ți se mai ia.

Într-o zi însă am încetat să mai vorbesc, nici nu mai auzeam întrebările, devenisem apatic, absent, nepăsător. Faceți ce credeți, spuneam, condamnați-mă, împuşcați-mă, dar nu mai am nimic de declarat. Nu era o

tactică, ci cu adevărat cel mai adînc instinct al meu intrase în alarmă: dacă mai continuam să le răspund puteam muri cu adevărat sau să-mi pierd mințile. Imediat a urmat procesul, pe baza unui articol pe care nu-l cunoşteam, şi am fost condamnat după o simplă formulă pe care nici n-am auzit-o bine, a procurorului, care colabora cu instanța. "Recunoşti că..." a zis judecătorul şi a repetat ininteligibila formulă. "Nu recunosc!" am răspuns. "Nu recunoşti, dar probele sînt la dosar." Apărarea? Un individ care cerea, grăbit, circumstanțe atenuante. Martori? Nu fusesem anunțat că îi pot cita. Doar acest individ pe care nu-l cunoşteam şi care a zis: "Onorată instanță, dat fiind cazul în speță, cer circumstanțe atenuante". Sala? Cîteva capete necunoscute, nimeni dintr-ai mei. "Trei ani închisoare", a rostit judecătorul şi am respirat adînc, căci tot atît de bine aşi îi putut auzi cinci, şapte sau, cine ştie, şi mai rău, cum am auzit apoi la Baia-Sprie că li s-a întîmplat altora, pentru aparențe de vinovăție mai anodine decît a mea.

Aici însă trebuie făcută o precizare: e vorba de cinismul care se instalează în închisori, cinism menit să-i facă pe toți egali, să poată trăi fără să-şi piardă sarcasmul, humorul devenit negru şi toată gama de sentimente umane, care îți dau certitudinea că, deşi închis, nu ți-ai pierdut judecata şi nu te poate duce nimeni de nas. Îl vezi pe-ăla? O să-ți spună că e nevinovat. A fost prins după stabilizarea din 47 cu un sac de cocoşei, a stat la pîrnaie cîteva luni, a fost iertat, i-au dat drumul imediat, l-au prins iar cu un sac de cocoşei, plus dolari. Dar pe-ăla de colo, care pare deşelat, care se preface că abia poate să împingă vagonetul? E generalul cutare, care era cît pe-aci să zădărnicească planul regelui de a întoarce armele şi a-l aresta pe Antonescu, jandarm mare peste Capitală! Dacă îl întrebi o să-ți spună că datorită lui s-a făcut 23 August şi că acum iată răsplata. Mai multe adevăruri, mi s-a şoptit, planează asupra fiecăruia pe care îl vezi aici. Unul e cel pe care îl spune el, altul e cel pe care îl ştie doar el şi nu-l spune, altul pe care îl ştiu alții despre el, altul pe care îl ştie Securitatea şi mai e un adevăr pe care nu-l ştie nimeni, dar care va apărea prea tîrziu, cînd n-o să mai intereseze pe nimeni. A fost desvăluirea care m-a surprins cel mai tare şi care mi-a rămas. Fiindcă, gîndindu-mă la mine, ştiam şi eu un adevăr pe care nu l-a descoperit nimeni, nici Securitatea: caietele mele, asupra cărora anchetatorii nu m-au interogat, deşi erau la ei şi constituiau o dovadă zdrobitoare a ereziei gîndirii mele filozofice. Mai tîrziu am aflat că numai pentru că ar fi citit cineva astfel de lucruri şi nu scris, şi a luat ani grei de închisoare. N-am fost judecat după ele, probabil că n-au avut un expert să le studieze, sau poate că expertul nu era un idiot şi n-a făcut un referat care să mă acuze. Şi mai era adevărul gîndirii mele intime, pe care o cunoştea doar Ion Micu, adevăr pe care îl formulasem în acea memorabilă discuție de la braserie, cu care el nu fusese de acord: că o revoluție trebuie întîi pregătită şi apoi declanşată, ca să poată cu adevărat să ne dea tuturor sentimentul jubilator al unei profunde eliberări...

IV

Înainte de a fi trimis în Baia-Sprie am stat cîteva luni într-o închisoare unde toată lumea de deținuți mi s-a părut născută dintr-un coşmar al comicului. Ce este un individ care a fost odinioară o ființă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără

dinți, cu pungi la ochi, hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav, cum poate nu fusese el niciodată la recepțiile cu icre negre şi cine ştie ce rarități, păstrugă, cegă, peşti, nisetri... Mulți dintre ei au scăpat şi redevenind liberi au putut să se dedice cu strălucire profesiunilor lor inițiale, de ingineri, chimişti, medici sau matematicieni. Numai foamea şi pierderea libertății pot degrada o ființă umană. Foşti miniştri, subsecretari de stat, patroni de uzine, bancheri puternici ai altor vremuri, corpul lor semăna acum cu un sac de cartofi... Fuseseră smulşi din familiile lor unde ar fi putut duce o viață demnă, oferindu-şi serviciile noii societăți, căci Marx nu scrie nicăieri că trebuiesc urmăriți oamenii, ci desființat doar sistemul, regimul capitalist... Ba chiar el scrie undeva că fostul proprietar de uzină are dreptul la o despăgubire, fiindcă nu e vinovat el ca individ, că a acționat în unicul cadru al unui sistem de producție considerat atîtea secole drept natural: era un produs istoric al dezvoltării, şi nu al unei conspirații individuale împotriva poporului, ca să poată fi apoi judecat şi pedepsit. Lenin a fost mai abil, a folosit aceste cadre, de ale căror însuşiri nu se îndoia. Numai la noi scriitori viciați de un entuziasm frenetic au putut să adopte ideea că un individ pierzînd privilegiile clasei sale, care fusese odată la putere, îşi pierde şi calitățile sale proprii, pe care de fapt nici nu le-a avut, ba chiar decade biologic. Se vorbea în închisoare de unul mai abil, ale cărui cărți erau echivoce: aşa căzuți cum sînt aceşti foşti şi fără puterea de odinioară, scria el, ei sînt superiori proletarilor... Asta după ce mai întîi încercase să le scrie acestor proletari "biografiile", salivînd de pofta de a parveni... Dar "biografiile"' n-au plăcut şi atunci a fugit în Occident "să depună mărturie". Se povestea acolo în închisoare că fusese trimis de *Scînteia* să scrie un reportaj de la un proces al unor terorişti care se judeca la Timişoara, oraşul său natal. Şi l-a scris, deşi ştia că acelaşi tribunal avea şi pe rol şi jos în beci pe tatăl său, căruia trebuia să-i vie rîndul. Desigur, nevinovat. Coincidența nu i-a provocat acestui scriitor vreo dramă corneliană între dragostea sa pentru taică-său şi datoria lui de reporter al *Scînteii*.

Era acolo generalul Macici, militar celebru în... Dar de ce să mai spun cine mai era dacă ajunseseră toți nimic? Cine vroia să se poarte ca şi cînd ar mai fi însemnat ceva era luat în derîdere, şi degeaba ascultam şoaptele unui poet care îi cunoştea pe toți, rangurile, meritele, mărimile mi se învălmăşeau în minte şi nu reuşeam să le rețin numele, mai ales că n-am stat mult printre ei. "Tinere, se apropia de mine cîte unul umil, n-ai cumva o țigare?" "Păi de unde, dom' general?!" îi spuneam cu regret, dar pe urmă îl căutam pe poet, care se întîmpla să mai facă rost, îi ceream una şi mă duceam la general sau ministru ce fusese, şi i-o dădeam. Tresărea, uitase că îmi ceruse, o primea cu mîini care nu erau tremurînde, dar nici liniştite, o aprindea şi îmi spunea: "Îți mulțumesc, generosul meu tînăr, dar ce cauți tu aici, băiat în floarea vîrstei? Ce-ai făcut?'' Nu spuneam unul din cele patru adevăruri posibile, ci unul inventat, cel mai simplu şi mai comod: "Cocoşei, dom' general!" "A! Cocoşei! O să-ți dea drumul să mai declari alții, aşa că fii atent..." "Da, dom' general, cunosc trucul, dar nu mai am alții." "Da, dar o să faci tu rost de alții, or să te prindă iar şi... Aurul e ochiul dracului. Nu rezişti cînd îi vezi culoarea aia frumoasă, parcă îți spune: Ascunde-mă, nu fi prost, n-o să afle nimeni!" "Aşa e, dom' general, *auri sacra fames." "*Pe unul l-a prins că mai avea, în felul următor. Cît ați spus că ați predat? Douăzeci de cocoşei. Îi predase de bunăvoie, atunci în 47, imediat după stabilizare, cînd, dacă îi predai, nu-ți făceau nimic. Nu vă supărați, i s-a spus, am numărat de două ori, lipseşte un cocoşel, sînt numai nouăsprezece, mergeți dumneavoastră acasă, căutați-l, o fi căzut pe jos, şi aduceți-l. Ăla s-a

dus şi s-a întors cu cocoşelul şi atunci funcţionarul, un poliţist, a rînjit. Nu lipseşte nici un cocoşel, înseamnă că mai aveţi. Şi l-a arestat, i-a făcut percheziţie şi a mai găsit... La zdup cu el!" "Aţi ascuns şi dumneavoastră?" "Nu, o rudă de-a mea!" "Şi a prins-o?" "Cum să n-o prindă??!" "Şi de ce sînteţi aici?" "Mai sînt şi alte delicte, de pildă omisiunea de denunţ... Evident, era adevărul pe care îl spunea el... "Şi cît v-au dat, dom' general?" "Opt ani!" Nu era de mirare. Se începea de la trei pînă spre zece, şaisprezece...

Poetul, un ins înalt ca o prăjină, semănînd cu o barză, bucureştean, avea parcă tot timpul un surîs sarcastic pe buze, dar un sarcasm bonom sau mai bine zis boem, ca şi cînd nu putea uita cafenelele şi viaţa literară din care fusese smuls fiindcă fusese prieten cu doi critici ţărănişti care îl cultivau. "Aiurea! îmi spuse el, ei sînt liberi şi pe mine m-au închis. Fiindcă eu, ca un prost, am preluat bancurile lor; le-am spus şi altora şi m-au înhăţat. Marele Ion Barbu i-a înfipt bine în furculiţă şi eu nu l-am luat în seamă. Covrigarii de la Găeşti! Da, sînt nişte covrigari! Dar ce importanţă mai are, eu tot mă curăţ, sînt atacat. Dacă aşi ieşi imediat, aşi scăpa, a apărut penicilina şi un medicament numit *Pas,* care vindecă, dar nu ca să mi se facă penicilină şi să mi se dea *Pas* sînt eu aici ! Ce căcat . O să mor şi o să mi se vadă, întins în celulă, un nas ca o trompă, o să vă uitaţi toţi la nasul meu şi o să rîdeţi!" Bineînţeles că nu-l credeam, foarte rapid mi se impusese cinismul de care am pomenit, să nu crezi ce ţi se spune şi să nu te miri dacă ceea ce ţi se spune se adevereşte într-o zi că n-a fost minciună sau prefăcătorie.

Toată ziua făceam papuci (papuci care îl treziseră şi pe împăratul Chinei la o nouă conştiinţă), pînă într-o zi, cînd se formă o nouă echipă în care intrai şi eu şi ne pomenirăm cu un civil cu un instrument în mînă şi cu un maldăr de nuiele alături. "Domnilor, începu el, cu ajutorul acestui instrument ingenios, numit cosor, o să învăţăm împreună să facem lucruri foarte utile oamenilor, ţăranilor în special, dar şi altor categorii, şi anume: coşuri! Ce este un coş? Este un obiect de nuiele, cu o capacitate anumită de încărcare, de pildă, coşuri pentru porumb, cu care se încarcă o căruţă direct de pe ogor şi a cărui capacitate, în porumb brut, coincide, după curăţare, cu un dublu-decalitru. În ingeniozitatea sa, fără să măsoare cu nimic, ţăranul îşi împleteşte un coş care îi permite să-şi evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb pe un pogon, adică număra cîte coşuri a adus acasă şi ştie cîte duble a făcut, calcul care îi permite să-şi dea seama cît poate să vîndă pe piaţă şi cît să-i rămînă pentru hrana sa zilnică, pentru însămînţat şi pentru orătăniile pe care le are el în curtea sa..."

Gîtul miniştrilor, matematicienilor, inginerilor se întinse la auzul acestui început de prelegere, asemeni şcolarilor cuminţi care încă nu înţeleg ceea ce li se spune dar al căror instinct îi ţine în bancă holbaţi, să se străduiască şi să înveţe totuşi. "Pentru aceasta, continuă individul, cineva s-a gîndit să vină în ajutorul ţăranilor şi a inventat acest instrument mai ingenios decît bricegele lor. Astfel a apărut cosorul zis al lui Moceanu, fiindcă aşa îl chema pe inventator. El e compus din două părţi, partea lemnoasă (şi ne-o arătă) şi partea fieroasă! Deci, să recapitulăm pe scurt: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. El se compune..." "...din două părţi", se auziră deodată vocile ascultătorilor. Încîntat şi surprins, individul surîse în sine. "Partea lemn..." zise el... "...oasă", îl completă auditoriul... şi partea fier..." "...oasă", se ridicară vocile noastre. "Domnilor, exclamă individul (şi îşi propti o clipă bărbia în piept de satisfacţie), e o adevărată plăcere să ai de-a face cu intelectuali."

Apoi trecu la demonstraţia practică, folosirea acelui cosor la împletirea

unui coş. E îndoielnic că împăratul Chinei a avut de-a face cu un mai ingenios maistru care să-i desvăluie mai repede secretul producerii revelației unei noi conştiințe, fiindcă, după cîte am înțeles eu, drumul lui a fost lung... Ai noştri au avut revelația în chiar cursul prelegerii teoretice, dar şi în trecerea la practică. Totuşi, maistrul a privit cu neîncredere fenomenul şi a doua zi s-a înființat din nou. "Să-mi spună cineva, a început el, cine a inventat cosorul lui Moceanu". "Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu," a răspuns imediat în cor echipa noastră. "El se compune din două părți, a reluat individul. Partea..." "...lemn-oasă", am silabisit noi... "Şi partea..." "fie-roasă", am cîntat mai departe. "Domnilor, constat cu bucurie că intelectualul de-aia poartă această denumire, că te scuteşte de explicații inutile..."

Bizar personaj! Îşi bătea cumva joc de noi, fiind stupid el însuşi? Cred că era mai degrabă în întregime stupid, fără să-i lipsească o vagă, dar tot tîmpă maliție. Nu o dată, după ce am redevenit liber, citindu-i, de pildă, pe Samuel Butler sau pe Heidegger, auzeam foarte distinct o voce interioară care mă făcea să întrerup lectura: "Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu!" Da, îmi spuneam, de ce să-i dai unei maimuțe un sonet de Shakespeare să-l bată la maşină ca să demonstrezi că îl va bate la infinit? Să-i dăm mai degrabă această clară şi indiscutabilă axiomă: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. Maimuța nu va reuşi...

Nu păstrez astfel de amintiri din minele de la Baia-Sprie, unde am fost trimis cu poetul, care a murit acolo... Se perpelea în dormitorul comun şi cerea mereu țigări, din care sugea disperat ca dintr-o ultimă plăcere pe care i-o mai putea oferi viata. Dar surîdea mereu sarcastic şi ne spunea, rînjind, că o să crăpăm cu toții, fiindcă în urma lui n-o să mai rămînă nimic. O țară care nu ştie să-şi apere poeții va fi învinsă sau va supraviețui lamentabil la coada altor națiuni, fiindcă poezia e sîngele unui popor care curge subteran prin veacuri şi îl face nepieritor. Sudoarea, deocamdată, era tot ceea ce vedeam cum curge din pieptul lui scofîlcit... îl ştergeam, îl întorceam pe o parte şi pe alta, în timp ce el ținea țigarea în gură şi ne înjura. Eram toți doborîți de munca dură din mine ca să mai tresărim la spusele lui. Într-o seară totuşi ne uimi, ai fi zis că ne păcălea, se ridicase în capul oaselor şi arăta odihnit şi plin de vervă. "Nici măcar nu puteți să-mi dați un pahar de vin? Atunci cărați-vă! Ce aşteptați voi de la viață, de vă încăpățînați atîta să n-o pierdeți? Ei, ce mare brînză ați face dacă v-ar da drumul? Viermi ai pămîntului, şi tu, patrie, nu vei avea oasele mele, fiindcă eu am asta la mine (şi ne arătă o fiolă, pe care o agită în aer), o înghit, mă dizolv în cosmos şi de-acolo scuip pe voi..." Cu plumb în picioare, istoviți, îl părăsirăm şi ne prăbuşirăm în paturile noastre reci şi murdare. "Petrini, îl auzii, hei, Petrini!... Am un mesaj pe care vreau să ți-l încredințez, pentru iubita mea", îmi spuse cînd revenii şi mă aşezai alături. Şi îmi dădu o adresă, pe care n-o ascultai... Memorează răcni el:

"Iubito, mă gîndesc la tine
Ca un borfaş la ceasul unui lord
Şi se ciocnesc în carnea mea drezine
Şi caii au atac de cord!"

îl avu, acel atac de cord, precedat de un val de sînge care- îi țîşni pe gură şi care nici măcar nu mă înspăimîntă. Ceilalți adormiseră. Ieşii afară şi anunțai gardianul că unul din noi a murit. "Bine, zise el, du-te şi te culcă, acum e tîrziu, o să-l luăm mîine dimineață." Şi îşi plecă fruntea şi se îndepărtă astfel

cu pistolul la şold...

V

Mă întorsei acasă după o absenţă de trei ani şi trei luni, căci cele trei de prevenţie nu mi se scăzuseră, şi spre bucuria mea o găsii pe Matilda tot în casa ei, nu păţise în acest sens nimic. Avea musafiri cînd sosii, pipernicitul şi fatala Tamara.

"Victor", strigă ea cînd mă văzu în prag, plimbîndu-şi întîi privirea asupra chipului meu, ca şi cînd nu i-ar fi venit să-şi creadă ochilor. Sufletul însă îmi era inert, ascuns şi tăcut, încît mă ferii de această privire, mă uitai într-o parte, închisei uşa pe care o băteau rafalele viscolului şi uitai că sosisem acasă, deşi sosisem aievea şi într-o fracţiune de secundă văzusem ochii ei încărcaţi de iubirea de altădată. Dar Matilda nu mă luă în seamă, mă îmbrăţişa, îşi vîrî chipul între obrazul şi gîtul meu şi rămase astfel ca o statuie care mă strîngea să mă sufoce: "Victor... Victoraş, şoptea. Iubitul meu... Ai scăpat?" "Da, îi răspunsei, am scăpat." "De tot?" "Da, de tot!" Vrusei să urc scările, să intru în casă, dar ea mă împiedică agăţîndu-se de mine, îmi aţinu calea, mă înlănţui din nou şi începu să mă sărute. Îi pusei mîna pe gură, îmi sărută palma... Apoi se desprinse, mi-o luă repede înainte şi strigă: "Artimon, Tamara, a venit Victor! Victor, a venit Victor!" şi îmi deschise larg uşile înainte.

Intrai călcînd rar, clătinîndu-mă de oboseală, dar şi de nepăsare. Da, vedeam, mă aşteptase, dar eu nu mă gîndisem la ea, încercasem de cîteva ori, dar gîndul nu putuse ajunge prea departe în adîncul sufletului, unde tot ceea ce trăisem mai înainte se ascunsese. Deplasarea gîndirii şi amintirilor mele fusese aproape totală, ca să pot să trăiesc mai departe, să rîd, să gîndesc la ceea ce vedeam, să pot să mănînc, să mă culc şi să dorm. Erau şi inşi care nu putuseră face acest lucru şi se stingeau ca o lumînare în a cărei flacără, odată ajunşi acolo, nu ştiuseră să sufle, sau nu mai avuseseră în ei forţa vitală de a se adapta schimbării. Eu mă pregătisem atît de bine încît, dacă la expirarea termenului, în loc să mi se dea drumul, mi s-ar fi spus că mi-a sosit o nouă condamnare (şi acest lucru nu era absurd, li se întîmplase unora), n-aşi fi fost nici prea surprins, nici prea disperat... Tot astfel, părăsind închisoarea, nu avui decît în primele clipe o bătaie, e drept, violentă de inimă, dar apoi o nelinişte stranie mi se insinua în suflet şi redevenii sumbru. Ce-o să se întîmple acum cu mine? mă întrebai. O să fiu reprimit la facultate? Şi dacă nu, ce-o să fac? Dar cu Matilda cum o să trăiesc? Şi sosi imediat, în amintire, cu o prospeţime extraordinară, scena din după-amiaza aceea a botezului, cînd trăisem profund şi iremediabil despărţirea de ea, din clipa cînd vasul proiectil îmi zburase pe lîngă tîmplă, şi apoi timp de un ceas sub avalanşa defulării spectaculoase a unui sentiment al ei de violenţă şi de înstrăinare totală... A te mai gîndi la cea mai mică urmă de iubire ar fi fost o prostie şi o orbire: n-ajunge că iubeşti tu, iubeşte, aici e totul, căci ea înţelegea să rămînă activă în viaţa cu tine, pînă cînd... Ei, pînă cînd? Pînă cînd n-o s-o mai iubeşti nici tu! Şi pe urmă? Pe urmă vom mai vedea... Ei bine, aveam de gînd să parcurg întreagă această etapă, la sfîrşitul căreia nu mă aştepta nimic bun? *Il faut couper net,* îi spusesem eu Matildei, care ezita să rupă cu Petrică. Ei bine, ce-aveam să fac? Voi urma ceea ce o sfătuisem pe ea, acest *il faut couper net?*

Or, toate acestea nu scoseseră capul în închisoare, se retrăseseră în adînc

din clipa cînd fusesem arestat, pînă în clipa cînd văzusem iar cerul şi paşii mei ezitanţi simţiseră sub tălpi pămîntul liber... Liber, preferai pînă în pragul casei şi chiar şi după ce intrai în ea, starea de spirit din închisoare, cînd toate aceste întrebări dilematice nu mi se puneau. Luam cunoştinţă în mod lucid de această amorţire a sufletului şi nu vroiam s-o alung... "Vreau să văd fetiţa, spusei, ignorîndu-l şi pe pipernicit şi pe Tamara lui, care se uitau la mine cu acea umbră în privire pe care o aşterne timpul şi care ne face să uităm orice jignire sau resentiment: se uitau la mine cu o prietenie afectuoasă de rude. Vreau să văd fetiţa", repetai după ce dădui absent mîna cu el. Amintirea fetiţei fusese singura care îmi însoţea, ca o luminiţă, clipele de dinainte de a cădea într-un somn de plumb. Totdeauna. Nimeni altcineva. Nici mama, căci gîndul la ea mi-ar fi stîrnit durere. Cu fetiţa trăiam în gînd şi în timpul istovitoarei munci subterane, dar o feream, nu era un gînd total, ci doar un gînd că aveam un gînd, şi anume, că înainte de a adormi se va aprinde sub pleoapele mele o luminiţă, căreia îi surîdeam: "...cîte luni ai tu acum".? cinci...? şapte...? zece...? paisprezece...? Un an, trei... Şi cu cine semeni? Cu tata...? Cu mama...? Cu amîndoi...? Cu vreun bunic...? Din partea cui...?

"Scoate-ţi paltonul şi căciula, zise Matilda, se poate speria." Cum să scot paltonul? Sub el costumul meu era rupt, cîrpit şi murdar. Pipernicitul şi Tamara înţeleseră şi se grăbiră să plece. Mă desbrăcai şi vrusei să intru în dormitorul copilului. "Eşti nebărbierit şi nu ai o figură prea blîndă, zise Matilda. Bărbiereşte-te, fă o baie... ai timp s-o vezi... ustensilele tale au rămas acolo aşa cum le-ai lăsat..." "Nu, zisei, las-o să se sperie, vreau s-o văd..." Şi intrai în dormitorul ei călcînd greu cu bocancii mei scorojiţi de ani, numai a bocanci nu mai arătau. Mă întîmpină o tăcere ferită, de sanctuar. Matilda aprinse totuşi hotărîtă lumina. O văzui pe fetiţă în patul ei, cu fundul în sus, pe brînci, într-o poziţie chinuită, dar cu chipul senin, vîrît în pernă. Dormea. "De ce stă aşa?" şoptii. "Nu ştiu! zise Matilda. Degeaba o întorc eu şi o pun să doarmă întinsă, o găsesc cum o vezi."

Mă aplecai şi o luai în braţe aşa cum era, ea deschise ochii, şi în prima clipă simţii corpul ei micuţ într-o svîrcolire de retragere, dar apoi se uită la mine fără să clipească, în expectativă. "Silvia, e tata", şopti Matilda, şi atunci copilul se încredinţa glasului cunoscut, îşi deturna privirea şi îngînă interogativ: "Tata?! Tata?" "Tata, mamă, a venit acasă să se joace cu tine... Sărută-l pe tata..." Fetiţa se relaxă, corpul ei micuţ se făcu moale, se aplecă, dar n-o lăsai să mă sărute, o sărutai eu, cu grijă să n-o sperii, o mîngîiai pe părul ei blond, îi sărutai mînuţele. Era ameţitor cum mă privea, se uita în lături, într-o parte, apoi în cealaltă, apoi iar la mine, calmă, puţin uimită, cu o ezitare a mişcării de întoarcere a gîtului ca şi cînd între timp i-ar fi mers mintea, *s-ar fi gîndit,* fără gesturi necontrolate, fără grimase de dorinţe de copil care nu poate sta locului mai mult de cîteva clipe, cum erau alţii. Căldura dulce a corpului ce mi se transmise şi mă turbură şi o pace adîncă se lăsă asupra mea, o încordare ascunsă se despleti în mine, nelinişteea, privind această minune care nu sperasem să arate astfel, mă părăsi. "Fetiţa asta nu e proastă", murmurai răguşit de o emoţie copleşitoare, nemaiştiind ce spun, căci nu ăsta era gîndul meu din acea clipă, ci un altul, pe care nu vroiam să-l exprim, de recunoştinţă pentru cea care o făcuse şi o învăţase în lipsa mea să spună tată, pentru Matilda... "E frumoasă, murmurai mai departe, e atît de frumoasă... Şi e blondă..." "N-o să rămînă aşa, zise Matilda, dar s-ar putea să rămînă..." "Dar cu cine seamănă, fiindcă nu seamănă nici cu tine, nici cu mine.""Nu ştiu, zise Matilda, încă nu se ştie, cu toate că unii copii se

desvăluiesc din primele săptămîni... Uneori seamănă cu tine... S-ar putea să fie cine ştie ce străbunici... Sau poate o ființă cu totul nouă, sau cu prea puțin în ea din ce-a fost înainte..." Privirea fetiței deveni intensă. "Barba!" zise ea uimită, dar ca pentru sine. "Da, mamă, barba, zise Matilda. Tata are barbă, dar o să şi-o radă, să nu te zgîrie..."

Şi mi-o luă din brațe, şi o puse jos, şi îndată micuța făptură începu să meargă, dar cu o direcție sigură. Matilda se luă după ea, "Hai, zise, aruncă şi tu zdrențele alea, fă o baie şi să ne aşezăm la masă. Vezi că avem acum un boyler. Am tras gaze, am scăpat de lemne, avem apă caldă cînd vrem. Am făcut şi eu ceva cît ai lipsit, surîse ea, n-am stat degeaba. Vin îndată să-ți aduc pijamaua şi halatul..."

Veni să mă întrebe dacă o las să mă spele pe cap. "Trebuie să te tunzi, îmi spuse în timp ce mă săpunea, păduchi ai?" "Probabil!" "Am aruncat tot, şi palton, şi bocanci..." "Rău ai făcut, vroiam să le păstrez ca amintire." "Ba trebuie să uiți tot... O să-ți povestesc de ce ai luat trei ani..." "Trebuia să iau mai mult?" "Cel puțin şapte, căci aşa am aflat, pentru nimic se dă trei ani, să aibă ei timp să-ți răscolească viața, şi dacă găsesc ceva, îți mai dau..." "De caietele mele ai aflat ceva?..." "Sînt ascunse bine. Nu mi-a fost uşor să pun mîna pe ele, ştiam ce conțin şi ai avut noroc că fratele unei colege de-a mea, care ține foarte mult la mine, e profesor de marxism la Universitatea de partid, şi ea mi-a spus: «Matilda, nu e bine, frate-meu mi-a spus că i s-au dat la referat nişte caiete ale bărbatului tău. Poate să ia ani grei de puşcărie, dacă el face un referat şi spune ce e în ele». «Păi să nu facă», i-am spus cu acestei colege. «Da, zice, dar îi e frică şi lui. Dacă securitatea dă caietele la un contrareferat?» Aşa s-a şi întîmplat, dar am avut toți noroc, i le-au dat lui Vaintrub... Mi-a telefonat într-o zi că vrea să mă vadă. «Doamnă, zice, nu e bine cu Petrini. Cum a putut să facă imprudența să scrie astfel de lucruri şi să le mai țină şi în casă? Acuma eu ce să fac? Nu pot să mint, fiindcă»..." Şi mi-a repetat exact ceea ce gîndise şi fratele colegei mele: că Securitatea nu se va mulțumi cu un referat şi va cere altul, şi dacă al doilea va face un referat aşa şi pe dincolo... În ce situație o să se trezească el, Vaintrub, că a acoperit pe cineva care se făcea vinovat de idealism şi fondator al unei noi religii? «Domnule Vaintrub, i-am spus, mai există un referat, nu vă spun al cui, dar există.» «Şi ce spune în el?» «În concluzie se spune că sînt prelegeri de istoria filozofiei, rezumate de cărți filozofice materialiste.» «A riscat aşa ceva?» «Da, a riscat!» «Bine, atunci voi risca şi eu. În orice caz, vom fi doi, poate că nu va mai fi un al treilea»... Poate că ar mai fi fost, cine ştie, mai tîrziu, poate că ar fi fost trimise chiar la Bucureşti, dar am intervenit şi eu şi mi le-au trimis acasă, mai spuse Matilda în timp ce mă spăla pe spinare. În orice caz, ori trebuie să le piteşti bine, ori să le arzi..."

VI

"Bine că n-ai pățit nimic cu casa", îi spusei apoi Matildei la masă. "Crezi tu?! zise ea. A treia zi după arestarea ta au venit să mă evacueze. Chiar căpitanul acela care te-a ridicat venise gata pregătit, cu două camioane, unul deja încărcat cu nişte mobile şi altul gol, să le încarce pe-ale mele. Îi spusesem Anei să nu deschidă la nimeni şi dacă totuşi cineva încearcă să spargă uşa, să-mi telefoneze imediat. Aşa s-a şi întîmplat şi am telefonat şi eu lui Mircea,

primul-secretar al județenei. Ce se întîmplase? începu Matilda să povestească. Mircea e un fost ilegalist, bucureştean, pe care îl auzisem odată cînd venise pe la noi, pe la arhitecți, salvîndu-l cu o singură frază pe Gociman, care tocmai fusese dat afară de la catedră şi era amenințat să fie dat afară în general şi din Arhitectură. «Dar Gociman unde e?» m-a întrebat el gata să iasă din birou. Cum, nu ştia? ne-am mirat noi. De unde am înțeles că ministerul îl dăduse afară direct, trecînd peste organele locale, în orice caz el, Mircea, nu fusese informat. Şi a început să ne asculte... Că aşa şi pe dincolo, că a păstrat un minut de reculegere cu studenții cînd a fost alungat Mihai I... Atunci el a spus ceva extraordinar, ceva foarte popular, foarte simplu şi am izbucnit cu toții în rîs: «Şi ce dacă? s-a mirat el. Or fi fost prieteni!» Adică Gociman cu Mihai I. Am rămas uluiți! Aşa era! Gociman lucrase ceva pentru Mihai I, da, da, aşa era, în timpul războiului... Mircea a continuat: «Lui Marx i-a făcut un prieten o figură, mi se pare că Lassale, i-a tipărit *Manifestul* cu modificări făcute de el, de Lassale, şi Marx s-a luat cu mîinile de cap. Auzi, să-i modifice ăla *Manifestul*! Şi-i scria lui Engels, mi se pare: Ar trebui să public un articol şi să-l înjur, dar nu pot s-o fac, fiindcă mi-e prieten. Vedeți, prietenia înseamnă şi ea ceva, uneori mai mult decît o idee. Şi Lenin a avut un prieten care l-a trădat, ceva grav, dar tot nu s-a supărat pe el... Aşa şi Gociman! Să-i spuneți să vină la mine.» Bineînțeles că la loc la catedră nu l-a mai pus, fiindcă n-a păstrat minutu-ăla de reculegere singur la el acasă, ci le-a făcut semn şi studenților să se ridice... în orice caz l-a apărat unde trebuie, să lucreze mai departe. Asta e un om, am gîndit eu despre Mircea, nu ştiu dacă a învățat el marxismul în toată litera lui, dar uite că i-au rămas în minte şi alte lucruri pe care le şi aplică. Numai să nu-l schimbe, să-l facă mai mic sau mai mare şi să plece de la noi. Nu, am aflat că Gheorghiu-Dej ține foarte mult la el, de-aia l-a şi trimis aici, fiindcă are tact şi ştie să țină în echilibru anumite tendințe contrarii. Nu le rezolvă prin datul afară... Mă duceam la el cu diferite probleme, nu totdeauna la nivelul funcției lui, dar... aşa! Şi cu timpul a început şi el să mă primească mai aşa, mai apropiat, şi uneori cerea cafele şi stătea mai mult de vorbă cu mine. Odată m-a chemat el sub pretextul unor chestiuni de construcții. Cînd am născut mi-a dat un telefon la maternitate, mi-a trimis flori. Să nu fii gelos pe el, e un om în vîrstă, are copii cît noi!... Şi hop! după o lună te arestează pe tine. Chiar a doua zi i-am cerut audiență. I-am povestit totul, i-am spus că dacă mai e posibil să credem în oameni, atunci eu l-aşi ruga să mă creadă şi pe mine: bărbatul meu e nevinovat! El s-a posomorît: «Trebuie văzut de ce l-au arestat! O fi făcut vreo prostie!» Ce puteam să-i mai spun? «Înțelegi, tovarăşă Matilda? O să mă interesez şi ei o să-mi spună. Şi dacă e nevinovat, şi eu te cred că dumneata crezi, dar totuşi trebuiesc văzute motivele lor, atunci îți promit eu că n-o să pățească nimic...» «N-o să mă uitați?» «Cum o să uit?! O să mă interesez chiar azi, si mîine dă-mi un telefon!» Atunci i-am spus cu casa, despre amenințările acelui căpitan. Aici s-a luminat: la față: «Pe ăsta trebuie să-l prindem» a zis el, şi mi-a spus ce trebuie să fac. «Tovarăşe Mircea, o să vină înarmat cu un ordin de repartiție, adică legal.» «Să vedem pentru cine, că dacă vine pentru el, a pățit-o, îl trimit la canal. Mai degrabă vine pentru un şef de-al lui, şi atunci n-am ce să-i fac...» «Adică nu e nimic de făcut, pierd casa?» am spus eu desnădăjduită. «Nu, casa n-o pierzi, dar n-am ce să-i fac ăluia, colonelul sau chiar generalul care l-o fi trimis. O să spună că el nu ştie nimic, că a cerut demult o casă şi că i s-a dat. De unde să ştie el că acea casă e ocupată? Cel mult să-l pedepsesc pe cel care a semnat ordinul de repartiție, dar ce să-i fac şi nenorocitului ăla care a semnat şi el cu spaima în suflet? Au

început să-şi facă de cap, am mai auzit şi de alte cazuri, de-aia vreau să-l prind pe ăsta!» L-a prins şi a păţit-o, l-au dat afară, ordinul de repartiţie era pe numele lui. Nu ştiu dacă l-au trimis sau nu la canal, mai spuse Matilda. În orice caz arăta foarte băţos şi indignat cînd omul trimis imediat de Mircea i-a cerut ordinul de repartiţie. Că nu vrea să-l arate şi că numai prin proces poate fi anulat. «Sînt trimis să văd dacă îl aveţi, altfel telefonez imediat chiar la Securitate să vină să vă aresteze pentru ... «Telefonaţi!» a răspuns căpitanul rînjind. «Bine!» a făcut activistul calm şi i-am deschis şi a telefonat, dar nu unde spusese, ci chiar lui Mircea personal. «Vine tovarăşul Mircea», mi-a şoptit el, şi am ieşit afară, dar între timp căpitanul se răzgîndise şi a scos repartiţia. Activistul a băgat-o în buzunar şi a telefonat din nou: nu mai era nevoie să vină primul secretar. Şi în stradă i-a spus ofiţerului: «Vă prezentaţi dumneavoastră la tovarăşul Mircea şi o să vedeţi ce faceţi cu repartiţia». Ăla a dat din umeri: «N-am iscălit-o eu! Aici mi s-a repartizat, aici am venit..." Era cam nedumerit! Cum, bărbatu-său arestat şi o mai apără cineva? Nu-i venea să creadă! Din prudenţă, el şi oamenii lui veniseră în civil. S-au urcat în maşini şi au întins-o."

Matilda arăta foarte încîntată de această ispravă, în timp ce sărise în povestirea ei peste acel "a doua zi" cînd trebuia să afle dacă acest minunat Mircea se interesase de arestarea mea. Înţelesei din această omisiune şi din tăcerea ei care urmă că nu, sau că intrase şi el la îndoieli după ce se informase. Or, cu tocmai în acea "a doua zi" începusem să fiu interogat. Totuşi, o întrebai, ştiind dinainte ce avea să i se răspundă. "De arestarea mea ce ţi-a spus «a doua zi»?", adăugai cu o amorţită ironie... "«Tovarăşă Matilda, mi-a spus (eram la el în birou, el m-a chemat după ce i-am dat telefon), e ceva, că ăştia nu arestează ei un om degeaba, e vorba de o scrisoare suspectă pe care a primit-o soţul dumitale de la un fost membru al *Sumanelor negre* fugit la Paris.» «Dar n-a primit o astfel de scrisoare!» am protestat eu. «N-a primit-o, dar i-a fost trimisă, înţelegi, nu trebuie să-ţi mai precizez, mi-a spus el părinteşte. L-am chemat imediat la mine pe şeful Securităţii cu dosarul şi ăsta s-a cam codit, că ancheta e în curs, că să-i dau răgaz pînă a doua zi... Nu vreau deocamdată să vorbim de anchetă, i-am spus, vreau să văd dosarul, să-mi dau seama de motivul pentru care a fost arestat. Sper că nu l-aţi arestat fără motiv? Nu, zise. Ei, vreau să văd şi eu motivul! Ştiţi, noi trebuie să colaborăm, dar ei primesc ordine de la Bucureşti şi răspund pentru ceea ce fac numai faţă de Ministerul de Interne. Dar nici dacă raportăm noi că nu-şi fac datoria nu e bine. Mai depinde şi cine raportează. Adevărul e că practic au prea multă putere, ar trebui, după părerea mea, subordonaţi total forurilor de partid. Dar ei spun că şi în partid se strecoară duşmani de clasă. Ei, şi? E treaba noastră, a partidului, să-i demascam, ei ar trebui doar să sesizeze şi hotărîrea în ceea ce priveşte vinovăţia unui membru de partid s-o judecăm noi întîi. Soţul dumitale nu e membru de partid!» «Nu.» «De ce?» «A vrut să fie, am minţit eu imediat, dar tocmai atunci, ştiţi, s-au închis porţile şi au început verificările.» «Aşa este, zice, dar de ce nu l-ai atras mai dinainte?» «Nu-l cunoşteam, abia de curînd ne-am căsătorit.» A dat din cap cu reproş. Nu mă credea că nu te cunoşteam cu mult mai înainte, ba chiar e sigur că ştia totul despre mine, nu se împrietenesc ei cu cineva fără să se informeze. Am roşit. «Din fericire, a continuat el, singura piesă la dosar e doar această scrisoare. Are acolo la sfîrşit o frază curioasă: *Aştept ordonanţele dumneavoastră.* Ce e cu asta? l-am întrebat pe acest şef. Şi mi-a explicat. Individul, un oarecare Iustin Comănescu, e un fel de terorist din fosta bandă zisă a *Sumanelor negre.* Şi ce e

cu aceste ordonanțe? Asta vrem să aflăm şi noi, mi-a răspuns generalul. Păi trebuie întîi să aflați şi pe urmă să-l arestați. Bine, am zis eu văzînd că tace (avea aerul să-mi sugereze că în acest sens instrucțiunile primite de el sună altfel). Bine, zic, şi ce spune bănuitul, ce răspuns v-a dat cînd l-ați interogat? Tovarăşe prim, zice, ei totdeauna neagă. Şi ce-ați vrea dumneavoastră să facă dacă unul e nevinovat? Înseamnă că am greşit noi? Şi de ce nu? Sînteți sfinți? Nu porniți şi de la premiza că ar putea fi nevinovat? Ba da, doar dacă el neagă nu dă nici o explicație, nu-l putem considera nevinovat. Ascultați, i-am spus, fraza asta trebuie să aibă o explicație. Ce spune bănuitul? Că nu ştie nimic! Recunoaşte că a fost şi mai este şi acum prieten cu teroristul, au fost prieteni buni chiar atunci, în 45, dar că... mai multe nu ştie... a răspuns generalul.»"

În acest punct tresării. Făcui Matildei un semn să se oprească. "Da, spusei cu greață, şi secretarul 1-a crezut..." Şi mă ridicai de la masă, intrai în dormitor cu paşi nesiguri şi mă întinsei pe pat. Matilda veni după mine. "Auzi... că mai multe nu ştiu... Am fost interogat imediat, seara... Şi pe urmă dimineața... chiar generalul... le-am spus ce era... cu ordonanțele... le-am explicat... N-a vrut să spună adevărul, generalul... înseamnă că s-a temut ca secretarul să nu gîndească la fel ca mine... S-a temut să nu le scap... Şi pe urmă?... Ei, zi-i, şi ce... Dar ce importanță are?..."

Şi după cвteva clipe de intensă luciditate, cînd credeam că o s-o pot asculta pe Matilda ore întregi, mă trezii a doua zi pe la orele şase tot cu ea lîngă mine şi cu o ceaşcă de bulion de pasăre în mînă, zicîndu-mi că trebuie să-l înghit... Ea, îmi spuse, dimineața mă lăsase să dorm (cică dormeam fără respirație), dar că mi se mişcau ochii în cap (şi imită mişcarea ochilor mei, ceva holbat), se dusese la serviciu, se întorsese, pregătise masa. "Scularea, zise, ajung douăzeci şi patru de ore de somn..." Mă uitai la ea fără s-o văd... Gîndul mi se întoarse înapoi, în mod obscur, spre locul de unde ieşisem, văzusem cu ochii minții siluete încovoiate asupra vagonetelor, bătrîni deşelați opintindu-se să le încarce, întuneric subteran opac, pe care lumina vie a felinarelor de carbid îl împrăştia ici-colo... Oameni liberi, zeități ale acelor adîncuri, cu căşti pe cap, îşi înfigeau pistoalele în zidurile de minereu şi strigau ceva, nedesluşit... răcnete de oameni victorioşi, stăpîni unici ... "Da, da, murmurai, libertatea e un triumf uman chiar în adîncuri... sînt adîncuri acceptate... pentru semenii lor... în timp ce noi, tot semeni ai noştri, fără să ne întrebe dacă acceptăm..."

Şi mă svîrcolii în pat, dădui la o parte ceaşca Matildei şi adormii iar. Mă trezii tîrziu noaptea în întuneric. Aprinsei veioza. Ea dormea. Uşa dormitorului era deschisă, ieşii în hol, uşa dormitorului fetiței era şi ea deschisă, pesemne să audă maică-sa tot ce i s-ar putea întîmpla copilului în timpul nopții. Intrai în bucătărie, mîncai brînză şi unt, friptură rece, băui două pahare de vin, care mă amețiră imediat, şi revenii în hol, unde din nou vrui să dorm, dar nu mai aveam somn. Fumai o țigare în tăcerea deplină a casei. Intrai în bibliotecă. Cărțile îmi defilară prin fața ochilor de la un raft la altul. Mă aşezai la birou. "Cui mă adresez? mă întrebai. Ce fac studenții mei?" Făcui un gest de amînare... Ieşii din bibliotecă şi intrai în dormitorul copilului. Nu aprinsei plafoniera, cea din hol lumina de ajuns patul fetiței. O văzui cum stătea şi, fascinat, mă aplecai peste pătuțul ei. Întoarsă în mod nefiresc, fetița mea îşi căutase iarăşi poziția chinuită în care o găsisem. În genunchi, cu micul ei corp în poziție de rugăciune absolută şi totală, îşi pusese căpşorul pe pernă şi dormea cum dorm toți copiii, dar nu întinsă şi pradă somnului cu toată ființa ei, ci parcă trudită şi pedepsită să nu aibă parte de odihnă, încă de pe acum... Genunchii îi veneau la gură, fruntea se întîlnea cu ei, spinarea cu fundişorul îi

erau parcă în stare de veghe. "Ce e cu tine? am gîndit, ce nu-ți place ție, copilul meu. De stai aşa de încordată? Cine te amenință pe tine? Prostuțo, nu cumva eşti speriată? Nu cumva asta e poziția pe care o aveai în burta maică-tii? Nu cumva n-ai vrut să te naşti?" Am luat-o în brațe, am ridicat-o şi am pus-o iar la loc pe minuscula ei saltea şi am învelit-o.

Îi apăsam uşor fragila ei făptură. "Stai cuminte, îi spuneam, dormi aşa cum te-am pus, nu sta pe brînci şi în genunchi. Nu abandona din faşă! Nu te lăsa de pe acum pedepsită..."

VII

Bineînțeles că şeful Securității l-a dus de nas mai departe pe primul-secretar Mircea, totuşi s-a temut de el şi mi-a dat doar trei ani. Cel mai firesc ar fi fost să ceară, nu să mă vadă, n-aşi fi avut pretenția asta, dar să ceară pur şi simplu o declarație scrisă din partea bănuitului şi s-o citească, această declarație o fi cerut-o, dar de unde să i-o dea? În fiecare zi am scris cîte una, uneori şi cîte două, care erau rupte în fața mea. Altfel de declarație trebuia să dau, în care să recunosc că am făcut parte din numita bandă şi să dau numele celor pe care i-am cunoscut acolo în nordul Ardealului, unde am luat parte la acte teroriste. Totuşi, caietele el le-a cerut şi nu le-a mai restituit, le-a ținut cîteva luni şi apoi le-a înapoiat Matildei, după condamnarea mea. Şi-a dat seama ce e cu ele, căci i-a spus că dacă mă judecau după ele nu luam numai trei ani. "Îți dai seama, tovarăşă Matilda, că după ce iese nu mai poate să reintre în Universitate? Cel puțin nu acum. Mai tîrziu, dacă îşi schimbă şi el concepțiile, mai vedem." "Dar într-un liceu se poate, nu-i aşa?" a zis Matilda. "Nu nicăieri în învățămînt. Nu e un băiat cuminte, nu e prudent, şi spre binele lui e necesar să stea deocamdată departe de învățămînt..." "Dar a fost prudent, vă spun", a încercat Matilda să salveze ceva. "Cum a fost prudent cînd le-a spus studenților că poate întemeia o nouă religie? A spus, scrie în caiete, n-are rost să mai insişti." "Dar acum a înțeles şi el..." "Cine poate să ştie dacă a înțeles sau nu? S-ar putea ca nici el să nu ştie dacă l-ai întreba."

Şi eu eram curios să aflu cum a fost el dus de nas de către general, în afara faptului că vroiam să-l rog să-mi aprobe să lucrez de pildă la vreo bibliotecă, aşa cum se procedase cu marele poet şi filozof. Dar avea el să mă primească? Matilda mă asigură că da şi telefonai la cabinetul lui şi cerui o audiență. "Cine sînteți?", mă întrebă secretara. Cine mai eram? mă întrebai şi eu. "Unde lucrați?", reluă secretara. "Am fost asistent universitar", răspunsei eu atunci. "Telefonul?" Îi dădui numărul de telefon şi îmi spuse că voi fi anunțat cînd să mă prezint în audiență.

Mă anunță după vreo oră şi îmi spuse că era pentru a doua zi dimineața. Nu mă primi însă cu bunăvoința la care mă aşteptam şi mă ținu puțin. Era un om care nu-şi arăta vîrsta, părea mult mai tînăr, nici un fir de păr alb, voinic, figură de ins experimentat, cunoscător de oameni, cu gesturi puține, fizionomie care semăna cu a tatălui meu, reflexiv însă şi greu de presupus că se putea înfuria vreodată. Am început eu. "Tovarăşe prim-secretar, ştiți că am fost condamnat pe nedrept?", "Nu chiar, răspunse el cu o vagă ostilitate. Nu chiar pe nedrept." "V-aş ruga să-mi acordați două minute să vă explic ce era cu fraza aceea din scrisoare, pentru care am fost anchetat timp de trei luni şi apoi trimis la Baia-Sprie." "Lasă scrisoarea, caietele, dacă era numai scrisoarea,

n-aşi fi fost de acord cu învinuirea." "Şi totuşi pe baza scrisorii..." "Lasă scrisoarea, mă întrerupse el sever. Nu sînt specialist în istoria filozofiei, dar am putut să-mi dau seama că sub masca studierii altor filozofi ai încercat să abați studenții de la marxism şi să le vorbeşti de o nouă religie. Ştii ce intenție aveau? Să trimită caietele la Bucureşti, deşi aveau două referate care te absolveau. Le-am cerut să le citesc şi eu, şi i-am lăsat să te judece pentru scrisoare." "Vă mulțumesc, dar ştiți care era adevărul cu acea frază?" "Nu mă interesează acum, gata, lasă, eşti liber, gîndeşte-te la viitor. Ce era cu fraza aceea?"

Îi povestii, pîndindu-i reacția. "O tîmpenie, spuse el scîrbit. Dar dacă insistam să ți se dea drumul, se agățau de caiete şi mi-ar fi putut spune că le-au şi trimis la Bucureşti şi chiar le-ar fi şi trimis şi pe urmă le coroborau, aceste două probe şi caietele şi scrisoarea, şi te-ar fi expediat şi pe tine la Bucureşti. N-ai mai fi fost acum aici. Le-ai ars, acele caiete?" "Bineînțeles", minții eu dînd din umeri că mi se punea o astfel de întrebare. "Sper că ai renunțat sau vei renunța cît mai curînd la concepția dumitale reacționară?! E o condiție ca să poți fi, cîndva, reintegrat în învățămînt, dacă o să mai fiu eu pe-aici, bineînțeles", spuse el fumînd liniştit, dar pe gînduri, iar eu înțelesei: un altul nu va face în acest sens nimic pentru mine... "Dar la o bibliotecă pot lucra pînă atunci?" "Cum să nu, numai să găsim loc." Şi apăsă pe un buton. Intră secretara: "Spune-i lui Vătămanu să se intereseze acum imediat dacă există vreun loc liber de bibliotecar în acest oraş. Să vină pe urmă la mine."

Telefonul sună. Vrusei să mă ridic şi să aştept dincolo, dar îmi făcu un semn să rămîn. Vorbea cu un director, probabil de uzină, pe care îl chemă la el şi apoi închise. "N-o să-ți spun, zise, că religia e opiul popoarelor, dar trebuie lăsate popoarele libere să decidă ele singure dacă vor să mai creadă în Dumnezeu sau nu. De aceea noi am interzis propaganda religioasă, am scos-o din şcoli şi am despărțit biserica de stat." "Totuşi, a ținut omenirea în frîu două mii de ani, zisei. Morala creştină nu ne învață nimic rău." "De acord, dar în mod liber, zise el. De ce să sileşti copilul s-o învețe de mic, e o chestiune de conştiință, să decidă singur la maturitate dacă îi e sau nu de folos." Prudent, mă oprii aici. Totuşi, reluai după cîteva clipe: "În caietele mele mă refer la o religie pe bază de ştiință". "Da, dar orice religie, chiar deghizată în ştiință, e dăunătoare. De ce să nu fie omul liber de orice sentiment religios? Dumneata spui în caiete că totul e spirit. De aici şi pînă la Sfîntul Duh nu mai e decît un singur pas, iar al doilea ne-ar întoarce iar la biserică. Şi orice biserică are nevoie de preoți etc, tot alaiul..."

De astă dată tăcui definitiv... Curînd intră acel Vătămanu, care spuse că nu există nici un loc liber la nici o bibliotecă. "Nici în perspectivă?", zise secretarul. "Deocamdată nici în perspectivă, dar ştiți, poate să apară..." "Tovarăşe secretar, spusei eu atunci, dar să predau, de pildă, abecedarul în vreo şcoală?" "Nu, zise el hotărît. Mai tîrziu."

Îi spuse acelui Vătămanu să-mi rezolve pe parcurs situația mea, adică să-mi găsească totuşi un loc la o bibliotecă şi înțelesei că trebuie să mă ridic şi să plec. "Îmi telefonați mie din cînd în cînd, îmi spuse Vătămanu ăsta, şi îndată ce se iveşte un astfel de post..." şi făcu din mîini gesturi de liniştire, adică totul se va aranja, pot să mă bizui pe el, cînd ordinul venea de la tovarăşul prim, personal. "Bine, vă mulțumesc!"

Şi ieşii nu fără să observ că nici secretarul şi nici activistul nu schițaseră vreun gest din care să înțeleg că, dacă nu-mi întindeau ei mîna, aşi fi putut s-o întind eu.

Şi totuşi acest om mă salvase de la ceva mult mai rău, dar de ce era parcă supărat pe mine? Chiar mă considera vinovat în forul său interior? De ce oare? Pentru acele caiete? Îmi spusese că omul trebuie să fie liber de orice religie, dar era el liber de altele, cînd experiența îi spunea că nu, de pildă să se poată apăra cînd era arestat arbitrar şi pus să se învinuiască singur ca să poată fi condamnat? Sau nu ştia ce se petrece? Nu era posibil să nu ştie, sau dacă era totuşi posibil, credința pe care o avea nu era la fel de încețoşată ca şi a unui credincios care nu-şi pune întrebări? Desigur, el era unul dintre cei buni, dar nu era nici el bun pînă la capăt... Şi trebuie să recunosc, spre justificarea lui deplină, că nici nu putea fi...

VIII

Încetul cu încetul mă obişnuii cu gîndul că sînt liber şi amintirile şi sentimentul acela bizar de complicitate cu minele în care lucrasem şi cu oamenii de-acolo începură să se retragă şi în acelaşi timp şi apropierea de Matilda, de astă dată sub semnul unei profunde melancolii, începu să-mi reînvie sentimente retrase, speranțe închise.

Îmi povesti cum, chiar îndată după arestarea mea, canalii al căror nume n-avea să-l afle începuseră pregătiri de judecarea ei în şedință publică şi excluderea din partid. Şedința avu loc după ce deveni fapt cert condamnarea mea şi cei ce o pîndeau începură să-i pună întrebări. Să ne spună tovarăşa Petrini dacă a avut sau nu cunoştință de acțiunile duşmănoase ale soțului ei, arestat de organele noastre de securitate şi condamnat. Şi cînd se spunea "organele noastre de securitate", vocea avea parcă accente lirice, erau "ale noastre", aceste organe, ca şi cînd ar fi fost rude apropiate, copiii noştri dragi, sînge din sîngele nostru. A te îndoi de justețea acțiunilor lor era ca şi cînd te-ai fi îndoit de tine însuți. Să ne spună doamna Petrini, fiindcă eu personal n-o mai pot considera tovarăşă, dacă văzînd orientarea reacționară a soțului ei, a adus acest fapt la cunoştința organizației de partid din care face parte. Asta nu mai era întrebare, avansînd, înainte de a aştepta răspunsul, judecata că el n-o mai putea considera tovarăşă, sugera adunării că el ştie că ea n-a făcut acest lucru, adică să-şi denunțe soțul şi deci nu va avea ce să răspundă; era vinovată. Eu, a spus altul, pun întrebarea dacă e întîmplător faptul că şi-a ales un astfel de soț! Căsătoria a avut loc în 48, cînd de pe atunci era certă orientarea contrarevoluționară a acestui domn, care reuşise să se strecoare pînă în învățămîntul superior.

Numai unul din aceşti trei era arhitect. Cel dintîii, al cărui glas tremurase de încredere pronunțînd numele instituției care aresta oameni, era un funcționar şters şi servil, de la contabilitate, abia de-o cunoştea pe Matilda, sau aşa credea ea. În realitate, cum avea să i se spună după aceea, era un ins de care toată lumea se ferea, fiindcă îi pîndea pe toți şi fusese dovedit că era în slujba instituției de care pomenise cu atîta lirism. Numai Matilda nu ştia, deşi îl vedea adesea colindînd birourile, totdeauna în mînă cu o fițuică de sarcini, încredințate de organizație; se încleia la vorbă, insista, revenea, însă cu o mască de umilință pe chip, înşelîndu-i doar pe naivi sau imprudenți. Al doilea, care se şi grăbise să n-o mai considere tovarăşă, o vedea adică deja exclusă, era un muncitor care ai fi zis că e inocent, dar iată ce ieşea din el; pe-ăsta Matilda îl cunoştea bine, credea ea, totdeauna vesel, zîmbăreț, adică "optimist",

ducea o viață de familie infernală, îl bătea nevastă-sa, exasperată de optimismul lui stupid, cînd ea se chinuia cu cinci copii încă mici şi muncea ca o roabă spălînd rufele altora, singura sursă de cîştig care se mai adăuga la salariul lui de zidar, nu mai mic decît al altora, clar insuficient să-şi hrănească şi să-şi îmbrace atîția copii. "De ce-ai făcut şi dumneata cinci, doi nu ți-ajungeau?" îi spusese odată Matilda, plictisită de văicărelile şi de gura lui zîmbăreață, care nu înceta să afişeze în mod enervant "sănătoasa" lui orientare politică chiar cînd se văita. Al treilea era un arhitect, de o urîțenie care nu ascundea decît tot urîțenie; urît era, urît gîndea şi urît acționa. Era promoție proaspătă şi nici măcar meserie nu ştia, ca să compenseze cu ceva urîtele-i calități. Spusese despre mine că mă "strecurasem" în învățămîntul superior cînd toată lumea, îmi povesti Matilda, se întreba cum se strecurase el în arhitectură.

Pe urmă, surpriză, secretarul organizației, un betonist, anunță o pauză, deşi şedința abia începuse. Matilda nu era speriată, înțelesese că o vor exclude şi era hotărîtă să nu facă nici o concesie, să declare că soțul ei e nevinovat şi că timpul va dovedi că s-a greşit cu arestarea şi condamnarea lui, deci n-avea ce să fi anunțat în organizație, nu era nici reacționar, nici contrarevoluționar şi a ştiut bine cu cine s-a căsătorit. Dacă cineva nu vrea s-o mai considere tovarăşă, îl priveşte. Se pomeni, în acea pauză în care toată lumea afecta că nu se întîmplă nimic în afară de faptul că se prefăceau toți că nu vor s-o evite, deşi o evitau în mod discret, lăsînd-o singură pe scaunul ei, de unde nu se ridică decît să se uite liniştită pe geam, chemată în camera biroului organizației, unde se retrăseseră doar betonistul şi activistul de la sector, care lua de obicei parte la şedințe. "Tovarăşă Petrini, îi spuse acest activist, păstrați-vă calmul..." "Dar sînt foarte calmă, ştiu ce mă aşteaptă, zise Matilda cu desinvoltură, aşa că..." "Noi vă sfătuim să luați cuvîntul, o să vi-l dăm imediat şi o să curmăm orice alte întrebări şi, fără să bravați, răspundeți liniştit şi ponderat. Spuneți că n-ați ştiut nici dumneavoastră nimic şi... n-o să vi se întîmple nimic.'' "Ba nicidecum, a zis Matilda, am ştiut, de ce să-mi acuz bărbatul sugerînd că, deşi n-am ştiut, el a putut totuşi să se ascundă de mine. Nu s-a ascuns, e nevinovat, îl cunosc." "Şi atunci cum explicați dumneavoastră că totuşi..." "Nu-mi explic, asta e! Nu-mi explic şi nu cred..." "Băgați de scamă, ne puneți într-o situație fără ieşire, reluase activistul. Dacă întrebările vor continua, şi după răspunsul dumneavoastră vor începe acuzațiile, se va cere excluderea. Unul din ăştia trei pe care i-ați auzit o va face, şi dacă adunarea votează pentru excludere?" Hm! Asta se întîmpla cînd vroiau ei! Şi acum vroiau să nu se întîmple, dar nici Matilda să nu braveze. "Ce pot să fac!?" le-a spus ea totuşi. "Vă spunem noi, şi vă asigurăm că nu e numai părerea noastră, alți tovarăşi au studiat cazul şi s-a ajuns la formula asta. Altfel, să ştiți, sînt posibile şi surprize şi anume să fiți analizată şi profesional şi să nu mai puteți fi arhitectă, cel puțin aici în oraşul nostru!" "Ei şi? N-o să mor de foame, dreptul la muncă ne e asigurat la toți. Găsesc eu unde să cîştig o pîine!" "Dar nu e păcat, tovarăşă Matilda? a zis betonistul. Aveți un copil, o să vă fie foarte greu să ajungeți din arhitectă cine ştie pe unde, funcționară la poştă sau şi mai rău, femeie de serviciu, să spălați coridoarele! Gîndiți-vă bine, astea nu sînt glume!'' "Şi ce, a zis Matilda, o femeie de serviciu nu e un om? Dacă țara nu mai are nevoie de arhitecți, spălăm şi coridoarele şi closetele..." "Vedeți, a reluat activistul, spuneți că sînteți calmă, dar nu sînteți deloc. Eu zic să vă calmați şi să vă gîndiți.""

Avea dreptate. Oricît ai crede tu că eşti calm, de fapt nu eşti, mi-a spus

Matilda. "Dacă vroiați să mă apărați, a ridicat ea glasul, atunci de ce ați mai pus chestiunea asta pe ordinea de zi?" A urmat o tăcere, cei doi nu i-au răspuns îndată la această întrebare logică. "Principalul *acum* e că vrem să vă ajutăm, i-a răspuns în cele din urmă betonistul. Am primit propuneri scrise din partea unor membri ai organizației, a mințit el apoi, trebuia să vă punem pe ordinea de zi." Or, astfel de propuneri se fac de obicei în plen, cu o dată înainte, şi punctul respectiv se discută şi el dacă să fie pus sau nu pe ordinea de zi. Or, Matilda şi organizația se treziseră pe neaşteptate cu acest punct pe ordinea de zi... Matilda s-a gîndit... Cine intervenise pentru ea? Era clar, nu aceiaşi care inițial vruseseră s-o excludă, ci în mod sigur primul-secretar Mircea. Dar asta însemna că tot el decisese ca ea să nu braveze şi să nu se solidarizeze ostentativ cu soțul condamnat. Ce ciudat, soarta ei depindea de trei cuvinte: *n-am ştiut nimic,* doar atît să spună şi totul se aranja. Da, dar asta echivala cu o acceptare a insinuărilor şi acuzațiilor celor trei că soțul ei e un reacționar, un contrarevoluționar, care reuşise să se "strecoare"' în învățămîntul superior. Ce putea să facă? Să acorde ticăloşiei celor trei ceea ce li se cuvenea şi să salveze restul? S-a gîndit că dacă refuza acest compromis, pierdea totul şi pierdea pentru totdeauna şi protecția primului-secretar, care îi apărase casa şi avea să-l apere şi pe soțul ei după ce el avea să iasă. Altfel cum aveau să mai trăiască ei doi, amîndoi loviți? Fiindcă ştia, el nu va mai fi reintegrat în învățămînt, iar ea... dacă va fi primită la poştă, cum bine zisese betonistul. Îşi iubea meseria şi mai ales îşi iubea copilul, cum avea să-l crească spălînd culoarele? Avea să fie întrebată la şcoală: ce sînt părinții tăi? Mama e femeie de serviciu şi tata, ei, ce putea fi şi tata, dacă ea, deşi nu era vinovată de nimic, ajunsese pe treapta cea mai de jos? Tatăl, probabil, avea să ajungă şi mai rău. Se hotărîse. Cuvintele nu mai aveau valoare, nu mai însemnau nimic, iar ticăloşii, dacă omenirea nu e condamnată, nu vor fi uitați. "Bine, se adresase ea celor doi, accept, doar două cuvinte tot o să-i spun colegului meu, acest incapabil care şi-a permis să afirme că soțul meu «s-a strecurat» în Universitate..." Cei doi s-au uitat unul la altul. "Puteți să-i spuneți şi trei cuvinte, a zis betonistul zîmbind greu, ăsta ar merita să fie trimis la țară să construiască şi el cotețe, nu să facă aici pe arhitectul şi să strige la muncitori ca un patron de pe vremuri."

Şedința s-a reluat după această lungă pauză şi i s-a dat cuvîntul Matildei, fără să mai fie întrebată adunarea dacă mai sînt întrebări şi mai ales fără să se mai treacă la discuții, ca într-un fel de încheiere. "Tovarăşi, a început Matilda, la întrebările puse, declar aici că n-am ştiut nimic de acuzațiile care i s-au adus soțului meu." Asta a fost toată fraza. Nu era tocmai ceea ce i se ceruse, dar exista afirmația că *n-a ştiut nimic.* Numai atît a fost şi apoi şi-a îndreptat şi ea atacul împotriva arhitectului. "Soțul meu, a spus ea, şi-a luat examenele cu strălucire, nu s-a strecurat nicăieri peste meritele lui, cum s-a afirmat aici. Alții poate s-au strecurat printre arhitecți, încasînd salariul degeaba ca să vină aici şi să acuze pe alții, cînd mai bine ar fi să pună mîna şi să învețe meseria, să nu se facă de rîsul muncitorilor, la care îşi permit să strige. Şi eu pun întrebarea dacă e întîmplător că tocmai un astfel de arhitect incapabil îşi permite să facă pe patronul pe şantier."

Şi s-a aşezat cu obrajii în flăcări. Betonistul a luat însă imediat cuvîntul, pe deoparte ca să evite continuarea discuției la acest punct pe ordinea de zi, dar să şi completeze el ceea ce Matilda se ferise să spună mai răspicat: "Tovarăşi, e clar, din cuvîntul tovarăşei Petrini reiese că ea n-a ştiut nimic de concepțiile reacționcire ale soțului ei. Aceste concepții erau de natură filozofică, şi soția lui

e arhitectă, nu specialistă in filozofie. Pentru greşelile lui el îşi va ispăşi pedeapsa şi va trage concluziile respective. Cred că e inutil să mai insistăm asupra acestui caz. Propun să trecem la punctul următor de pe ordinea de zi."

Reîntîlnirea cu părinţii mă turbură însă şi amorţirea mi se accentuă ca o stranie reacţie de apărare. Mama nu se întrebase dacă sînt sau nu vinovat (copilul ei rămînea nevinovat orice-ar fi făcut), rea era doar nenorocirea, cum ar fi boala şi moartea sau infirmitatea pe viaţă. Or, ea mă vedea întreg şi, uitîndu-se la mine cu mîna la gură (gestul ei) şi uitînd de lacrimile care îi curgeau pe obraji, mă întrebă.: "Eşti sănătos, mamă?" Îi răspunsei, afectînd o veselie, că sînt pe deplin sănătos. Dacă a fost rău acolo unde m-au trimis. "A fost rău, îi răspunsei hotărît, dar a trecut.'" Tata însă nu se putu stăpîni să nu mă lovească. Ştia că n-o să mai fiu profesor (probabil de la Matilda). "Ce-o să faci tu acuma? mă întrebă aproape indignat. Am trudit cu tine să înveţi carte şi acuma or să te trimită pe vreun şantier, să dai cu lopata." Părea sigur de ceea ce spunea, de unde înţelesei că alţii avuseseră grijă să-i smulgă orice iluzie, cu brutalitatea oamenilor simpli, care consideră că prezentul e dat pentru totdeauna şi că, odată căzut, nu te mai ridici, inconştienţi, ca animalele, se cred la adăpost, gîndind: cine vrea să fie mare ajunge tot mic (admiţînd în sinea lor că numai din lumea celor mari ies şi rămîn oameni mari, deşi trăiau acum nişte vremuri cînd tocmai ei, cei mici şi obscuri, erau chemaţi să se considere "conducători", clasa conducătoare; nu credeau deci în această lozincă, pe care o citeau zilnic pe pereţii uzinelor în care munceau?). "Tată, îi spusei, mă aşteptam să-mi spui că a munci cu lopata nu e o ruşine şi că tot ce există s-a făcut cu lopata şi tîrnăcopul şi că nu e vina mea că învăţînd carte n-o să-i mai pot învăţa la rîndul meu pe alţii." Nu-l înduioşai. "Mie să-mi spui ce prostie ai făcut, fiindcă degeaba nu te-au arestat ei", zise cu un glas aproape de furie, nu împotriva mea, dar nici împotriva celor care mă arestaseră, nici el nu ştia împotriva cui, nici măcar împotriva soartei, fiindcă asta ar fi însemnat să aibă o idee despre soartă, cum avea mama, şi să gîndeaseă simplu, bine că a trecut şi n-a fost mai rău. Nu, era rău, şi cel mai aproape de învinuit era tot cel care fusese lovit. Amorţii, gura mi se încleştă, nu-i răspunsei, o sărutai pe mama şi plecai.

Starea lui de spirit se strecură însă în sufletul meu ca o realitate inexorabilă de care nimeni n-avea de gînd să mă elibereze, căci înţelesei că oamenii cu care muncea el acolo în uzină, chiar şi prietenii, gîndeau astfel, şi el, tatăl meu, nu era deosebit de ei, deşi în cauză era propriul său fiu. Ion Micu avu însă o reacţie atît de spontan stranie, încît o uitai repede pe-a tatălui meu. Îi dădui un telefon, şi nu schimbarăm decît cîteva cuvinte. "Alo, Ioane?", spusei. "Cine e?", zise el. "Petrini!'', îi răspunsei. "Petrini!? se miră. Care Petrini?" "Victor Petrini!" Urmă o tăcere. Repetai că sînt eu, Petrini, prietenul lui, ce, m-a uitat, acest nume nu-i mai spune nimic? "Ba da", zise şi tăcu iar. "Ei, zisei, ce-ţi spune?" Şi avui eu însumi o reacţie pe care începusem să mi-o cunosc, un fel de euforie bruscă, de veselie, cînd aveam revelaţia instantanee a unui adevăr. Ion Micu *era mirat*... Nu surprins, nu bucuros că îmi auzea glasul, ci mirat... că eram liber. După această mirare a lui ar fi trebuit să fiu încă *acolo.* Da, încă... în orice caz pentru multă vreme. Cît de multă? Ehe, cine ştie cît... "Ei, repetai, ce-ţi spune în auz numele de Petrini?" "Multe!", zise, de astă dată cu un glas care se prefăcea că nu e rece şi străin. "Aşa, va să zică, rîsei eu din nou, multe?! Bravo, mă Ioane, bine, Ioane, repetai, ca şi cînd aşi fi vrut să-l consolez eu pe el, în orice caz să-i confirm, sau mai degrabă să-i spulber temerea că aşi vrea cumva să-l văd şi să mai mergem ca odinioară la braserie.

Adio braserie, eu sînt mai departe la închisoare, bine, bine", şi închisei eu telefonul, tot aşa, cu grijă pentru el să nu se simtă prost că nu mai vroia să se vadă cu mine şi nici telefon să nu-i mai dau...

Vaintrub însă îşi arătă şi surpriza, şi bucuria. "Petrini?! exclamă el. Ai scăpat?" "Da, zisei, am scăpat." "Şi ce faci acum?" "Ce să fac, stau." "Vino pe la mine!" "Cînd"? "Cum cînd, acum, imediat!..." Mă bătu pe umăr, pe spinare, gata să mă îmbrăţişeze. Eu însă nu-l încurajai, dar ei îşi întîrzie mîna pe braţul meu, pe care mi-l strîngea, contemplîndu-mă să vadă parcă dacă sînt întreg... Avui un surîs... "Ce faceţi, dom' profesor? Cum e cu reforma învăţămвntului?" spusei ironic, aşezîndu-mă într-un fotoliu, ca şi cînd am fi continuat simplu acea discuţie de la botez cînd fusesem atît de neliniştit. Ironia mi-era adresată mie însumi, care ştiam că nu voi mai fi printre ei la facultate să mai am astfel de temeri. Gata, adio facultate! "A fost un svon care nu s-a confirmat, zise el, s-au făcut totuşi unele schimbări în sensul în care discutam atunci, referitor la învăţămîntul elementar şi la licee. În Universitate, aproape nimic, adică nimic esenţial, doar schimbarea unor denumiri de titluri... Doctorat, aspirant, cinci ani în loc de patru, lucruri de acest gen. Şi s-au mai desfiinţat cîteva catedre, de pildă, la noi, estetica, logica şi psihologia." "Logica era mai demult scoasă", zisei. "A, da? Aşa e!".

De unde dedusei că în mintea lui eu lipsisem de foarte multă vreme, parcă de-un deceniu. Intensitate grozavă în trăirea timpului, de unde senzaţia că trei ani făceau cît zece. "Deci Ben Alexandru nu mai e?" "Ben Alexandru?! A da, nu mai e, a plecat..." "Şi istoria filozofiei?" "S-a mai micşorat, dar catedra a rămas... Şi ce faci tu acuma, unde lucrezi?" "O să lucrez la o bibliotecă..." "Foarte bine, sper să nu abandonezi filozofia... Cîndva, mai tîrziu, o să fii reintegrat, e părerea mea, cînd se va termina acest proces numit luptă de clasă, aţîţată artificial. Eşti băiat tînăr, ai timp să aştepţi... Dar fii prudent, abandonează acum scrisul, fiindcă ai văzut, caietele acelea... Ai risca, oricînd te poţi pomeni cu o percheziţie, şi atunci va fi foarte rău... Ţi-a spus soţia că eu am făcut un referat pozitiv; totuşi n-au ţinut seama de el." Îi spusei că nu din pricina caietelor fusesem în fond condamnat... "Aveţi dreptate", zisei, şi întîlnirea se încheie astfel. "Mai dă-mi un telefon, zise Vaintrub, mai stăm de vorbă..."

IX

Nu scăpăm însă ele o stranie melancolie, deşi Matilda mă iubea acum ca altădată. Din sentimentul că sînt în plină înflorire rămăsese doar o pură idee: ştiam că sînt tînăr, dar mă simţeam bătrîn, asemeni bunicului, pe care îl vizitai şi îl găsii plictisit şi furios... Nu mă întrebă nimic, nu-l interesa ceea ce mi se întîmplase, nu-l interesa decît ceea ce i se întîmpla lui. "Ce e, bunicule, ce ai? Eşti cumva bolnav?" "Nu, zise el, n-am nimic, da' mă Victore, ce rost o fi avînd viaţa asta pe pămînt?" "Îţi spun eu, bunicule, rostul vieţii e să te bucuri că trăieşti." "Ei, uite, eu trăiesc, dar nu mai am nici o bucurie." "De ce, zic, ai trăit, ai crescut atîtea fete, le-ai măritat, ai nepoţi şi chiar şi o strănepoată, pe Silvia mea. Ţi-nchipui cum se simt cei care n-au pe nimeni şi i-a prins bătrîneţea singuri." "Tu-le muma în cur, zise el enervat, nu-mi pasă mie de ei, îmi pasă de mine..."

Avea dreptate, şi eu trăiam şi eram tînăr, nu ca el, dar acea vrană, acel cep

din care țîşneau înainte din ființa mea, ca dintr-un butoi cu vin, bucuriile, ori fuseseră astupate, ori butoiul era gol. Ar fi trebuit atunci să fiu insensibil şi nepăsător, dar nu eram. Dimineața mă sculam cu o senzație de chin fără nume, care stîrnea în mine o furie dureroasă, aproape insuportabilă (mă culcam tîrziu, să-mi țin cît mai mult spiritul treaz, să evit aceste rele dimineți). Cum deschideam ochii, suferința era şi ea prezentă undeva în mațe, nedorită de mine şi a cărei cauză scăpa gîndirii mele. Era regretul adînc că nu mă voi mai urca niciodată la catedră şi să văd ațintiți asupra mea ochii studenților încărcați de o superbă curiozitate şi simpatie pentru mine? Nu! îmi părea stinsă această bucurie... Că nu voi mai ajunge în țara mea să gîndesc liber fără să risc din nou închisoarea? Nu, fiindcă în adîncurile conştiinței mele eram convins că această anomalie nu va fi acceptată pentru multă vreme de către poporul din care făceam parte. Viața mea cu Matilda fusese cumva atît de greu fisurată încît în ciuda faptului că acum ea mă iubea ca la început cînd ne cunoscuserăm, fisura nu se lipea şi îmi dădea această durere adîncă pe care eu vroiam s-o ignor, dar nu mă ignora ea pe mine? Neîncrederea ascunsă, care se insinuase în sufletul meu, că sentimentele ei pentru mine se pot retrage brusc după o acumulare absurdă de aversiune, şi ura să reapară cu violență? Da, mă gîndeam la acest lucru, dar eram pregătit, sau mai bine zis resemnat că va fi inevitabil, asta îmi e soarta, şi aveam speranța că această acumulare să dureze cît mai mult, şi poate, cu anii, să ducă la izbucniri din ce în ce mai rare. Iar dacă nu, despărțirea. Nu eram nici primul şi nici ultimul care eşua în întemeierea unei familii. Poate toate acestea la un loc iradiau în adîncul ființei mele şi, înlăturate prin gîndire, se refugiau în mațe şi sileau gîndul să trăiască suferința? Desigur... Parcă eram un leu pe care vînătorul îl împuşcase şi el ştia acest lucru pentru că simțea în ființa lui puternică o inexorabilă sfîşiere. Se punea cu botul pe labe, îşi întindea burta la pămînt şi îl pîndea cu privirea crăpată pe vînătorul care trăsese în el (şi care îl credea mort), pentru ultimul salt, cînd îl va ucide înainte de a muri el însuşi. Astfel stăteam eu diminețile în pat, cu ura la pîndă, dar vînătorii mei nu se apropiau şi nici nu ştiam cine sînt şi nici nu mă simțeam atins de moarte. În minele de plumb de la Baia-Sprie omorîsem pe unul, fiindcă îl văzusem la fața, îi suportasem ura, ne priviserăm ochi în ochi şi gîndul uciderii se născuse în mine cu o forță copleşitoare; cînd se împlinise, nicicînd nu simțisem un sentiment atît de puternic de libertate, deşi ştiam bine că eram închis într-un lagăr şi silit să cobor în mină şi să muncesc din greu cîte şaisprezece ore pe zi. Munca devenise infinit mai uşoară şi marii bolovani de minereu pe care trebuia să-i împing spre gura prin care cădeau în vagoneți mi se părea că sînt nu din plumb, ci din pîslă. Chiar moartea în preajma căreia munceam clipă de clipă (căci oricînd se puteau desprinde din bolta minei şi să te strivească, cum se şi desprinseseră şi striviseră pe unii dintre noi, bucăți mari de pămînt dislocate de pîrîitul perforatoarelor) dădea clipelor o tensiune de înfrățire cu această boltă, cum probabil se întîmplă în război, cînd se naşte un sentiment straniu de simpatie între bătaia inimii care aude şuieratul bombei şi bomba însăşi: că n-a căzut pe tine şi poate n-o să cadă niciodată. Tremuram de o laşitate desgustătoare, dar după ce îl omorîi pe călăul meu, începui să privesc întunecata boltă cu sfidare. În fiecare zi, înaintînd în galerii după ce artificierii îşi puneau dinamita, scormoneam bolta cu lopețile pînă dădeam de rocă dură, dar uneori înaintînd în aceste galerii părăsite de pe vremea lui Franz Iosif dădeam de bolte înalte, la care nu puteam ajunge. Erau cele periculoase. Dar nu-mi mai păsa de ele...

Uneori gîndul la felul cum îmi lichidasem eu torționarul venea ca un

balsam peste suferința mea fără nume care îmi chinuia diminețile. Îmi aminteam scene, cele mai multe comice, de genul celor cu cosorul lui Moceanu, care fusese inventat de Moceanu. La intrarea în galerie, treceam prin fața unei gherete, în care stătea la căldură, în timp ce noi tremuram de frig, un gardian, căruia trebuia să-i spunem ce număr sîntem (fiindcă nu mai aveam nume, eram numere). Şi nu ştiam ce îl apuca pe gardian cînd i se spuneau numere care treceau de o mie, de pildă 1.003, cum era al meu, începea să urle, ieşea afară şi începea să ne care la pumni în figură şi lovituri cu bocancul în fluierele picioarelor, cu înjurături de o mare inventivitate. Am înțeles repede, însă, că individul nu ştia să scrie astfel de numere, şi unul dintre noi ne scăpă de furia turbată a acestui semianalfabet, pronunțînd nu o mie trei, ci zece, zero trei. "Păi aşa, futu-vă mama voastră de reacționari", zise gardianul, şi de-atunci încetară şi accesele lui de violență. Deținutul, după ce începe să-ți cunoască bine paznicii, se descurcă pe urmă bine cu ei... Nu mi-ar fi trecut prin cap să ghicesc din ce pricină îşi ieşea ăsta din pepeni... Dar unul din noi, mai vechi, avusese inspirația... Intrînd în lagărul din apropierea minelor avui surpriza să constat că înăuntru era cald, că la masă pîinea era la discreție şi că în fiecare zi aveam carne şi lapte, iar paturile aveau saltele şi pături (e drept, păturile erau scorțoase şi vechi, puțeau a sudoare de cal, dar erau totuşi pături). În cel în care fusesem băgat eu şi poetul eram cîteva sute. În altele, mai mulți. Mi se luase costumul meu civil şi mi se dăduse unul vărgat, şi în locul căciulii, o bonetă. Deşi fusesem prevenit (vezi, mi se spusese, că liftul ăla nu seamănă cu cel dintr-un bloc, e puțin mai rapid), totuşi crezui că leşin cînd deodată se smulse din nemişcare şi mă pomenii în întuneric. Ala fusese un glumeț cînd se exprimase zicînd că "e puțin mai rapid". Pur şi simplu se prăbuşi în adîncuri cu o viteză de cădere ai fi zis liberă, dar nu era departe de aşa ceva, şi cînd se opri, buf! dacă n-am fi fost înghesuiți ca sardelele, aşi fi căzut şi eu lat pe jos şi mi-aşi fi spart capul. Astfel de lifturi lăsase moştenire Franz Iosif şi nimeni nu le înlocuise de-atunci. Munca, jos, în subterană, mi se păru suportabilă, numai praful negru începu să mă supere. Îți intra în ochi, în urechi, îl trăgeai pe nas, îți năclăia capul ras, îți intra în haine şi în piele, printre picioare, în găoază... Ca în orice lagăr, din zece deținuți unul era turnător... Mi se spuse acest lucru tot aşa, cît sosii... Iar peste ei un şef, care era tot atît de puternic ca şi comandantul lagărului, dacă nu chiar mai puternic, căci într-o zi, cînd veni în inspecție un colonel de la Bucureşti, cu el stătu de vorbă, în văzul nostru (fu însoțit de el peste tot), şi nu cu comandantul oficial. Ca să-l distreze pe colonel şi să ne arate nouă cît e el de bine văzut, se legă de un deținut care de la Auschwitz nimerise la Baia-Sprie. "Mă, Grъnfeld, ia spune, ce cauți tu, mă, aici? Cum, tu, care ai fost la Auschwitz, să nimereşti printre reacționarii ăştia, aceşti duşmani înrăiți ai poporului? Cum, mă, printre criminali de război, tocmai tu, care ai fost victima lor?" Grъnfeld tăcea, dar ăsta continua să-l ia peste picior în acelaşi stil. "Oliver Grъnfeld, mare pacoste a căzut peste tine, în timp ce alții au pensii şi funcții de conducere, tu ai aterizat aici, să-ți rămînă ciolanele prin galerii. Ce-ai făcut, Grъnfeld, spune-ne şi nouă, uite, domnul colonel e chiar curios..." Şi deodată Grъnfeld izbucni pițigăiat, cu un puternic accent: "Ce-am făcut? Mă întrebi ce-am făcut? Am făcut, acolo la Auschwitz, ce faci tu acuma aici! Asta am făcut!... Tot aşa, am fost şef, *capo,* turnător ca şi tine şi o să ai soarta mea într-o zi şi tu care îl iei pe Grъnfeld peste picior cînd or veni americanii să te judece..." Senzație, mare eveniment printre deținuți, cineva, chiar dacă Grъnfeld, dăduse glas gîndurilor lor secrete, că or să vină ei americanii... Colonelul se cără repede, însoțit de umbra lui, care nu mai avu

chef să-i mai spună ceva lui Grunfeld.

Într-o zi se întîmplă însă în lagăr ceva, şi situaţia noastră de-acum deveni, în amintire, idilică faţă de cea care urmă. Tocmai aceşti turnători, datorită poziţiei lor privilegiate în lagăr, organizară o evadare care le reuşi: făcură rost de alimente, de arme şi muniţie, de haine civile şi, cu complicitatea unui gardian, fugiră într-o noapte. Se dădu însă imediat alarma şi din dormitoarele noastre începu să se audă un puternic duduit de motoare. Ne uitam pe fereastră să ghicim ce-o fi. Cineva, un fost ministru naiv şi cu imaginaţia bîntuită de fantasmele speranţei, lansă presupunerea care apoi deveni la alţii certitudine, că sînt americanii care au venit să ne elibereze... în recluziune luciditatea şi simţul realităţii pot slăbi în aşa măsură, încît cel mai mic eveniment neobişnuit capătă proporţii nemăsurate... Dar numaidecît surveni desamăgirea: nu erau americanii, ci maşinile lagărului. Evadaţii fură prinşi chiar în noaptea aceea, numai unul scăpă şi ajunse pînă la Bucureşti, dar fu prins acolo... A doua zi toţi fură încărcaţi într-un camion şi dispărură din lagăr. Unde îi trimitea? Gardenii lansară svonul că au fost toţi împuşcaţi, în realitate, cum aflarăm mai tîrziu, au fost împrăştiaţi prin alte închisori şi lagăre, unde au devenit cumpliţi torţionari, înaintaţi deci în grad sub ameninţarea reală că dacă nu vor dori să execute ceea ce li se cerea, vor fi executaţi pentru evadarea de la Baia-Sprie.

Iar la noi, regimul se înrăutăţi, nu ni se mai dădu pîine la discreţie, ci doar un kilogram pe zi, laptele fu suprimat cu totul, iar carnea, doar de două ori pe lună. Gardienii deveniră brutali, începură să ne scoale noaptea din somn şi să ne culce prin curtea lagărului ore întregi. Culcat! Sculat! Culcat, sculat, şi tot astfel pînă venea ora coborîrii în mină, unde urma să munceşti zece şi uneori şaisprezece ore. Pentru cel mai mic murmur, carcera, desculţ şi fără manta. Cîţiva mai bătrîni făcură pneumonii şi muriră. Credeam că e vorba doar de un val de represiune, ca să ne înveţe minte să nu mai evadăm, dar brutalităţile continuau şi chinuit de nesomn şi de aceste culcări care mă trimiteau istovit în mină, într-o noapte rămăsei în picioare, refuzai să mă mai culc... Cîţiva mă imitară. Gardianul se apropie de mine, mi se uită în ochi şi rînji: "Culcat!". Rămăsei în picioare. "Culcat!", urlă, dar nu mă culcai. Era un individ diform, strîmb, urît şi mic de statură. Numai ochii, sub lumina galbenă a becurilor din stîlpi, exprimau parcă o bucurie prin care ai fi putut crede că te poţi întîlni cu un om şi să-i reaminteşti că şi tu eşti unul, chiar dacă, vinovat sau nu, te aflai acolo să ispăşeşti o pedeapsă. El chiar surîse: "La carceră!"

În carceră fiecare gîndea în felul său. Unii îşi spuneau (cei mai mulţi) că trebuie să se mişte, să nu îngheţe şi să moară. Eu, dimpotrivă, îmi spusei că mişcarea degajă energie şi că după un anumit timp oboseşti tot mişcîndu-te şi abia după aceea organismul nu se mai poate apăra împotriva frigului. Mă făcui deci covrig, îmi strînsei braţele la piept, îmi pusei capul pe genunchi şi adormii lipit de scîndura, care mi se păru caldă, a acestei invenţii menite să elimine pe cei care odată închişi mai vroiau să rămînă oameni şi să reacţioneze ca fiinţe umane. Instinctiv îmi lipeam pe rînd de scîndura carcerei acea parte a corpului care simţea mai tare frigul, cînd umerii, cînd coastele, cînd şalele, dar mai mult spinarea, unde ştiam că sînt plămînii... restul putea să mai îngheţe... picioarele, de pildă, tălpile goale, simţeam că ard după ce mai întîi deveniseră reci ca un sioi. Noroc că nu bătea vîntul, era un sfîrşit de februarie cu zăpadă care se topea, era umed, dar frigul iernii se mai domolise.

...Mă trezii avînd senzaţia că o dihanie deschisese uşa şi se uita la mine. În curte era linişte, culcările încetaseră. Cît să fi dormit? Cîteva minute sau cîteva

ore? Eram amorțit de frig, dar nu mă simțeam rău, eram rece, dar numai pe dinafară, şi cîteva clipe mă stăpîni acea stare de frăgezime pe care ți-o dă odihna după o trudă grea. Mă ridicai în picioare şi atunci distinsei prin întuneric figura gardianului care mă băgase la carceră. Vocea cu care mi se adresă mi se păru duioasă: "Cum e, o mie trei? Ei, e bine la carceră?" "Nu e bine", îi răspunsei, cu speranța pe care glasul său mă făcea s-o întrevăd, că de-aia venise la mine, să-mi dea drumul şi să mă duc în dormitor. El ridică atunci ceva negru pe care îl ținuse ascuns la spate şi îl apropie încet de tîmpla mea. Era un vătrai. "Uite, mă, o mie trei, aici, uite aici ar trebui să te lovesc (cu aceeaşi voce dulce, cu acea bucurie curată cu care vrei să dăruieşti ceva unei persoane pe care o iubeşti, şi mă lovi de cîteva ori în tîmplă, dar uşurel, cu gingăşie, să nu mă doară). Ei, înțelegi? continuă el vîrîndu-mi de astă dată vătraiul sub nas, pe care mi-l puse apoi pe gură. Cu partea lui îndoită, cu ciocul cu care răscolea jarul în sobă şi îmi împinse capul tot uşurel, dar ferm, de scîndura carcerei. "Aici, uite aici, ar trebui să te lovesc", repetă el, şi repetă şi figura, ciocănindu-mi iarăşi tîmpla. După care închise uşa, trase zăvorul şi îi auzii paşii îndepărtîndu-se.

Nu mai putui dormi. Mă copleşi întîi o mare mîhnire. Ce-avea ăsta cu mine? Nu dormise, în loc să se culce stătuse probabil la gura sobei şi cugetase. La ce oare? La familia lui? La muiere şi la copii, la frați şi la surori? Nu, stînd cu vătraiul în mînă şi răscolind focul, se gîndise la mine. Fumase probabil mai multe țigări, pînă ce gîndul i se distilase şi se făcuse esență de gînd, rupt, detaşat de vreo pornire turbure, pînă ce descoperise exact ceea ce îl deosebea şi în acelaşi timp ceea ce îl lega de mine, pînă la simpatia umană trezită de limpedea lui revelație: Capul! Da, iată ceea ce ne deosebea. Eu aveam alt cap deci nu al lui şi atunci luase vătraiul în mînă şi venise să-mi spună. Nu în corpul meu trebuia să mă lovească, avem toți aceleaşi corpuri, mîna e mînă, piciorul picior, stomacul face aceeaşi digestie, pe cur ies aceleaşi excremente. Capetele sînt diferite! Şi de ce să fie?! Îi trezisem simpatia pentru această profundă descoperire pe care existența mea i-o pricinuise? Eu nu eram bătrîn, să presupună că am fost fie general, fie ministru sau alt fost mare stăpîn al acestei lumi. Eram deci o enigmă contemporană, nu cu mult mai tînăr decît el. Şi lăcaşul acestei enigme era capul. Enigmă?! Ce enigmă? într-al său nu era nici una şi nici într-al altora şi, slavă Domnului, cunoscuse şi el destulă lume. Şi aversiunea lui turbure se limpezise, aversiunea lui ancestrală pentru astfel de capete devenise clară şi distinctă. Şi glasul lui suav îmi stăruia în auz: "Uite, mă, o mie trei, aici, uite-aici ar trebui să te lovesc!". Mîhnirea mi se îngrămădi în gît. Omul ăsta putea fi prieten cu tatăl meu, putea fi unul dintre cei pe care îi văzusem prima oară la o manifestație şi care îmi trezise cu putere sentimentul de solidaritate cu speranța de pe chipurile lor într-o lume mai bună. Pe urmă unul din acea mulțime fusese făcut gardian, şi o incredibilă ştiință de a pedepsi se născuse în el. Altul securist... îmi aminteam acolo în carceră cu cîtă abilitate încercau anchetatorii să mă facă să recunosc ceea ce nu făcusem, cum îşi alternau rolurile, unul era blînd şi cinic ("bine, îmi spunea, nu recunoşti acum, şi se uita la ceas, o să recunoşti mîine dimineață la patru, n-o să recunoşti la patru, o să recunoşti la zece, n-o să recunoşti la zece, o să recunoşti peste trei zile, sau peste trei luni, sau peste zece ani, e timp, nu ne grăbim..."), altul mă înjura în mod ordinar de mamă, mă ținea în picioare opt ore, în timp ce el mînca sandviciuri, bea cafele, fuma, după ce în prealabil avusese grijă să nu mi se dea să mănînc în ziua aceea, şi rîgîia, se scobea în măsele şi mă asigura că singura mea şansă e să recunosc, să fiu condamnat,

să ispăşesc pedeapsa şi să scap... să mă orientez în direcția asta, fiindcă nu exista alta, şi atunci toate acestea, celulă, interogatoriu, nopți nedormite, or să înceteze. Altul mi-a spus la un moment dat cu sinceritate: "Mă Petrini, tu oi fi crezînd că noi sîntem nişte tîmpiți, că nu ştim că tu de fapt n-ai făcut nimic, dar ce nu înțelegi tu e faptul că ne eşti mai necesar aici decît afară". De unde reieşea că ăsta avea sentimentul net că ei stăpîneau lumea şi că ei decideau cine era necesar *afară* şi cine *înăuntru,* o împărțiseră, această lume şi domneau peste ea în toată voia... Ăsta însă, cu vătraiul lui şi tonalitățile lui gingaşe, nu ştiu de ce, mă prinsese descoperit. El nu trăia într-un joc complicat de smulgere a unei recunoaşteri, ca aceia care mă trimiseseră aici, şi în fața cărora spiritul meu se putea mobiliza, el era *un om simplu,* şi iată ce vroia să-mi facă el mie... să mă lovească în cap, da, descoperise locul... Nu, nu pentru că era gardian avusese el această revelație... Aşa, ca om, trăind pe acest pămînt şi avînd timp să coboare în el însuşi, se descoperise pe sine prin alții... Cum mă chircisem iar, vrînd să adorm cu fruntea pe genunchi, mîhnirea împrăştiată în toată ființa mea deveni deodată agresivă şi izbucnii în hohote de plîns simțind că mă înec, în timp ce gîndirea îşi torcea mai departe firul, străină parcă de suferința mea. Da, avusese dreptate Ion Micu, aveam şi eu ce pierde în închisoare, aveam de ce mă teme. Nu convingeri politice, ca el, ci convingeri mai adînci, că lumea mi-e prietenă şi că floarea gîndirii mele ar putea fi de folos cuiva. Ceea ce spusese el în acea mare discuție de la braserie îmi sunase atunci prea abstract, dar el ştiuse ce spune şi de aceea acceptase o clipă de umilință, numai să nu mai trăiască încă o dată ceea ce trăiam şi eu acum... Zguduirea, şocul mîhnirii încetă apoi după asalturi repetate, în care suferința atingea creasta înaltă a eliberării, eliminînd, ca pe-un microb periculos, duioşia abjectă a stîrpiturii umane, gardianul care crezusem o clipă că venise să-mi dea drumul să mă duc în dormitor şi să dorm cu ceilalți. Printre crăpăturile scîndurii zării lumina răsăritului şi curînd auzii goarna care suna deşteptarea. Un gardian veni şi îmi dădu drumul, alergai să mă îmbrac şi să mănînc, apoi coborîrăm în întunericul minei. Seara, mă desbrăcai şi căzui într-un somn asemănător plumbului pe care îl dislocam din galerii, dar o mînă mă zgîlții şi mă smulse din el: la carceră! Era acelaşi gardian din seara trecută. Încercai să-mi arunc pe umeri mantaua şi să-mi vîr picioarele în bocanci: nu, fără manta şi bocanci! În cămaşă şi desculț.

În carceră simții primejdia: ăsta spusese ieri, ciocănindu-mi tîmpla cu vătraiul, că acolo *ar trebui* să mă lovească. Ar trebui, asta însemna că *nu putea,* dar mă putea lichida vîrîndu-mă seară de seară între cele patru scînduri ale carcerii, obținînd acelaşi rezultat. "Ei bine, îmi spusei, cu o hotărîre mai rece decît frigul care mă învălui, n-o să mor, dar în schimb o să te omor eu pe tine. Dacă nu cumva mi-e scris să mor totuşi eu şi tu să trăieşti şi să înfloreşti mai departe. Să vedem!"

Dimineața îmi vîrîi capul în ghişeul bucătăriei şi şoptii: "Boca, vreau să-ți spun ceva!" Boca ăsta îmi aruncase de cîteva ori priviri de simpatie, scurte, ca nişte fulgerări. "Boca, îi spusei, dă-mi puloverul tău." "De ce?" "Un gardian vrea să mă omoare, mă bagă la carceră noaptea desbrăcat." "Bine", zise. Şi îmi aruncă puloverul de pe el. Îl trăsei pe piele, îmi închisei la gît cămaşa de puşcăriaş să nu se vadă şi seara nu mă mai culcai. Gardianul veni şi timp de cinci zile petrecui nopțile în carceră. Ar fi trebuit să mă curăț şi m-aşi fi curățat dacă gardianului i-ar fi trecut prin cap să-mi descheie cămaşa. În a şasea zi îl zării în galerii cu lampa de carbid în mînă. Înțelesei: intra cu noi într-o tură de şapte zile. Îmi fu uşor să-l urmăresc după mersul său crăcănat şi mai ales după

coincidența stranie dintre intențiile mele şi mişcările paşilor săi: se plasa unde nu trebuie, în apropierea fîntînilor prin care rostogoleam jos minereul: sigur, el trebuia să supravegheze eficiența muncii, să aibă satisfacția trudei noastre crezînd în acelaşi timp că prin acea gaură ținea contactul cu cei de jos, oameni liberi ca şi el, care duceau mai departe vagoneții. O pauză. Dispărui dintre sutele de umbre, pe care nimeni nu le mai putea urmări şi rătăcii spre ținta mea, o lampă de carbid plasată undeva în stînga, care mă aştepta. O lăsasem pe-a mea în urmă, pitită într-un colț... Trecui prin întuneric şi brusc zării poziția şoldie de stăpîn a omului meu. Ținea un picior ridicat pe un bolovan de minereu şi mîna cu lampa în sus, să vadă ce se întîmpla de survenise această pauză, această tăcere de adîncuri în care el nu mai era nimic. Trecui pe lîngă această umbră şi trebăluii dînd scîndurile la o parte; se puneau totdeauna deasupra peste gaură după o rostogolire de minereu, să nu nimerească vreunul din noi în ea, cum nimerise unul şi se făcuse jos zob. Mă retrăsei prin spatele lui şi deodată, cu o lovitură de picior, îi stinsei lampa. "Să nu-ți fie frică de gardieni, mi se spusese încă de la început, dacă ai vreunul care te amenință, pîndeşte-l în mină, stinge-i lampa!" "Ei, ce mai faci? îi şoptii apucîndu-l de gît şi astupîndu-i gura cu palma. Duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reținut?" Şi îi eliberai gura şi îl lăsai să respire. Dar nu cîteva clipe, ci pînă îşi veni în fire. "Ştii cine sînt, îi şoptii mai departe, ai pus tu ochii pe unul pe care n-ai avut curajul să-l omori cu vătraiul, ai ales calea *legală* (ție îți plac legile!), carcera, ei, ce vină ai tu? Tu nu i-ai făcut nimic, cîți nu stau la carcere? Că pe urmă unii mor, parcă tu ai inventat pedeapsa asta? Nu mă dezamăgi, spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor!" Şi el îmi spuse gîfîind, gata să mă dezarmeze, cu un glas de o halucinantă omenie: "Dom' şef, iartă-mă, n-am vrut să-ți fac nimic..." "Ei da, te cred, îi şoptii şi eu înfiorat, o să am remuşcări", şi îl aruncai cu o violență şi un instinct sigur în dreapta mea, unde ştiam că se rostogolesc bolovanii de plumb împinşi de brațele noastre.

Sigur, el nu vrusese să-mi facă nimic, totul fusese un joc al spiritului, nici el nu dormise în seara aceea şi venise să comunice cu mine, să-mi destăinuie un mare secret: şi el gîndea, şi pe el îl vizitase *ideea,* şi el simțise izolarea celor care se trezesc singuri in univers, aici, acum... gîndesc în lume, cine mă poate asculta? Cum, dar e unul acolo, hai la el... şi venise cu vătraiul în mînă. Acest vătrai îi era străin, ce însemna un vătrai? Nimic, un obiect, un instrument cu care intensifici focul, cu care răscoleşti lemnele să ardă mai bine...

Nici măcar nu mă grăbii să-mi caut felinarul uitat într-un colț: ştiam că o să-l găsesc şi îl şi găsii după bîjbîieli care nu mirară pe nimeni. Doar întru tîrziu cineva drăcui că nu s-au pus la loc scîndurile după ultima rostogolire de minereu, un maistru civil, ai cărui ochi se holbară de cîteva ori spre noi auzind jos răcnete... Dar aceste jumătăți de priviri, prinse în fulgerări scurte de propria-i lampă, erau dinainte resemnate: Te pomeneşti că a căzut cineva... mai bine ar fi fost să se îngroape în ea Franz Iosif, decît să-l trimită pe el dracu să exploateze o asemenea porcărie... Bă, ce e acolo? Dar abia seara aflarăm: căzuse un gardian între vagoneți... A murit? Tăcere. Nu ni se spuse că n-a murit...

Numai Boca se aşeză cu coatele pe ghişeul bucătăriei şi mototoli în mînă puloverul pe care i-l înapoiai. "Nu mai ai nevoie de el?" "Nu", îi spusei. "Cum a fost în mină?" Şi se holbă la mine ca şi maistrul civil pe marginea puțului, dar nemişcat, cu mult alb în privire, gînditor, odihnit şi gras. Însă o clipă neliniştit... el făcea şi dădea de mîncare, dar oamenii se omorau aici unii pe al-

ții... Cînd mă întorsei să mă uit în urmă, în aceeași clipă el își retrase capul și ghișeul rămase gol...

X

Făceam lungi plimbări cu fetița în brațe în timp ce Matilda lipsea, și numai micuțul ei corp fragil lipit de inima mea îmi împrăștia bizara melancolie cu stările ei agresive care îmi sfîșiau mațele. Cărțile pe care le iubisem nu mă mai atrăgeau. Abia aveam puterea să nu-i învinuiesc pe cei care le scriseseră de insignifianța spiritului și a filozofiei în fața istoriei brutale și nepăsătoare a oamenilor. O nostalgie ascuțită după adîncurile din care mă întorsesem începu să revie în amintirile mele din mină. Acolo spiritul meu nu fusese chinuit decît o dată, de acel gardian, acum, în libertate, simțeam acest chin zilnic și, ce era mai rău, nu vedeam ce ar trebui să fac să scap de gheara care îmi sfîșia ființa. În carceră putusem să plîng, eliberîndu-mi sufletul de tandrețea umană, ca să pot desigur, să-mi apăr apoi viața cu sînge rece. Acum inima mi-era înghețată.

Într-o zi Matilda se întoarse acasă tîrziu, pe la ora cinci, și cu un chip întunecat. Rămăsei nepăsător, mă așteptam să se întîmple curînd și acest lucru. La masă îmi spuse fără cruțare: "Tu de ce stai toată ziua și nu faci nimic? Ce e cu postul tău de bibliotecar?" Tăcui. Cu postul de bibliotecar nu făcusem nimic. Din cinci în cinci zile îi telefonam activistului Vătămanu și de fiecare dată el îmi răspundea extrem de binevoitor și prietenos: "Încă n-am nimic, tovarășul Victor (așa îmi spunea, pe numele meu mic). Trebuie să mai așteptăm. Mai caută-mă!" Trecuseră astfel trei luni, venise primăvara și nu se găsise nicăieri un astfel de post liber. "Trebuia să presezi, zise Matilda, dacă nu la o bibliotecă, în altă parte. Acum e prea tîrziu!" "De ce?" "Mircea a plecat, a fost numit secretar al CC. Azi am aflat, l-am căutat la lelefon eu, să-l rog să-ți găsească un post, nu neapărat bibliotecar, parcă ași fi avut o presimțire că trebuie să intervin... «Tovarășul Mircea nu mai lucrează la noi, n-ați citit ziarele? mi-a răspuns secretara lui, care mă cunoștea. Nu mai e, tovarășă Matilda...» Am închis și mi-am aruncat ochii pe

Scînteia. Acuma cine să ne mai sprijine? Ia dă-i un telefon acestui Vătămatul!"

Mă ridicai de la masă și formai numărul. Activistul era la postul lui. "Nimic, tovarășul Victor", spuse el cu un glas plin de entuziasm, parcă ar fi zis: am găsit! Îi spusei că în acest caz l-ași ruga să-mi găsească altceva și, cînd va apărea un post liber la vreo bibliotecă... Urmă o tăcere... "Cam ce ați dori dumneavoastră?" "Un post de profesor sau de învățător", riscai eu, crezînd cu naivitate că odată Mircea plecat s-ar putea trece peste interdicția... "Nu, tovarășe Victor, nu se poate", spuse el tărăgănat, cu regret. "Păi de ce? continuai eu. Un fost asistent universitar nu poate preda și el fizica și matematicile, sau o limbă străină în vreun liceu? Sau cel puțin abecedarul?" "Nu", zise el și tăcu. Apoi deodată îmi spuse cu un glas de parcă îi părea rău că nu se gîndise mai devreme, un glas plin de optimism pentru mine, o soluție excelentă: "Tovarășe Victor, de ce nu vă duceți dumneavoastră la Brațele de muncă? Acolo ei au tot felul de posturi, pentru toate profesiunile, au o schemă exactă de necesități și vă pot soluționa foarte rapid. Eu sînt secretar cu propaganda. Am alte sarcini și nu pot să știu bine ce au ei..." Înțelesei că se debarasa de mine și mi se păru firesc. Nemaiexistînd șeful care îi încredințase

cazul meu, nici el nu mai era obligat să-l rezolve. La Brațele de muncă, gata, o soluție plină de perspective. "Faceți aşa, tovarăşe Victor, mai spuse el, şi dați-mi pe urmă un telefon să-mi spuneți cum ați rezolvat.' "Bine, tovarăşe Vătămanu, vă mulțumesc că ați avut toată bunăvoința!" "N-aveți pentru ce! Vă urez succes!"

"Ah, strigă Matilda cînd auzi, trebuia să insişti şi să nu te încăpățînezi la o bibliotecă, trebuia să te fi dus iar ia Mircea şi să-i spui că dacă nu sînt locuri de bibliotecar, să-ți dea altceva. Acum ce-o să faci? La Brațele de muncă! Ăia or să te trimită să dai cu tîrnăcopul şi cum tu n-o să primeşti, ce-o să faci toată viața? "De unde ştii tu că n-o să primesc? Ba o să primesc bucuros, n-o să fie mai rău ca în mină! îi răspunsei cu un glas brutal. Dacă o să fie pentru toată viața, mai vedem. Am alte păreri despre viață!" "Ce păreri? Ce valoare au părerile tale?", zise ea la fel de brutal. "Am părerea că viața mai oferă şi surprize, nu curge numai pe gustul unora, mai curge şi pe-al altora, se mai schimbă..." "Vezi să nu se schimbe! În rău se schimbă, nu în bine!" "Să zicem, dar mie tot n-o să-mi pese! Mai rău decît un tîrnăcop ce-o să fie? Am făcut muşchi de oțel în mină. Chiar mi-e dor să-i pun în mişcare!"

Astfel de cuvinte erau intolerabile pentru o femeie. Izbi cu şervetul în masă, îşi strînse pumnii îndîrjiți şi rosti: "Carte ai învățat, din carte să trăieşti, indiferent cum. Cere, protestează, fă ceva, nu te lăuda cu muşchii tăi de oțel, descurcă-te! Bine, ai fost unde ai fost, înțeleg. Ți-au trebuit cîteva luni să te odihneşti, dar acum e timpul să ieşi din letargie. Nici măcar nu mai citeşti, nu mai scrii nimic, mi-a plăcut mai mult atunci cînd mi-ai tras una că am umblat în caietele tale. Scrie o carte marxistă! Studiază, lucrează... O să zici că n-o să ți-o publice nimeni, scri-o tu întîi şi să fie foarte bună şi o să vezi atunci dacă ți-o publică sau nu. Dacă ai încredere că viața e aşa cum zici că e, trebuie să fii pregătit, nu cu o carte, cu mai multe! Nu abia atunci, după ce-o să îmbătrîneşti, să te-apuci să le scrii. Atunci n-o să mai scrii nimic, or să vină alții mai tineri care or să fie luați în seamă. Uite, marele poet şi filozof am auzit că lucrează, traduce, îşi scrie memoriile..." "N-am nici un chef, zisei, să scriu o carte marxistă, încît schelăria construită de tine cade. Marxist a fost, ca să zic aşa, tot Marx şi el a spus tot, şi un adevărat gînditor nu poate accepta să culeagă fărîmiturile de la masa altuia..." "Nici măcar nu e adevărat! zise Matilda furioasă. Nu mă pricep la filozofie, dar atîta lucru ştiu şi eu, că au fost grupuri de filozofi care au tratat cam aceleaşi idei. Spune tu singur un mare filozof şi dacă eşti sincer o să-mi numeri o grămadă care l-au urmat. Poftim, Socrate!" "Da, aşa este, zisei, putem numi socratici o grămadă de filozofi, aşa în general, dar fiecare a întemeiat şcoli proprii de filozofie, nu s-au mulțumit să reia papagaliceşte conceptele lui. Aşa a fost şcoala megarică, şcoala cirenaică, şcoala cinică, fără să mai vorbim de giganți ai gîndirii filozofice ca Xenofon şi Aristotel. Dar Euclide? Da, socratici, dar, ăhă! gîndirea lor nu se tîra pe burtă în fața gîndirii lui, cu toate că Euclide, de pildă, în timpul tensiunii dintre Megara şi Atena, părăsea Megara în haine femeieşti şi se furişa în Atena să-l asculte pe Socrate. Ei şi? La rîndul lor au avut şi ei discipoli, care nici ei nu pot fi confundați cu maestrul." "Deci am dreptate, zise Matilda, poți foarte bine să fii marxist! Da, în sensul pe care îl propui tu, n-o să zică nimeni că eşti antimarxist, dacă porneşti de la el." "Ce naivă eşti!", zisei. "Lasă să fiu eu naivă şi tu să scrii! Mai tîrziu o să-mi dai dreptate. Ştiu, tu ai altceva în cap, ți-am citit caietele, dar ideea ta că totul e spirit şi materia o aparență, un înveliş pe care spiritul şi-l creează, întîi că nu e nouă şi al doilea că (şi aici Matilda rîse) asta vine în totala contradicție cu marxismul, şi chiar că n-o să-ți publice

nimeni niciodată vreo carte bazată pe ideea asta." "Ba da, e nouă, fiindcă are în vedere ceea ce a descoperit ştiinţa în acest veac, şi nu ştiau idealiştii secolelor trecute. Ce este asta, materie? Masa asta la care stăm e un vid insondabil, în care zbîrmie cu viteze halucinante electronii în jurul nucleelor. Şi crezi că asta e tot? Şi crezi

că asta e materie?" "Este, rîse Matilda, pînă nu se face putregai. Pe urmă nu mai ştiu ce este, dar nu pot să cred că paharul ăsta din care beau apă e spirit..." "O să scriu totuşi cartea mea şi o să-ţi dovedesc că da, dar n-o să fie aşa de simplu de înţeles..." "În schimb o să fie destul de simplu să fii trimis iar de unde-ai venit, zise Matilda cu humor. Unde-ai dus caietele?" "La bunicul, într-un dulap din pivniţă."

XI

Mă dusei totuşi chiar a doua zi dimineaţa la Braţele de muncă, deşi chipul posomorît al Matildei nu-mi prevestea nimic bun. Mă aşteptam să găsesc acolo, în preajma clădirii, o mulţime de oameni, cum văzusem în filmele străine. Nu era nimeni, eram singurul solicitant. Fui îndrumat într-un birou, unde mi se dădu să completez un formular şi un individ îmi puse cîteva întrebări suplimentare, printre care şi aceea dacă am suferit condamnări. La rubrica "profesiunea'", scrisei fost asistent universitar, iar la aceea "unde aş dori să lucrez" spusei, deşi ştiam că e zadarnic, că la un liceu, şcoală normală, tehnică etc, numai şcoală să fie. "Mai adăugaţi ceva, zise funcţionarul, repartizările în învăţămînt ţin de alte organe, secţia de învăţămînt a sfatului popular, sau cu aprobarea ministerului." Adăugai: sau la o bibliotecă, la o casă de cultură, la un muzeu sau chiar funcţionar în vreo instituţie... "Veţi primi răspunsul acasă, în scris..."

Îl primii după trei zile. Începînd de la data... deveneam salariat al Sfatului popular orăşenesc, să mă prezint imediat la serviciul numărul... tovarăşul Istrate, pentru perfectarea formelor de angajare. Mă prezentai de îndată. Istrate ăsta era un tinerel cu o înfăţişare plăcută şi meditativă, dar se uită la mine cu o privire parcă uluită cînd auzi cine am fost şi ce studii am. "Ăştia sînt nebuni, zise el. Am posturi libere la echipa de deratizare a oraşului. Primiţi un asemenea post?! mă întrebă el uluit. Probabil că e o greşeală, ia să vedem..."

Şi puse mîna pe telefon. Nu, nu era nici o greşeală. Şi începu să formuleze aceleaşi întrebări pe care aşi fi vrut să le formulez eu. Altceva nu mai găsiseră? E vorba de un profesor universitar... Da, a fost, dar oricum. Şi ce dacă a suferit condamnări... Nu i se poate găsi... într-o uzină, dispecer, sau funcţionar, undeva la poştă, la telefoane, la electricitate... Bine, deocamdată nu, dar în perspectivă... Nici în perspectivă!? Mai bine îl trimiteaţi pe un şantier, să se facă zidar, sau într-o uzină, să se califice la un strung!...

Apoi închise, şi pe simpatica lui figură meditativă se aşternu o tăcere străină de mine. Apoi mă privi cu răceală şi îmi spuse: "Primiţi acest post? Mi s-a spus să vă comunic că, dacă refuzaţi, degeaba vă mai duceţi pe la ei. Cine refuză să primească un post nu mai are dreptul să se adreseze Braţelor de muncă, să se descurce singur..." "Bine, zic, şi ce e asta, concret, deratizare, ce trebuie să fac?" "Mergeţi şi deratizaţi la diferite adrese pe care o să vi le comunicăm noi..." Era plictisit. Dacă tot nu primeam (şi cum aveam să primesc?), ce rost mai avea întrebarea? "Pot să viu mîine eu răspunsul?"

"Bineînțeles!"

Ieşii afară rătăcind spre casă, întîrziai ici-colo să privesc un cuplu de îndrăgostiți, sau bătrîni cu fălcile tremurînd vegetînd prin scuaruri. Aşadar, gîndii, la deratizare! Şi eram stăpînit de o euforie ciudată, parcă jubilatoare. Surîdeam în sinea mea. Bietul Petrică, de care rîsesem cînd îmi vorbise cu atîta patimă despre *l'Avenir de l'intelligence!* Viziunea lui şi a lui Maurras era idilică, nu la "coadă" aveam să fim puşi, ci jos de tot, la deratizare. Simțeam un fel de bucurie, era a orgoliului de a dispreţui pînă în adîncul ființei mele. Deratizare! O muncă utilă şi care promitea să fie amuzantă. Sau dacă nu munca în sine, oamenii cu care aveam să lucrez! Erau totuşi oameni. Aveam să-i cunosc, simțeam o vie curiozitate. Oricum era mai puțin rău decît ceea ce i se întîmplase celebrului doctor Athanasie Proca, de a cărui soartă nu mă înfiorasem cînd mi se relatase cu ani în urmă. Antonescian, după 23 August fusese arestat şi închis. I se dăduse drumul prin 48. Pasionat de meserie (fusese şef al unui spital construit cu banii lui), ceruse cu umilință să fie reprimit în el ca simplu sanitar, dar nu i se admisese. Se spunea că în închisoare salvase de la moarte un gardian cu un simplu cuțit de bucătărie şi cu sfoară ordinară, operîndu-l de ceva infecțios şi acut, pînă să vină salvarea, care ar fi ajuns prea tîrziu. "Domnilor, măcar felcer, lăsați-mă, n-o să fac nici un rău, o să fac numai bine!" Nici vorbă! Îl făcuseră lănțar. Adică? Îl trimiseseră, şi el primise, să nu moară de foame, sau poate din aceeaşi trufie jubilatoare pe care o simțeam şi eu acum, să tragă cu lanțul căldări de căcat din haznalele oraşului. Oricum, aşa ceva n-aşi fi primit, chit că ar fi trebuit să mor. Să ucid şobolani! Şobolanul e un animal urît de Dumnezeu fiindcă e trufaş. Cică ar fi mîncat anafura din biserică. Ştiam acest lucru de la mama. Da, era trufaş, mă atacase odată unul, cînd eram copil, şi nu uitasem îndrăzneala lui, chițcăitul insolent cu o sugestie de gîndire umană (căci numai oamenii pot fi insolenți), ochii vii, inteligenți şi bestiali.

Mama îi omora, nu cu otravă, miroseau otrava, deşi era lipită de pîine, cu untură, ci cu făină uscată pusă într-o farfurie, amestecată cu gips. Pe-asta o mîncau şi gipsul se usca în ei şi crăpau, îi vedeam pe la colțurile casei morți, cu burțile în sus. Odată stăteam în verandă şi citeam, cînd zărisem vreo cinci îndreptîndu-se spre fîntînă. Înaintau în ordine, în flanc cîte unul. Ajunseseră lîngă puț şi începură să bea apă dintr-un vas mare pe care totdeauna mama avea grijă să-l umple pentru orătănii, apoi reveniră în acelaşi şir indian şi dispărură fără grabă; n-aveau frică, se pare că moartea nu-i speria.

Ce-ar fi totuşi să scriu o carte şi să nu cad atît de jos? Dar ce carte puteam scrie în starea de spirit în care mă aflam? Doar o carte care s-o exprime, această stare de spirit. Schopenhauer se întreabă în *Aforisme:* ce reprezintă cineva? (un om!) Ce reprezentam eu, dacă acceptam să mă duc la deratizare?...

Există în limba rusă două cuvinte care au căpătat, după mine, semnificații noi: *nicevo* (nimic) şi *sil* (putere) .Dostoievski a meditat primul asupra lor, şi în *Demonii* s-a înspăimîntat de ceea ce puteau ele să însemne pentru oameni, dacă Piotr Ştefanovici Verhovenski ar fi ajuns la putere şi Stavroghin (prințul Harry), stăpînul Rusiei. Nihilism!

Toți oamenii, nu numai ruşii, se nasc cu puțin nihilism în ei: este partea de revoltă irațională a ființei umane împotriva puterii condițiilor care o înlănțuie încă din faşă şi nu o eliberează decît în moarte. La ce bun atunci totul? Priviți chipul unui prunc înfăşat, şi o să vedeți cum apare pe el suferința că i se paralizează astfel mişcările lui libere: trăsăturile lui inocente se crispează de revoltă şi neputință. Şi el încă nu ştie nimic, dar mai tîrziu va fi silit să afle,

începînd din şcoală, trecînd prin căsătorie, prin robia zilnică a luptei pentru existență, că totul îl înlănțuie, ierarhia socială, nedreptățile oricărei orînduiri, imperfecte de la natură, legile desvoltării economice, condițiile de existență ale țării sale în relație cu alte țări, care adesea dau naştere la războaie, unde e trimis, el sau copiii lui, să lupte şi să moară. De aceea ia parte adesea cu frenezie la revolte, răscoale şi revoluții, cînd vrea să nimicească toate acestea. Caracteristica sufletului uman e aspirația spre libertate, dar sensul vieții tot nu-i apare cu limpezime: da, libertate totală, dar ce să faci cu ea, dacă într-o zi tot trebuie să mori? Scriitorii ruşi au numit asta "blestemata chestiune insolubilă". Şi pe această incertitudine, pe această ispită a lui *nicevo,* apare *sil* şi îl prinde în arcane. Şi atunci se supune şi, ca să-şi ascundă înfrîngerea, îl acceptă pe *sil* cu fanatism, lăsîndu-se umilit şi martirizat, umilind şi martirizînd la rîndul lui pe alții şi, dacă s-ar putea, întreaga lume. Gogol preconiza, spre sfîr-şitul vieții, cnutul pentru țărani şi îndepărtarea de cultură. Da, spiritul i se turburase, era adevărat, se speriase de ceea ce descoperise, dar de ce spaima lui luase chiar această direcție? Aşi scrie într-adevăr cu mare fervoare o carte în acest sens, simțeam că o pot face... Dar, gîndii, poate la bătrînețe s-o scriu, cînd n-o să-mi mai pese de nimic şi s-o las moştenire Silviei, s-o publice ea sau copiii ei dacă o să mai intereseze atunci pe cineva un astfel de subiect. Deocamdată fusesem împins de *sil* spre *nicevo,* fusesem mai necesar *înăuntru* decît afară. Acum eram afară şi eram mai "necesar" la deratizare decît în oricare altă parte, şi în nici un caz în învățămîntul de orice grad.

Iată aşadar cum deveneam liber prin *necesitatea înțeleasă!* Desigur, Matilda, care deşi era membră de partid, avea un nivel teoretic foarte scăzut, n-avea să înțeleagă această "necesitate". Nu era, adică, atît de liberă.. Bine-înțeles că nu-i voi spune nimic, iar dacă avea să afle, o să vedem atunci ce mai e de făcut.

Şi a doua zi dimineața mă prezentai să-mi iau serviciul în primire.

XII

Investirea fu simplă, fiindcă tinerelul, care dealtfel era mai bătrîn ca mine cu zece ani, după ce mă prezentă celorlalți mă investi şef, simplă formulă, nu avea pe schemă post de şef. Vrusese astfel să-şi arate simpatia pentru mine? Desigur! "Bă, le zise, atenție aicea, v-am angajat un şef, să nu mai lucrați aşa alandala, voi faceți treaba şi el vă supraveghează să nu ardeți gazul, cum mi s-a mai raportat..." "Cine v-a mai raportat, dom'şef?"', protestă cu tristețe şi cu reproş un zbanghiu de țigan, al cărui glas era, ai fi zis, topit de desamăgire față de aceste învinuiri nedrepte. "Da' alaltăieri unde-ai fost de-ai lipsit?", zise "tinerelul"' rece şi indiferent. "Păi cum, dom'şef, nu v-am raportat că mi s-a îmbolnăvit nevasta?" "S-a îmbolnăvit nevasta, nu te-ai îmbolnăvit tu, care te-ai dus pe urmă la bufetul «Tîmpa».'' "M-ați văzut dumneavoastră?!"', zise țiganul cu o simulată voce jalnică. "Hai, bă, ia taci, i-o reteză tinerelul distrat. Ai fi în stare s-o ții aşa pînă mîine dimineață, dă-te dracului, parcă ai fi regele Angliei, aşa te ofensezi."

Unul din ei, care avusese la început un aer flegmatic şi vesel, păstră, auzind toate acestea, doar flegma, dar veselia îi pieri. "Ce-avem noi nevoie de şef, dom'şef? Urăsc şefii", zise el cu burta înainte şi cu aerul că el a fost şi vrea

să rămînă liber. Semăna cu un paing, aşa cum arăta, cu burta proeminentă şi cu picioarele care i se ghiceau subţiri prin acel joc prea liber al pantalonilor. "Urăşti şefii? zise tinerelul, şi îşi înfipse privirea în ochii celuilalt. Păi şi eu sînt şef! Mă urăşti şi pe mine?" "Ei, nu pe dumneavoastră...'', bolborosi paingul deodată înfuriat. "Păi aşa ai zis: şefii. Unde ţi-e logica? Vrei şi tu să spui ceva, dar nici tu nu ştii ce spui, continuă tinerelul, şi-şi flutură degetele la tîmplă: trebuie să fie aşa, în capul tău, o completă bulibăşeală! Nu degeaba te cheamă Bacaloglu: eşti turc, nu înţelegi un ordin? Echipa are acum un şef, gata, ce mai e de discutat în chestia asta? Sau vrei să dai tu ordine la sfatul popular?"

Stăteam în curte, eram vreo şapte inşi. "Vedeţi, zise tinerelul, şi spuse un nume de stradă şi un nume de instituţie, iar au apărut acolo şobolani, deşi nu e multă vreme de cînd s-a deratizat. Ori n-aţi deratizat bine, ori e vreo colonie ascunsă, chiar în clădire sau poate prin apropiere, vedeţi ce e şi lichidaţi-i. Se sperie funcţionarele, ţipă pe-a-colo, înseamnă că trebuie să fie de-ăia marii, care atacă.'' "Gata, dom' şef, mergem acolo", zise ţiganul cu un sîrg simulat, în spatele căruia se ghicea nepăsarea lui ancestrală pentru orice activitate care nu era în folosul lui direct. "Daţi-i drumul! Începeţi cu clădirea asta, şi dacă terminaţi vă întoarceţi şi o să plecaţi cu o maşină la uzina de tractoare, s-a semnalat acolo o colonie într-o secţie veche". "Mîine dimineaţă, dom' şef, zise ţiganul. Nu rezistăm." "Bine, daţi-i drumul!"

Pornirăm. Închisoarea mă învăţase să cunosc repede soiul de oameni dintr-un grup. Bacaloglu călca infatuat, cu capul pe spate, legănîndu-şi corpul, parcă într-adevăr ar fi fost regele, nu al Angliei, fiindcă englezii n-au o morgă de acest gen, şoldie, ci al vreunei ţări din acestea noi, bananiere, care trece în revistă o gardă de onoare străină. Nu se uita şi nu vorbea cu nici unul din ceilalţi, deşi avea un prieten, un uriaş care mergea alături de el şi îi spunea necontenit ceva. Uriaşul, povestind, avea o expresie parcă explozivă, în orice caz ai fi zis că fiinţa lui obscenă, cu un fund ca de muiere, care s-a îngrăşat peste măsură, părea tot timpul sub presiunea unei mari nevoi de a vorbi. Parcă ar fi mîncat zilnic, dimineaţa, înainte de a pleca, nu alimente, ci cuvinte, un butoi întreg, şi acum le dădea drumul rîgîind, din cînd în cînd behăind... Nu ştiu ce-i spunea paingului, în orice caz acela îşi permitea să surîdă cu gura lui ca o tăietură de buzunar şi din timp în timp să-l ia peste picior cu o voce cîntată, afectînd avertismente neduse pînă la capăt... "...domnuuu Calistrat... Vezi, domne, cum e cu chestia asta... Fii atent, domne, că e cu bubă în cap..." "Aiurea! făcea uriaşul, bîl bab în bîzda mă-sii", şi în loc de cuvinte ţîşneau cîteva clipe gîjîieli de rîs care parcă îndată ce-i ieşeau afară din gîtlej, jjj, hî, jjj, el le aspira înapoi şi se îneca...

Iar de mine se lipi un individ care părea să fie un famen, cu un ten de adolescent şi păr albit la tîmple, ai fi zis simpatic şi inocent, dacă gura şi ochii nu te-ar fi izbit prin ceva indefinibil murdar şi care, de îndată şi fără introducere, ca şi cînd ne-am fi cunoscut de mulţi ani, începu să-mi facă, vorbind tare, şi cu o pasiune rece şi indiferentă, teoria şobolanului. Aflai astfel în timpul drumului (după ce mai întîi ne oprirăm şi intrarăm într-un fel de garaj şi un ins ne deschise şi ne încărcarăm fiecare cu aparate numite vermorele, cu material de lipit crăpăturile şi încheieturile uşilor şi ferestrelor şi cîteva scări) că şobolănimea nu trăieşte în desordine, că se organizează acolo unde sînt condiţii, adică apă şi mîncare, în colonii şi pe clanuri, fiecare cu familia lui, soţ, soţie şi copii, şi că la maturizarea fetelor (aşa le numea famenul, fete) şeful de clan îşi omoară nevasta şi alege dintre tinerele copile pe cea mai drăguţă şi mai aptă în înmulţire şi reîncepe ciclul de reproducere. Pe

urmă, după vreo zece-doisprezece ani şeful albeşte şi este şi el omorît de unul mai tînăr. Au camere de dormit, chiar şi anticamere, şi în stînga (nu în dreapta) fiecărei camere un culoar şi loc unde îşi fac nevoile, şi alt loc, un fel de cămară, unde îşi țin alimentele. Fetele dorm într-o parte, băieții în alta. "Atacă, dom' şef. Sar la piept sau la coaie. Au coadă puternică. Nevasta alăptează, stă aşa întinsă, ca o scroafă. Şi un porumb ştiți cum îl cară? Se pune unul pe spate, ține ştiuletele pe burtă cu lăbuțele şi alții îl trag de coadă. Am găsit odată, dom' şef, unul cu dinții aşa de mari, că ne-am speriat toți. Mari de tot, uite aşa îşi ținea gura (şi famenul îşi rînji nişte dinți lați şi galbeni, dintre care unul era cenuşiu, şi îşi deschise astfel gura, şi avui strania senzație că şi el semăna în clipa aceea cu un şobolan, în orice caz avea în el ceva şobolănesc), n-o mai putea închide din pricina dinților, l-am visat noaptea... Aşa sînt ei dați de la Dumnezeu, să le crească dinții şi să nu mai poată mînca şi să moară de foame dacă nu rod tot timpul lemn! Dacă nu găsesc lemn de ros, e jale! Nici noi nu putem cîteodată să scăpăm oamenii de ei. Acum vreo trei săptămîni a trebuit să dărîmăm o măcelărie. Se aciuaseră în pivniță şi n-am reuşit să le dibuim galeriile. Clădire veche, ce mai! Am închis măcelăria de trei ori, am pulverizat peste tot, am lăsat înăuntru trei căldări cu toxice, nimic. Şi atunci s-a chemat un tanc şi am ras tot... Dracu i-a luat, că altfel nu puteam scăpa de ei. Sînt şi basme, continuă famenul, că îi poți goni dintr-un loc dacă prinzi unul, îi dai foc cu benzină sau îl jupoi de viu şi îi dai drumul şi ăsta fuge în colonie, şi îi sperie pe toți şi fug. Dar ce-ai făcut? Îi goneşti dintr-un loc şi se aciuiază în altul, or noi, dom' şef, trebuie să-i stîrpim, nu să-i gonim..."

"Da, gîndii, iată un om cu conştiința lărgită. Nu gonirea, ci stîrpirea!" Am uitat să spun că în timpul povestirii famenul avea un tic bizar. Făcea din cînd în cînd pauze, se uita în jur, cu atenție, apoi se apleca aproape de urechea mea şi continua cîteva clipe în şoaptă, ca şi cînd mi-ar fi destăinuit mari secrete. De acord, erau secrete, dar după ce se convingea că nu-l aude nimeni, atunci de ce se mai apleca şi îmi vorbea în şoaptă?

Ceilalți membri ai echipei nu-mi spuneau nimic. Vermorelul pe care îl duceau în spate sau scările erau parcă semnul etern al destinului, care îi apăsa să ducă tot timpul ceva în spate. Doar scările care puteau simboliza un urcuş dădeau chipurilor lor o noblețe: sîntem oameni, mergem la muncă, oricare ar fi ea, e necesară, şi după ce o facem, sîntem liberi, avem muieri, copii, îi hrănim, pe urmă mergem cu prietenii la un pahar... bem, ne distrăm... Fără să mai punem la socoteală că şi în timp ce muncim putem să ne distrăm...

Ceea ce mi se întîmplă şi mie însumi în prima mea zi de vвnătoare după şobolani şi apoi şi după aceea, adică după ce terminarăm şi intrarăm într-o cîrciumă. Oamenii sînt inventivi şi îşi sărbătoresc adesea clipele de viață jucînd o comedie. Pesemne că în cinstea mea ținură toți să-mi arate că munca noastră avea mai mult haz decît a altora, care se credeau, adică nu se credeau, chiar erau mari şefi, dar în fond se plictiseau, fiindcă erau prizonieri într-un aer rarefiat de răspunderi în care viața se golea de concret.

După o plimbare pe străzile oraşului (căci aşa îmi păru, plimbare, nu se grăbea nimeni... Iată secretul longevității romвnilor; nimeni nu se grăbeşte: "merg lucrurile şi mai încet"', spune un erou al lui Sadoveanu; şi are perfectă dreptate, nu sîntem noi cel mai vechi popor din Europa? Noi, tracii! Dacă ne-am fi grăbit, am fi pierit în ceața veacurilor), găsirăm strada noastră şi intrarăm în clădirea care trebuia deratizată. Coborîrăm la subsol. "Vedeți dom-şef, îmi şopti la ureche famenul, după ce se uită grijuliu în dreapta şi

stînga, în timp ce Bacaloglu şi prietenul său Calistrat loveau în ţevi şi se vîrau pe după instalalia de încălzire şi pompare a apei, uitaţi-vă acolo jos, e apă, din neglijenţa instalatorului sau proasta funcţionare a pompei, dacă n-ar fi apa-aia, n-ar fi nici şobolani! Muncim degeaba, după cîteva luni, ne întoarcem... Fără apă în apropiere, şobolanii, ca şi oamenii, nu pot trăi"... Asta mă plictisea cu explicaţiile lui teoretice şi îl evitai. Mă împiedica să-i cunosc pe ceilalţi. Urcarăm şi începu, de sus în jos, operaţia de lipire a uşilor şi ferestrelor.

Părăsindu-l pe famen, un altul se dădu pe lîngă mine, care, ăsta, începu să-mi spună cine sînt ceilalţi. Era un ins de vreo patruzeci de ani, scurt şi îndesat, cu simţ al humorului şi, cum aveam să aflu chiar în ziua aceea, cu o ştiinţă despre oameni care făcea din el un filozof agreabil şi inteligent. Nu înţelegeam cum de nu învăţase în viaţa lui o meserie şi se mulţumea cu acest serviciu care cerea o atît de puţină calificare. Îmi spuse tot el: ţinuse o tutungerie şi îi fusese luată de curînd, să se dea prioritate invalizilor de război. În tinereţe se ocupase cu micul negoţ alimentar, pînă la stabilizare, cînd fusese prins că face speculă şi închis cîteva luni: nu-i mai trebuia, ăsta, comerţul de stat, nu mai era comerţ alimentar, ci falimentar. Condamnarea îl împiedica să intre şi el gestionar pe undeva, cum făcuseră mulţi. Îl chema Vintilă. Îmi făcu un semn tăcut din cap spre Bacaloglu, care, cu vermorelul în spinare, căuta ceva. "Îl vedeţi pe-ăla? zise el cu dispreţ. Pe-ăsta a vrut tat-său să-l scape de front, să-l facă ofiţer de jandarmi, şi l-a băgat în liceul militar. Era gata să iasă şi l-au dat afară în 44 după 23 August, nu înainte. Ei, de ce credeţi că l-au dat?!" mă întrebă Vintilă cu superioritatea celui care, deşi nu ţi-a oferit nici o cifră a ecuaţiei, pretinde să vadă de la tine că eşti la fel de deştept ca el şi o să ghiceşti...

Stăteam alături, eu ungeam canaturile cu lipici, el, foarte dibaci, cu cîteva mişcări, aplica fîşiile de hîrtie. "Dumneavoastră sînteţi mai inteligent decît mine, pînă să veniţi, şeful ăsta de la sfat, Istrate, ne-a spus că aţi fost profesor la facultate, de ce nu mai sînteţi, asta vă priveşte pe dumneavoastră, n-am eu treabă, o fi vreo nedreptate, vreo rîcă - şi se opri şi îşi frecă două degete unele de altele şi făcu: e? parcă dumneavoastră o să lăsaţi situaţia aşa? Vă vine bine într-o zi şi o să-l vedem pe-ăla aici, şi cu un deget energic arătă podeaua. Şi acum să-mi spuneţi: de ce credeţi că l-au dat afară? Nu era elev bun? Ba era, că ajunsese pe ultimul an, atît mai avea, un an şi ieşea sublocotenent. Şi ar fi ajuns mare, fiindcă el pe front nu fusese, legionar n-apucase să fie (îl ţinuse tat-său de rău - să vă spun eu după aia cum s-a purtat cu tat-său, care şi-a jertfit viaţa pentru el). Nu ghiciţi?" "De ce l-au dat afară?"" dibuii eu. "Ei, da, de ce? Ia să vedem aşa, după comportările lui - şi cu un dispreţ scîrbit cum nu se mai poate: l-aţi văzut cum s-a legat de dumneavoastră, chiar de la început, nu vă cunoştea, nu nimic, ei, aşa!...'" "De prost!", zisei la întîmplare. "Asta e, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o grasă satisfacţie. Aşa este, de prost! Ce-i făcuserăţi dumneavoastră lui!?" "Nimic!", zisei. "Nimic, dom' profesor!!!, se speti el de silă şi de o scîrbă universală. Aşa i-a făcut şi lui tat-său... Dar să vă spun ce-a fost cu datul lui afară din şcoală. Stăteau şi ei de vorbă despre evenimente, colegi între ei... 23 August, Antonescu cîh (şi Vintilă îşi tăie gîtul cu palma), dom' profesor! ce le păsa lor de soarta lui Antonescu?! Ei? Ai fost, ai făcut şi tu ce-ai putut, ai pierdut războiul, ai dus ţara la dezastru, trebuia să ştii de la început şi să nu te vîri ca prostul pînă în inima Rusiei. Franco s-a vîrît, dom' profesor?" "Nu s-a vîrît!" "Regele Boris al Bulgariei (sau cum îl cheamă) s-a vîrît?" "Nu s-a vîrît!" "Ungurul s-a vîrît?" "S-a cam vîrît!" "Aşa de

tare?!" "Nu aşa tare." "Sîrbu s-a vîrît?" "Nu!" "Nici măcar Mussolini, dom' profesor, nu s-a vîrît. Cine ştie ce-o să iasă? Atunci ce te bagi tu ca un nărod în stepele-alea calmuce să omori soldaţii de pomană? Acum or să te împuşte pentru greşelile pe care le-ai făcut şi pentru alea pe care nu le-ai făcut... Cum o să te ierte rusul că ai intrat peste el, şi încă cu cine? Cu smintitu-ăla cu mustaţă ca un rahat de muşte, să mă iertaţi, care a comis crime împotriva umanităţii? Păi te bagă şi pe tine la crimele lui, chit că tu o să zici că nu le-ai făcut... Nu le-ai făcut? Cîh, le-ai făcut! gata cu tine! Cam lucruri de-astea discutau şi elevii ăia între ei, unii spunînd că totuşi el a intrat în război pentru Basarabia, alţii că trebuia să se oprească la Nistru, cum a făcut Manenheim. Parcă Finlanda nu pierduse din teritoriu? Şi acum Manenheim are statuie în mijlocul Capitalei. Erou naţional! A luptat cu ei, a încheiat pace, gata, asta e istoria, rusul avea nevoie de teren să nu stea Leningradul prea aproape de graniţă... nedreptăţi istorice! Finlanda făcuse parte din imperiul ţarist... Şi cînd veni Lenin, gata, le-a zis, sînteţi liberi... Şi cu noi ar fi vrut să reglementeze chestiunea Basarabiei, dar noi, îngîmfaţi şi proşti, n-am vrut să ne ducem la masa de tratative, ne-am dus la Paris, că noi eram prieteni cu francezii, cîrnaţi! Îi credeam mari şi tari, şi boul ăla de Take Ionescu a scăpat ocazia să-şi pună Lenin semnătura că Basarabia e pămînt romвnesc! Asta e, dom' profesor! Prostiile se plătesc!... Şi să revin la elevii ăia... Ce credeţi că zice Bacaloglu în toiul discuţiei? Futu-l în cur pe mă-sa pe Mihai I că l-a dat jos pe Antonescu, prieten cu marele Hitler! Asta a găsit el de cuviinţă să spună despre actul de la 23 August, care ne-a salvat ţara de la dezastru total. Şi unul din colegi l-a raportat! Afară din şcoală! Şi s-a terminat! El nici n-a ştiut de ce, dar s-a dus tat-său pe la Ministerul de Interne şi s-a plîns. Şi acolo l-au liniştit, i-au arătat dosarul: Uite ce gîndeşte fiul dumitale, acum cînd noi am întors armele contra lui Hitler şi luptăm alături de Naţiunile Unite! Nu ne trebuiesc astfel de elemente!..."

XIII

Coborîrăm la etajul următor după ce pulverizarăm toxicul peste tot şi închiserăm uşa principală şi o lipirăm la toate încheieturile cu hîrtie. Vintilă îmi şopti în timp ce reîncepurăm lucrul: "Credeţi dumneavoastră că era el aşa mare hitlerist cum spusese? Şi adăugă cu milă nesfîrşită clătinînd din cap filozofic: nu era, dom' profesor! Cum aţi spus dumneavoastră: din prostie, de-aia a spus vorbelea-alea, cum a spus şi azi-dimineaţă, că el urăşte şefii! N-aţi auzit ce i-a răspuns Istrate: Bă, şi eu sînt şef, şi pe mine mă urăşti? Şi el ce-a zis: ă, că nu pe dumneavoastră... Cîrnaţi! Atunci pe cine? Pe-un om pe care nici nu-l cunoşti!" Bleandă! Ce ţi-a făcut ţie omu-ăsta? E, nimic, aşa! (Şi aici Vintilă mă împunse cu degetul în burtă, să contemplu adică bine specimenul.) Să vedeţi cum s-a purtat cu tat-său! De la mine la ei sînt o sută de metri, tat-său, om bogat, avea cinci prăvălii în oraş şi se ocupa cu comerţul cu cherestea. A pierdut tot cu naţionalizarea şi de inimă rea bătrînul a paralizat. Asta, Costaichie, că aşa îl cheamă pe numele lui mic, după ce trăise ca un fecior de bani gata şi chefuise cu şapte curve pe-un picior fără să facă nimic, acuma, la ananghie, îl lasă pe tat-său la mila trecătorilor... Primea de pomană la poartă tîrîndu-se cum putea cu picioarele lui rablagite. Lumea îi da, muierile, fiindcă din averea lui făcuse o biserică în cartier... Săracul... toţi o să

ajungem la fel... Costaichie, adică Bacaloglul tînăr, făcuse el ce făcuse şi ajunsese inspector financiar. Raglan pe el, cămaşă scrobită, pantofi cu talpă dublă, pleca de-acasă şi se întorcea cine ştie cînd. Şi într-o zi de sărbătoarea morților, îl vede pe tat-său la poartă... Costaichie, zice, Costaichie, dă-mi şi mie ceva să mănînc, că mor de foame (se sclintise şi ăsta, treceau muierile de la praznic şi avea poala plină cu colaci, dar vorbea şi el aşa, cum se sperie un om bătrîn că o să moară de foame, cad în mania asta). Ce să-ți dau, zice ăsta, ce-ai făcut în viață şi ce-ai dres? N-ai fost în stare de nimic... Cum, zice bătrînul, Costaichie, am făcut o biserică. Ei şi? zice ăsta, dacă ai făcut-o, de ce nu ți-a ajutat Dumnezeu? Şi se duce în casă, se întoarce cu pîine (că altceva nu putea să-i dea, pîine avea ăla destulă) şi i-o aruncă acolo în brațe. Costaichie, zice tat-său cu glasul lui prăpădit, molfăind din dinții lui puțini care îi mai rămăseseră, bodaproste, Costaichie. Cum ai spus? zice ăsta. Bodaproste, Costaicuie! Bodaproste, zice Costaichie sarcastic, să fie în c... morților... Auziți şi dumneavoastră ce-i zice fiul tatălui său bătrîn! Auziți, dom' profesor! Fiul să-i spună tatălui bătrîn măscări! Să profaneze morții! Moartă era şi mama lui! Uitați-vă acuma la el cum pîndeşte şobolanii!" "N-a mai fost, zic, inspector financiar?" "Păi nu l-au prins că n-a spus în autobiografie cîtă avere a avut tat-său?" "Şi?" "Şi l-au dat afară, a intrat într-o uzină de strungărie. Acolo, dom' profesor, ca să vedeți că se află, lumea află! Cine e, mă, ăsta? se răsti Vintilă imitînd flegma unui muncitor intrigat şi disprețuitor. Cîrnați! Cutare! Da? Păi ia să-l aranjăm! Şi şi-a primit pedeapsa pe care o merita pentru felul cum s-a purtat cu tat-său, i-a băgat cineva un stecher în buzunarul fulgarinului, şi la poarta, o, stai, controlul! Şi l-au dat pe mîna miliției, furt din avutul obştesc! Un an! A făcut un an şi acum uite-l aici..." "Ce pîndeşte el acolo?", îl întrebai. "Şobolanii! zise Vintilă, ce să pîndească! Le cunoaşte toate găurile, a ajuns specialist. Bine, măi Costaichie, îi zic într-o zi, tu, băiat cu carte, e? altceva n-ai mai găsit? Lasă, zice, e mai bine aşa, la primăvară vin anglo-americanii şi o să le spun: uite ce-au făcut din mine! Şi, Costaichie, zic, crezi că or să te facă ei şef mare? (Vintilă se ciocăni uşor cu degetul în piept şi susură insinuant): ei pe mine? eu mă fac şef! zice. Pe toți o să vă belesc! Vedeți!" mai zise cu o amară ironie în glas, dar şi ca un fel de încheiere asupra acestei hazlii istorii. "Hazlii ziceți? Ehe, dom' profesor! o să auziți multe", promise el.

Adică în cazul în care ar veni anglo-americanii să le povestească Bacaloglu suferințele lui! "Dom' Bacaloglu, lasă-i dracului că mor şi singuri, zise țiganul, hai să terminăm repede, să mergem şi noi să bem un şpriț, face cinste dom' profesor de facultate..." Cunoşteam ironia mieroasă a acestei rase, devenii atent. "E şeful nostru, continuă țiganul, bagă de seamă, dom' Bacaloglu, gata cu distracția, acuma trebuie să lipeşti şi dumneata cu noi. Nu şi-a lăsat el facultatea fără vreo misiune! Nu e aşa, dom' şef? Puneți-l pe dom' Bacaloglu la treabă!" Umil şi acoperit, țiganul îşi strecura batjocura în auzul celorlalți, care rînjeau. Vintilă se răsuci să-i răspundă, dar îl oprii: "Lasă-l în pace!".

În aceeaşi clipă auzii un zgomot ciudat, o plescăitură înfundată, apoi alte două şi îl văzui pe Bacaloglu agitîndu-se în colțul lui, unde stătea lîngă o coloană de scurgere, alături de W.C. El şprițui în jur şi sări într-o parte. Era asaltat de şobolani, care fugeau de sus, unde era mediu toxic, şi săriseră prin vreo gaură din plafon. Trei intrară în biroul spațios unde eram noi şi începură să alerge care încotro. Bacaloglu încolțise unul mare şi gras cît o pisică şi îl şprițuia acolo unde se plasase. Scosese limba într-o parte cu o expresie de beatitudine pe chipul său parcă bubos, deşi nu avea nici o bubă pe față.

Îndrăsneț, şobolanul îl înfruntă, făcu un salt şi țîşni în sus şi puțin lipsi să nu-l apuce pe Bacaloglu de nas. Revenind pe mozaic, se ațînti din nou, cu rîtul lui mic ridicat în sus, şi avui, timp de cîteva secunde, impresia că un dialog, o înțelegere urma să aibă loc între cei doi, căci Bacaloglu îi spuse cu o detaşare ironică: "Ei, dom' Nae, ai vrut, domne, să mă muşti? Păi nu-ți merge cu mine, domne, ascultă, băiete, puştiule, ia înghite tu", şi-i trimise, strîmbîndu-se bestial, un snop de substanțe din vermorelul pe care îl ducea în spinare. Înțelegerea însă nu se realiză, şobolanul țîşni pe lîngă el şi ieşi peste noi. Corpul îi tremura ca o piftie, era gras şi nu fugea prea tare, şoldurile scabroase i se mişcau leneş. Alerga de la un capăt la altul în încăperea plină de birouri.

În acelaşi timp, grasul Calistrat țopăia de repulsie ferindu-se de ceilalți şobolani, care, căutînd prin toate părțile vreo gaură de scăpare, se urcau pe pereți, reveneau peste mesele goale, săreau chițcăind şi într-adevăr unul îl atacă şi el scoase un țipăt şi smuci din fundul lui mare cu o mişcare abjectă, urlînd către Bacaloglu: "Du-te, mă, în bida mă-tii şi omoară-i odată!" Vintilă se apropie şi el şi îi trase cu sete un şut în fundul lui trivial (şi în clipa aceea avui un surîs de destindere, căci era uimitor cum piciorul scundului Vintilă ajunse atît de sus şi se înfipse adînc în acel fund lăbărțat şi obscen şi îi despică bucile). ",Belitule, îi spuse, pune mîna şi omoară-i, munceşte, f... pe mă-ta de puturos, cîştigă-ți pîinea, laşule! găinarule!" Asta se înfurie brusc şi năvăli cu pumnii asupra lui Vintilă, care se feri şi puse mîna pe-un scaun pe care îl ridică în aer. "Îți crăp capul dacă te-apropii, îi spuse Vintilă, bețiv ordinar!" Era însă un joc, căci toți erau prieteni unii cu alții, cum aflai mai tîrziu.

În acest timp Bacaloglu urmărea cu o înverşunare calmă şobolanul cu care încercase el un dialog: pe ceilalți îi ignora. "Copilule, îi spunea cu o ironie tărăgănată şi semeață, ai vrut să mă muşti, te-ai dat la mine, a? Păi nu-ți merge, băiatule! Cine se dă la mine nu se iartă, Gică. Îți plîng de milă, te las aşa să alergi, dar o să oboseşti! Considerația, mă băiatule! Ai vrut să mă muşti... Eşti pierdut! Singura speranță a celor învinşi ştii care e? Nici o scăpare!... Naică, auzi, Năiță? Fă maratonul pe dinaintea noastră, să se bucure şi spectatorii... Lasă-i să se bucure şi ei, sînt oameni, *panem et circenses,* ai auzit tu de lozinca asta? Învață şi tu, cultivă-te înainte să te prind, dom' Nae, ridică-mi nivelul, că pe urmă o să ți-l ridic eu..."

Şi i-l ridică în clipa următoare cînd şobolanul, exasperat, se opri o secundă în mijlocul încăperii şi vru iar să atace: Bacaloglu îl trimise cu un şut în perete, de unde căzu apoi jos cu ochii lui negri şi îndrăsneți şi cu dinții rînjiți înfloriți de stropi de sînge. "Bravo, Bacaloglu, strigă Vintilă, vecine, ai dat o lovitură formidabilă!" Grasul Calistrat urlă, gîjîind: "Patroane, o să te încoronăm împărat al şobolanilor, adică nu, jjj, rîse el, o să te denumim Costaichie Bacaloglu Şobolanicus! N-am ce să-ți fac, eşti genial, te pup în... azi o să mă îmbăt, o să-mi regulez nevasta, o să-mi bat copiii..." Bacaloglu rînji cu capul pe spate şi burta înainte: ha, he! Asculta elogiile cu un scepticism pe jumătate scîrbit: erau elogii, îi plăceau, dar ştia el cîte parale fac...

Famenul arăta o figură tristă, părea deprimat, complexat de ceva. Poate fiindcă toți ăştia erau plini de vitalitate şi se distrau, în timp ce el părea golit de sînge? Arăta palid şi nu mai avea obraz de adolescent, îmbătrînise parcă brusc, semăna cu un manechin. "Vă uitați la ăsta grasu, Calistrat? reveni Vintilă lîngă mine după ce coborîrăm la parter. Un besmetic! L-a trimis şi pe el instituția în delegație la Bucureşti. Şi acolo a violat o curvă!" Şi Vintilă tăcu mohorît, deodată lipsit de chef, nu-mi mai dădu alte detalii, să-mi explice, de pildă, cum poate fi violată o curvă. "Ce era de meseria lui?" îl întrebai. "Tehnician." "Şi a

pățit ceva?" "Cum?! un an de puşcărie!" "Pentru o curvă?" "Asta trebuie să dovedeşti! Pînă atunci e femeie cinstită! Şi l-au dat afară şi din serviciu!" "Şi de-aia e el aşa de vesel?" Vintilă se uită la mine supărat: "Credeți că e treaz? Ăsta umblă cu băutura în el de la cinci ani!" "Îl cunoşti?" "Păi nu-i dădeam eu alimente pe datorie nevesti-sii, mai ales în timpul inflației? Credeți că a mai plătit-o? - făcu un semn cu mîna a lehamite - atîta pagubă să fi avut eu în viață..."

Pe la unu terminarăm, ne întoarserăm cu materialul la magazia de unde îl luaserăm şi tot grupul se îndreptă apoi spre un anumit local ştiut de ei. Era o fostă cîrciumă, cea de care pomenise şeful nostru de la sfat, numită "Tîmpa", Bufetierul, ca să ne unească două mese, goni cu brutalitate un bătrîn, care după cît se părea stătea şi el acolo degeaba şi nu consuma nimic. Arăta tare nefericit şi părăsit, venise şi el să vadă oameni. Palton jerpelit, o pălărie soioasă şi în loc de fular un fel de zdreanță. Gîndul mă duse la tatăl lui Bacaloglu, şi îi spusei lui Vintilă, în timp ce bufetierul pusese pe masă sticle de vin negru şi pahare: "Aşa arăta... ? Dar el nu înțelese cine anume, uitase ce-mi povestise... "Zic de bătrînul ăsta prăpădit..." "Vreo gustare ceva?", ne întrebă bufetierul. "Ce luăm, dom' şef?" zise țiganul. "Ia ce vrei, îi spusei, nu fac cinste cu mîncare, numai cu vin." "Da' zgîrcit mai eşti, dom' şef! se vaită el, păi să am eu banii tăi de la facultate..."

Mă făcui că n-am auzit că mă tutuise şi-i spusei bufetierului că eu vreau brînză, unt şi salam de Sibiu. Țiganul fluieră a pagubă şi se holbă la mine, dar fără respect, parcă ar fi vrut să spună că dacă am chiar atîția bani să comand salam de Sibiu, atunci ce dracu mai căutam acolo printre ei? Şi se mai aşezase şi lîngă mine şi mă jena cu cotul, ba chiar îmi ocupa cu labele locul din fața ochilor, silindu-mă să mă dau mereu pe spate pe scaun. Mă gîndii să schimb locul cu Vintilă, care stătea în stînga mea, dar țiganul parcă ghici şi îşi retrase cazmalele. Toți comandară acelaşi lucru, dar parcă nu le era foame. Începură cu vinul. "Hai noroc, dom' şef", hîrîi țiganul înghesuindu-se iar în mine, gata să-mi verse paharul, "noroc, domne", zise şi Bacaloglu, "hai noroc", ziseră şi ceilalți şi ciocnirăm.

Vintilă se trezi că de fapt îi era o foame de lup şi începu să mănînce hulpav cu pîine multă, în timp ce chipul începea să i se lumineze ca la început şi deodată îşi aminti că trebuia să-mi răspundă la o întrebare. "Prăpădit, spuneți dumneavoastră? ăla, bătrînu-ăla?" "Da", zisei. "Ce vorbiți, dom' profesor! Ala prăpădit? Păi v-arăt eu prăpădit!" Şi se ridică mestecînd zgomotos şi începu să meargă mărunt, ca melcul, imitînd pe unul care pînă ar face doi-trei metri ar trece un ceas. "Ăsta prăpădit, strigă el la mine, şi cînd ajungi aşa, dom' profesor, cîh, mai bine lațul de gît" (şi îşi încercui grumazul cu un gest de ştrangulare). "Chiar şi-aşa, zisei, trăieşte, are copii, se bucură că îi vede..." "Se bucură?!! (şi făcu gestul său de lehamite şi se reaşeză). Şi ce rezultă de-aici? Cînd vă povestesc eu ce rezultă, mi se usucă gîtul". "Adică?", zisei. "Cînd spuneți (şi vocea îi coborî şi i se rări insinuînd aceeaşi amară ironie de mai înainte, cînd îmi povestise despre ceilalți, ironie la adresa întregii umanități, dar şi la a mea, care putusem să afirm...) că se bucură că îşi vede copiii!" I se părea ceva jalnic să fie cineva atît de naiv... "Era o mamă (noroc, dom' profesor! şi ciocni cu mine şi bău tot paharul) cu o mulțime de copii, s-au dus toți care încotro, a rămas cu o fată pe care o iubea ea cel mai mult, cea mai bună fată. Şi cînd au rămas singure fata asta începu s-o pună să vîndă tot ce-avea prin casă, să-i fie ei bine, şi n-a mai rămas maică-sa cu nimic! Inimă de mamă, dom' profesor! Cum să rezişti cînd te ia aşa mieros?! Cînd a văzut că maică-sa

nu mai avea nimic de vîndut, s-a terminat! Mamă ai fost, acum eşti o gadină, care mai mult încurci drumul... Şi într-o seară, fata asta, care între timp se măritase, avea musafiri... Şi cu rîsul aşa în gîtlej, pesemne că cineva spusese o glumă, o vorbă aşa mai în doi peri, hi, hi, hi, se apropie de uşă, şi hi, hi, hi, deschise, sunase cineva. Şi hi, hi, cînd o vede, era mă-sa, tu erai, sărăcie? zice. Ce vrei? Păi, maică, uite, am luat şi eu un medicament şi am venit să beau un pahar cu apă, a zis mă-sa. Du-te la bucătărie, zice. Se duce la bucătărie, că ea acolo îşi petrecea viața. Îşi amenajase ea, aşa, două scaune fără spetează, două taburete, punea două scînduri peste ele şi îşi întindea oasele, se simțea ea acolo bine, fiindcă îşi crescuse copiii în două camere, patru copii, şi acum cu o singură fată nu-şi mai găsea loc în casă... nu vrea să deranjeze pe nimeni... Şi-acolo dă peste ea gineri-său, care venise după sifoane, să facă şprițuri, şi ăsta cînd o vede, ce este, ce mai vrei şi tu? Păi, maică, zice bătrîna, nu mi-a fost bine de la stomac şi m-am dus pînă la farmacie şi am luat un medicament... Şi parcă tot mai rău mi-a făcut medicamentu-ăsta... între timp intrase şi fi-sa în bucătărie, şi ginerele, nu că i-ar fi fost lui ceva în inimă pentru ea, dar s-o fi gîndit că tot i-o mai fi rămas nevesti-sii o secvență de milă în suflet pentru mă-sa, zice: dă-i, dragă, o ceaşcă de supă, să-i treacă răul care-l simte. Nu, maică, zise bătrîna, că dacă mănînc, iar m-apucă amețelile, şi fata: unde nu te-ar apuca!... Şi în altă zi trecea pe drum prin fața Liceului Andrei Şaguna un maior în maşină. Şi ce i se pare lui că vede el pe treptele liceului, o bătrînă, şi-i zice şoferului, ia opreşte! Se dă jos, se uită, tu eşti, mătuşă? zice. Eu sînt, maică! Da' ce cauți aici? Păi, maică, zice bătrîna (care era sora mamei acestui maior), m-am dus pînă la farmacie şi am luat un medicament şi m-au apucat amețelile şi m-am aşezat nițel aici să mă odihniesc. Păi bine, tanti, zice maiorul, tocmai din cartierul Fetescului ai venit aici să iei medicamentul şi să te odihneşti? De ce nu te-ai dus acasă? Vedeți, ea avea istoria ei cu medicamentul, care îi da amețeli, da' tot îl lua! Şi maiorul a înțeles că bătrîna rătăcea şi ea aşa pe unde o duceau paşii, că acasă ce-o aştepta? Şi o urcă în maşină şi o ia cu el... Acolo, bună ziua, tanti, bună ziua, maică, bucuroşi de oaspeți, zice nevasta maiorului... O zi, două, trei... Pe urmă, alo, zice bărbatului (şi aici Vintilă îmi vîrî iar un deget în coastă!), eu am propriile mele necazuri, nu pot s-o țiu pe-asta mai mult aici, că mie nu-mi miroase bine locul pe unde trece!... Şi au trimis-o îndărăt la fata cea bună, să doarmă în bucătărie... Au găsit-o într-o dimineață moartă pe scîndurile-alea... Asta e, dom' profesor!... Că ziceți că te bucuri că îți vezi copiii!... Aşa ziceați, nu? Ei, uite, aşa se scrie istoria!..."

XIV

"Tu eşti un mare povestitor, măi Vintilă, zise Bacaloglu cu un glas care afecta semeția ironică şi detaşată, în aceste timpuri, dacă ai fi avut mai multă ambiție şi nici o condamnare, ajungeai scriitor, fiindcă ai un patetism bine controlat şi mergi direct la esență, nu te încurci în descripții inutile şi biografii fastidioase. Te băgau la şcoala de scriitori să înveți ortografia şi acum erai mare, Vintilă, ne scuipai nouă în cap!" Vintilă rîse, gîdilat de acest elogiu, şi întinse paharul spre Bacaloglu: "Costaichie, zise el, crezi că nu mai mi-a spus cineva? La puşcărie, pe un viscol mare, stăm în celulă cu nişte oameni mari, unul fusese general, altul subsecretar de stat, altul ziarist, altul mă-sa pe

gheață, da' era mai deştept decît toți ăilalți... Şi zice ăsta: domnilor, ne plictisim, orizontul de ceară care ne învăluie îmi face impresia că mă goleşte pe dinăuntru de eul meu. Şi cu toate astea, purtăm în noi o lume. Hai să ținem fiecare cîte-o prelegere. Aşa e, bravo? Şi începe el să ne povestească războaiele lui Iulius Cezar şi mai ales moartea lui, care mi-a plăcut mie cel mai mult... Cum l-a anunțat şi nevastă-sa, şi un om care a vrut să-l oprească din drum să-i spună să nu se ducă în senat şi el, nimic! Ce să mai discutăm, era în ielele din marte şi astea îți iau mințile, ce mai, l-au măcelărit cu săbiile, şi el, săracu, şi-a acoperit capul cu toga! Nişte bezmetici, au pățit-o pe urmă şi ei, mai ales Brutus ăla, că s-a răsculat populația. Au încercat pe urmă şi ceilalți să povestească, generalul despre bătălia de la Kursk, subsecretarul şi ziaristul bîm-bîm, cîrnați! Ia spune, bă şi tu, ceva, îmi zice mie. Şi-mi aduc eu aminte de-un necaz, cum am pierdut eu odată, şi pe urmă l-am găsit, un portofel. Nu vă spun, dom' profesor, mi se adresă el mie, cum m-au ascultat! Tăcuți, serioşi nu m-a întrerupt nici unul! Şi zice ziaristul: dacă aşi fi în libertate, mă Vintilă, aşi face din tine un povestitor balcanic - şi a pomenit un nume, adică ca ăla aşi fi ajuns..." "Panait Istrati, Vintilă", zise grasul Calistrat, dar Vintilă nu confirmă. "Păi spune-ne şi nouă, Vintilă, zise Bacaloglu, cu semeția sa fleg-matică, şi rînji cu gura lui de babă, în timp ce peste ochi îi coborîră, ca nişte obloane, pleoapele, cum ai pierdut tu şi ai găsit un portofel!"

Naiv, Vintilă rîse iar şi dădu din umeri cu ceva din orgoliul artiştilor, cărora orice li se întîmplă trebuie să fie interesant: "Păi nu mai ştiu!" "Atunci nu eşti scriitor Vintilă, susură iarăşi Bacaloglu, scriitorul are memorie, domne, ține minte tot, altfel de unde-ar şti să scrie atîtea cărți? Tu eşti un simplu om din popor, care ai limba deslegată, nu te îngîmfa, Vintilă, că şi tăcerea e de aur! Uite, aşa-zisul nostru şef tace, dar şi cînd o vorbi! Aşa că ia aminte, învață să şi taci, fiindcă unii te pot asculta în batjocură, Vintilă, nu cum crezi tu!"

Adică eu eram acela! Vroia să-l îndepărteze pe Vintilă de mine, abia apărusem printre ei, şi Bacologlu, care era de fapt şeful lor neinvestit, vroia să mă anuleze din capul locului. Mă lăsai anulat! Dar el nu credea acest lucru, lipsa mea de replică, pe care o dorea, îl irită şi spuse mai departe: "Tu eşti victima uşoară a unui om periculos, Vintilă. Eşti un încrezător şi mă mir că la vîrsta ta apreciabilă te-arunci cu capul înainte şi nu vezi ce te paşte!" "Mă Costaichie, zise Vintilă şi rîse iar în prada unei mari veselii, eu de cînd te cunosc, numai prăpăstii spui! Eşti om cu liceu, dar uită-te la mine; uită-te! Şi în clipa aceea mîna lui Vintilă țîşni ca o săgeată spre Bacaloglu şi se întoarse îndărăt spre pieptul său: eu nu mă dau pe tine! Eu o să plec de-aici, am şi vorbit cu cine trebuie şi intru în comerțul de stat. Dar tu n-o să pleci, o să stai ani în şir, să te găsească americanii la deratizare şi... şi Vintilă îşi izbi fruntea cu palma şi se văită cu o compătimire copleşită: a! a! Ce om de valoare! Ce minte! Cîte calități într-un singur om! Cum au putut bolşevicii să-l înjosească în felul ăsta!"

Calistrat făcu "jjj. jjj! Batroane, se bîlbîi el, văd agum o băsărică de Joi-mari, gu miros de tămîie de la sărbătoarea morților cum se băinățează be capul tău înfumurat ca un bivol în eleşteu..." "Păi nu e aşa, Calistrate!?" strigă Vintilă triumfător. "Alo, domnu Calistrat, susură Bacaloglu subliniindu-şi printr-o nepăsare parcă adormită înfrîngerea (nu reuşise să-l intimideze pe Vintilă, dimpotrivă, îi stîrnise şi mai mult verva sarcastică), domnul Calistrat, fii atent, domne, nu te lansa, fiindcă s-ar putea să rămîi foarte uşor, deşi eşti aşa de gras..."

Adică?! Ce putea să-i facă? Rămăsei nedumerit asupra acestei enigme, dar

nu pentru multă vreme. Bacaloglu continuă: "...Eu am fişe, domnu Calistrat, şi deocamdată fişa dumitale e albă. (Şi se legănă imperceptibil şi se uită în zare visător.) E albă, domne, dar te observ! Fii atent!..." "Jjj, făcu grasu, du-te-n bida mă-tii cu fişele tale... Mă-tii nu i-ai făcut fişă?" "A murit demult biata doamnă Bacaloglu!", zise Vintilă, deodată atins de amintirea acelei doamne. "Domnu Calistrat, tu eşti băiat bun, dar ai un cusur! Te lansezi! Lansează-te, domne, continuă Bacaloglu, parcă încurajîndu-l, că pe urmă te lansez eu şi o să regreți... Dar o să fie prea tîrziu! O să-ți aduci aminte de dictonul latin *vae victis.* Dar aducerile-aminte n-or să mai conteze, nu te baza, domnul Calistrat, pe faptul că ai băut cu mine un pahar de vin la aceeaşi masă..." "Da, ştiu, se bîlbîi grasul rînjind, eşti bapabil de orice ordinărie, dar eu sînt mai bapabil decît tine şi o să ți-o iau înainte, jjj, jjj, şi o să te fag să bați din bopită ga un gal răbgiugos înainte să fie belit şi să i se bună pielea bă băț.. Iar eu o să mă biş pe stîrvul tău..." "Eşti inconştient, domnul Calistrat, nu observi că aşa-zisul nostru şef rîde de noi, răspunse Bacaloglu cu o grimasă care arăta că nu mai avea replică şi vroia să abată discuția spre mine. Rîde, domne (nu rîdeam nicidecum!), faci pe clovnul, vrei să-l distrezi... Distrează-l, distrează-l!", "Gine grede că îl distrez să mă bube în gur", răspunse Calistrat turnîndu-şi furios un pahar şi dîndu-l peste cap. "El crede, continuă Bacaloglu din ce în ce mai iritat de tăcerea mea, nu mai vezi bine, domnul Calistrat. Ar trebui să vezi, să observi..." "Nu mă inde-resează", zise grasul cu o expresie subită de ură, care îi desfigură chipul său buhăit, ură, pesemne, la adresa mea, care aşi fi putut crede (şi dacă n-aşi fi crezut puțin îi păsa) că el făcea pe clovnul să mă distreze pe mine. Orgoliul pe care Bacaloglu, cu o manevră grosolană, i-l stîrnise făcuse să se aştearnă pe chipul său o expresie de o tîmpenie fără margini. Şi continuă: "Eu gînd vreau să distrez pe gineva, distrez be tata, be mama gare m-a născut, nu be orice ordinar... îl bag în bida mă-sii! Că eu sînt mai ordinar degît toți, jjj, reveni el la veselia de mai înainte, asta mă briveşte numai be mine... Nu bermit, jjj, nimănui să se lege de salariul meu!..."

Bacaloglu avu iar o grimasă, care se vroia surîs fin. Nu era chiar bine, dar era oricum destul de bine. Ar fi fost cu totul reuşit dacă aceste injurii acoperite mi-ar fi fost adresate direct şi grosolan, cum îi fuseseră adresate lui. Dar cu timpul se va ajunge şi aici. "Mă, Gică, strigă Vintilă adresîndu-i-se lui Calistrat cu un fel de încîntare de sine jubilatoare, te-am urmărit pînă aici şi te-am înțeles. Dar chestia asta cu salariul, strigă el cu o voce casantă în siguranța de sine a judecății lui, n-am înțeles-o! Fii bun şi explică-mi! Cine s-a legat de salariul tău?" Ura reapăru pe chipul grasului. Îmi aruncă o privire turbure, apoi se feri cu o jenă culpabilă, pe care însă o alungă imediat: "Aşa, bolborosi, să nu se lege nimeni de salariul meu." "Nu m-ai înțeles, strigă Vintilă. De acord, să nu se lege nimeni, dar cine s-a legat?" "Vintilă, strigă în clipa aceea famenul, care se înviorase brusc, sînt glasuri, Vintilă, sînt glasuri!" "Ce glasuri, mă gălbejitule, rîse Vintilă cu o satisfacție egală cu aceea pe care i-o dăduse gustarea, care glasuri? Sau tu auzi glasuri deasupra capului, ca apostolul Pavel în drum spre Emaus!? Strelitule!"

Mai tîrziu avea să-mi spună că famenul făcea parte dintr-o sectă numită streliți şi că din pricina asta trecuse şi el cîteva luni pe la puşcărie. Ce era însă cu streliții ăştia nu ştia nici el şi nici dacă asta le era denumirea, în istoria domniei lui Petru cel Mare, streliții, un fel de soldați din garda imperială, se răsculaseră şi fuseseră toți spînzurați... Pesemne că altfel se numea secta famenului... Chestia cu salariul rămase nelămurită fiindcă interveni şi țiganul: "Hare dreptate domnul Calistrat, cine se leagă de leafa altuia merită să-l scuipi

în gură... Nu e aşa, dom' şef? Tu de ce ai venit la noi? Tot pentru o leafă... că acum nu mai sînt boieri să stea cu burta în sus şi haitii să-i pună lui pe masă să mănînce... Noroc, dom' şef, şi fără şefi nu se poate, pînă şi ţiganii-ăia corturari sau slătari au un bulibaşă al lor..."

Şi ciocni cu paharul meu, căci nu-l ridicai, dar ciocni prea tare şi mi-l vărsă pe pantaloni. Vrui să mă retrag, dar în aceeaşi clipă ţiganul mă apucă de gît: "Pupa-ţi-aşi creierul-ăla cu facultate, dom' şef", zise el, şi mă pupă pe tîmplă şi pe urechi în timp ce vinul roşu juruia de pe masă pe pantalonii mei. Mă smulsei din îmbrăţişarea lui băloasă şi îl izbii fulgerător în falcă; se răsturnă pe spate cu scaun cu tot şi se prăbuşi cît era de gros pe podea. Îl văzui cum se ridică holbat de furie şi îmi dădui seama într-o clipă că o să sară la mine, şi atunci nu-i lăsai timp, îl mai izbii o dată în aceeaşi falcă. De astă dată nu mai căzu, dar deschise gura ca un peşte şi răcni cuprins de o groază bizară, rămînînd mereu cu gura căscată. Vintilă îi aruncă o privire rapidă şi sări de la locul lui. "Stai aşa, strigă el, nu te mişca, ţi-a mutat fălcile! trage-ţi limba în gură... Trage-ţi, bă, limba în gură, besmeticule", şi îi puse o mînă în cap şi cu cealaltă, cu podul palmei, fără veste, îl izbi sub bărbie de jos în sus de-i clănţăniră dinţii. "Ei?! îi strigă triumfător, e în regulă? Şi se întoarse la locul lui rîzînd înfundat. Nu ţi-a plăcut, ai? îi zise mai departe. Tu de la început ţi-ai căutat-o! Păi cum vorbeşti tu, mă, cu dom' profesor? Îi spui *tu*, parcă ai fi păzit porcii cu el? Uite că te-a caftit, să-ţi bagi minţile în cap. Şi să-mi zici mersi mie că am văzut imediat ce-ai păţit, altfel te duceai la spital să-ţi pună fălcile la loc. Şi rîse iar şi se aplecă, spre mine: Dom' profesor, ia să văd şi eu ce mîini aveţi? Şi îmi luă o palmă în mînă, o pipăi şi iar rîse: tîrnăcop?" Făcui un semn vag, atent la ţigan, fiindcă ştiam că ei se prefac blînzi şi supuşi după ce îi loveşti, pînă ce deodată pun mîna pe-o sticlă şi te pocnesc în cap pe neaşteptate. "Ce-ai havut cu mine, dom' şef, zise el însă paşnic, fără ranchiună, ce ţi-am făcut eu dumitale?" "Mi-ai vărsat paharul pe pantaloni, îi răspunsei, şi vinul roşu pătează. Eu îţi fac cinste şi tu îmi strici un costum!" "N-am vrut, dom' şef!" "N-oi fi vrut, dar te-ai apucat să mă şi pupi şi m-ai împiedicat să mă feresc şi tot vinul s-a scurs pe mine.'' "N-am vrut." "Ba ai făcut-o expre! Dă-te la o parte de-aici, mută-te pe alt scaun!" Ţiganul se mută şi începu să înjure la un mod impersonal, că el a vrut să arate că ţine la un om şi omu-ăla dă în el să-l omoare... Dacă îl loveam peste ochi, nu-i crăpau ochii?

Bacaloglu mirosea parcă o idee prin aer şi după cîteva clipe de tăcere îi dădu glas cu o indignare distilată, simulînd o îngrijorare: "Domne, ăsta loveşte oamenii..." "Da, bolborosi şi Calistrat cu privirea turbure, în timp ce îşi umplea paharul gînditor, a venit aici să ne terorizeze..." "Ba a venit să facă cinste, strigă Vintilă, căruia i se făcuse iar foame şi mesteca pîine goală. Şi voi doi aţi început să-l înjuraţi. Ei! Ce v-a făcut vouă omu-ăsta?! Întreb de curiozitate, fiindcă eu am fost foarte atent, nici n-a răspuns la prăpăstiile voastre, şi acuma..." "E un om, domne, susură iar vocea parcă visătoare a lui Bacaloglu, cum să dai în el? Acuma nu mai e permis, domne, să-ţi faci de cap! Caz de miliţie, de condamnare!" "Trece-l pe fişă, zise grasul ironic, jjj, şi-mi aruncă o privire de simpatie, repede reprimată. Du-te, mă Bacaloglule, şi cheamă un miliţian, da' să-i plăteşti înainte bantalonii bătaţi, altfel n-are valoare... Vezi că universitarul nostru are balmă grea şi dacă mai zici multe să n-o încasezi şi tu! Eu voi depune mărturie că tu te-ai legat de el brimul şi m-ai îndemnat ji be mine. Îmi ger scuze, jjj... Asta nu înseamnă că treg de partea lui, nu-l cunosc, nu mă interesează... Fiegare cu masa lui... Dar n-o să merg bînă acolo cu ordinăria să-l mai înjur cînd el face ginste... Mai dîrziu văd eu, dagă se mai

leagă de leafa mea îi dau gu vermorelul în gap..." Vintilă rîse şi îmi şuşoti: "...vedeți, are el ce-are cu ideea asta, că v-ați legat de leafa lui! Încolo, dacă nu l-ar trăzni aşa cîte-o chestie de-asta complet aiurită, cu care prinde ură pe tine ani de zile, ar fi băiat bun..." Astfel se încheie prima mea zi de lucru la deratizare, o zi bogată, care se repetă nu chiar zilnic şi desigur fără să mă mai stingherească țiganul, dar totuşi destul de des, în care domina Vintilă, inepuizabil... Dacă n-ar fi fost el, n-aşi mai fi mers cu ei la acel bufet... Nu era cum mă avertizase Ion Micu, atunci la braserie, că voi întîlni jos forțele obscure de autoritate şi dominație a maselor, dar ceva tot era, deşi aceşti deratizori nu reprezentau chiar masele: dădusem de forțele tîrîtoare şi într-adevăr obscure care viermuiesc în adîncurile lor şi care nici la un pahar de vin nu-şi puteau ascunde ura, ranchiuna şi abjecția (gîndul mă ducea şi la desvăluirile lui Vintilă, nu numai la ceea ce auzisem în acel bufet...).

XV

Chemai chelnerul, plătii toată consumația şi plecai. Acasă Malilda strîmbă din nas cînd mă apropiai de ea. "Miroşi urît, zise, unde-ai fost? De unde ai luat mirosu-ăsta? Apoi, cu o privire bănuitoare: şi pantalonii unde i-ai pătat?" "La serviciu", îi răspunsei. "Ce serviciu?" "La deratizare!" "Cum la deratizare?", şopti ea nedumerită. "Nu ştii ce e o deratizare? o întrebai la rîndul meu cu un glas voit abrutizat, intri într-o clădire în care sînt şobolani şi, cu vermorelul în spinare, îi omori!"

Ea se uită la mine cu o privire apăsătoare şi neclintită. În sfîrşit, înțelegea. Aşadar, acolo ajunsesem. O apăsai şi eu cu privirea: da, acolo! Aşadar, arhitecta Matilda era soția unui individ numit Petrini, care lucra la serviciul de deratizare al oraşului? Da! Putea intra şi în blocul dumitale să-l vezi cu vermorelul în spate...? Da, ăsta era soțul tău, tatăl fetiței tale, puteai să te trezeşti cu el în apartamentul unei prietene care să-l contemple îndelung, să povestească apoi şi altora cum arată. Şi mai vrei să trăieşti cu mine, să te mai culci în patul meu şi să mai stai să mănînci cu mine la masă? Nu, nu neapărat, n-o să mă agăț de nimeni...

Acest dialog mut fu mai greu de îndurat decît crezusem. Amorțeala mea mă învăluia, dar (o surpriză), inima îmi bătea. Aşadar, nu suportase ştirea, cum undeva, în adîncul ființei mele, descoperii că sperasem s-o suporte. Simții cum urcă în mine ura şi în acea clipă ceva asemănător apăru şi în ochii ei. Stăteam în picioare în hol unul în fața celuilalt, nemişcați şi tăcuți. Privirile rupseră apoi brusc contactul şi ea dispăru în bucătărie, iar eu în baie, unde îmi lepădai costumul şi făcui un duş. "Aşadar, iată, gîndii, cum se produce o despărțire! În cîteva clipe, în care nu se rosteşte nici un cuvînt. Da, nu poți niciodată să-ți imaginezi un astfel de eveniment; nu e cum cred şi nu vine cînd ți se pare inevitabil! Seamănă cu moartea, cînd simți că apropierea ei este neîndoielnică şi de astă dată nu te va cruța: e foarte rău. Nu seamănă cu morțile care pînă atunci îți reamintiseră doar că *ea* există şi că trăind nu trebuie să uiți sfîrşitul. Numai în carceră mai simțisem un astfel de frig interior şi o astfel de singurătate fără scăpare. Tot astfel era cînd îți legai viața de cineva. Te desparți de mai multe ori pînă te desparți (cum mi se întîmplase mie pînă atunci), iar cînd e să fie de-adevăratelea simți cum moare pentru tine speranța fericirii, despre care nu bănuiseşi ce întindere are în ființa ta şi cît de adînc este ea împletită

cu bucuria de a trăi, bucurie care pînă atunci crezuseşi că e autonomă şi nu poate fi alungată de nimic. Nu e o suferinţă, ci o cădere într-un abis insondabil .Cuvintele des rostite de Nimeni: "viaţa nu mai avea pentru mine nici un rost", şi care pînă atunci ţi se păruseră incredibile (cum să nu mai aibă viaţa nici un rost? e suficient să priveşti cerul! Îţi spui fără să bănuieşti în clipa aceea că cerul e invadat de speranţele tale secrete, de visurile tale fără nume) devin pentru tine o realitate brutală, în care ai vrea, ca şi înainte, să nu crezi, dar îţi dai seama că nu mai sînt gîndite şi rostite de alţii, ci de tine, şi că tot ceea ce vezi (chiar şi corul!) e străin de tine, cum tot ceea ce credeai tu că reprezinţi îţi este străin. Iată boarea primăvăratecă şi altădată dulce care pătrundea peste mine prin fereastra deschisă de la baie, nu-mi mai umfla pieptul şi nu-mi mai invada inima şi nu-mi mai făcea gîndul să zboare fără hotar. Pasăre rănită, care spera să se vindece, inima mea agoniza cu aripile tăiate şi gîndul "ar fi mai bine să mor" veni ca o liniştită salvare. Dar atunci descoperii că mai există o speranţă şi o bucurie care mi-au mai rămas: fetiţa. O să trăiesc pentru ca, îmi spusei, nimeni nu mi-o poate lua. Sînt tatăl ei şi altul nu-i poate fi dat. E o realitate tot atît de indestructibilă pe cît de inexorabilă e despărţirea mea de maică-sa.

Ieşii în hol şi mă aşezai într-un fotoliu. Ziarele şi revistele de pe măsuţă mi se părură o stupidă vanitate a oamenilor, care credeau că pot comunica între ei prin scris. Le răsfoii cîteva minute fără să citesc nimic, apoi le aruncai. Mă ridicai şi intrai în bibliotecă. Vederea cărţilor îmi aminti de ceva parcă uitat, demult părăsit, cum ar fi copilăria, dar fără nostalgia ei. Mă întinsei pe canapea şi rămăsei cu privirea împrăştiată. Atunci observai mirat cum doza electrică din perete se dublează chiar sub ochii mei, detaşîndu-se încet şi lateral şi se fixează apoi la o distanţă de o palmă una de alta şi amîndouă rămînînd nemişcate. Clipii, dozele se uniră, dar apoi începură iar să se despartă. În acelaşi timp tavanul începu şi el să se clatine. Mă ridicai nedumerit. Chiar atît de mult băusem? Nicidecum, două pahare, asta nu însemna a bea. Mă întinsei la loc. Fenomenul se repetă eu plafoniera, care aşa mare cum era începu şi ea să se dubleze. Dar nu atît de mult ca doza, însă perceptibil. Cine ştie, gîndii, şi închisei ochii fără să-mi pese... Cine ştie ce porcărie o fi pus bufetierul acela în vin, ca să poată turna apă, metabisulfit de dracul să-l pieptene, deşi se zicea că vinul roşu nu poate fi dres, fiindcă i se schimbă culoarea... încă un gînd mă întări prin revelaţia pe care mi-o produse. Sfîşierea pe care o simţisem atîta timp în maţe era premonitorie, căci, iată, acum n-o mai concepeam, dimpotrivă, simţeam un fel de eliberare: era despărţirea, pe care fiinţa mea o percepea cum se apropie, în timp ce gîndirea n-o descoperea, fiindcă n-o accepta. Bine că se terminase. Şi pieptul mi se ridică şi respirai adînc, şi o bucurie stranie, un fel de abandon în voia forţelor divine, mă cuprinse. Cine poate să ştie? Poate că nu totul se terminase pentru mine! Ba era chiar sigur. Şi îmi amintii vorbele bunicului, spuse de el în ziua botezului, după marea scenă de violenţă a Matildei: "băiatul e tînăr şi fete sînt destule, vă despărţiţi, şi gata!" Cine n-are bunici să şi-i cumpere! Pentru ei nimic nu e ireparabil, în afară de bolile care aduc moartea. Istoriile astea dintre inşi care s-au iubit, apoi nu se mai iubesc, apoi se urăsc şi apoi se despart n-au în ele nimic catastrofic, cu condiţia, desigur, să fii tînăr şi s-o poţi lua de la capăt, bineînţeles cu mai multă minte, şi să găseşti una mai bună, să nu cazi, adică, din lac în puţ. Fiindcă uneori poţi să ajungi să regreţi răul în care ai trăit cu precedenta decît binele cu cea de-a doua. Decît aşa, mai bine rămîi burlac! Ei şi? Burlăcia are şi ea hazul ei, mai ales dacă ai apucat să faci un

copil! Şi astfel, în mai puțin de o oră, trecui de la o gravă cădere, care mi se părea că nu se va mai opri niciodată, la o euforie bizară, pe care mi-o dăduse tocmai abandonul meu total in suferință acceptînd acum fără să mă mai zbat eşecul meu cu Matilda. De aceea cînd ea intră peste mine în bibliotecă şi, arătîndu-mi un chip vesel, expresie parcă a aceleiaşi euforii, şi mă invită la masă, mă pufni rîsul. "De ce rîzi?" mă întrebă fără mirare."Ştii tu!" răspunsei. Ea îşi coborî privirea, semn că ştia, nu zise nimic şi eu mă ridicai şi ne aşezarăm la masă. "A fost o glumă, nu e aşa?" mă întrebă în timp ce se ocupa de fetiță, care mînca acuma cu noi. "Ce glumă?" "Istoria ta cu deratizarea." "Ba nicidecum! E foarte interesant! Nici nu ştii ce m-am distrat! Cred că oamenii care trăiesc în aerul rarefiat şi abstract al puterii, ba chiar şi cei care trăiesc în cel ideal, al spiritului, invidiază nu o dată pe cei care trăiesc şi se distrează în concretul fascinant al abjecției." "Aşa o fi, dar sper că ți-ajunge, ai să pleci de-acolo!" "Nici nu mă gîndesc", spusei, şi izbucnii din nou în rîs. "Dar ştii, zise şi ca veselă, că în acest caz trebuie să ne despărțim..." "O, da, bineînțeles, îi răspunsei cu mare tandrețe în glas, desigur, despărțirea e inevitabilă..." "Tu ai vrut-o!'' zise. "Dacă îți face plăcere, răspunsei, poți să crezi şi acest lucru. Pentru mine n-are nici o importanță care dintre noi a vrut-o, sau dacă am vrut-o împreună."

Băurăm cafeaua în hol şi petrecurăm cu fetița printre noi cîteva ceasuri plăcute, care se repetară apoi timp de cîteva săptămîni. Iubirea parcă renăscu, ne mîngîiam unul pe altul, ne îmbrățişam cu patimă, ca la începutul începutului, ba chiar aşi fi zis că în sfîrşit descopeream armonia şi fericirea care ar fi trebuit să domnească tot timpul între noi. Dar eu ştiam că puterea acestor sentimente şi îmbrățişări pasionate era ultima şi că numai astfel puteam accepta să ne despărțim: nu noi eram vinovați, nu noi o doream, iată, ne iubeam, fericirea ar fi fost posibilă... Da, ar fi fost, dar...

XVI

A doua zi echipa noastră se deplasă la uzina de tractoare. Aici şobolanii îşi făceau de cap, circulau nestingheriți prin secții, mîncau sendviciurile muncitorilor, se urcau pe maşini, speriau dactilografele prin birourile administrației. Ni se povesti că o funcționară îşi scosese pantofii noi care o cam strîngeau şi îşi văzuse de lucrul ei şi cînd la un moment dat îşi căută cu picioarele pantofii sub birou găsi numai unul bun, celălalt fusese ros chiar acolo lîngă ea de un şobolan. Alta avea un borcan cu dulceață în dulap, i se făcuse poftă şi vrusese să ia o linguriță, deschisese uşa mică a dulapului şi vîrîse mîna. În clipa aceea fusese muşcată de unul care îi sări şi în piept; leşină şi în cîteva minute i se roşi şi i se umflă brațul pînă sus. "Aici nu merge cu vermorelul, zise Bacaloglu specialist. Aici e colonie mare, domnule, trebuie s-o descoperim şi s-o distrugem." Dar nu căutarăm mult, ne-o arătară muncitorii, era lîngă secția de sculărie, secție veche, lîngă care se afla şi o pompă cu apă. Ni se dădură tîrnăcoape şi lopeți şi începurăm săpăturile, după ce astuparăm în prealabil găurile prin care muncitorii îi vedeau intrînd şi ieşind (le astupaseră şi ei, dar şobolanii le perforau şi după cîteva zile ieşeau din nou). Muncirăm zadarnic cîteva zile. Nu găseam nimic. În cele din urmă, dădurăm de un culoar şi săparăm cu grijă urmînd direcția lui, care ne duse într-adevăr spre colonie.

Bacaloglu aruncă tîrnăcopul şi puse mîna pe-o lopată. Primul şobolan care scoase rîtul se retrase ca o vedenie, spre dezamăgirea lui Bacaloglu, care se pregătea să-l ardă la mir cu lopata. "Se duce să dea alarma, spuse famenul care le studiase obiceiurile şi comportamentul. Dacă au culoar de salvare, n-o să mai găsim decît puii, bătrînii şi bolnavii." "Mă strelitule, zise Vintilă, care e viața, cît de lungă a unui şobolan?" "Merge şi pînă pe la zece, doisprezece ani, dacă are ce roade", răspunse famenul. "Şi cînd te gîndeşti gă o albină trăieşte doar trei luni şi aduge numai foloase, ce bida mă-sii s-o fi gîndit Dumnezeu să le dea la ăştia viață lungă?! zise grasul Calistrat şi rîse în felul său gîjîit, parcă ar fi vrut să spună că Dumnezeu îşi bătea joc de noi. Zdrelitule, se adresă el famenului, ge foloase aduc ăştia?", "Dar noi ce foloase aducem?" zise famenul, după o gîndire. "Du-te, bă, în bida mă-tii, nu face pe filozoful'', zise Calistrat vesel. "Mă Gică, strigă Vintilă minunîndu-se, el ți-a dat un răspuns, adresîndu-ți totodată şi o întrebare. Fii bun şi răspunde la ea. Aşa e: ce foloase aducem noi?" Şi se propti în tîrnăcop cu o expresie de mare încîntare pe chipul său mare şi fălcos şi aşteptă. "Eu mi-adug foloase mie, zise grasul deodată furios şi agresiv. Restul nu mă interesează." "Păi aşa zice şi şobolanul", strigă Vintilă cu un fel de entuziasm pentru sine, pentru inteligența sa. "Îl priveşte, zise Calistrat, numai gă dagă eu îl prind, îl omor. Eu nu sînt indian să mă uit cu doleranță la toate vietuitoarele şi să le las să-mi mănînge din draistă. Nişte gretini!" Vintilă clătină din cap, avînd aerul că înțelege multe, se minunează şi în acelaşi timp parcă regretă că nu poate da glas la tot ceea ce îi vine în cap. Puse din nou mîna pe tîrnăcop, lovi pămîntul scoțînd bolovani mari, mişcările i se încetiniră şi apoi se opriră: "Mă Gică, da' am auzit că indienii ăştia sînt oameni foarte culți, degeaba îi înjuri tu. Concepția lor e să trăiască tot ce există ca vietuitoare pe pămînt în modul cel mai paşnic cu putință. Stai la masă şi mănînci brвnză, ca să-ți dau un exemplu. Vine o cioară, se apropie, se aşează pe marginea străchinii şi ciuguleşte şi ea din brînză. Cetățeanul nu zice nimic! Pe urmă vine o păsărică, i se aşează pe mînă şi ciuguleşte şi ea chiar din dumicatul pe care vrei tu să-l duci la gură. Eu găsesc asta foarte minunat!" "Găseşti tu, dar eu nu găsesc", zise grasul. "Noi sîntem nişte sălbatici față de concepția lor, nişte besmetici, strigă mai departe Vintilă. Asta aşa, din punct de vedere ca idee. Fiindcă aşa a gîndit Dumnezeu cînd a făcut lumea, aşa era raiul. Şi ştii de ce n-a rămas a,a?" "Ei, de ce?" "Păi ia gîndeşte-te!" "La ora asta nu pot să mă gîndesc la nimic." "Din pricina femeii, mă Gică, strigă Vintilă, ea strică tot, ea e capul la toate rolele de pe această lume..." "Şi vrei să spui gă în India nu mai sînt femei?" zise grasul, şi la această replică Vintilă se poticni, deşi rîdea: "Nu vreau să spun, dar poate n-or fi aşa de rele ca în alte părți..."

Trei şobolani care țîşniră rapid unul după altul şi se îndreptară în goană în trei direcții diferite, ca şi cînd ar fi meditat înăuntru cum să procedeze ca să scape, întrerupseră această discuție care promitea multe. Într-adevăr lopata lui Bacaloglu ezitase o clipă în care dintre ei să lovească şi nu mai prinse nici unul. "Lăsați, domne, discuțiile, zise el supărat şi cu un fel de regret că din pricina celor doi ratase lovitura. Nu vedeți, domne, continuă el parcă trist, că şobolanii ăştia s-au sfătuit cum să-şi bată joc de noi? Eu suport orice, numai cînd mă trage cineva pe sfoară îmi ies din pepeni!" Alți trei şobolani țîşniră şi procedară la fel, şi de astă dată Bacaloglu îi scăpă din pricina propriei lui tristeți de care se lăsase dus, ridică iar prea tîrziu lopata. "Cu ăştia trebuie să fii atent, domne, filozofă el, însă îndîrjit, şi într-adevăr a treia serie de trei care țîşniră curînd îl găsi treaz şi terciui doi dintre ei, care chițcăiră disperați la prima lovitură de lopată.

După această victorie însă trecu mult timp şi, nu mai ieşi nici un şobolan. "Ăştia au plan fin de evadare, domne, zise Bacaloglu, trebuie să ne aşteptăm la cine ştie ce altă metodă ingenioasă, deşi nu văd." "Chiţcăitul ălora loviţi, zise famenul, era şi-un semnal pentru cei dinăuntru. Adică nu mai merge cu metoda asta, aplicaţi alta." "Ei, s-o vedem!" Urmarea fu că timpul trecea, noi săpam mereu, şi nimic. "Ăştia aplică războiul nervilor, domne, zise Bacaloglu deconcertat. Vor să arate că nu mai e nimeni acolo, ca noi să nu-i mai pîndim şi să ne ia iar prin surprindere." Şi îl şi luă, ieşi unul, şi exact în clipa cînd lopata îl strivea, ieşi altul şi scăpă, apoi ieşi încă unul şi fu terciuit, şi apoi iar altul, care scăpă, şi astfel ieşiră o mulţime timp de aproape un minut. În acelaşi ritm în care se sacrifica unul ca să scape următorul, pînă

ce puse mîna pe lopată şi Vintilă, dar, atunci, după ce începură să fie omorîţi toţi, scurgerea încetă. "Ar trebui să învăţăm, domne, de la ăştia, cum se scapă dintr-o încercuire", zise Bacaloglu, ştergîndu-se pe frunte de sudoare. "Mă Gică, rîse Vintilă, fiecare vieţuitoare luptă să-şi scape viaţa. Ai văzut? Mori tu şi scap eu! Unde fac oamenii aşa, unde admit ei teoria asta? Eu să mor?! strigă el indignat. De ce să nu mori tu! Şi se ceartă între ei şi mor toţi!"

Reluarăm săpatul şi curînd dădurăm de colonie, pe care o nimicirăm. Rămăseseră în ea puţini şobolani, dar era plină de sute de pui mici şi scîrboşi, parcă jupuiţi de piele; la vederea lor grasul Calistrat se dădu mai încolo şi începu să vomite. Teoriile famenului despre felul cum trăiau şobolanii se verificară din plin; ba chiar aflai ceva pe deasupra, că şobolanii, pe lîngă organizarea lor de-acasă, socialmente se organizau pe bresle, zise famenul. "Cum pe bresle, mă strelitule!" zise Vintilă rîzînd. "Da, pe bresle, repetă famenul. Cum era la noi pe vremuri: breasla măcelarilor, breasla cismarilor..." "Au rămas în urmă, reflectă Vintilă. Ar trebui să se organizeze pe sindicate!" "Asta ar însemna să-şi invendeze ji lupta de glasă, zise Calistrat, şi să iasă la manifesdaţie..." "Şi cine ar fi duşmanul de clasă?" rîse Vintilă. "Treaba lor, zise Calistrat. Exploadatorii dintre ei..."

După ce terminarăm, ne urcarăm în autobuz şi ne întoarserăm în oraş, dar nu acasă, ci direcţia bufetul "Tîmpa". Toţi eram însă îngreţoşaţi şi nimeni nu mîncă, se bău doar ţuică şi în curînd ne ridicarăm şi plecarăm.

După amiază tata îmi dădu un telefon să trec pe la el. "E adevărat, zise, că lucrezi la deratizare?" mă întrebă îndată ce sosii (nici nu mă lăsă să mă aşez bine pe pat). A, da, parcă uitasem, chiar la uzina lui fusesem să distrugem colonia. "Da, e adevărat", zisei. "Şi în altă parte nu puteai să te angajezi?" "Nu, acolo am fost repartizat." "Şi chiar ai întrebat dacă nu se putea în altă parte?" "Chiar am fost avertizat că dacă nu primesc, n-am decît să mă descurc singur. Braţele de muncă nu se vor mai ocupa de soarta mea." "Şi aşa, nişte meditaţii, nu puteai să găseşti? Sînt atîtea familii cu copii care au nevoie de meditatori!" Se vedea că se gîndise între timp, din clipa cînd aflase, la o soluţie mai bună pentru mine. "Tu nu-ţi dai seama, continuă el, că te faci de ruşine?" "Nu eu mă fac de ruşine, zisei, ci cei care nu vor ca închisoarea mea să se termine. Sînt liber, dar de fapt sînt tot închis." "Cînd mi-a spus unul care te cunoaşte, un prieten de-al meu care s-a dus şi el să se uite, Petrini, zice, fi-tău aşa şi pe dincolo, fugi de-aici, zic, l-ai confundat tu, du-te, zice, să-l vezi, dacă nu mă crezi..." "Şi te-ai dus!" "Da", făcu tatăl meu stupefiat. "Cu meditaţiile e acelaşi lucru, zisei, află familia că am fost puşcăriaş şi n-am chef să risc să mi se spună cine ştie ce grosolănie acoperită..." "Da, aşa e", zise el şi începu să înjure, dar fără adresă, aşa, impersonal, doar *le,* acest *le* putînd fi toţi sau doar cei de la Braţele de muncă, nu-i scăpa vreo precizare. "Ce să faci tu acuma! Că

nici pe capul nevesti-tii nu poţi să stai şi să nu faci nimic, ai fi putut sta un oarecare timp dacă ai fi luat şi tu o fată cu scaun la cap, să înţeleagă că acuma ţi-e şi ţie greu, pînă trece greul, că n-o să ţină aşa cu metodele astea în vecii vecilor, dar muierea ta, ce să mai vorbim, e femeie trufaşă şi, nu te supăra că ţi-o spun, cam nesăbuită, te înţeleg şi pe tine că nu poţi să mănînci liniştit din ciorba aia pe care o să ţi-o pună pe masă fără să-ţi scoată ochii, dar nici acolo, să omori şobolani, nu poţi să rămîi... Du-te şi tu pe la ţară, la ferma lui Vasile ăla!'' "Crezi că o să-i convină să afle toţi pe-acolo cine e cumnatu-său? Crezi că nu m-am gîndit?" "Aşa e!... Ştii ce? Eu le...! Sînt atîtea posturi la noi de dispeceri, de controlori tehnici, la administraţie... Am să vorbesc eu cu inginerul-şef să te angajeze. Trebuie să te angajeze! Nu se poate ca un om învăţat care şi-a tocit atîţia ani coatele de băncile facultăţii să fie trimis la şobolani. Uite, uzina are o bibliotecă, să te angajeze acolo, să te ocupi de ridicarea nivelului cultural al maselor (adăugă el cu ironie), organizezi serbări, recitaluri, poezii, chestii de-astea... ziarul de perete, material sportiv, meciuri, excursii... Tocmai au dat afară pe unul care, la o serbare cu dans şi bufet, a ridicat al dracului preţul la mititei, la sendviciuri, la şpriţuri... Diferenţa o băga în buzunar. Ce zici?" "Ce să zic, nimic, încearcă! Numai că n-or să angajeze ei la ridicarea nivelului cultural al maselor un duşman de clasă. Şi chiar dacă din întîmplare mă angajează - vine altul mai vigilent şi o să mă dea repede afară zicînd că «m-am strecurat» în sînul clasei muncitoare, să fac şi să dreg." "Ce să dregi?" "Acţiuni duşmănoase, chestii de-astea!" "Vorbim cu directorul, e un om cu bun-simţ.'' "Vorbeşte! mai zisei, dar nu uita să-i spui că am fost la ocnă. Altfel vin cadrele şi or să-i dea peste nas. Cunoşti mai bine decît mine ce sarcini au ăştia de la cadre! Pot să te dea si pe mîna Securităţii, inventînd cine ştie ce porcărie! Asta mi-ar mai lipsi! Nu, tată, mai bine stai liniştit, să nu păţeşti şi tu ceva. Nu există post în care să nu sabotezi, să nu unelteşti... Doar la şobolani! rîsei eu. Acolo n-ai cum desfăşura o activitate contrarevoluţionară! Ce face mama?" "Mă-ta e cam bolnavă, spuse el, apoi adăugă, acum e plecată pe la bunicu-tău... şi-ăla nu-ş' ce are..." Adică toţi aveam cîte ceva, eu că lucram unde lucram, novastă-mea că era aşa cum era, mama că era cam bolnavă, bunicul ştiam şi eu că nu mai simţea nici o bucurie de viaţă, iar el, tata, ce să facă el acuma, să mai încerce sau să nu mai încerce să mă aducă la el în uzină? "Eu vorbesc, spuse deodată, îndîrjit. Ai fost condamnat pe nedrept. Aia nu e muncă pentru tine!"

XVII

Vorbi însă zadarnic, inginerul-şef căruia i se adresă răspunse că asta e o chestiune de cadre, să se adreseze deci şefului acestui important serviciu, fără avizul căruia nimeni nu putea fi angajat. Ăsta însă era un individ pe care toată lumea îl detesta, cu nesfîrşitele lui formulare, în care trebuia să treci şi străbunicii, şi de cînd te-ai născut, şi laptele pe care l-ai supt cînd erai copil de ţîţă: ei, da, laptele ăla, depinde de la cine l-ai supt, ce fel de mamă, ce avere a avut, înainte de 23 August, după 23 August, din ce partide politice a făcut parte, dar părinţii ei, dar surorile, dar fraţii, dar soţiile sau soţii lor şi ce condamnări au suferit şi ce rude au în străinătate... Şi cu toate că sarcina lui era doar asta, să stea ca un cîine călare pe dosarele a mii de oameni, se amesteca şi în viaţa prezentă a tuturor, el apăra şi morala proletarii, şi interesele uzinei,

era un personaj activ în şedinţele sindicale şi de partid, conducea tot felul de anchete, unele pe falã, altele în mare secret, şi cînd erai chemat la el, să zicem pentru a doua zi la ora cutare, noaptea aceea nu dormeai bine, fiindcă îţi spuneai, nu te chema el degeaba şi în nici un caz ca să-ţi dea o veste bună. "Nu m-am dus eu la ăsta,

continuă tata furios, m-am dus la directorul general. La urma urmei, nu era el şeful întregii uzine? Cum adică, un cuvînt al lui nu putea trece peste capul pătrat al acestui individ? Am făcut bine. Bularca, înainte să ajungă director general, fusese muncitor ca şi noi, aşi fi vrut să-l aud că nu mă ascultă, că mă trimite la ăsta, că refuză să-şi exercite drepturile lui de şef şi se spală pe mîini de răspunderea de a judeca şi singur şi a angaja un băiat tînăr, care a suferit o condamnare pe nedrept. Un băiat cu carte, fost profesor universitar. M-a primit într-o joi. Un om tăcut, dar sincer, se uita la tine drept şi îţi spunea exact care era situaţia, fără pălăvrăgeli, cum făcea directorul adjunct, care te zăpăcea la cap şi nu mai ştiai nici tu de ce ai venit. M-a ascultat cu mîna la tîmplă, pe gînduri. Nici eu nu m-am întins la vorbă, ştiam că are şi alte treburi, îl mai aşteptau şi alţii dincolo, la o şedinţă de conducere, şi alţii dincoace, în biroul secretarei, care mă rugase să nu-l ţin mult. «Tovarăşe Petrini, mi-a spus , pentru mine un om care a ispăşit o pedeapsă pe drept sau pe nedrept e un om absolvit. După mine, ar fi trebuit ca fiul dumirale să fi fost reprimit imediat la postul de la Universitate, fiindcă instanţa nu l-a condamnat şi la pedeapsă privativă de dreptul de a-şi exercita profesiunea pentru care s-a pregătit. Sau măcar să-l fi angajat într-un post compatibil cu însuşirile lui. La noi, de pildă, avem angajată la biblioteca uzinei o fostă curvă, care se ocupă şi cu aspectele culturale, dar se ocupă din păcate şi cu turnătoriile la adresa oamenilor pe care şeful cadrelor le studiază cu grijă, fiindcă el a angajat-o şi eu mi-am dat acordul fără să ştiu ce poamă e. Vezi? Aşi fi putut foarte uşor să-l angajez în locul ei pe fiul dumitale, pe garanţia dumitale, bineînţeles, care eşti muncitor vechi şi pe care te poţi baza. Sîntem de aceeaşi vîrstă şi ştim amîndoi că n-am luat puterea ca să instaurăm între noi astfel de moravuri. Aşteaptă s-o dau afară pe femeia asta, şi chiar şi pe acest şef de cadre pe care îl urăşte toată lumea (am şi eu legăturile mele cu tovarăşi cu răspundere, care or să mă asculte), şi atunci să vină fiul dumitale la mine să stăm de vorbă cu el şi îl angajez. La cantină, să servească muncitorii, acolo e locul acestei bibliotecare isterice, nu la bibliotecă, unde vorbeşte urît cu tineretul avid de carte. Acolo trebuie să domnească o atmosferă aşa spirituală şi caldă, nu de intrigi şi turnătorii. Aşa o să facem!»"

Tata era, povestind, impresionat de directorul său general, eu mai puţin, ba chiar deloc. Dar nu zisei nimic, să nu-l jignesc. Să aştepţi ca un şef de cadre să fie dat afară, asta putea dura mult şi bine. Nu era exclus să fie dat afară el, acest Bularca sincer şi drept. Dacă tata era atît de naiv şi nu ştia cine e un şef de cadre, cine anume îl susţine, ce instituţie, era greu de crezut că directorul său general nu ştia. În ce mă priveşte, hm! ştiam destul de bine. Practic, nu s-ar fi putut face nimic pentru mine chiar, şi în cazul în care acest Bularca ar fi reuşit să se debaraseze de acel individ. Nu trebuia să vină altul? Iar cel nou ar fi semănat cu cel plecat.

După vreo lună euforia în care trăiam eu cu Matilda începu să se stingă. Vedeam reapărînd pe chipul ei întrebarea: ei bine, cît o să mai dureze? Şi într-o zi mă întrebă fără ocol: "Tot nu te-ai săturat?" "Nu", îi răspunsei sumbru. "Nu te supăra, domnule, zise ea atunci, nu mai eşti acelaşi om şi nu cred că din pricină că ai fost la închisoare. Au mai fost şi alţii şi n-au abandonat găsind o

plăcere secretă în căderea lor. S-au ridicat! Nu pot să-ți înțeleg căderea şi nici pe cine vrei să sfidezi nedîndu-mi măcar speranța că asta se va termina într-o zi. Trebuie să ne despărțim! Nu voi divorța imediat, păstrez eu speranța că în singurătatea ta o să te gîndeşti şi o să te întorci lîngă mine. Poți să stai în casă, nu te goneşte nimeni, dar între noi nu mai poate fi nimic." "N-am la ce să mă gîndesc, îi spusei, nu uita că înainte chiar să fiu arestat te-ai despărțit de bărbatul tău în clipa în care ai îndrăznit să ridici mîna asupra lui. Din clipa aceea, continuai eu dînd curs unor meditații care nu erau proaspete, mi-ai oferit perspectiva unei vieți în ticăloşie, după ce îndată ce ne-am căsătorit mi-ai oferit una a unei vieți moarte, adică fără iubire. Nu pot să accept să renunț la fericire pe acest pămînt, chiar dacă o să mă complac, cum spui tu, multă vreme în plăcerea secretă a căderii. Nici închisoarea grea nu m-a făcut să uit sau să se micşoreze în sufletul meu proporțiile eşecului nostru. Îți dai deci seama, sper, din cele ce-ți spun, cît de mult te-am iubit. Poate că dacă te iubeam mai puțin, mai spusei, cine ştie, trufia ta nu m-ar fi rănit atît de tare şi viața mea cu tine ar fi fost, poate, tolerabilă, dacă bineînțeles n-ar fi survenit trădarea de o parte şi de alta. Deşi nu e sigur că n-a şi survenit. Nu pot să-ți uit telefoanele şi cît de fericită arătai cînd te-am surprins. Ura pe care mi-ai arătat-o după aceea era o dovadă în plus că nu gelozia mea (un sentiment care mi-e complet străin) a făcut să nască în tine ura pe care ți-o citeam în ochi. Sînt lucruri care nu pot înşela un om care iubeşte şi care, repet, nu e gelos, cum sînt eu, cel puțin cu tine. Cînd iubeşti foarte tare, apare încrederea absolută şi gelozia n-are loc. Dar nici nu poți ierta cînd încrederea e înşelată". "Nu te-a înşelat nimeni", zise Matilda cu un glas ciudat.

Tresării. O lungă tăcere se aşternu între noi. Eram pregătit pentru această scenă, dar nu mă gîndisem niciodată că ea m-ar fi înşelat. Totuşi, de ce acum, pe neaşteptate, exprimasem în acest sens o îndoială? Răspunsul ei, negînd, în cuvinte, era afirmativ în modulația glasului: "Nu te-a înşelat nimeni" sună "te-am înşelat, ei şi?!" Nu eram pregătit pentru această revelație, încît tăcui mai departe. Ea se sculă din fotoliu şi se îndreptă liniştită spre dormitor. "Bineînțeles că nu m-a înşelat, gîndii, dar ce putea să-mi răspundă?" Totuşi, enigma comportării ei din acele clipe rămînea întreagă. Iată, despărțirea de care fusese vorba atunci şi în care eu nu crezusem se dovedise o repetiție a despărțirii de acum, care era chiar reală, de neînlăturat. De ce m-aşi fi înşelat, aşadar, în rest: încercarea ei de a fugi de-acasă pentru a mă sili pe mine să plec, aversiunea fățişă, izbucnirile de ură iraționale... de ce iraționale? Poate chiar mă înşelase, sau vroia să mă înşele, şi o împiedica naivitatea ridicolă a încrederii mele în ea, veşnica mea speranță a unei reîntoarceri la anii de dinainte de căsătorie.

Reveni în hol cu un pachet de țigări în mînă, se reaşeză şi îşi aprinse una. "Asta e, zise foarte liniştită, nu corespund visului tău de fericire. Ce să fac? Să mă prefac că n-am cinci ani mai mult decît tine? Aşi fi ridicolă! Sînt bătrînă, dragă, am trecut de treizeci de ani, şi adio, Matilda, cochetăria cu un bărbat mai tînăr... încă puțin şi mi-ai fi spus-o în față: sîngele meu bate altfel decît al tău, ce te miri că m-am îndrăgostit de alta? Ce-aşi fi putut face auzind asta? Aşi fi înghițit sau ar fi trebuii să tac, să nu te întreb niciodată unde te duci de îți pui cel mai frumos costum şi cea mai frumoasă cravată la cea mai frumoasă cămaşă, spălată şi apretată de mine, şi unde întîrzii sau îți petreci nopțile, în timp ce eu te-aşi aştepta încercînd zadarnic să dorm?..."

Ai fi zis, auzind-o, că îşi desvăluie în sfîrşit secretul comportării ei, dar nu mă lăsai înşelat: "Atunci, îi spusei, de ce te-ai mai măritat cu mine şi mai ales

de ce ai păstrat copilul?" "De ce? Ăsta e alt secret, pe care însă nu ți-l spun şi n-o să-l afli niciodată. Şi încă un lucru: nu te înşela pe tine însuți crezînd că m-ai iubit foarte tare. Nu m-ai iubit nici măcar atît cît poți tu să iubeşti, adică aşa, cu toată ființa ta, cum s-a întîmplat pe vremea cînd eu îți dădeam telefoane la facultate... probabil că o s-o faci de-aici înainte, dar nu eu voi fi aia care se va bucura de această iubire. Atunci, da, în anul acela m-ai iubit, cînd ți-era frică să nu mă pierzi, nu ştiai sigur dacă într-o zi n-o să-ți spun că renunț la divorț şi mă întorc la Petrică, după ce te-ai convins că nu (şi Matilda făcu cu degetele în aer o mişcare de împrăştiere), adio, iubire!"

Vorbea ca să nu spună nimic sau să-mi turbure sufletul cu false desvăluiri. "Şi încă un lucru, continuă, nu uita că tu ai fost primul care ai îndrăznit să loveşti femeia pe care zici că o iubeai atît de tare. Pe loc, atunci, am crezut şi eu, ca şi tine, că eram vinovată, pe urmă mi-am revenit: Ia uite, mi-am spus, el nu mă iubeşte, altfel cum s-ar fi putut să uite că eram eu, Matilda, care sta în fața lui şi care venisem să-i spun că îmi pare rău că i-am spart biroul... N-am mai avut timp să-i spun, m-am pomenit pe jos, năucită. Te miri acum că am îndrăsnit şi eu? În orice caz, n-ai dreptul să-mi spui că ți-am deschis perspectiva unei vieți ticăloase. Perspectiva asta ai deschis-o tu! În ce priveşte prima perspectivă pe care ți-aşi fi oferit-o, a unei vieți moarte, adică fără iubire, pardon, şi eu am avut aceeaşi revelație; aceeaşi perspectivă mi-o ofereai şi tu." "Mai demult, zisei, sau începînd din a doua zi după ce m-am mutat la tine?" "Ehe, făcu ca, chiar din clipa cînd te-am cunoscut!" "Da, şi mai ții minte clipa aceea?" "Cum să nu, asta nu se uită!'" "Oare coincid clipele?! zisei eu cu falsă nostalgie. Ia să vedem, şi eu păstrez în amintire clipa fatală." "Pe stradă, domnule, zise ea cu un glas ca şi cînd ar fi mărturisit o infamie. Ningea, şi tu erai cu Petrică, care pesemne îți povestea ceva despre mine, mă ponegrea, si tu ascultai rînjind, drama lui era pentru tine un spectacol vesel, pe care el ți-i dădea căutînd, ca un naiv, înțelegerea unui om pe care nu-l ghicea cît e de brutal şi insensibil. De departe v-am văzut... Pe urmă am ajuns în dreptul vostru, eu cu Petrică nu ne-am oprit, nici nu ne-am salutat, era furios pe mine şi eu am zîmbit, mi-era milă de el, şi atunci m-ai văzut, te-ai uitat la mine ca la o vampă, ca să nu zic ca la o curvă, şi te-ai întors şi am simțit cum ceva îmi arde parcă picioarele... Era privirea ta! Asta e zodia în care ne-am cunoscut dacă ai ținut să afli. Ti-am dat un termen al ecuației. N-ai decît să ghiceşti restul." "Da, confirmai, asta a fost clipa. I-am zis bine fatală!" "Da, i-ai zis bine. Şi m-ai ținut înlănțuită, cum bine ai observat tu însuți, pînă a doua zi după căsătorie, cînd ai intrat în casa lui Vasia străin şi rece şi nici nu te-ai uitat la mine şi te-ai uitat la toți ca un împărat care a coborit din palatul lui printre muritorii de rînd şi ți-ai şi ales una, pe care, eventual, ai fi dorit să ți-o ducă slujitorii, într-un anume loc secret, şi să te desfrînezi cu ea. Era Tamara. Îți luceau ochii de preacurvie, cum spune *Biblia,* că dacă le uiți la o femeie şi o doreşti în gîndul tău ai şi preacurvit cu ea. Dacă Tamara te-ar fi plăcut, sau mai bine zis dacă n-ai fi fost grosolan cu ea, ați fi şi trecut amîndoi la fapte, fiindcă Tamara o fi ea... dar nu e desmățată..." "Te pomeneşti că o fi sentimentală?!" murmurai. "Da, zise Matilda cu un glas sfidător, e o femeie demnă. Îmi imaginez cît de murdară a fost prima ta iubire cu acea Ninetă de-ai putut s-o jigneşti astfel chiar pe-o rudă de-a mea apropiată. Nu mă mir că acum te simți bine acolo unde lucrezi. Spui că sînt nişte indivizi abjecți. Dar îți plac!..." "Nu părăsi, zisei, firul primei clipe... E fascinant ceea ce aud." "Fascinant?? Faptul că încă de la început ai văzut în mine o a doua Nineta (nu ştiu cum o fi fost studenta pe care ai omorît-o) găseşti că e fascinant?"

În realitate nu era deloc fascinant, ci dezastruos. Dragostea mea pentru ea se reflectase deci într-o oglindă strîmbă, în care apăream cu chipul sluțit astfel? Ce-o atrăsese atunci? Poate chiar acest chip, cum spusese, brutal, insensibil, dornic de preacurvie şi în cele din urmă abject? Mă uitai la ea, de astă dată într-adevăr fascinat. Cine era? Nu mai vorbea ca la botez, cum crezusem sub imperiul unei gelozii derezonabile şi disproporționate, era liniştită, şi nu mai puteam, ca atunci, să n-o cred. Aveam cîteva fire groase în mînă, de fapt grosolane, ale gîndirii ei ascunse, care îmi scăpaseră timp de atîția ani, le simțeam, uluit, realitatea. Aşadar, o atrăsese un individ total străin de firea ei, dacă ar fi să admit că, fără să ştiu eu, astfel arătam, asta era imaginea pe care i-o oferisem? Insensibilitate, cinism în sentimente, brutalitate în manifestările zilnice ale vieții mele cu o femeie, trădare în dragoste, preacurvie, plăcere pentru abjecție...

"Deci, nu te-am iubit?" zisei cu o sfîşietoare şi în acelaşi timp simulată părere de rău. "Ai iubit, ți-am spus, ceea ce ai crezut că sînt eu!" "Şi tu la fel? Sînt extrem de curios să ştiu ce-ai iubit tu, de-ai mers atît de departe!" "Ți-am spus, n-o să afli niciodată!"

Se lăsă o tăcere. Fetița deschise uşa şi fără ezitare o luă încet spre maică-sa. Matilda se ridică şi dispăru în bucătărie. Copilul veni atunci la mine şi se aşeză, cuminte, în fotoliu. Prezicerile lui Ben Alexandru nu se adeveri-seră, cu toate că Matilda se predase cu totul fetiței. Silvia îşi vedea cuminte de mica ei viață şi era aproape în mod egal ataşată de maică-sa şi de mine, deşi Matilda nu se bucura cîtuşi de puțin cînd o vedea că mi se urca veselă în brațe: se predase, dar şi pusese stăpînire pe ea şi nu-şi ascundea iritarea că Silvia descoperise o a doua ființă în viața ei, căreia îi spunea "tata" şi care o lua aproape zilnic la plimbare în oraş. Încerca s-o oprească, "acum trebuie să te culci", sau "afară e frig n-am chef să te văd că începi să tuşeşti". O lăsam să meargă pe jos, pînă o auzeam că-mi spune foarte curînd că o dor picioarele şi atunci o luam în brațe. Era o şmecherie, nu vedea nimic de jos, n-o dureau picioarele, vroia în brațe, sus, şi atunci ghiceam că era stăpînită de o curiozitate avidă şi tăcută. Cînd luminile unui automobil apăreau în depărtare îl lua în primire şi cînd trecea de noi micuțul trup avea o svîcnire şi se răsucea înapoi cu ochii mari deschişi şi cu pupilele imens dilatate urmărind dihania pînă nu se mai vedea. Vitrinele strălucitoare o atrăgeau ca un magnet şi vigoarea bruscă de opoziție pe care mi-o transmitea trupul ei cînd vroiam să plec mă făcea să înțeleg că de fapt o vrăjeau şi ar fi vrut să stăm acolo şi să ne uităm un timp nedefinit. Îi spuneam că o să găsim alta şi mai şi, şi abia atunci renunța şi trupul i se înmuia făcînd din voința mea, în mine însumi, o forță supusă acestor dulci mişcări, care îmi topeau amorțeala sufletului şi îmi goneau adînca singurătate de al cărei rău mă eliberam. Curînd însă toate acestea, maşinile cu farurile şi claxonatul lor, care o înveseleau, tu, tu, puternicele camioane, al căror duduit o făceau să se lipească foarte tare de mine, baia mişcătoare de lumini multicolore din marea piață, unde vedea țîşnind spre cer săgeți albastre, care brusc se răsuceau spre pămînt, devenind verzi sau roşii, într-un viu şi neîncetat joc de figuri misterioase, o aruncau în vis şi curînd descopeream că adormise. O luam atunci înapoi spre casă şi, ducînd în brațe minunata povară, aveam sentimentul că în realitate sînt un om fericit şi că suferința mea e o iluzie, o himeră pe care ar trebui s-o alung; puteam trăi astfel o mie de ani şi muri liniştit. Altceva, o bucurie mai mare nu există pe pămînt, restul e nerozie. Acasă, însă, ne întîmpina mama ei, care mi-o smulgea literalmente din brațe şi punea stăpînire pe ea: că n-am văzut că

fetița a obosit? Ce, am de gînd s-o omor, aşa cum i-am spus cînd am auzit că e însărcinată cu ea? Cred eu că a uitat sau că o să uite vreodată aceste cuvinte? O să i le spună fetiței cînd s-o face mare, să ştie şi ea ce fel de tată a avut şi cît de mult a dorit el să vie ea pe lume. Aveam atunci sentimentul net că ea ghicea că sînt fericit şi vroia să nu fiu şi avea şi puterea s-o facă. De ce? mă întrebam. Ce rău îi făcusem? Totul se întuneca, nimic nu mai avea înțeles şi valul de singurătate urca iarăşi în mine cu o putere parcă mai mare.

Da, gîndii, trăgînd-o alături de mine în fotoliu, acum înțeleg de ce dormi tu pe brînci; după cum am auzit că începeți să visați încă din burta mamei (aveți visuri, ce frumos! cum or fi ele, cînd voi nu ştiți nimic? de unde vă vin, din ce amintiri insondabile şi ale cui? Poate chiar ale mamei, care visează şi ea şi vi le transmite prin sufletul ei? Sau poate ale tatei, prin ceea ce ai tu de la mine? Sau de undeva din îndepărtări imemoriale?), tot aşa, la aproape patru ani aveți rele presentimente? O mîngîiai pe părul ei blond; şi aceeaşi pace, ca în ziua cînd venisem de la ocnă şi care apărea dc-atunci totdeauna cînd o luam în brațe, coborî peste sufletul meu şi îl încălzi ca o flacără dulce. Da, gîndii mai departe, fetița mea, ai ghicit, nu e bine între tata şi mama, n-o să mă mai vezi de-aici înainte prin casă şi n-o să mai mergem în fiecare zi la plimbare. Iar tata o să trăiască singur şi tu n-o să înțelegi de ce. "Hai, vino încoace să-ți dau să mănînci", zise Matilda, şi o privii cum se îndepărta încet spre bucătărie şi avui o stranie senzație că revelațiile ei îi înconjurau capul ca un nimb al minciunii, cu secretul ei care ar fi vrut să-mi pară indescifrabil. Îmi aprinsei o țigară si începui să mă plimb pe gînduri prin vastul apartament...

XVIII

Nu e nici un secret, îmi spusei oprindu-mă în dreptul vitraliului spart de vaza proiectil care trecuse prin el. (Matilda chemase un meşter şi îl dresese, nici nu se mai cunoştea, în centrul lui, unde fusese găurit, meşterul pusese un geam alb şi tăiat oval care părea firesc cui nu ştia cum fusese înainte, mie însă nu-mi părea, acest oval alb, insignifiant, prin care nu se vedea nimic şi străin de frumoasele culori în mijlocul cărora fusese pus, mi se părea a fi intruziunea nimicului în creație, simbol al urii oarbe şi al violenței.) Ce secret? Ce zodie? Dacă ea spune că astfel a fost primită privirea mea în clipa cînd ne-am intîlnit, ce secret mai poate fi? Poate fi luată drept zodie gîndirea detracată, în orice caz strîmbă, a minunatei trecătoare? Dar era limpede, dacă ar fi luat-o drept ceea ce era, astăzi n-am mai fi fost împreună. Dacă ar fi înțeles că în acea clipă am fost atins de bagheta magică a tot ceea ce poate să ne uimească pe această lume, speranța, visul, bucuria că aspirațiile noastre nu sînt deşarte şi că se împlinesc undeva chiar dacă nu cu noi, adică nu încă? şi că privirea mea nu era dotat expresia unei adînci turburări, a unui cutremurat regret, a unei dureroase melancolii că n-o s-o mai întîlnesc niciodată, ar fi dat din umeri cu nepăsare şi nu s-ar fi îndrăgostit de mine, căci astfel de sentimente i le dăruise din plin Petrică? Nu, ea a simțit doar că privirea mea îi arde picioarele, şi era adevărat că mă uitasem o clipă şi la picioarele ei, cît erau vizibile între haina de blană şi negrul elegantelor ei cisme, şi ca amețisem privindu-le. Dar cum putuse ea simți acea arsură, cînd în realitate această a doua privire a mea ea nici măcar n-o văzuse? Cu atît mai puțin s-o interpreteze că fusese aşa cum îmi spunea astăzi? Nu, ea exprima de fapt şi extindea acum asupra întregului

nostru trecut idei care nu erau decît ale degradării care urmase, ale degradării rapide a iubirii ei pentru mine şi pe care eu o urmărisem fără s-o înțeleg şi n-o înțelegeam nici astăzi, deşi avusesem destul timp să mă opun, să sufăr pentru ea, să sper că se va opri în cădere şi să meditez îndelung asupra faptului dacă nu cumva eu eram cel vinovat. Pentru că nu era cu putință să armonizeze în ea însăşi cei doi ani în care trăise cu mine într-un extaz aproape zilnic (şi în care cuvîntul "înlănțuită" n-avea nici un sens) cu ideea că văzusem încă din prima clipă în ea o a doua Nineta. Dacă fusese cineva înlănțuit în acel timp, eu eram acela, şi nu ea, şi continuasem să fiu şi după aceea, adică după căsătorie. Avînd din prima clipă revelația că văd în ea o vampă, o curvă, se putuse îndrăgosti atît de tare de un astfel de om şi această dragoste să dureze doi ani şi să se căsătorească cu el? Aici era secretul!? Nici un secret, singurul care persista era cel al coborîşului şi al degradării brutale, şi anume, pînă acolo, încît să ajungă să nege totul...

Ceea ce se şi întîmplă, fiindcă, atras cu putere de ființa ei şi împins de o curiozitate irezistibilă, începui să pun sub focul negru în care ard cel mai adesea cei care se despart tot ceea ce altădată mă făcuse fericit. Astfel, îmi spuse într-o zi, cînd eu încercai, sau mai bine zis simulai că am uitat că totul se sfîrşise între noi (ştiam şi eu bine acest lucru) şi încercai s-o îmbrățişez, că se supunea totdeauna cu silă îmbrățişărilor mele... că simțise de fiecare dată că o violez şi că înfățişarea mea în acele clipe i se părea bestială, dar nu în sensul cel bun, care poate înfiora, ci în acel rău, de animal, ca şi cînd s-ar fi iubit cu un măgar, sau cu un... (aici îşi puse frîu, ezită). Şi că chiar şi miroseam urît, a paie şi sudoare de cal. "Da, exclamă scîrbită, a armăsar, dar nu armăsarul ăla care îți place ție să crezi că e şi el spirit, cu trei coordonate în conştiința lui, trecut, prezent şi viitor, în timp ce eu şi alții ca mine care nu trăim decît în prezent, semănăm cu unul jugănit. Nu, a urină şi sudoare împuțită, reziduurile spiritului de armăsar, dacă vrei să adopt şi eu limbajul tău pretențios. Fiindcă nici măcar n-aveai bunul-simț să faci o baie înainte sau să alergi imediat la baie după. Vezi tu, o femeie acordă importanță acestor lucruri, dar ție cum să-ți pese?"

Rîsei în hohote, dîndu-mi capul pe spate şi încălecînd brațul fotoliului cu picioarele, în stil american. Păstram în amintire cuvintele ei din prima noastră noapte de dragoste, cînd mă întrebase cu uimire cu ce fel de parfum dădusem pe mine, sau cu ce fel de săpun mă spălasem? "De ce?", o întrebasem. "Fiindcă trupul tău miroase, iubitul meu, a micşunele de primăvară." Rîsesem şi atunci, flatat de iluzia ei olfactivă, fiindcă nu-mi dădusem cu nici un fel de parfum şi nu folosisem decît săpun ordinar, care mirosea a grăsimea din care fusese el făcut, "Nu, nu, insistase, miroşi a micşunele", începuse să-şi plimbe nasul peste corpul meu. Acum aflam că micşunelele se degradaseră în altceva şi rîsei iar. Nu-i spusei de ce, lucru care n-o derută deloc. Cît priveşte băile, o vreme, după căsătorie, în clipele calme ale vieții noastre zilnice, mă spăla adesea pe spinare şi se minuna de netezimea pielii mele, şi că i-ar plăcea să fie şi a ei la fel, adică săpunul să facă şi pe ea de la început un clăbuc atît de abundent şi curat. În rest, era adevărat că aproape totdeauna îmi crea şi mie impresia că o violez, dar după ce aşa-zisul viol se producea, trăia a doua zi ca în transă, cu amintirea lui. I-auzi! Ia să vedem ce mai spune! "Poate că ai fost totdeauna o frigidă! zisei. Frigidele, cînd au şi ele parte de-un bărbat, păstrează din îmbrățişările cu el senzațiile cele mai scabroase."

Tresări sub brutala lovitură. Expresia chipului ei, altădată atît de frumos, se alteră, din triumfătoare privirea ei deveni o clipă umilă, parcă ar fi dorit să

nu-i fi spus un astfel de lucru, sau să-l neg de îndată. Nu-l negai, ca să înțeleagă şi ea ce înseamnă să aluneci în zone care trebuie să rămînă intangibile. În acelaşi timp îmi spusei: Ea nu e frigidă şi totuşi e şi frigidă sau mai bine zis o frigidă în gîndire, în timp ce viața corpului ei mocneşte reprimată. În alte condiții, de fanatism religios, ar fi ajuns maică stareță, dar dintre cele care l-ar fi trădat pe Cristos ca să se chinuiască apoi în remuşcări. în această lumină putea fi adevărată afirmația ei că o privisem atunci pe stradă ca pe o curvă. Îşi reveni şi se uită la mine cu ură. "Nu există, zise, femei frigide, ci bărbați odioşi, care pot scîrbi o femeie pentru toată viața. Întreabă un medic şi ai să vezi ce-ți povesteşte!" "Da, zisei posomorît, chiar mîine mă duc să mă interesez!"

Devenisem visător sub privirile ei încărcate de ură. Simțeam această ură ca pe-un drog care mă făcea melancolic, melancolie detaşată, liniştită, asemănătoare celei care ne cuprinde cînd ne gîndim îndelung la moartea noastră. Ei, da! Va fi şi asta, aşa sîntem făcuți, să nu trăim la infinit, să nu devenim stupizi în exuberanțele noastre. O despărțire e o astfel de repetiție a morții cu avantajul enorm că totuşi continuăm să trăim şi să avem parte de multe bucurii simple, cum ar fi faptul uimitor de a merge pe jos, de a simți seara un fel de uitare de sine şi de a ne părăsi lumii somnului, de a bea un pahar de vin şi mai ales de a ne surprinde că mai putem să rîdem, să mîncăm cu poftă şi chiar să ne culcăm cu o femeie. Unii spun că asta înseamnă a supraviețui, că adică de fapt ai murit o dată şi eşti bun mort şi acum faci doar umbră pămîntului. E adevărat, dar nu întru totul. "E adevărat, îi strigai Matildei, dar mulți uită că romвnul are şapte vieți în pieptu-i de aramă!" Ea se uită la mine cu dispreț: "Ai băut ceva?" zise. "Nu, dar e o idee, tresării eu. Ai ceva în dulap?" "Am! Dar se vede după ochii tăi că ai mai băut şi înainte." "Nu mai mult decît tine!" zisei. "Te înşeli! Eu n-am băut nimic. Dar tu ai băut cu omorîtorii de şobolani, altfel n-ai fi putut să-mi spui atîtea murdării." "Da, strigai, mi le asum, deşi nu le-am spus eu. Sînt omul care îşi asumă totul, poți să te bizui pe mine. Un om ideal, n-o să mai găseşti altul. O să mă regreți!..."

Şi mă ridicai, intrai în oficiu şi mă întorsei cu o sticlă de vin roşu, pe care o destupai cu un sentiment sărbătoresc. Posomorîtă, Matilda se duse şi ea în sufragerie şi aduse din vitrină două cupe de cristal violet de Boemia, pe care le umplui de îndată. Ciocnirăm şi băurăm, eu cu sete, Matilda parcă în scîrbă, dar nu pentru vin, ci pentru mine. "Tu, omul ideal?" îmi spuse. "Da, strigai, sînt bărbatul ideal, bine înzestrat, fără cusur, cu singurul defect că nu pot fi isteric, într-o lume atinsă de isteria supunerii şi a fanatismului corupt. Toți sînteți corupți în agresivitatea voastră masochistă, care v-a făcut să uitați valorile absolute, credința într-un ideal, devotamentul şi prietenia, iubirea şi curajul, gîndirea liberă, creația." "Aha! făcu Matilda, şi tu le-ai păstrat!..." "Da, le-am păstrat..." "Şi de-aia mi-ai spus tu mie, cînd ai auzit că sînt însărcinată, că o să-mi pui copilul pe-un băț şi o să-l arunci într-o prăpastie!" "Nu, n-am spus acest lucru, dar văd cu uluire că nu e vorba de o gîndire exprimată de tine, atunci la botez, într-un moment de furie, ci chiar crezi că e adevărat că am spus acest lucru! Asta înseamnă că în capul tău zace mecanismul imbecilității umane, care, pornind de la datele unei idei care are un singur înțeles, transformă sensul inițial în cu totul altceva, după dorință. Ai vrut să înțelegi astfel spusele mele, şi ele au şi devenit pentru tine certitudine." "Aha, deci n-ai spus!" "Ştiu foarte bine ce-am spus, dar ar fi zadarnic să-ți explic!" "Încearcă." "Era o declarație inocentă de iubire, că venirea copilului nu trebuie să ne scindeze viața şi că *n-o să fac* ca Laios, tatăl lui Oedip, care într-o

interpretare modernă ar fi fost gelos pe noul-venit şi l-ar fi aruncat într-o prăpastie. Mitologia spune altfel, dar Freud a interpretat mitul în sensul atracţiei copilului pentru mamă, care persistă şi la maturitate, complexul oedipian."' "Se poate, zise Matilda, şi ca dovadă că nu sînt imbecilă, te cred. Dar că o să-l dai la leagăn, la copiii găsiţi, n-o să zici că n-ai spus. Ai zis aşa, *n-o să fac* ca tatăl lui Oedip, *dar* o să fac ca Rousseau." "Glumeam!" zisei, simţind că pierd terenul. "Aha, glumeai!" "Da, exageram, ca să înţelegi ideea." "Exagerai ca să înţeleg ideea, zise deodată Matilda cu un glas răguşit şi gros. După ce mă loviseşi şi mă aruncaseşi pe podea, acum glumeai, exagerai... Ce, ar fi mai bine dacă ai muri? Ţi-aşi pune şi eu pe piept o floricică!" "În orice caz, zisei, sănătoasă la cap nu eşti dacă ai ajuns să-mi doreşti moartea pentru nişte cuvinte al căror sens ţi-a scăpat." "De ce? zise. Glumesc, exagerez, ca să înţelegi mai bine ideea!" "Ce idee?" "Că eşti un ticălos şi că te urăsc..." "Bine înţeleg că mă urăşti, asta o ştiu demult, îi răspunsei senin, turnînd în pahare. Dar eu ticălos nu sînt şi n-are rost să încerci să dai urii tale o justificare. Ura poate fi şi curată! Aşa, în sine, ca şi iubirea. Las-o aşa, fiindcă îţi purifică sufletul mai bine decît dacă o terfeleşti în acuzaţii abjecte. Gîndeşte-te mai bine la posibilitatea de a înţelege că *nu puteam să gîndesc* că chiar o să-ţi iau copilul şi să-l dau la leagăn. În ce mă priveşte, o să încerc şi eu să înţeleg, ba chiar înţeleg de pe acum, şi îmi dau seama că după ce un om e lovit, e o pură sminteală să mai crezi că după aceea cuvintele pe care i le mai spui or să-i mai pară inocente şi cu atît mai puţin o expresie a iubirii (deşi după marea ta scenă de la botez, cînd am rămas singuri, te-a pufnit rîsul şi mi-ai spus că nebună mai eşti şi tu şi dacă nu m-ai fi iubit, n-ai fi făcut ce-ai făcut, adică să arunci cu vasul în mine şi să-mi sfîşii obrazul, fără să mai vorbesc de cuvintele care ţi-au ieşit din gură, şi eu te-am crezut, ţi-am spus doar că am căzut amîndoi în ticăloşie, ca vecinul părinţilor mei, Acojocăriţei; şi îţi spun acum că dacă n-aşi fi fost arestat chiar atunci, ne-am fi iubit şi noi în noaptea aceea exact ca acela!). Tu, dimpotrivă, deşi apoi am îngenuncheat lîngă tine, ai continuat să simţi acele nenorocite de cuvinte drept o continuare a violenţei fizice, ai căzut şi tu în genunchi, şi deşi îţi evocasem trecutul nostru şi speranţa mea într-o întoarcere la acel trecut, care nici nu era aşa departe de noi, doar cîteva luni, mi-ai spus, cu o disperare care m-a uimit, să plec chiar în clipa aceea şi, cum nu te înţelegeam, dar nici nu-mi dădeai răgaz să încerc s-o fac, ai strigat împreunîndu-ţi mîinile: Mă rog de tine să pleci! Ah, ai să mi-o plăteşti! Compară înţelegerea mea, după ce am plătit cu vîrf şi îndesat, cu a ta, care nici acum nu uiţi acea scenă de tristă amintire..." "Nici tu nu uiţi, zise Matilda deloc clintită de spusele mele, deloc convinsă că ura poate fi şi curată. Nimic nu se uită", mai zise aruncîndu-mi o privire turbure ca o dovadă, ai fi zis, palpabilă, umană, că ideea mea despre ura aşa-zis curată e o pură speculaţie, că aşa ceva nu există.

Eu *însă* simţeam pentru ea o astfel de ură. Nu eram ispitit s-o învinuiesc de nimic, nici s-o înjosesc în sinea mea, deşi mi-ar fi fost atît de uşor s-o fac. Materialul era bogat, de pildă cel mai recent acapararea fetiţei, ferocitatea cu care pusese stăpînire pe mica ei viaţă şi surpriza ei neagră că mă simţeam fericit cu Silvia cînd ieşeam cu ea la plimbare: nu trebuia să fiu fericit, era un fals, o ipocrizie, o înşelătorie cu care vroiam să turbur sufletul copilului, în realitate nu puteam fi capabil de a mă apropia şi înţelege şi mai ales iubi un copil. Parcă mi-ar fi spus că eram un fel de monstru... Asta ar fi fost de ajuns să nască în mine o ură sălbatică, ucigaşă, pentru sufletul ei, care îmi părea diform. Dar îmi aminteam că în cei trei ani cît stătusem închis, totuşi învăţase

copilul să-mi spună tati şi nu totdeauna fericirea mea de a-mi iubi fetița îi turbura astfel mintea. Nu, o uram (fără s-o învinuiesc) că se supunea orbeşte răului care lovise încă de la început casa noastră. Nu era chiar o fatalitate pentru mine, dar pentru ea era, şi nu ridica un deget să lupte împotriva acestei fatalități. Parcă îi auzeam vocea trufaşă repetînd pînă la sațietate: Aşa e el! Sau: aşa e ea! Sau: dar e firească! Cine ne dă nouă dreptul să cerem... Atunci, în meditațiile mele, auzind aievea această voce, o uram foarte tare. Ură curată, însă, fiindcă îmi dădeam seama că ea era o jucărie a forței nestăpînite a *daimonului* ei, care la vechii greci era şi caracterul cuiva... Simțind că iubirea ei pentru mine slăbeşte, o făcuse să slăbească şi mai tare, de parcă astfel ar fi triumfat. Simțise că eu continuam s-o iubesc ca la început, îmi întorsese spatele la uşă, foarte mîndră că putea s-o facă. Mă prinsese că îi arsesem una chiar în ziua cînd vroia să-mi spună că a rămas însărcinată, ce jubilație! Căzuse în genunchi! Pleacă! Nu vroisem să plec? Ia să-i arătăm noi că altul o putea face fericită şi să vorbim cu acest altul la telefon fără nici o jenă, cu soțul în casă, care stă cu nasul în cărți şi habar n-are! Nu crede că am găsit pe altcineva? Ia să-i dovedim că pot să plec imediat chiar cu copilul în burtă şi să încep să-mi fac bagajele! Credea că e sigur de mine fiindcă ne leagă un copil? Ia să-i spunem că nu va fi tatăl acestui copil, ba chiar că nu e copilul lui! Îşi dăduse seama că aveam un prieten, he! Ia să-l invităm noi şi să-l jignim. Ia să vedem din ce stofă e făcut? Se simțea bărbatul ei bine cu acest cuplu, eee, ia să vedem şi noi la față pe bleaga aia, căruia îi plăceau ciupercile, dar nu ştia să le gătească! Se credea bărbatul ei stăpîn pe ea, ia să le arăt eu la toți că nu eram supusa nimănui, maică-sii, bunicilor, lui Vasile, Tamarei, lui Petea, lui Artimon, care fusese jignit, Tasiei... Apăruse pericolul unei despărțiri? Ia să simulăm că totul se întîmplase fiindcă îl iubeam prea mult!... Şi iat-o deodată vîrîtă în coşmar: arestarea bărbatului, amenințarea că îi va fi luată casa şi mai tîrziu va fi exclusă din partid. Dar casa nu i s-a luat, s-a zbătut pentru asta, a avut mai dinainte marea intuiție de a se împrieteni cu cel mai mare ştab al județului, om apreciat în mod deosebit de Gheorghiu-Dej, şi casa nu i s-a luat, şi nici din partid n-a fost exclusă, ba chiar a rămas mai departe şefă acolo printre arhitecți. Coşmarul trecuse, bărbatul se întorsese, dar se pomenise repede soția unui ins al cărui viitor era barat... Nu avusese ea tot timpul dreptate? Iată-l acceptînd cu mare deliciu căderea, cu toate că s-a purtat bine cu el după ce s-a întors de-acolo, ca să descopere că n-are nici o voință şi vrea el să ne judece pe toți, că nu mai credem în valorile absolute...

"Din fericire, strigai, totul se uită. Şi dînd pe gît paharul de vin roşu, care mi se păru că avea un gust insuportabil de motorinolaringologie cum spunea Vintilă, începui să urlu, cîntînd:

Mă vei uita, căci şi uitarea
E-nscrisă în legile omeneşti...".

Şi mă aplecai spre ea foarte aproape şi îi văzui într-o clipă, cu nedumerire, chipul lipsit de farmec, pe care îl iubisem atît de mult şi care nu-mi mai spunea nimic... Ea surîse deodată la această apropiere, şi deodată farmecul îi reveni şi începu şi ea să cînte. Nu mai era însă ridicolă, ca atunci cînd îşi fredona acel *tibia* al ei, dimpotrivă, îmi părea iar minunată, ca odinioară... o dilemă tărăgănată, o indecizie veselă şi în acelaşi timp nostalgică, de o mare puritate şi hrănită de o credință că oricum ea tot va fi fericită, chiar dacă, aşa cum spunea cîntecul, nu ştia pe cine să aleagă; se adresa unei păsări:

Spune-mi, puiule de cuc, măi,
Duuupă care să mă duc...
M-aşi duce după cel

nu ştiu cum, îmi scăpau cuvintele, atins, ba nu, chiar doborît de vraja simplă a melodiei, care mi se părea cea mai frumoasă din cîte auzisem. Simţeam însă în acelaşi timp cu nelinişte că atracţia urii e la fel de mare, dacă nu chiar mai puternică şi mai răscolitoare decît iubirea. Căci ne uram în acele clipe amîndoi, nu mai exista nici o speranţă, dar această legătură pe care o descopeream cu uimire că exista mi se părea groasă ca otgonul...

XIX

Protectorul meu de la sfat, Istrate, mă reţinu într-o dimineaţă şi mă "detaşă" la altă muncă. "Alege-ţi, zise, un om din echipă, pe cine vrei dumneata, şi luaţi-vă în primire sarcina." Ce fel de sarcină? Să dăm cu var, adică să facem un brîu de var la toţi arborii oraşului. Chestie de igienă sau de estetică? Şi una şi alta, ceea ce e necesar e şi estetic. "Pe Vintilă!" zisei. "Auzi, Vintilă! zise Istrate. Eşti de acord?" Mare democrat şi ăsta, el nu dădea ordine, cerea acordul salariatului. "Sînt de acord, dom' şef", zise Vintilă parcă i-ar fi părut rău că trebuia să părăsească echipa. Şi mie parcă îmi părea rău fiindcă mă temeam că, lipsit de oamenii lui, care îi incitau verva, adică de Bacaloglu şi grasul Calistrat, dar şi de strelitul Pantelimonescu (famenul avea acest nume bizar), Vintilă se va plictisi, şi eu cu el. Dar, gîndii, nimeni nu ne putea împiedica să-i găsim, în jurul orelor prînzului, adunaţi la bufetul "Tîmpa".

Luarăm cu noi din aceeaşi magazie un sac cu var, două găleţi şi bidinele (sacul, bineînţeles, Vintilă, şi eu cele două găleţi şi bidinelele) şi pornirăm. "Faceţi întîi centrul, ne spusese Istrate, pe urmă, treptat, restul oraşului. Da' vedeţi să nu vă apuce iarna!" Nici vorbă, oraşul nu era mic, dar nu toate străzile şi bulevardele aveau arbori. "Dom' profesor, zise Vintilă, aţi auzit, să nu ne-apuce iarna! Dar toamna poate să ne apuce! Pentru mine n-are nici o importanţă, dar pentru dumneavoastră... mai bună munca asta de feşteleală a copacilor decît să trageţi toxic pe nas... Este, dom' profesor? E mai curat!" Aşa că s-o luăm mai încet. Cine poate să ne controleze? E, vii tu după mine, Istrate, să vezi cîţi copaci... şi să-i numeri? Îi numeri, ei şi?! Cîrnaţi!..."

Şi ca să pună şi în practică această teorie, dispăru într-o curte cu găleţile şi se întoarse după vreo oră cu ele pline cu apă. Ce dracu făcu el acolo atîta timp? "Te pomeneşti, îi spusei rîzînd, că ai tras şi un pui de somn!" "Eu somn!? se miră el. Cum să las aşa o fată simpatică singură acasă?" "...Te pomeneşti, zisei, că..." "Nu, dom' profesor, rîse şi el, întîi o cafeluţă, un pahar cu vin, şi (şi-mi atinse delicat coasta cu degetul), ce drăguţă eşti mata, ce înfăţişare frumoasă ai, pe urmă, alo! (şi iar mă împunse cu degetul lui gros), da' bărbatul unde lucrează? N-am bărbat, zice, şi eu, cînd am auzit aşa (şi se vaită ducîndu-şi palma la cap), aaau! N-are bărbat... Şi, zic, ai camera ta aici? Am! Aaau! Domnişoară, şi pot să viu şi eu diseară aşa pe la orice oră să mă onoraţi cu prezenţa dumneavoastră?! (Aceste cuvinte mi le adresa mie, ca şi cînd eu aşi fi fost acea domnişoară.) Ea că să vedeţi că să nu afle stăpînii, e? Parcă ştie ei, tam-bleam, pe cine primeşti tu în vizită? Da' rude n-ai? Un cumnat, un

frate?!..." "Şi?" zisei văzînd că se oprise. "Cum şi? Diseară mă bărbieresc, îmi pun discret un costum de vizită şi, dragă nevastă, nu ți-am povestit eu de dom' profesor cu care m-am împrietenit? Ba mi-ai vorbit. Ei, are o sărbătoare în familie. Sînt invitat. Eşti invitat? se văită iar Vintilă, aaau, pune-ți şi tu o cravată mai frumoasă... Țineți şi dumneavoastră minte, dom' profesor, ce mi-a spus şi mie un avocat, unul Buzdugă, buun avocat, dar pe toate clientele le... Dom Buzdugă, zic, dar cu doamna ce faceți? Cu cine, cu nevastă-mea? Mă Vintilă, zice, nevasta nu se părăseşte, nevasta se înşeală şi se păstrează!" "Deci, zisei, diseară..." "Păi cum, se indignă el. Credeți că o iert? Nu trebuiesc iertate, dom' profesor, sînteți băiat tînăr, ia să am eu anii dumneavoastră, n-aşi ierta nici una!..."

Desfăcu sacul şi începu să pună var nestins în căldări. Şi în timp ce apa începu să bolborosească: "Dom' profesor, eu, la vîrsta dumneavoastră, nici pe soacră-mea n-am iertat-o! N-aveam eu ştiința de-acuma, da' nici prost nu eram. Să vedeți! Pînă să-mi facă un copil, mierea lui Dumnezeu. După aia, observ eu la ea tot felul de tendințe: să-mi numere banii din buzunar, ba chiar să-mi şterpelească aşa, două-trei sute, cinci sute, o mie... Mi-ai luat tu... Eu?!? Ascultă, fă, te smintesc dacă te mai prind. Am convenit ca leafa ta să faci ce vrei cu ea (era vînzătoare la «Dermata», acum e la un chioşc de pîine), banii mei au o socoteală, comerțul are legile lui, nu te băga. Se făcea că n-aude! Da' unde să pun portofelul? Pe urmă mă-sa! Toată ziua-bună ziua se invita la noi la masă! Alo! Eu dacă o mai văd pe-asta pe-aici, te trimit la ea. Eu nu m-am angajat să-ți întrețin ție familia! Cum, dar e mama, începe să strige la mine... Da? Şi îi ard una! Atunci o văd că îmi bagă ghearele în gît, uite-aşa nişte dungi mi-a făcut pe grumaz. Atunci m-am desfăcut şi eu la curea şi trage-i pe buci... Ce vorbiți, dom' profesor!? Păi loviturile astea de curea îi plăceau, scotea nişte țipete nu de durere, ci de veselie, chiuia, dom'profesor, ca la nuntă, adăugă el cu duioşie şi regret... Arunc eu cureaua şi îi trag un svung de dreapta, nimic! pe urmă altul de stînga, aiurea! pe urmă un upercut! E, aici a căzut jos leşinată. Făcea pe moarta, nu mai mişca! Da? Stai că te trezesc eu, şi mă duc în bucătărie, mă întorc cu o găleată de apă şi harşti, o arunc peste ea. A sărit în sus țipînd că de ce am inundat-o! Tu-ți gura mă-tii, i-am spus şi am luat-o iar la bătaie. N-a mai leşinat şi nici nu mai țipa, îşi ferea fața cu coatele şi încasa, şi atunci am lăsat-o şi am luat-o la ..." (şi Vintilă spuse numele popular al organului, rîzînd şi acum de acea amintire). "Bine, zisei, şi ce-a ieşit de-aici? S-a potolit?" "Nooo, s-a plîns maică-sii, că am violat-o în timp ce era leşinată. Ascultă, fă, i-am spus acestei soacre (eram numai noi doi în casă), dacă te mai amesteci în chestia asta, te..." "Şi soacra ce-a zis?" "Cu atît mai bine, am auzit-o că zice. Atunci am răsturnat-o în pat!" "Era tînără?" "Tînără, rîse Vintilă, patruzeci şi cinci de ani, aşa grasă, o sută de kilograme, dar..." Şi începu să-mi dea detalii despre şarmurile ei, mai picante, după cum mă asigură el, decît ale unei fete de douăzeci. "Şi în felul ăsta, dom' profesor, le-am pus cu botul pe labe pe-amîndouă." "Şi, zic, nu te-a amenințat că pleacă de-acasă cu copilul?" "Cu copilul? Ba da, mi-a spus că nu e copilul meu şi că se duce cu el la ăla cu care l-a făcut. Da?! zic. Tu-ț' gura mă-tii, fă-ți bagajele şi pleacă!" "Şi a plecat?" "Cum să plece? Păi asta e tactica lor, dom' profesor... Dacă eşti impresionabil, zici: stai, dragă, nu pleca, te iubesc, nu pot trăi fără tine, bîm-bîm, chestii de-astea, şi te-a încălicat! Şi încălicat rămîi!..."

În acest timp varul se stinsese şi Vintilă dispăru iar în curte şi se întoarse cu o coadă de mătură veche cu care, meşterind în găleți, făcu un fel de ciorbă albă. "Gata, dom' profesor, putem începe. Luați dumneavoastră sacul cu var,

că e mai uşor, şi eu duc găleţile." Ne oprirăm la primul copac, puserăm mîna pe bidinele şi îl feştelirăm cam la o înălţime de un metru şi ceva. "Plăcut, nu? zise Vintilă. Agreabil!" "Da, răspunsei. Foarte agreabil!" "Muncă în aer liber, nu ca toxicul ăla. Periculos, dom' profesor!" "Vorbeai de toamnă, zisei, dar pînă atunci nu intri în comerţul de stat?" "Aţi reţinut ideea, zise, dar pînă la realizare mai durează. Te iau, mi-a spus, dar nu imediat, să treacă un oarecare timp de la condamnarea ta, şapte-opt luni."

Pornirăm spre copacul următor. "Deci, aşa e cu muierile", zisei înmuind bidineaua şi albind cu ea scoarţa bătrînă, crăpată şi înnegrită a castanului. "Da, dom' profesor, aşa este: bătaie şi... altă cale nu există." "Şi de ce-or îi avînd ele tendinţele astea? îl întrebai folosindu-i vocabularul. De ce, de pildă, n-ar dori ele să fie egale cu bărbatul? N-ar fi mai bine?" "Păi credeţi dumneavoastră, dom' profesor, că pot ele renunţa la plăcerea asta, care li se oferă, să te înhaţe în gheare?" Vintilă rîse şi, aşa rîzînd cu găleţile în mînă, o luă înainte şi ne oprirăm la alt castan. "Unele au alt procedeu, observă ele că bărbatul e aşa, mai slab, n-are proprie iniţiativă decît cînd vor ele. Ei, ce poţi să-i faci? S-o iei cu sila? Şi chiar dacă o iei, stă ca un lemn, şi atunci şi tu, bîm, bîm, te-ai dat jos şi îţi rămîne aşa în suflet o tristeţe. Ei, dar cînd începe ea să te sărute şi să te mîngîie şi să-ţi zică puiul meu, Georgică al meu, iubitule, devine Georgică armăsar?!" "Devine!" "Păi devine, dom' profesor, dar s-a zis cu el. Vine o chestiune cînd ea are interes să fie ca ea, şi nu ca el, credeţi că ţipă la el sau îi spune vreun cuvînt urît? Nici vorbă. Se uită doar aşa o dată, într-un anumit fel, îşi schimbă faţa, zice chiar bine, dar el a văzut, dom' profesor, exclamă Vintilă cu imensă milă şi înţelegere, şi s-a terminat: e pe-a ei! N-aţi auzit dumneavoastră cînd se povesteşte cîte-o chestie mai grea... Că el n-a vrut, nu era în interesul lui, e, i-a pus aia atunci p... pe gură şi gata, a tăcut!" Şi era atîta jale şi tristeţe în felul cum spuse Vintilă aceste cuvinte, încît pentru întîia oară uitai cu totul de mine şi izbucnii într-un rîs înalt şi fără reţinere. Căci imaginaţia mea vedea aievea un bărbat vorbind, povestind, dînd din mîini, declarînd indignat că asta nu se poate, ameninţînd chiar... şi deodată îl vedeam cu chestia-aia pe gură: gata, nu mai putea scoate un cuvînt! "Rî-deţi, ai!? zise Vintilă rîzînd el însuşi, dar mai potolit, pe sub mustaţă. Păi nu-i aşa, dom' profesor? Ce poţi să le faci? Ăsta e darul lor, pe care îl au ele de la natură, cum să le convină egalitatea? Credeţi că eu sînt stăpîn pe deplin la mine acasă?" "Nu?!" "Nu e posibil, dom' profesor! Păi numai cînd o văd cum îi sticlesc ochii şi face anumite gesturi, şi, aaau, gata, zic, acum o să înceapă... Te roade cu anii, dom' profesor, şi începe să ţi se facă lehamite! Dai totul de pe tine, şi cămaşa, numai să n-o mai vezi că-ţi face întuneric în casă. Olteanca mea (fiindcă nevasta mea e de prin Strehaia, judeţul Dolj, sau Gorj, mă-sii, că le încurc mereu judeţele astea) a fost şi e şi acum o persoană care îţi face plăcere să te uiţi la ea cînd e ea bine dispusă. O să-mi permit să vă invit odată pe la noi, să bem un pahar şi s-o cunoaşteţi. Văd că vă place să ascultaţi, sînteţi atent cu mine, nu vreau să vă flatez, dar mă bucur aşa în inima mea. Sînteţi un om de calitate. Ei, dom' profesor, într-o zi pe stradă am văzut un african. Era un om, nu un animal, bine, dar de ce capul lui, aşa, pe unde trecea, făcea un fel de întunecime? Ei, uite, aşa face olteanca mea cînd i se năzare ei cine ştie ce. Parcă se face întuneric în casă! Şi mie nu-mi place. Trebuie să cedez? Cedez, dom' profesor, înaintea muierii, voinţa mea e anihilată." "Bine, zic, dar cum i-ai cîştigat încrederea de îţi înnoadă ea singură cravata la gît ca să te duci s-o înşeli? Nu te simte?" "Ba mă simte, dar şi eu ştiu s-o desmint. Numai o dată, reluă el visător, era s-o păţesc..." Nici acuma nu

uită olteanca şi mă întreabă cîteodată, aşa posomorîtă, ştiţi cînd?" "Ei, cînd?" "Cînd o iubesc eu, aşa, ataşat. (Nici asta nu e bine, dom' profesor, că o faci să-şi aducă aminte de te miri ce; mai bine e s-o ţii la distanţă!) Mă, zice, ce-a fost cu chestiaia în garaj! Şi chestia aia s-a petrecut acum cincisprezece ani şi ea te întreabă taman cînd o ţii, ca o bleandă îndrăgostită, în braţe! Uiţi ce i-ai spus atunci şi te ia de proaspăt, începi să te bîlbîi! Da' ea n-a uitat şi te surprinde cînd te-aştepţi cel mai puţin. Femeia nu uită nimic, dom' profesor, ea doar se preface că uită, din veselă ce e, fie că eşti acasă, fie că eşti cu ea în vizită la rude sau la un prieten, odată o trăsneşte gîndul care a stat pitit în mintea ei şi îţi strică toată distracţia, îţi scoate pe nas toate clipele fericite pe care ea ţi le-a dăruit..."

Cuvintele din urmă sunară patetic în gura lui Vîntilă şi începînd să ghicesc în el mai limpede acest amestec de afecţiune şi cinism priapic faţă de femei şi care îmi stîrnea o mare veselie şi în acelaşi timp o împăcare neaşteptată cu lumea, izbucnii iar în hohote şi punîndu-i mîna pe umăr îl împinsei mai încolo cu o neascunsă simpatie. "Rîdeţi, ai? zise, tot aşa, rîzînd el însuşi pe sub mustaţă. Ce vă înveseleşte aşa, dom' profesor?" mă întrebă curios. "Cum, răspunsei, veselia ta!" "Deci mă găsiţi un om vesel?" "Da, foarte vesel, cunoşti femeile." "Cum să nu le cunosc, zice, dacă am avut de-a face cu ele. Şi de fapt tot nu le cunosc..."

Gospodar, puse mîna pe găleţi şi o luarăm agale spre alt copac. Centrul oraşului nostru parcă aţipea sub soarele de iunie. Era atît de liniştit şi somnolent, încît vrăbiile îţi păreau că fac o gălăgie asurzitoare. Sau poate totul era în mine somnolent şi numai prezenţa şi istorisirile lui Vintilă mă ţineau treaz şi mă făceau, în mod straniu, să simt că oraşul, deşi era dimineaţă şi locuitorii lui demult împrăştiaţi în uzine şi fabrici, prin şcoli şi instituţii, se înţeleseseră între ei să rămînă toţi în paturi? Da, iată universitatea! Pare pustie! Solemn, ceasul din turnul verde al primăriei începu să bată: erau orele unsprezece.

"Şi cum a fost cu chestia-aia în garaj? îl întrebai pe Vintilă. Cînd ziseşi că era s-o păţeşti?" "Aveam un prieten, un şofer, începu Vintilă. Era o întrecere mai veche între noi să-l fac eu pe el, sau el pe mine, să crape cînd mă vede sau cînd îl văd cu una mai grozavă! Şi într-o zi mă pomenesc cu el că îmi zice: Vintilă, vino diseară pe la restaurantul «Hailaif», pe la ora zece, fac eu cinste. Nu e prea tвrziu? zic. Eu mîine dimineaţă la ora cinci trebuie să fiu în piaţă. Nu, zice, că n-o să stai mult. M-am mirat eu de vorba asta, că n-o să stau mult, dar fără să înţeleg semnificaţia, staţi să vedeţi. Îi spun nevestei, mă Tanţo, mă invită şi pe mine Petrache să bem o bere la «Hailaif» (de unde bere, că ăsta era un restaurant de lux, nu servea la masă decît vinuri), du-te, zice nevastă-mea, dar nu sta mult, că mîine dimineaţă... Tocmai, zic, n-o să stau mult! Nici n-am stat, dom' profesor. Intru eu acolo şi dau de Petrache, într-un separeu. Mă îmbrăcasem eu elegant, dar ăsta şi mai şi, era aşa (că acum nu mai e, s-a îngrăşat şi a chelit, nu mai dai pe el nici o ceapă degerată) suplu, costum negru cu batistă în buzunarul din stînga, care ieşea uşor afară, aşa discret, cu vîrful ei triunghiular, cravată în culori, şi blond cum era, şi cu ochii albaştri, ziceai că e actoru-ăla Rudolf Valentino, şi cum sta cu ţigarea în colţul gurii! Şi în faţa lui, cu o blană pe umeri dar cu coatele goale şi cu jumătate din sîni desgoliţi, o domnişoară... dar ce domnişoară! Aaaau! Cu păru-ăla lung, brunetă, cu ochii-ăia mari şi cu gura aia fragedă şi cu dinţii ăia ca nişte perle de mărgăritare, am crezut că leşin!..." "Era frumoasă?" zisei. "Frumoasă, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o admiraţie rămasă, după atîţia ani, proaspătă.

Asta, Petrache, se uita la mine cu țigarea în colțul gurii şi nici nu vroia să mă prezinte, simțea ce e în mine. Pardon, domnişoară, zic, n-am venit să stau, eram în trecere pe-aici şi l-am văzut pe prietenul meu, sărut mîna, petrecere frumoasă... La bleanda aia de Petrache nici nu m-am uitat şi m-am cărat scos din sărite! Avusese dreptate că n-o să stau mult." "De ce n-ai stat mult?" "Cum să stau? Eram furios, dom' profesor, aşa fată nu mai văzusem în viața mea. Vă amintiți întrecerea: îl făcusem şi eu de vreo două ori să crape, ei, acum crăpăm eu, dar ştiți cum? Nici nu mai vedeam pe unde calc..." "Era vreo vampă!" zisei. "Ce vampă, cu gura-aia drăgălaşă şi cum sta ea cu blana pe umeri, prințesă, dom' profesor, cu mîini fine, cu unghiile tăiate scurt şi nedate cu roşu, cunosc eu vampele astea cu unghiile lungi şi ai zice date cu sînge şi pe buze ruj de două degete..." "Astea sînt vampele vulgare, zisei, există şi vampe de înaltă calitate, care arată altfel." "Se poate, nu vă contrazic, dar astea care ziceți dumneavoastră caută oameni mari, dom' profesor, care le dau bani, le cumpără garsoniere, apartamente, bijuterii... Or, ăsta ce să-i dea ei, Petrache? Un şofer! O masă, două la "Hailaif" şi pe urmă, cîn, uită-te în portofel, că nu mai ai nici un chior. Or, el a trăit cu ea cîteva luni... Era profesoară de pian, nu cum ați putea crede, vreo fluşturatică, vreo besmetică... După cîteva luni, Petrache nu prea mai arăta el aşa de mîndru. Rîdeam. S-a terminat, mi-am spus, i-a dat paşaportul... Într-o după-masă trece pe la mine şi, Vintilă, zice, am o stricăciune la motor, trebuie să umblu la el, vii să mă ajuți? Îmi făcea plăcere, nu era prima oară cînd îl ajutam, fiindcă pe vremea aia vroiam să mă calific mecanic auto. Plecăm noi, ajungem la garaj, ne punem salopetele şi începem să lucrăm. Era duminică, a doua zi lui îi trebuia să fie Fordul gata. Mă, zice, nu pleci pînă nu terminăm... Gata, domne, sînt om de cuvînt, n-o să te las în pană dacă am promis. Cît să fi lucrat noi? Vreun ceas, două? Şi cine intră pe uşa deschisă a garajului? Fata, pianista, dom' profesor! Că nu vă deranjez, zice, stau şi eu şi mă uit... Vă dați seama, ea venise din proprie inițiativă, n-avea întîlnire cu Petrache. Şi se aşează pe o bancă de lemn de lîngă perete şi începe să schimbe picioarele. Credeți că mai țineam eu minte şuruburile şi mai nimeream bine cu patentul şi cu cheile? Asta, Petrache, începe să se enerveze. Cum eu stăm întins pe spate sub motor, de-acolo de jos beleam ochii pe dedesubt şi cînd vedeam că iar îşi

ridică un picior şi-l pune peste celălalt, aaau... Nu s-a mai putut face nimic, s-a dus dracu lucru la motor, l-am lăsat aşa cum era, cu piesele brambura şi, rugînd-o pe domnişoara să iasă puțin afară, ne-am îmbrăcat... Petrache îmi şopteşte: Vrei să rămîi cu ea aici? Uite, îți las cheile, încui garajul şi ne vedem mîine după masă, să continuăm cu motorul. Eu mă uit la el: vorbeşti serios? Foarte serios! zice, şi fără alte vorbe ieşim şi Petrache îi spune fetei, dar adresîndu-se mie: dragă Vintilă, eşti atît de bun să ții puțină companie domnişoarei, pînă mă întorc eu să aduc o piesă? Cu plăcere, zic, dacă şi domnişoara binevoieşte să stea în compania mea, care mă voi strădui să fie cît mai plăcută. Da, zice ea, de ce nu, dacă zici că nu întîrzi mult... Nuuu, face Rudolf Valentino fără să fie ironic, acuma mă întorc şi te iau şi mergem la plimbare. Rămîn eu singur cu fata, îşi coborî Vintilă vocea făcîndu-mă atent cu degetul în coastă, să-l urmăresc bine. Domnişoară, zic, prietenul dumneavoastră v-a trădat. De ce? zice. Fiindcă nu se mai întoarce, aşa că dacă prezența mea vă cauzează o neplăcere, eu vă conduc pînă unde doriți, sau dacă vreți nu vă conduc şi puteți să plecați. Păi unde să mă duc, zice, abia am plecat de-acasă! Am înțeles, dom' profesor! Am încuiat garajul pe dinăuntru. Credeți că i-am zis eu ceva? Singură şi-a aruncat pantofii din picioare şi rochia

de pe ea. Aaaau! Pe unde n-am fugărit-o şi n-am prins-o! Unde nu şi-a pus fundul! Pe capota maşinii, în spate pe portbagaj, înăuntru pe banchetă, pe scîndura unde îşi schimba mereu picioarele şi eu simţeam că îmi cade motorul pe mine. Ne-am hîrjonit noi aşa pînă spre seară şi odată o aud că îmi spune! Mi-e frică! să nu dea cineva peste noi. Gata! Eu plec. Nu mă conduce, e mai bine! Şi a rămas să-i dau un telefon şi să ne vedem iar. Dom' profesor, ce instinct au femeile, ea c-a plecat cînd a simţit că trebuie să plece, nevastă-mea că trebuie să vie după mine. În privinţa asta noi sîntem orbi şi surzi, n-auzim şi nu vedem nimic. Nici n-a trecut aşa un sfert de oră pînă m-am îmbrăcat eu şi m-am pieptănat, şi hop olteanca! Ce faci tu aici singur! zice. Cum singur, zic, am lucrat pînă acuma cu Petrache, el s-a dus pînă colea să ia o litră de ţuică să bem şi noi un păhărel şi ne întoarcem acasă. Ia cară-te, ce ţi-a venit? Ba nu mă car deloc, hai acasă. Bine, zic, merg şi-acasă... Şi mă îndrept spre comutator să sting lumina şi să ieşim. Ia stai aşa, o aud că zice. Ce e chestia-aia acolo pe perete? Ce chestie? Vino încoace şi te uită. Mă apropii eu, mă uit, şi ce văd? În dreptul scîndurii, pe perete, două urme foarte bine imprimate de tălpi de picioare de femeie, aşa, cam îndepărtate una de alta, şi îngheţ... Am înţeles imediat. Cînd o pusesem pe scîndura aia, fata se proptise cu picioarele în perete şi cum alergase de colo pînă colo prin garaj, luase ulei pe tălpi şi tălpile ei se desenaseră perfect pe zidul: cu călcîie, secul piciorului, degetele, ce mai, dom' profesor, se vedea clar ce se petrecuse acolo! Noroc că nici femeile nu-şi duc simţul lor pînă la capăt, altfel n-am mai avea scăpare. Şi ce mă întrebi pe mine ce năzbîtii face Petrache: în garajul lui, i-am spus, şi am început s-o înjur şi am ieşit repede să plecăm. Ce, e garajul meu, treaba lui ce desenează pe pereţi. Aşa sînt şoferii şi marinarii, îşi fac muieri goale pe burtă, pe mîini, dracu să-i pieptene! Asta îşi face pe pereţii garajului! Bine că nu-şi face pe nas! Două lucruri puteau să mă dea de gol, dar olteanca nu le-a exploatat. Să vadă dacă Petrache se întoarce, cum am spus cu o litră de ţuică şi al doilea să se uite mai aproape la tălpile alea şi să le studieze mai cu atenţie amplasamentu! şi vechimea. Amplasamentul arăta că nu de fantezie erau ele aşa de îndepărtate una de alta, şi dacă te uitai mai aproape puteai, dom' profesor, ca la poliţie, cînd se studiază amprentele, să constaţi că sînt proaspete, n-aveai decît să le încerci cu degetul. Ea a simţit că am scos-o repede de-acolo, şi cum vă spusei, au trecut anii şi tot n-a uitat... Că ce-a fost cu chestia aia din garaj! E! cîrnaţi! Prinde acuma orbul după cincisprezece ani şi scoate-i ochii! Dar tot nu uită!" "Şi ce-ai făcut pe urmă cu pianista?" "Pianista? M-a secat, dom' profesor! După trei-patru luni mă făcusem galben ca turta de ceară. Şi eram şi eu băiat tînăr, nici nu împlinisem treizeci de ani. Ce simţiţi dumneavoastră după ce beţi un pahar de apă? strigă deodată Vintilă la mine (întrebare retorică, încît nu-i răspunsei). Că v-a fost sete, nu? Şi că nu vă mai e! Ei, fata asta te făcea să simţi că setea era şi mai mare. Te duce la cimitir, dom' profesor. Da' ţineam la ea, mi-era foarte dragă şi i-am găsit eu un oltean (şi aici Vintilă rîse unui gînd pe care îl ştia numai el), un inginer urît ca dracul, client de-al meu, care cînd aflase că şi nevastă-mea e olteancă, venea numai la mine şi cumpăra... însurat, dom' inginer? Nu! Păi de ce, bărbat în toată puterea... Nu mă plac femeile, mă Vintilă, adică alea care îmi plac mie nu mă plac ele, şi viceversa, alea care mă plac nu-mi plac mie. Vă prezint eu, zic, o persoană doritoare, serioasă, bine situată, ştiţi, dom' inginer, privirea ei e aşa de sfioasă, că ţi-o milă să-i spui şi un cuvînt, să n-o jigneşti fără să vrei. E o clientă de-a mea, profesoară de pian. Nu vă spun, încheie Vintilă foarte vesel, că s-au luat?" "Chiar?" "Pe cuvînt de onoare!" "Şi s-au înţeles bine?" "Perfect! Au şi-un copil,

urît şi el, ca şi tat-său... După ce s-a măritat, venea la piaţă şi, alo! îi şopteam. Aşa, într-o zi, noi doi... Fiindcă mă ardea iar gîndul la ea. Aţi văzut vreodată cum răspunde un surd? Cum să răspundă dacă el n-aude! Gata, mi-am zis, ce-a fost, a fost nimic! Sărut mîna doamnă, salutări domnului inginer, mai poftiţi! Asta e viaţa noastră, dom' profesor. Aşa se scrie istoria!"

Ca şi la început, la deratizare, această primă zi în noua mea muncă fu bogată. Tocmai mă gîndeam în tăcere şi pentru întîia oară, ce făcuse Matilda înainte de a se căsători? Evreul ei o luase de fată mare? Cînd o voce familiară mă strigă: "Petrini! Noroc! Ce e cu tine, n-ai mai dat nici un semn de viaţă!"

Recunoscui glasul, era al lui Ion Micu, dar îmi văzui de copac şi nici nu-i răspunsei, nici nu-mi întorsei privirea. "Am vorbit cu nevastă-ta la telefon şi am întrebat-o, eşti supărat pe mine? continuă el. N-am înţeles! Tocmai vroiam să te invit să mergem într-o zi la braserie şi să mai stăm de vorbă: sînt totuşi aproape patru ani de cînd nu ne-am văzut, şi ea mi-a spus că eşti foarte ocupat. Ocupaţi sîntem toţi, totuşi o prietenie trebuie şi ea alimentată, nu sînt alte valori mai mari ca s-o sacrificăm..." Fără să-l iau în seamă, apucai sacul cu var şi mă îndepărtai fără grabă cu Vintilă după mine. Ion Micu ne însoţi. În raza vederii mele îmi dădui seama că fostul meu prieten se îngrăşase foarte tare şi că, deşi noi mergeam încet, el răsufla greu. Ne oprirăm şi Vintilă puse găleţile jos. Eu înmuiai bidineaua în laptele de var şi începui să albesc cu mişcări calme scoarţa copacului. "Eu nu-mi aduc aminte, reluă Ion Micu reflexiv şi simulînd o candoare senină, să te fi supărat cu ceva. Sper că eşti informat că Vaintrub a făcut un anumit referat sub presiunea mea. I-am demonstrat de ce era necesar să rişte. Şi cred că n-a fost lipsit de consecinţe favorabile..."

La fiecare idee a sa, în mintea mea se formula un răspuns: hai sictir! Fără vreo ranchiună, fără mare resentiment! Absent şi liniştit, în timp ce mîna mi se mişca cu grijă, să pătrundă bine varul prin scoarţa castanului. "Ştii că am plecat şi eu din Universitate... sînt redactor-şef la *Luceafărul literar*. Nu e o problemă să intri şi tu în presa literară, n-ai vrea să ne întîlnim şi să discutăm chestia asta? (Nu, hai sictir!) Eu zic să te gîndeşti, dă-mi un telefon... Dar nu întîrzia, fiindcă n-are rost... Lucrez cu tot felul de cretini în timp ce valorile se complac în aventuri care nu sînt neapărat obligatorii... Mai sînt oameni care ştiu să înfrunte...'' Cuvintele lui aveau în ele ceva prea trivial, prin nefirescul şi lipsa lor de sinceritate, ca să vină din inimă. Era adevărat, însă, că nici eu n-aveam chef să tresar la auzul cuvîntului prietenie şi să-l ajut să fie mai convingător. Dimpotrivă, mîna mi se opri deodată si mă auzii întrerupîndu-l cu dispreţ: "Vinitilă, tu îl cunoşti pe acest domn?" Vintilă ghici intenţia mea şi răspunse: "Nu-l cunosc, dom' profesor!"' "Păi nici eu nu-l cunosc, exclamai, deşi el are pretenţia că m-ar cunoaşte!" "E o copilărie, zise Micu, de astă dată cu un glas în care o vagă urmă de umilinţă ar fi trebuit să mă facă să tresar. Dar nu tresării. "Îmi menţin propunerea", mai spuse şi se îndepărtă.

O lungă tăcere se aşternu apoi între mine şi Vintilă, timp în care feştelirăm vreo zece-cincisprezece copaci. "E o propunere serioasă?" zise el în cele din urmă. "În intenţie"', îi spusei. "Adică?" "Nici el nu ştie ce spune şi ce poate." "Aşa e, dom' profesor! Şi mie mi s-a părut că e un fel de terchea-berchea! Ar vrea el să facă ceva, dar nici el nu e convins că o să reuşească. Dar îi place să credeţi dumneavoastră că nu mai poate de prietenia pe care vi-o poartă. Că vrea să vă invite la braserie! Cîrnaţi! V-a invitat?!" "Nu!" "Ei, păi vedeţi?? I-aţi răspuns bine: îl cunoşti pe individu-ăsta? Nu-l cunosc! Ei! Nici eu! Bravo, dom' profesor!" "Mergem şi noi acasă?" zisei uitîndu-mă la ceas. Vintilă se uită şi el

în căldările goale. "Mergem!" zise. Şi rîzînd, apucînd sacul de var şi căldările în care aruncarăm bidinelele, adăugă cu un regret visător şi melancolic: "mai dă-i în"... Şi ne despărţirăm...

XX

"Deci nevasta se înşeală şi se păstrează", gîndii deodată pe drum, surprins. Era o chestie aici, o soluţie a blestematei chestiuni insolubile: ce faci cînd nu te mai iubeşte nevasta, nici tu n-o mai iubeşti şi e la mijloc un copil? Al dracului Buzdugă! E mai mult ca sigur că la el chestiunea se punea astfel chiar dacă nevasta îi iubea! Ca şi la Vintilă! Ei, da, dar ce te faci dacă nevasta te urăşte! E un sentiment activ, ce zic eu, destructiv, nu mai ai tu margini de manevră prin garaje cu nimfomane cu chipuri drăgălaşe de prinţesă, sau cu cliente care îţi intră în cabinet cu un proces. Fiindcă odată sentimentul de ură instalat între mine şi Matilda, însoţit de certitudinea despărţirii, care mă purtea de această ură şi să mă simt împăcat, mă pomenisem că uitasem tot timpul ele fetiţa mea. Da, plecăm, dar Matilda avea să se remărite (cine o putea împiedica?). Şi mai ales cine putea pretinde că n-avea dreptul s-o facă? Şi în casă avea să vină un individ care nu era tata şi avea să stea la masă cu Silvia; individul, ca s-o cîştige, o să-i spună ghiocelule, sau îngeraşule, sau Silviuţa, mama ei avea să-l iubească pe acest individ, şi seara, după ce avea s-o culce pe Silvia în pătuţul ei, să se retragă apoi cu ei în dormitor şi să adoarmă unul în braţele celuilalt, încleştaţi. Bineînţeles că individul o să dorească şi el un copil al lui, Matilda avea să i-l facă, iar Silvia va fi cea oropsită, fiindcă mama ei va iubi şi pe acest...

Mintea mi se întuneca şi o ură năprasnică se svîrcolea în sufletul meu amorţit împotriva Matildei, a cărei imaginaţie stearpă nu vedea nimic din toate astea şi da busna cu capul înainte fără să presimtă, să-i adie cîtuşi de puţin aerul otrăvit al unei asemenea vieţi viitoare. Pentru mine începea să fie clar: Silvia avea s-o iubească pe mama ei (cu sufletul împărţit între ea şi bărbat), cu o gelozie care avea să-i rănească de timpuriu mica ei inimă. Desigur, eu aveam s-o văd, dar cît de des? Şi ea nu va întîrzia sa mă întrebe: de ce nu vin acasă? De ce altul trebuia să stea mereu acolo şi să se plimbe prin faţa ei în pijama? Sau şi mai rău, Silvia să aibă un suflet prea fragil şi să înceapă să ţină la acel individ şi, deşi n-avea să uite că are un tată, cei mai curaţi ani ai ei să şi-i trăiască totuşi mai mult cu el, şi nu cu mine? Imaginaţia mea o vedea jucîndu-se şi rîzînd cu acel intrus, care o putea ispiti cu frumoase cadouri, cu mîngîieri şi cuvinte sincere de dragoste şi de ocrotire, în care ea să nu vadă nimic rău. Şi, într-adevăr, ce rău putea fi în toate acestea? Era cu atît mai rău cu cît Silvia îmi semăna total, adică leit, n-avea nimic dinspre partea maică-sii, şi asta în loc să-mi dea certitudinea că orice-ar fi, copilul va rămîne al meu, dimpotrivă, mă nelinişte a adînc. Cum adică, mă întrebam, această parte din mine, acest copil care eram eu însumi, să nu trăiască împreună cu mine, să-şi înghită în fiecare zi supa cu ochii la un străin care stătea în faţă pe scaunul tatălui ei, alături de maică-sa, cu expresia ei de triumf pe chip, care n-ar fi simţit nimic din nedumeririle fetiţei, nimic din sciziunea clipelor în gîndirea ei inocentă, sciziune însă care cu timpul avea să devină traumă, umbră peste copilărie şi adolescenţă, scepticism în viaţă, cînd ea însăşi vrea să se mărite? Există ceva curat în iubire? De ce se mai iubesc oamenii dacă trebuie să se

despartă? De ce mai fac copii dacă pe urmă îi părăsesc?

Mă hotărîi să rămîn în oraş, să mă plimb, să văd cerul, să văd poate oameni fericiţi, să scap de tristeţea care cînd rămmeam singur începea să se infiltreze din adîncuri în ritmul totuşi liniştit al inimii mele...

XXI

Da, gîndii mai departe, iată deci că despărţindu-mă de Matilda nu rămîneam deloc liber. Crezusem că puteam opera prin reducere la o idee: că n-am cunoscut-o niciodată pe Matilda, că n-am iubit-o, că n-am avut nici un copil, că n-am fost închis, ba chiar că nici nu m-am despărţit de ea! Să-mi imaginez, îmi ziceam, că timp de cinci-şase ani am suferit de o amnezie şi am dormit tot timpul, şi poate doar în vis mi s-a părut că am fost profesor la şcoala normală şi am cunoscut pe un oarecare Petrică Nicolau şi pe o anume Matilda, soţia lui, cu care am trăit o istorie turbure. Ei? Ce era rău aici? Era chiar totul? Această ură pe care tinerii mei ani mi-o făcuseră cadou trebuia aruncată peste bord! Trebuia, de îndată ce mi-am dat seama că Matilda nu mai e Matilda, să încetez să mai sper în reîntoarcerea ei, chiar din prima zi, din clipa cînd intrînd la rudele ei, la acea faimoasă petrecere, cînd se făcuse că nu mă cunoaşte, să părăsesc casa ei blestemată şi să plec imediat. Revelaţia mea fusese atunci profundă, dar n-o urmasem. Sîntem uimiţi cînd auzim cum doi inşi se despart îndată ce au început să trăiască împreună, fără să ne dăm seama că unul din ei a auzit la celălalt o notă nebănuită, o notă profundă şi rău prevestitoare, care turbura deodată marele cîntec care pînă atunci îl vrăjise. Nu mai pierduse vremea cu speranţa că această notă discordantă era întîmplătoare şi că putea fi făcută să tacă, fugise. Ba chiar fugise şi din acel oraş, ale cărei străzi îi aminteau de ea, în ale cărui parcuri se plimbaseră împreună, al cărui soare avusese o anumită lumină care le scăldase chipurile într-un anumit fel, printre copaci, colţuri de clădiri, poetice treceri prin linişte şi fermecătoare grădini, poteci de dealuri printre turburătoare păduri! În altă parte! Departe, unde totul e nou şi goneşte amintirea şi aduce uitarea. Revelaţia mea însă nu mă îndemnase la fugă. Deşi adînc turburat, sufletul meu fusese greoi, robit unei puternice reprezentări, cu toate că iubirea mea pentru *ea* nu era totală, sau poate tocmai de-aceea... încă de la începutul trezirii mele la viaţa afectivă o pornisem greşit, gata să mă căsătoresc cu Nineta, şi apoi reprimind-o pe trădătoarea Căprioară, care cel puţin îşi plătise cu viaţa deruta... N-aveam însă de ce să mă plîng, fiindcă avusesem totuşi la timp revelaţia disarmoniei vieţii în care eram atras. Putea fi şi mai rău, ba chiar răul total, adică să nu am nici o revelaţie, să trăiesc într-o perpetuă nedumerire şi suferinţă şi să mă trezesc prea tîrziu, cînd n-aşi mai fi avut douăzeci şi şapte de ani, ci patruzeci sau şaizeci. Se poate oare muri cu gîndul că viaţa ta a fost un lung şir de eşecuri? Numai dacă ai compensat-o printr-un cinism priapic, ca Vintilă, *nexertind* nici o femeie care ţi-ar fi ieşit în cale, plus concepţia despre căsătorie a numitului Buzdugă. Poţi atunci arunca în urmă un lung hohot de rîs, viaţa e o comedie! Da, dar pentru asta trebuie să fii un comedian, s-o trăieşti adică doar în suprafaţa ei, care, desigur, e plană, lăsînd să ricoşeze pe deasupra ei orice fel de lovitură: nu te atinge şi la bătrîneţe poţi rîde şi să faci cu ochiul... Ce-ar fi să părăsesc şi eu oraşul? mă întrebai. Dar nu descoperii în mine nici un ecou care să mă facă să tresar şi gîndul să prindă aripi. Am fost, în el, fericit cu Matilda,

apoi nefericit. Ce vină au frumoasele lui case tencuite cu medievalele lui nuanțe de roşu stins, de galben-vernil, cu streaşinile lui de țiglă şi cu turlele lui cu acoperişurile din plăcuțe verzi amestecate cu altele, culoarea aurului? Micile şi întortocheatele lui străzi, totdeauna bine pietruite şi niciodată murdare, pe lîngă trotuarele

cărora, cînd ploua, apa susura curată la vale ca nişte mici pîrîiaşe de munte? Minusculele lui prăvălii cu vitrine cu cadre de neon de toate culorile în care găseai doar cîteva lucruri de vînzare, dar de a căror calitate nu se îndoia nimeni? Cu liceul în care mi-am petrecut... cu Universitatea... Da, iat-o, frumoasă clădire... Un doctorat, luat aici, nu era mai prejos, dacă nu mai presus decît... (Ah, da, şi treeerea mea prin Universitate fusese un vis?) Ce vină avea oraşul meu că nimerise în el o femeie turbulentă, străină de tradițiile lui vechi, în care familiile se desfăceau greu şi cultul copiilor trăia pe deasupra oricăror căderi? Şi ca tocmai cu această străină vrusesem eu să întemeiez una?

Neîndoielnic. Universitatea existase, fusesem în ea, student, apoi asistent la Filozofie, în ea cunoscusem şi mă împrietenisem cu un coleg numit Ion Micu. Dar acea braserie existase oare? Ia să verificăm... Da, ce bizar, a existat, iat-o... Ia să intrăm, poate chiar o să găsesc în colțul ştiut pe acest fost prieten la care ținusem atît de mult şi pe micuța lui damă, *sa petile femme,* cu trăsături de statuetă veche, care învăța sanscrita. O fi învățat-o? O fi făcut progrese?

Intrai şi dintr-o ochire îi zării acolo, în stînga, aşezați pe bancheta roşie, care făcea un colț cu peretele sub două aplice cu patru lumînări galbene şi văzul de departe pe masa albă sticle de bere şi filtrul lui Ion Micu. Însemna că îşi mîncase halca sa sîngerîndă de carne, *le genie du christianisme,* şi ajunsese la filtru. La al cîtelea? Fără ezitare, dar fără vreun interes, o luai într-acolo printre mese şi mă apropiai: "Deranjez? îl întrebai. Tresăriră amîndoi cu putere, de surpriză, chipul mat al Clarei deveni stacojiu, Ion Micu se zbătu să se ridice în picioare, cît pe-aci să răstoarne filtrul, se ridică, îmi întinse mîna: "Petrini, cum să deranjezi, ia loc, de cînd te aşteptăm... Am venit special de la prînz şi tocmai discutam şi cu Clara, vine sau nu vine? Nu mai ştiam sigur dacă ți-am spus să vii chiar azi, mi s-a părut că ți-am spus, dar fiindcă m-ai luat tare, m-am zăpăcit şi"...

Mă aşezai şi rămăsei tăcut. Fără s-o privesc direct, Clara mi se păru insignifiantă, iar mintea, gîndurile ei, în care desigur se amestecau cuvinte din sanscrită, fără noimă. Doar zăpăceala fostului meu prieten, cînd ridicase privirea şi mă văzu, stîrni în mine un vag interes, o îndepărtată întrebare: chiar se bucură că mă vede? S-a întîmplat ceva cu el după acea convorbire telefonică în care surpriza îl făcuse lamentabil? Cînd se arătase *mirat* că sînt liber? Mirat, adică, fiindcă îmi auzea glasul, ca şi cum ar fi auzit cum o fantomă a cuiva demult dispărut îi vorbea în receptor? Curiozitatea e cea din urmă care ne părăseşte, ba chiar nu ne părăseşte deloc, ne însoțeşte pînă în ultimele clipe ale vieții, cînd *sîntem curioşi* să vedem: ei, cum murim...?! Ce ni se întîmplă, ei, ia să vedem, chiar e adevărat, murim?! Da, văzusem acest lucru, înțepeneala, nemişcarea, forma fără viață, gura tăcută a poetului care încetase să ne înjure, avînd doar viziunea nasului său mare de care noi aveam să rîdem după moartea sa şi iubita la care se gîndea ca un borfaş la ceasul unui lord, şi cum se ciocneau în carnea lui drezine şi caii aveau atac de cord... "Mai ți-aduci aminte? zise Ion Micu prins de o intensă dorință de a reînvia întîlnirile noastre. Berea cămăşuieşte! Şi ce face atunci filtrul?" "Destupă, zise Clara, şi mi se păru că disting în glasul ei ceva nou, o nădejde proaspătă că apariția mea, încărcată de grele experiențe, va schimba, poate, viața monotonă a bărbatului

ei, prinsă între această cămăşuială şi destupare de care nu se săturase, dar ar fi vrut, dacă se putea, s-o schimbe, cu toate că legea ei, dibuită în vechile rostiri sanscrite, îi spunea că schimbările nu sînt în bine. Hai, zise ea, să-l ascultăm pe Victor."

Micuța statuetă, care chiar îmi plăcuse odată, vroia acum să-l asculte pe Victor! Destupă! Eu spusesem asta pe-atunci, şi iată, în mod naiv vroia să redevin vesel, să potențez adică iarăşi prin prezența mea afecțiunea ei bleagă pentru bărbatu-său, care, desigur, îi spusese că sînt liber şi totuşi nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să-mi dea un telefon... Avusese dreptate Matilda! Era doar o aparență a ceva care putea fi idealizat, nimic mai mult, fiindcă nu găsise în ea nici măcar o cît de vagă putere care s-o îndemne să facă un gest şi să ridice un receptor... Desigur, discutaseră între ei şi probabil că el îi dăduse un consemn, pe care ea nu îndrăznise să-l calce. Ei, ce consemn? Să evite, adică, un ins care la un moment dat dispăruse. Dispărut să rămînă ! Biată aparență, vrei acum să-l asculți pe Victor! S-a întîmplat ceva între timp? Mă uitai la ea direct şi mă mirai că avusesem cîndva visul diafan s-o țin vreodată în brațe. Ce să ții în brațe? Mă ispitise gîndul că întreaga ei ființă e numai spirit şi că dacă aşi fi iubit-o m-aşi fi spiritualizat şi eu... Izbucnii în rîs la acest gînd şi ei se uitară la mine alarmați, derutați chiar, chipul bucălat şi alb al lui Ion Micu se făcu liliachiu. De ce rîdeam?!

"Rîde, zise Clara, cu farmecul ei discret de altădată, cu liniştită autoironie, probabil că am spus ceva ridicol!" "Nu poți aşa, *stanțe pede,* să-i ceri unui om să-ți vorbească despre un lucru a cărui oroare el vrea, poate, s-o uite", confirmă Ion Micu. "Îmi cer scuze, se bîlbîi Clara (şi roşi la rîndul ei), sînt o proastă, dar eu totdeauna am văzut în Victor un om puternic, care ştie să-şi apere ceea ce e mai de preț în el în fața torționarului...", "Epoca noastră, o întrerupse Ion Micu, cu un glas liniştit şi protector, să n-o jignească, a dovedit că perfidia torționarului e diferită de a brutei de altădată, care, hă: punea aşa mîna pe gîrbaci şi dă-i! Acum el gîndeşte şi asta îi vine dintr-o *prise de conscience* că reprezintă şi el ceva, nu numai tu, ba chiar crede că îți e superior, fiindcă el e cu masele, care nu l-au pus acolo de florile mărului, ci tocmai ca să te stîrpească pe tine... (Domnu Jenică, ceru el chelnerului care se apropiase, mai adu un filtru, o ceaşcă şi bere...) Napoleon a zis că nu există idei care să reziste în fața tunurilor. Iar eu spun că nu există idei care să reziste în fața unui torționar *conştient.* Mie nu mi s-a întîmplat, dar s-a întîmplat altora, ai citit... Ai o mamă pe care o iubeşti, sau un copil. Tu rezişti. Dar cînd te amenință că o să-ți împuşte mama sau copilul (şi tu ştii că sînt în stare s-o facă!), ei, ce idee mai poate rezista în fața unei asemenea viziuni coşmareşti! Tunul poate să strivească o mulțime în agitație revoluționară (cum a făcut Napoleon aşezîndu-le, aceste tunuri, pe acoperişuri), dar nu mor toți, şi *ideea* rezistă, e amînată pentru mai tîrziu. Dar cînd tu, marele Buharin, îți recunoşti singur o vină imaginară în fața tribunalului, ce se mai alege de ideile tale? Nimic, neantul, *mori fără idei..."* Şi zicînd acestea se zbătu să-şi tragă picioarele de sub masă, se ridică greoi şi cu o expresie crispată, clipind des, stăpînit de o iritare plictisită, ca totdeauna cînd nu înțelegea sau se prefăcea că nu înțelege ceva, şi o luă încet spre perdeaua roşie din fundul braseriei. "Are dreptate, zise Clara după ce ramaserăm singuri, totuşi... Vreau să spun, reluă ea fără să mă privească, văzînd că tac, nu toți oamenii sînt nişte buharini... în sensul că nu sînt toți mari personalități politice şi..."

Şi mai ce? Vroia să spună că oamenii de rînd erau cruțați, că în orice caz lor nu li se aplicau astfel de metode radicale? De pildă, mie; mi se aplicaseră?!

Tăcui mai departe. "Şi ce mai faci? zise ea, şi privirile ni se întîlniră o clipă, apoi a ei se deturnă. De ce nu ne-ai dat şi nouă un telefon?" "V-am dat", zisei. "Da, ştiu, zise precipitată, dar Ion mi-a spus că i-ai vorbit într-un mod straniu. E explicabil, a zis el, să-l lăsăm să se reînveţe cu ideea că e liber...", "Da, da", îngînai eu, gîndind: statueta a învăţat să mintă. "Trebuie să-ţi fie foarte greu că nu mai poţi preda la Universitate!" "Da, foarte greu!", "Dar probabil că te compensezi lucrînd acasă!" (Deci Ion nu-i spusese unde mă văzuse lucrînd? Sau îi spusese şi statueta trecea discret peste asta? Sau credea că după aceea mă înfundam în vechile mele studii? Desigur, eram un om puternic, care ştia să-şi apere ce avea mai de preţ...) "Da, da, mă compensez acasă", îngînai mai departe. "Ai glasul schimbat", zise, de astă dată cu o umbră de afecţiune. "Nu, zisei, ţi se pare". "Ba nu, insistă, îţi cunosc glasul, e ceva schimbat." "Ce este?" zise Micu, revenind şi zbătîndu-se iarăşi să se aşeze. Era curios de ce îi trebuiau lui atîtea mişcări pînă intra pe banchetă. Nu ştiu ce tot făcea cu picioarele, parcă ar fi găsit sub masă cîini, sau miei, sau purcei, care i se svîrcoleau sub tălpi, şi el ridica genunchii, îi lovea, şi trupul şi mîinile participau svîcnind şi trecea mult pînă ce totul se liniştea... "Zic că Victor are glasul schimbat, îi răspunse Clara. Ţie nu ţi se pare?" "Să mori simţind că odată cu tine îţi mor şi ideile, iată o ruptură între existenţă şi esenţă pe care martirii celor două milenii ale erei noastre n-au cunoscut-o", zise Micu în sfîrşit instalat înaintea filtrului şi a scrumierei sale pline de mucuri şi cenuşă.

XXII

Gîndirea aceasta îi venise pesemne după ce, sau poate în timp ce scăpa de presiunea vezicii urinare, căci acum era foarte calm, crisparea îi dispăruse, ca şi iritarea plictisită. Arăta aşa cum îmi plăcuse odinioară, cînd avusese un ascendent asupra mea, pe care îl pierduse apoi o dată conferenţiind despre "unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicăiiţului" şi apoi pierduse şi ce mai rămăsese din el cînd se arătase "mirat" că ieşisem din închisoare. Gravitatea responsabilă cu care vorbea ca şi la început nu-mi mai spunea însă astăzi nimic, nu mă mai fascina. Fiindcă cel mai uşor pentru un om care are obişnuinţa gîndirii este să aibă dreptate, şi cel mai greu să te facă să simţi că are şi o acoperire sau măcar o nelinişte sau rezervă interioară dictată în cazul lui de conştiinţa fisurării fiinţei sale. Fără să parcurgă cu el o atît de lungă experienţă cum parcursesem eu cu el, Matilda îl intuise de la prima întîlnire, şi provocările ei de atunci, care mi se păruseră şi chiar erau grosolane, nu fuseseră mai puţin eficace, deşi în acele clipe Ion Micu păruse că el o studiază pe Matilda, şi Matilda pe el. Iar Clara fusese pradă uşoară. Mă gîndeam acum cît de fericit aşi ii fost azi să-i pot spune că avusese dreptate, să-i mărturisesc adică un lucru de preţ, că nu numai că o iubeam, dar ea îmi rămăsese şi singurul prieten adevărat. Cît de departe mergea nostalgia mea! Matilda nu-mi fusese niciodată prietenă şi nu-mi va fi, deşi se arătase atunci geloasă că ţineam încă atît de tare la Ion Micu. "Te înşeli, îi spusei, astfel de rupturi între existenţă şi esenţă au existat în toate timpurile şi vor mai exista. Sîntem doar ceva mai mult decît alţii victimele credinţei că există progres în conştiinţe, pentru ca realitatea brutală să ne trezească şi să filozofăm în mod naiv că ceea ce ni se întîmplă nouă nu s-a mai întîmplat niciodată." "Da, cred acest lucru, zise Micu neclintit, fiindcă nimeni nu murea

pînă acum simțind în conştiința lui care se stingea o ridicare din umeri, nepăsătoare, a neantului. Aşa-zisa vrăjitoare pe care Inchiziția o ardea pe rug îl avea totuşi pe Dumnezeu în gînd în timp ce o învăluiau flăcările..." "Sau pe Diavol", zise Clara. "E acelaşi lucru, zise Ion Micu, Dumnezeu şi Diavolul sînt în eternitate frați." Clara spuse că marele poet şi filozof punea un "şi dacă" dubitativ înaintea acestei idei: "Şi dacă în eternitate Dumnezeu şi Lucifer sînt frați?" Atunci eu spusei că bogomilismul e mai aproape de adevăr în ceea ce priveşte relațiile dintre Dumnezeu şi Lucifer şi că în lumea de azi ar fi mai bine dacă oamenii din această parte a pămîntului unde trăim noi, bulgarii şi alți vecini, ar recunoaşte în mod rațional adevărul acestei vechi erezii. Dumnezeu a avut doi copii, nu unul, pe Satanail şi Mihail. Satanail, revoltîndu-se contra tatălui, a creat pămîntul şi pe om, adică trupul lui, şi nu Dumnezeu, căruia îi datorăm doar sufletul. Sîntem un fel de compromis între răsculatul Satanail şi tatăl său. Cel de-al doilea fiu, Mihail (Cristos) n-a reuşit să-l facă pe om să se lepede de partea sa satanică. Ar fi mai bine să ne recunoaştem satanismul, poate l-am practica mai puțin. "Adică o erezie, din erezie, zise Micu. Nu putem. Compromisul e inextricabil, chiar dacă Cristos a eşuat. Nici Dumnezeu n-a murit, nici Satanail n-a fost aruncat în tartar. Numai Crist a murit de-a binelea. Nu bei o bere?" zise Micu turnîndu-mi în pahar. Băui şi avui sentimentul că totul putea fi ca altădată, dar această iluzie nu dură mai mult de cîteva clipe. "Deci, zisei, acum eşti redactor-şef la *Luceafărul literar!* Şi l-ai distrus pe Amăicălițului?" N-o spusei cu ironie, ci cu o împăcată nepăsare şi începui să mă uit peste mesele pline ale frumoasei braserii, cu gîndul la discuția de neuitat pe care o avusesem cu el în acea zi, cînd vrusesem să plec de la facultate şi el cheltuise o multitudine de argumente să mă împiedice s-o fac. Avusese dreptate, nu din partea aceea mă pîndea hazardul. Indiferent ce-aşi fi făcut, scrisoarea din Paris tot n-aşi fi putut s-o împiedic să vie. E drept că rupînd contactul cu studenții mei poate n-ar fi apărut "caietele", dacă ar fi să cred că aceste caiete l-au împiedicat pe primul-secretar Mircea să mă apere pînă la capăt. Astăzi nu mai credeam acest lucru dacă mă gîndeam bine, dată fiind puterea pe care acest om dovedise că o avea, iar el ştia că o are. Da, dar vroise să şi-o păstreze intactă; gîndul că generalul ar fi putut trimite caietele la Bucureşti dacă ar fi continuat presiunea asupra lui îl turburase.

"Lucrurile sînt mai complicate, zise Ion Micu reflectînd. Ai văzut, grupul deviatorilor a fost lichidat, dar I.C. şi adjunctul lui au reuşit să scape. Totuşi, îi are acum în coastă pe LV. şi soția lui, care a ajuns şefă de secție în CC. la Direcția propagandei şi agitației, la litere şi arte. Se pare că scriitorii au prins curaj, ea li-l inspiră, şi tensiunea e în creştere. Se vorbeşte de o mare şedință care trebuie să aibă loc la nivelul înalt cu conducerea Uniunii Scriitorilor şi pe care I.C. n-o poate evita: va fi atacat secretarul general al Uniunii, omul pus acolo de I.C, un demagog ordinar, o nulitate notorie. Voi participa şi eu, şi acolo o să-l distrug pe Amăicălițului prin ricoşeu, lovind tare în acest secretar general, care îl susține." "Şi cum de a scăpat I.C.? îl întrebai. (Eram curios să aflu, fiindcă I.C. se ocupa în Biroul Politic de cultură şi învățămînt şi, desigur, de la el veneau toate ordinele, inclusiv interdicția împotriva celor ca mine de a mai putea preda la vreo catedră.) "Cred că a scăpat trădîndu-i la timp pe ceilalți!" "Făcea şi el parte din grup?" "Desigur, zise Ion Micu. În acel grup el avea grupul lui... Au scăpat toți, dar părerea mea e că nu pentru multă vreme fiindcă interesul majorității din CC. e să nu se vadă că deviatorii au fost numeroşi." "Şi au fost?" "Au cam fost, zise Micu, şi rîse sincopat şi în lung, cu privirea sticlind de o bizară satisfacție, ca şi cum ar fi fost bine că acei deviatori

fuseseră mai mulți decît se credea. Lichidarea lor, continuă Micu, se va face un pic mai tîrziu şi sub altă denumire, de pildă, de cosmopoliți, sau şi mai bine, de împăciuitorişti, depinde ce boală va fi atunci la modă." "Atunci, zisei, tot fără ironie, e bine, vei reuşi să-l distrugi pe Amăicălițului". "Nu prea, zise Ion Micu reflectînd, fiindcă acest *pic* de care vorbeam în politică are o dimensiune în timp variabilă. Poate să fie la anu, dar poate să fie şi peste cinci sau şapte ani." "Important e, reluai, că va fi! Contele de Monte Cristo a aşteptat douăzeci de ani." "Da, rîse el iar, dar în acest timp îți iese părul prin căciulă." "Oricum, insistai, este exclus ca indivizii în cauză să nu ştie ce-i aşteaptă şi ca atare nu mai ți-e frică de ei." "Asta e adevărat, conveni el, pot pentru ca să spun că unii din subalternii lui I.C. chiar îmi fac curte, şi însuşi I.C. m-a numit mintenaş, după deviere, redactor-şef, ceea ce ar fi de natură să mă determine să uit ce mi-a făcut. Aşi uita, dar nu pot..." "De ce?" "Ştii tu de ce, zise el. Sînt lucruri care nu se uită." "Adică?" stăruii. "Sînt două lucruri pe care mi le-a făcut, nu atît mie, sau nu numai mie, ți le-am spus atunci, dar nu le-ai reținut gravitatea ireparabilă. Acum o să le înțelegi mai bine." "Ba am reținut gravitatea lor ireparabilă", răspunsei. "Nu, ai reținut doar că eu am căzut, că sînt un laş şi ai încetat să mai ții la mine ca altădată."

Trecuse la atac, ca şi cînd s-ar fi dovedit între timp cu prisosință că n-a fost un laş şi avea acum resentimente împotriva tuturor celor care îl blamaseră. Îl lăsai să creadă ce vrea, înțelegînd în acelaşi timp de ce nu-i mai era acum frică să stea cu mine de vorbă într-o braserie: situația se schimbase, puternicul personaj pe care îl înfruntase odată în aula Universității şi care îi făcuse "două lucruri" (eu ştiam numai unul) fusese zgîițîit, şi destinul său de lider, pecetluit, chiar dacă poza lui va mai continua o vreme să apară purtată de mulțime la manifestații şi numele lui să nu lipsească din lista marilor protocoale. Dar n-ar fi fost mai bine, îmi trecu prin minte, ca Ion Micu să-l fi înfruntat în continuare, în loc să se sperie? Nu-i pusei întrebarea, eram curios să aud mai întîi acel "al doilea" lucru pe care i-l făcuse I.C.

Dar Ion Micu tăcea, iritat şi vindicativ. Nu rupsei tăcerea, îmi dădui seama că încă mai țineam la el, dacă, în ciuda antipatiei pe care mi-o inspira starea lui de spirit, continuam să beau bere acolo în loc să mă ridic şi să plec. Se ridică el, repetînd însă cu mai puține mişcări zbaterea ieşirii şi apoi a întoarcerii la masă, timp în care între mine şi Clara nu se rosti nici un cuvînt: era limpede, ținea la el, pentru ea Ion nu fusese un laş, ai fi zis chiar, văzîndu-i chipul, că şi ca purta ranchiună celor care îl judecaseră fără cruțare, printre care mă numărasem şi eu, deşi îi eram prieten şi ar fi trebuit să-l înțeleg. Iată, gîndeam, sentimente care ne marchează pentru totdeauna, prietenia mea cu ei se rupsese de fapt de-atunci şi mai supraviețuise datorită obişnuinței... De aceea, poate, arestarea mea nu-i... Aşa se explica "mirarea"? În fond era acelaşi lucru, o laşitate reînnoită sub masca unei prietenii de a cărei pierdere tot eu eram vinovat...

"Primul lucru pe care mi l-a făcut, de neiertat, începu Micu, a fost să lovească în idealul meu, care nu e numai al meu, că trebuie să schimbăm în adînc natura umană şi să trecem de la relațiile pe bază de conflict, de luptă între indivizi, la relații de colaborare, visul umanității. Asta nu înseamnă că vom putea să suprimăm inegalitatea dintre indivizi, unul, de pildă, e idiot din naştere şi dacă spune o prostie care are consecințe sociale, noi trebuie să ne astupăm urechile. A fost cazul lui I.C., a cărui prostie spusă în aula Universității nu era o prostie inocentă, dată fiind funcția lui înaltă. În loc să înghită şi să se corecteze, uită că avem idealuri comune şi abuzează de puterea

pe care o deține în numele lor, şi mă amenință cu închisoarea... Or, eu nu pot să suport să fiu închis de către ai mei dacă n-am călcat legile..." "Da, zisei, văzîndu-l că se oprise, mi-aduc aminte de acest punct de vedere al tău, ți-ai pierde credința pentru care ți-ai riscat viața, dar nu ştiu dacă ți-am pus o întrebare: chiar te-a amenințat? Era adică reală pentru tine această primejdie?" "O, da! În închisoare am primit vestea că am fost exclus din partid, în timp ce torționarul mă croia cu gîibaciul. Am suportat, zicîndu-mi că se făcuse o greşeală şi nu eram liber să mă apăr. Era o dramă *a noastră.* Înainte de a fi arestat, legătura mea superioară mi-a cerut să-i dau nişte adrese. Asta încălca legile conspirativității şi am refuzat. După 23 August am fost reprimit, nu fără să mi se reproşeze că n-am respectat disciplina de partid. Şi a fost rău sau bine că n-am respectat-o? am întrebat. Nu mi s-a răspuns, dar mi s-a dat totuşi carnetul. Cînd se va scrie istoria, o să aflăm multe, nu există prin definiție istorie fără întîmplări sublime sau tragice. Da, dar asta e altceva, eram închişi, se puteau comite eroii, după luarea puterii erorile trebuiesc însă îndreptate de urgență, fiindcă ele au consecințe pentru întregul popor, nu numai pentru un pumn de oameni, cîți eram noi în ilegalitate. Şi nu prin amenințări împotriva celor care le semnalează. Vorbeşte stricat limba acestui popor şi ne îndeamnă pe noi să învățăm limba rusă. Ne îndeamnă nu e cuvîntul potrivit, dar să zicem că faptul în sine era rezonabil, nu strică să înveți limba lui Dostoievski, a lui Tolstoi şi a lui Lenin. Da, de acord, dar nu tu trebuie s-o spui. Aşa? Ei, lasă, că te țin eu minte, şi-a zis, şi m-a ținut minte." "Totuşi, nu mi-ai răspuns clar din ce ai dedus că te-a amenințat cu închisoarea?"

Ion Micu nu-mi răspunse. Pe chipul lui ghicii o gîndire a ceva de neînțeles, care se vroia elocventă: ştia el din ce a dedus şi trebuia crezut fără să i se pună întrebări. Sînt şi lucruri care nu se spun şi, dacă am formula totul numai prin cuvinte, valoarea cuvintelor ar scădea. "Putea să mă scoată din Universitate şi din cultură, continuă Ion Micu ca şi cînd întrebarea mea nici n-ar fi fost pusă, ar fi fost un abuz de putere, m-aşi fi descurcat. El a preferat să facă o crimă. A trecut de la amenințare la fapte: dacă nu execuți ordinul să ții o anumită conferință, vei fi dat afară din partid pentru indisciplină (ai mai fost dat afară pentrw asta, greşeala n-a fost ştearsă din dosarul tău) şi se va cerceta apoi de alte organe dacă e întîmplător faptul că ataci cu violență şi iei în deriziune şi cu cinism poezia şi poeții angajați în slujba construirii socialismului. Ține conferința ca să dovedeşti contrariul."

Îi spuseseră spuse toate acestea sau le gîndise doar el? Era cert că luase în deriziune poezia lui Amăicălițtului, că acela se plînsese direct lui I.C. şi că acesta din urmă îi ceruse să țină o astfel de conferință, dar restul? Putea fi adevărată şi extensiunea de la un caz particular, un anumit poet, la "poeții" şi de la o anumită poezie a cuiva la poezia tuturor care... Dar i se formulaseră chiar amenințările? Putea fi adevărat că nu chiar, dar i se sugeraseră? Ei, şi? Avea să afle el vreodată, de-aici înainte, dacă aceste amenințări ar fi fost traduse în fapte, în cazul în care nu s-ar fi supus? "Cunoşti vreun precedent?" îl întrebai. "Da, răspunse. Mai multe! O mulțime! Adică *mulțimea!"* Nu înțelesei această deturnare de sensuri. Vreun paradox? "Spune-mi şi mie unul cunoscut." "Nu e nici unul, zise. Dacă ar fi fost unul singur, eu aşi fi riscat şi aşi fi acceptat să fiu al doilea, fireşte nu alături de un reacționar. Ar fi urmat al treilea, al patrulea..." "Nu înțeleg!" zisei. "Faptul că nu există nici unul ține de intuiția colectivă, care îți şopteşte că dacă vei fi primul, nu va urma al doilea, al treilea, ețetera, şi vei rămîne singurul. Singur nu se acceptă, fără să mai spun că în cazul meu ar fi apărut şi coloratura tragică despre care ți-am vorbit.

Poate că aşi fi acceptat şi acest risc, pe care înfruntîndu-l ori aşi fi ieşit învingător (puțin probabil, ți-am explicat data trecută de ce), ori m-aşi fi sinucis. Dar *singur?* În timp ce «afară» aşi fi fost «demascat»? Nu! Iată deci în ce constă crima lui I.C. Pe un climat de adeziune a maselor la un ideal social revoluționar, el introduce amenințarea, care face (plasat între aceste două realități, adeziune şi represiune) imposibilă gîndirea ta liberă şi opoziția față de abuzuri."

Rămăsei stupefiat pomenindu-mă că îi dădeam dreptate, deşi simțeam în forul meu interior că nu avea. "Exces de presupoziții, spusei în cele din urmă şi amintindu-mi de discuția lui cu Matilda adăugai: ostrețe! Nu pot să presupun că adeziunea maselor e totală, asta ar fi imposibil, şi nu pot să presupun că eşti singurul care n-ai fi acceptat să fii umilit." "Ascultă, Petrini, schimbă el, parcă deodată şi cu energie, unghiul de atac. Să-ți povestesc ceva. Cînd ai fost arestat tu, nu s-au cumulat în conştiința mea fapte care să-mi dovedească mie însumi că ai fi nevinovat, ci dimpotrivă, că eşti *în mod obiectiv* vinovat, adică fără voia ta, în sensul că nu în mod conştient ai fi săvîrşit vreo acțiune contrarevoluționară, fiindcă te cunoşteam că eşti un om cinstit. Dar tu ai un temperament care te domină şi o gîndire formată la şcoala liberalismului burghez, care ne dădea iluzia libertății totale de gîndire prin faptul că această orînduire burgheză ne sugera, încă de la apariția conştiinței de sine, că e o orînduire *naturală* şi mai ales eternă. Dacă ai fi aflat, de pildă, în anii studenției că un comunist a fost arestat, nu te-ai fi mirat, ți s-ar fi părut *natural.* Ei bine, noului-născut de astăzi o să i se pară şi lui *natural* cînd va auzi în viitor că un anticomunist a fost arestat. Ba chiar anticomunismul lui i se va părea absurd, de neînțeles şi se va întreba dacă nu cumva e nebun. În această perioadă de tranziție, liberalismul tău, deşi subiectiv, nu a făcut din tine un anticomunist (sînt eu martor în acest sens!), în mod *obiectiv* te-a plasat în categoria reacționarilor, fie că ai vrut, fie că n-ai vrut, şi eu ştiu că n-ai vrut, şi dacă aşi fi fost chemat la procesul tău aşi fi depus mărturie, de care, dealtfel, nu s-ar fi ținut seama, că eşti nevinovat: am şi depus, am fost chemat să dau o declarație şi am dat-o exact în acest sens, fiindcă fără să ştiu ce e în dosarul tău eram convins că n-ai făcut nimic. Acest concept, a fi *un mod obiectiv* vinovat, e o aberație, n-are nici o legătură cu legile justiției, dar tu ştii că în perioadele de criză toate vechile concepte ori se clatină, ori sînt înlocuite cu altele care exprimă necesitățile de *moment* ale revoluției. În viitor se va renunța la ele. Am fost foarte afectat, am discutat şi cu Vaintrub, care mi-a spus ce se cerea de la el în legătură cu caietele tale. L-am convins să rişte şi să facă un referat care să nu țină seama de ce concepție despre lume reiese din ele. El zice că aşa a făcut şi n-am dubii, e un om îndrăzneț şi sincer. Totuşi, condamnarea ta m-a pus pe gînduri (nu văd de ce să-ți ascund acest lucru!). Trei ani! Pctrini o fi făcut totuşi vreo prostie. (Şi aici Ion Micu ridică din umeri vrînd parcă să spună: cum putem şti, dacă omul a dispărut, care e adevărul?) Sînt sigur că la fel ai fi gîndit şi tu, ca *toată lumea,* că o *fi făcut el ceva,* degeaba nu l-au arestat. Iată deci ce se gîndeşte *afară,* în timp ce tu eşti *înăuntru.* Şi deşi tu ai fost *acolo* şi afli acum ce se gîndea *afară,* continui să faci supoziția că dacă l-aşi fi înfruntat mai departe pe I. C. acțiunea aceasta a mea ar fi avut vreun ecou. Iar I.C. ştia şi el acest lucru şi ştia că voi accepta umilirea. Iată încă o dată în ce constă crima lui..." "Cel puțin tu, Victor, deşi ai suferit (şi poate ai trăit chiar un coşmar!), nu ai fost umilit în tine însuți", zise Clara.

Reieşea că fusese mai bine de mine decît de el. Dar nu la acest lucru mă gîndeam, ci la conceptul de a fi în *mod obiectiv* vinovat, ceva nou, în care Ion

Micu, deşi nu credea, găsea că e o lege a perioadei de tranziție. "Eu cunosc altă lege, pe baza căreia am fost condamnat, zisei, şi anume, aceea de *a fi mai necesar înăuntru* decît *afară.* De ce tocmai tu, asta nu e aşa de important, poți fi tu sau altul, oricine, şi nu neapărat pe baza unei vinovății reale poți nimeri *acolo,* sau pe baza unei nevinovății să rămîi liber. Degeaba sînteți voi precauți, dacă va fi să-ți iasă un număr cîştigător, nici măcar nu se va ține seama că eşti vinovat. Caietele mele n-au jucat nici un rol in ce rea priveşte, mi-au fost înapoiate. Eu am făcut parte din banda *Sumanelor negre,* şi nu pentru cine ştie ce mîzgăleli în nişte caiete filozofice am fost condamnat, ci pentru terorism săvîrşit în numita bandă. Voi o să picați (dacă o să picaşi!) în cu totul altceva, ce-o fi atunci nu se poate prevedea, surpriza va fi, cînd te vei trezi *acolo,* totală. Sînteți nişte nevinovați închipuiți, adică..."

Dar mă oprii citind pe chipul lui Ion Micu iritarea lui obişnuită cînd nu sesiza un sens şi înțelesei că spusele mele îi păreau a fi ale unuia care crede că dacă a pățit el ceva or să pățească şi ceilalți, deci o simplă obsesie de om marcat de o anumită experiență prin care trecuse şi îi amenința şi pe alții că vor păți la fel. În mod paradoxal nu putea admite în sinea lui o astfel de viziune, deşi întregul eşafodaj pe care şi-l construise în apărarea sa de învinuirea că fusese un laş nu era străin de ceea ce îi spuneam eu. Credea sincer că, dacă ar fi fost arestat, ar fi fost condamnat exact pentru ceea ce făcuse, adică pentru luarea în deriziune a poeziei şi poeților care... în timp ce eu eram convins că s-ar fi trezit acuzat de cu totul altceva... "Ceea ce nu înțeleg unii, zise el ca şi cînd n-ar fi auzit ce-i spusesem, e că în epoca noastră tragicul nu mai e cu putință şi că, astfel, tragedia e mai mare, pentru că s-a degradat şi, odată cu ea, noi înşine. Tragicul e sublim prin definiție, dar în zilele noastre sublimul e eliminat. Tragedia mai mare care rezultă nu înseamnă însă că aduce un sublim mai mare, ci, în mod straniu, dispare, deşi există."

Tresării. De unde ştia? Pentru această intuiție extraordinară, care mie îmi amintea de ceva, încetai să-l mai consider vinovat de laşitate, intuind şi eu că suferea pentru căderea lui, de care, judecîndu-l după aceste cuvinte, era pe deplin conştient. "Ai dreptate, îi spusei, puțini acceptă să se întoarcă la gradul zero al conştiinței noastre şi acceptînd brutalitatea existenței să nu renunțe la idealurile lor, dar să fie totuşi preveniți că aceste idealuri sînt irealizabile... Să vă povestesc un fapt, continuai eu căutînd în amintire. Dar hai să bem..."

Clara se învioră, Ion Micu, cu chipul alterat de neaşteptata mea renunțare de a mai vedea în fața ochilor un om culpabil, turnă bere şi se pregăti să mă asculte. "Dispare, deşi există, reflectai. Prin asta eu înțeleg că, neîncetînd să existe, totuşi dispare, nu mai e de găsit, adică nu mai e trăit... Dar cu nici o antenă a sufletului nostru nu-l mai putem readuce, pentru că realmente nu mai există... Formidabil! Într-o zi se îmbolnăveşte printre noi un legionar. Foarte grav, dizenterie, dar una rea... Eram într-o închisoare de tranzit, din mine ne trimiteau la canal, dar plecarea întîrzia. Nu se uita nimeni la el că trăgea să moară, un aşa-zis medic dădu din umeri, nu avea paturi de spital să-l scoată din celulă, îl părăsi acolo, să moară sau să trăiască, - un legionar mai puțin întrucît putea asta să intereseze pe cineva? Bolnavul zăcea cu ochii închişi şi cu fălcile încleştate de inaniție, fiindcă nu mai putea mînca singur, nu mai putea să țină lingura în mînă, nu mai putea vorbi. Şi atunci se aşeză lîngă el pe pat un comunist, implicat în grupul Pătrăşcanu, evreu pasionat de folclorul romвnesc, un om de cultură rafinat, care se străduia aproape zilnic să ne convingă de marile valori ale cîntecelor noastre populare. Ştia bocete de o frumusețe care te înfiora, cîntece tragice de despărțire, de dor, de nuntă, unele

sublime, altele brutale şi groteşti, cum nu auzise nimeni niciodată. Visul lui era să fie eliberat şi să fie numit şef la un institut pe care el l-ar crea şi l-ar îmbogăţi cu aceste comori imprimîndu-le pe plăci, căci suferea că o să treacă timpul (clătina mereu din cap şi ofta), nimeni, spunea, n-avea să le imprime şi se vor pierde. Şi puse mîna pe lingură şi pe castron şi începu să-i descleşteze muribundului fălcile şi să-i dea să mănînce. Da, îi dădea, dar ăla pe urmă făcea pe el şi împuţea celula. Folcloristul, ca să nu-i mai împiedicăm să se mai ocupe de el, îl desbrăca, îl spăla, îl ştergea la cur... îi dădea ceaiuri, îi dădea din propria lui raţie, îi ştergea gura, care nu reţinea toată mîncarea, îi spăla singur pantalonii, care în permanenţă erau murdăriţi de diaree... Şi într-o zi muribundul deschise ochii, revenind la viaţă. Dar tot nu putea mînca singur şi nu putea vorbi. Încetul cu încetul, însă, se mai însdrăveni şi la un moment dat înţeleserăm că bolnavul se străduia să mişte buzele, să spună ceva. Ne apropiarăm de patul lui. Folcloristul îi pîndea chipul, să-l audă vorbind, fiindcă asta ar fi însemnat că omul lui scăpase din ghearele morţii, că, adică, mergea hotărît spre vindecare şi că stăruinţele lui nu fuseseră zadarnice. Şi noi, curioşi ce-o să zică. Ei, ce-o să zică? Chipul salvatorului iradia de bucurie, căci bolnavul îşi holbase ochii spre el şi numai la el se uita. Nu el îl salvase? Şi reuşi să bîiguie şi avu un rictus care îi strîmbă buzele palide: du-te în p... mă-tii de jidan! Asta îi spuse şi cu forţa pe care o mai avu scrîşni şi din dinţi. Ne retra-serăm imediat îngreţoşaţi şi îl luarăm de-acolo şi pe bietul folclorist, care se întristă din ziua aceea şi deveni tăcut. Nu ne mai cîntă, încetă să mai sufere de soarta frumoaselor cîntece pe care le ştia, ceva plumburiu i se aş-ternuse pe chip ca o mască urîtă. Îl încurajarăm: dă-l în mă-sa de stîrpitură, nu-l mai îngriji, lasă-l să moară. Însă el continuă să-i dea să mănînce cu lingura, însă cu o silă pe chip, aşi putea zice cu o desnădejde scîrbită, o tristeţe întunecată, fără lumină, parcă ar fi gîndit: omul este iremediabil. Parcă ar fi raţionat: omul e pierdut şi cum şi eu sînt om, nici eu n-am scăpare."

"Foarte interesant, zise Clara în tăcerea care se lăsă. Aceste şocuri, presupun, pot fi mai mari decît oricare altele, vreau să spun, cu consecinţe foarte adînci în conştiinţă, dacă cel implicat nu poate, cum am înţeles, trece peste ele... Chiar n-a trecut? Ce s-a mai întîmplat cu

folcloristul?" "Nu mai ştiu nimic nici de el, nici de cel pe care îl salvase, fiindcă ne-am împrăştiat la canal..." "Sînt anumite lucruri peste care nu poţi trece, zise Ion Micu pe gînduri, după cum sînt altele care văzute dinafară par mai rele, dar nu ne ating..."

Tăcui mai departe, apoi îmi ridicai privirea, le spusei să mă scuze, dar trebuia să plec, şi mă ridicai. "Victor, zise Ion Micu ridicîndu-se şi el (şi de astă dată nu mi se mai păru grotescă zbaterea lui de a ieşi de la masă), te conduc puţin..." Şi mă conduse cîteva sute de metri pe bulevard, vorbindu-mi simplu şi cu afecţiunea de odinioară de necesitatea de a ne revedea de-aici înainte re-gulat... "E necesar, zise, o să-ţi explic... Sînt lucruri care se petrec, nu dintre cele mai bune, şi care pot fi prevenite... Părerea mea e că putem acţiona, dar pentru asta trebuie să le cunoaştem..." "Bine, îi spusei, ca să-l împiedic să fie din ce în ce mai afectuos, cum simţeam, bine, Ioane, am acuma nişte treburi, după ce termin cu ele, o să-ţi dau un telefon", gîndind că n-o s-o fac curînd, sau poate, cine ştie, chiar am s-o fac...

XXIII

Deci totul a existat, gîndii continuîndu-mi plimbarea, a existat şi Matilda, şi mai ales există o fetiță numită Silvia, pe care va trebui s-o părăsesc, să n-o mai văd decît din cînd în cînd, şi încă asta va depinde de Matilda, care dacă ea va socoti că "am eşuat" n-o voi mai vedea-o deloc şi numele meu nu se va mai pronunța în fața ei. Abandonez! Cum să abandonez?! Dar ce pot face? Da, mi se sugerase o soluție pentru mine: n-ar fi mai bine dacă aşi muri? zisese Matilda, adăugînd că mi-ar pune şi ea pe piept o floricică. Simții cum tristețea pe care o alungasem în întîlnirea cu Ion Micu revine şi cum cedează apoi unui nou sentiment necunoscut mie şi pe care nu-l înțelesesem niciodată, dar înțelesei acum că asta trebuie să fie: să nu poți găsi o soluție, să te simți încolțit, să nu poți accepta (sau mai bine zis să fii împins cu o putere inexorabilă să nu poți accepta), să abandonezi (purtam în ființa mea căldura, tandrețea, brațele încolăcite pe gîtul meu ale unei făpturi minunate, Silvia), dar nici să trăieşti văzînd chipul urii, silindu-mă să-l îndur în veşnicie şi fără scăpare, ca şi cînd aşi fi fost împins pe poarta pe care scrie *lasciati ogni speranza, voi ch'entrate...* Starea mea avea un nume: disperare! Mă aşezai pe o bancă şi îmi luai capul în mîini. Chiar totul e pierdut? mă întrebai. De unde pornisem? Da, îmi aminteam, din ziua cînd acceptasem să lucrez la deratizare, sub imperiul unei adînci căderi, al unui straniu gînd de sfidare, al unei satisfacții asemănătoare celei pe care ți-o dă răzbunarea, al unei certitudini că pedepseşti, condamni pe cineva, fiind vizitat de gîndul că toți vor plăti şi nu se vor putea spăla de disprețul meu, chiar dacă acum trăiesc ca vitele în păşune şi pasc şi li se pare că sînt liberi şi fericiți... totul se plăteşte şi vina colectivă nu va face mai uşoară suferința individului, care va urma. Iată deci semnificația amorțirii sufletului meu, în care zăcuse speranța că *ea,* Matilda, va fi alături de mine. Cum să fie dacă eu însumi descoperisem abia acum înțelesul acestei stranii amorțiri?

Mă ridicai şi pornii spre casă. Simțeam pentru întîia oară suflul rece al singurătății iremediabile şi aveam revelația că eram departe de a semăna, Matilda şi cu mine, cu Acojocăriței şi muierea lui, la aceia spectacolul pe care şi-l dădeau lor înşile şi vecinilor era o comedie cu care poate se distrau, în timp ce peste noi, dincolo de cuvintele care se spuneau, oricît de grele, se deschidea tot mai mult, ca în basme, borta vînturilor negre ale nenorocirii. Dacă n-aşi fi iubit copilul, totul ar fi fost chiar firesc, nu eram nici primii şi nici ultimii care nu se înțelegeau şi trebuiau să se despartă. "Văd, îi spusei Matildei, că nu iubeşti acest copil, nu te gîndeşti că va suferi, Silvia e un copil deosebit şi cel puțin pînă se face mare ar trebui ferit de blestemul părinților." "Blestemul eşti tu, care ai dorit încă dinainte de a se fi născut s-o arunci într-o prăpastie", repetă ea această obsesie care în aceste clipe mi se păru înspăimîntătoare. "Blestemul e în capul tău, îi răspunsei, dacă eşti în stare, după atîta timp, să-mi atribui sentimente pe care nu le-am avut." "Tocmai de aceea, ca să te uite, trebuie să-ți iei gîndul de la noi. Sper că n-o să-l imiți pe Petrică şi să te agăți de mine doi ani. Te avertizez că nu vei reuşi." "Ba da! strigai. Nu abandonez nimic " "Divorțul se va termina în două săptămîni, te avertizez. Sînt pregătită, am şi vorbit cu cine trebuie!" "Ei, şi? Nu există lege care să mă împiedice să-mi văd copilul!" "Ai să vezi că există!"

Mă oprii, mirat de seninătatea cu care, actor şi implicarea în acelaşi timp în rol, alimentam şi urmăream ca spectator această ireală dramă. Ce-i făcuse el acestei femei? mă întrebai din sală, în timp ce pe scenă ştiam perfect de bine ce-i făcusem. Cuvintele? Da, din ele venise obsesia neverosimilă. Cuvintele, ele

loviseră şi făcuseră o rană care nu se mai vindeca. Îmi amintii de o istorie cu un leu bolnav şi un pădurar. Acesta din urmă îi spusese: "Ei, ce-ai ajuns, prăpăditule? Aşa arată regele animalelor? Leul îi spusese: "Ai o secure în mînă! Loveşte-mă cu ea după ceafă." Pădurarul îl lovise. După un timp se întîlnesc din nou, leul vindecat. "Pune mîna, îi zise el pădurarului, aici la mine după ceafă.'' Pădurarul puse mîna şi dădu de o coajă groasă. "Dă-o jos", zise leul. Pădurarul o dădu jos; "Ai văzut? reluă regele animalelor. Rana pe care mi-ai făcut-o tu cu securea s-a vindecat. Dar rana pe care mi-ai făcut-o cu vorba nu, şi nici n-o să se vindece!" Şi l-a cruțat pe om, pierzîndu-se în adîncul pădurii. Matilda se simțise lovită în trufia ei ca o leoaică, şi cu toate că dorise să uite, nu putuse. Nu avea şi superbia leului de a cruța, şi vroia să lovească tocmai acum cînd îşi dăduse seama că sînt slab. Chiar se grăbea (divorțul va dura două săptămîni!), nu cumva să-mi revin şi să devin primejdios! Şi totuşi timp de trei ani mă aşteptase. Da, dar puterea unui gînd poate ține în cleşte sufletul cuiva şi o viață întreagă şi nu-l slăbeşte decît în moarte sau odată cu nimicirea celui care i-a prins astfel sufletul. Cuvintele, devenite stranie obsesie: vroia să mă identific cu înțelesul pe care li-l dădea ea, nu era nici o îndoială, înțelesul lor ar fi izbucnit indiferent de ce soartă aşi fi avut parte; spiritul ei destructiv s-ar fi pus în mişcare oricum, chiar dacă aşi fi urcat pe spirala celei mai strălucite cariere. Da, totul era pierdut, trebuia să plătesc.

A doua zi după prînz mă pomenii cu Tasia în casă, care îmi spuse că Matilda a plecat pentru cîteva zile la Bucureşti şi a rugat-o să aibă grijă de Silvia. "La Bucureşti?! mă mirai. Ce să caute acolo?" "Nu ştiu, zise Tasia în timp ce îmbrăca fetița, nu mi-a spus. Şi continuă să vîre într-o plasă lucruri de-ale copilului. "Dar ce faci acolo?'' zisei. "Aşa mi-a spus Matilda, s-o iau pe Silvia la noi cît lipseşte ea." "Nici vorbă, lasă copilul aici, sau crezi că eu şi Ana nu sîntem în stare să avem grijă de ea?" "Am crezut că aşa v-ați înțeles", zise Tasia mirată. "Cum să ne fi înțeles dacă nici nu mi-a spus că pleacă!"' "Bine, treaba voastră." "Ta-taaa, zise atunci Silvia, ci mergem la plimbare?" "Mergem, dar întîi du-te şi te culcă."

Intrai în bibliotecă, închisei uşa şi mă aşezai la birou cu capul pe brațe. Glasul Silviei mă picnise, cînd spusese *ta-taaa,* căci astfel îi ieşea ei acest cuvînt din gură, nu scurt, tata, nici inexpresiv, nici alintat, nici rîzgîiat ci ca o mică notă muzicală, pură ca un izvor în care chemarea era cîntată şi legănată şi învăluită într-o tandrețe celestă. Şi parcă ar fi fost pe deplin conştientă de magia cuvîntului-melodie, fiindcă întîi îl lăsa să fie auzit, făcea o pauză şi abia apoi spunea ce vroia de la tata. Uneori nu vroia nimic! Nu mai urmau alte cuvinte. Cu neputință de evitat certitudinea că această melodie nu era doar a glasului ei, ci a fragilei ei simțiri, a micului ei suflet, căci mai auzisem copii spunînd mamă şi tată, dar nici unul ca ea, şi aşi fi putut să i-l disting chiar în înaltul cosmos, dintr-o multitudine de alte glasuri ale tuturor copiilor care s-ar urca în vastul univers. Ce ne ține în viață, altceva? Nu facem totul ca această melodie să nu piară de pe pămînt şi să rămînă mereu în noi ca o armă supremă împotriva soartei?

Valul trecu, intrai în baie, mă uitai în oglindă, îmi spălai cu apă rece trăsăturile strîmbate şi ochii turburi şi revenii lîngă Tasia. Dar ea ghici ceva şi o lungă tăcere se aşternu. Într-un tîrziu zise: "De, Victore! Bine-ar fi să vă împăcați! Zic şi eu aşa, dar cine poate să ştie ce se întîmplă între doi inşi cînd rămîn singuri?"

Şi se ridică şi plecă.

XXIV

Iar eu începui să mă plimb încet prin frumosul apartament. Ce-o fi făcînd ea la Bucureşti? mă întrebai. Şi ce fac eu singur pînă se întoarce? Aveam nevoie de ea, să apucăm amîndoi mai departe de otgonul de ură care ne lega si să tragem de el cu toate puterile pînă îl vom rupe. Fiindcă simțeam că altfel n-o pot părăsi, deşi ieri mi se păruse că eram liber. Plecînd, rămîneam înlănțuiți, iar ea, cu fetița alături, ar fi jubilat de ura mea neputincioasă, mai liberă decît mine. Iar dincolo de toate acestea ar fi stăruit în mine, devenind obsesie, întrebarea încăpățînată: ce era de fapt în inima acestei femei? Fiindcă nu puteam admite - şi întrebarea aceasta mi se punea nealterată, totdeauna cînd rămîneam singur, chiar şi ascultînd istorisirile vesele ale lui Vintilă, chiar şi cînd, crezînd că uit, mi se întîmpla să rîd în hohote - nici una din cauzele pe care le întrezăream stînd de vorbă cu ea. Era fascinant: într-o zi mi-a spus: "eşti pe jumătate mort". Asta mă limpezea, atunci chiar totul devenea simplu şi firesc, şi viața mea împreună cu ea, imposibilă. Repede însă, chiar a doua zi cînd n-o mai vedeam, certitudinea aceasta se spulbera. De ce? Nu mai înțelegeam cine îi alimenta ura. Eu?! Prin ce? Ştiam ce înseamnă să nu mai iubeşti, asta mi se păruse totdeauna simplu şi firesc, să-i spui cuiva sau să ți se spună: nu te mai iubesc. În clipa aceea înstrăinarea celuilalt ți se transmitea, cum mi se întîmplase mie atunci, în fața Universității, cu Căprioara. Ce dracu poți să mai faci cu cineva care nu te mai iubeşte! Ia uite! Se şi vede, nu mai e acelaşi chip pe care îl ştiai, care se lumina cînd te vedea, ai cărui ochi străluceau întîlnindu-i pe-ai tăi, a cărui gură avea un contur dulce, un surîs... Nu mai sînt toate acestea. S-a dus! A murit! Ceea ce ştiai tu îți rămînea în inimă nealterat; ce poți face cînd cineva nu mai e? Melancolia care năvăleşte asupra ta e blîndă şi învăluitoare, puterea ta de a iubi rămîne neatinsă, întrebările care vin ulterior nu au mare putere, chiar dacă afli că ai fost trădat. Ce înseamnă trădarea? E o formă urîtă de a ți se spune că nu mai eşti iubit. Ura, desigur, te poate ispiti să te răzbuni, e frumoasă, s-o iubeşti mai departe, chiar dacă ştii că nu va mai fi nimic. Uite însă vine oricum, şi acest lucru îl simți cu certitudine şi simți chiar o bucurie că eşti liber de cineva care, desigur, nu te-a iubit prea tare din moment ce a putut să te părăsească. Mai bine! Adio!... *Balayer mes amours, avec, leur tremolo, balayer pour toujours, je repars ă zero!* Da, dar ura? Poți cînta la fel de patetic şi jubilator: *Balayer le haine?* Cum?! Încercați! *Essayez donc repartir ă zero"*...

Deschisei încet uşa camerei unde dormea Silvia, s-o trezesc şi să ieşim. "Ce e cu tine, îi spusei, tu n-ai dormit deloc!" "Ba am dormit, dar nu mult", mărturisi ea, ca să împace şi minciuna şi adevărul: vrusese să doarmă, dar nu putuse. Mă aşezai pe marginea patului şi, prefăcîndu-mă că n-o privesc direct, o contemplai în tăcere, cu pleoapele pe jumătate închise. "Ta-taaa!" zise. Era o chemare, de astă dată am simțit că vrea să spună ceva."Da tată!" murmurai. "Ta-taa, reluă, eu cînd te văd că vii la mine şi te aşezi pe pat, mă uit la tine... şi... şi nu ştiu ce să-ți mai spun..." De cîtva timp nu mai dormea pe brînci, se făcuse mai vioaie şi abia aştepta să mă întorc acasă şi s-o iau la plimbare. Nu era prea voinică, curînd o dureau "piscioalele" (o dureau sau îi plăcea în brațe?), şi îi plăcea mai ales, cînd se întîmpla să am şi treabă în oraş, să intru în marea librărie din centru, sau să cumpăr ceva din vreun magazin. "Şi ce-ai vrea tu să-mi spui şi nu mai ştii ce?" o întrebai. "Ta-taa, zise, mergem la

cişmar? Scînteia gîndirii ei țîşnise cîteva clipe, dar apoi uitase, poate că nici nu ştiuse că exprimase atît de limpede neputința ei de a da glas la ceea ce simțea cînd mă vedea lîngă patul ei. "Mergem, tată, zisei. Bine că mi-ai adus aminte!" Asta se întîmplase acum cîteva zile, dar nu observasem, că i-ar fi plăcut mica dugheană a "cişmarului". Uite că îi plăcuse şi, ca odinioară copilului Creangă, îi plăcea şi ei să-l vadă iar pe acest nou Ciorpec" aşezat pe scăunelul lui, chel ca şi acela, mustăcios şi înconjurat de calapoade şi de rafturi de încălțăminte dată la reparat. "Sus! o îndemnai. Hai să ne îmbrăcăm!" Se ridică şi legănîndu-se ca o rățuşcă mi se lăsă în brațe. Avea şi ea pijama! Dulapul ei, cu rochițele, şosetele, încălțămintea, toate minuscule, aşezate în ordine pe rafturi. Mă lăsai în genunchi s-a ajut, să se îmbrace, îi scosei aşa-zişii pantaloni ai pijamalei, din care ea îşi trase picioarele, sprijinindu-se cu o mînă de umărul meu, apoi o îmbrăcai cu o rochiță albă cu buline albastre care îmi plăcea mie şi în care părul ei încă blond se încurcă şi i se încurcară şi brațele încercînd să nimerească singură mînecile (nimerea pe alături şi nu-şi corecta mişcarea pînă nu vedea că brațul îi ieşea tot gol prin aer şi ni se amestecau la amîndoi mîinile din pricina impulsurilor ei foarte neprecise, dar svîcnite, care o făceau ca nici cînd îi îndreptam eu mîna spre golul mlnecii să nimerească iar anapoda), îi încheiai cataramele de la sandale şi crezut că era gata. Nu, că s-o pieptăn! "Unde ți-e pieptenele?!" "Nu ştiu", zise."Cum nu ştii, fată mare şi nu ştii unde îți sînt obiectele tale de toaletă?" "Ba da, zise şi se duse şi trase foarte sigură un sertar şi luă de-acolo pieptenele. "Păi vezi? Ziceai că nu ştii? Ia te rog să nu te răsfeți!" O întorsei cu spatele şi începui s-o pieptăn. "Adu-mi o fundă să-ți leg părul!" "Nu, că să-i fac codițe! "E prea complicat, îi spusei, uite ce bine îți stă aşa cu părul legat la ceafă, te face şi pe tine mai mare."

Îi privii chipul şi pentru întîia oară, văzînd-o din profil, văzui profilul meu, dar un profil de vis... Rămăsei tăcut, stăpînit de un sentiment de triumf. Dacă seamănă cu mine întru totul, şi în temperamentul ei, va trage spre mine orice s-ar întîmpla, îmi spusei. Am pentru ce trăi şi alți copii nu voi mai face! Nu va fi o fată isterică şi voi veghea să nu-mi repete eşecurile. Va plăcea şi o voi învăța să aştepte şi să aleagă, chiar dacă va fi să i se întîmple să fie izolată în adolescența ei, cum mi s-a întîmplat mie. O s-o văd zilnic dimineața, fie şi doar cîteva minute, cînd o să înceapă să meargă la şcoală. Da, voi face parte dintre acei care, despărțiți ca şi mine de... "Ta-taaa! La ce te gîndeşti?" Tresării şi mă ridicai. "Mă gîndeam că nu mai ai mult şi te duci şi tu la şcoală", îi spusei. "Cît mai am?" ,"Hm! Vreo trei ani!" "Mi-arăți şi mie şcoala?" "Cam devreme, reflectai, mai e pînă atunci!" "Păi ziseşi că nu mai e mult!" Izbucnii în rîs! Aşa era! Iat-o sesizînd o contradicție! Îi răspunsei că nu mai are mult dacă te gîndeşti că avusese şi ea odată două săptămîni, pe urmă o lună, cînd o botezam, pe urmă... Şi tăcui... Pe urmă tatăl ei fusese trimis în minele de plumb...

"Ta-ta, cînd împlinesc eu patru ani?" mă întrebă apoi după ce ieşirăm din casă. "Peste vreo două luni - aşa!" "Şi ce-mi cumperi?" "Nu-ți cumpăr nimic, îi răspunsei eu supărat, gîndind: ia te uită, de pe acum ştie că trebuie să i se cumpere... Îți cumpăr o minge!" îi spusei. "Păi minge am!" "O păpuşă mare!" "Păi am şi păpuşă!... Ta-taaa, ci să-mi cumperi o trotinetă." Surîsei. Cînd punea un ci înaintea cuvintelor era la ea semn de mare tandrețe. "Bine, ci să-ți cumpăr, îi spusei. Dar unde ai văzut tu o trotinetă?" "În parc, la copii!" Ai fi crezut, auzindu-i felul cum rostise "la copii", că îi vedea pe aceştia cu detaşare, ca şi cînd ea, în orice caz, nu mai era copil.

În mod ciudat, singurătatea mea cu ea se accentua, dar era senină şi dulce. Gîndul la maică-sa de asemenea se lumina, brutalitatea răului a cărui apăsare

îmi amorțea sufletul se detașa de Matilda. Acest rău nu mi se mai părea o emanație a voinței ei deliberate - de a trăi în el și de a mi-l transmite, ci ceva străin, cu care ea nu putea să lupte. Împreună, mi se părea că se confunda cu natura ei intimă și jubila trăindu-l, așa cum jubilează cei ce iubesc, cu Silvia mi se părea că maică-sa e nefericită și că suferea urîndu-și bărbatul. Asta mă făcea să uit, ca să tresar totdeauna la întoarcere, cînd descopeream că nici vorbă de suferință la Matilda, și nici un caz nefericire. Clipe grele, fiindcă descopeream mereu cum de fiecare dată mi se furișa în inimă, nedorită, speranța unei apropieri. Cu atît mai violentă și mai urîtă era ciocnirea care urma. Luam fetița în brațe și o copleșea cu duioșii insistente și ostentative, o ținea tot timpul pe lîngă ea, o chema în bucătărie... Eu nu mai existam, încerca, adică, s-o facă să uite cu cine a fost la plimbare, să-i arate deci că numai ea, mama ei, o iubea cu adevărat, ceea ce se și întîmpla (cel puțin în aparență), fiindcă greu mai prindeam după aceea privirea copilului și pînă a doua zi nu mai auzeam decît rar mica ei melodie, și atunci doar în șoaptă și numai cînd maică-sa o mai slăbea... O iubea pe maică-sa? Neîndoielnic, și Silvia *mă uita* cu adevărat în prezența ei, dar eu știam (fiindcă începusem să observ) că atunci cînd o luam la plimbare puternica forță de atracție a Matildei înceta, nu-i pomenea niciodată numele, nu zicea "vreau la mama", sau să dorească, fără s-o spună, să se întoarcă mai repede acasă și s-o vadă, și mica melodie pe care Silvia o ținea pentru mine ascunsă în suflet reînvia. Mă purtam însă cu ea fără efuziune, pentru a nu-i scinda de pe acum fragila ei simțire. Mi se strîngea însă inima și mă întrebam dacă nu se și scindase cînd vedeam, la întoarcere, cum privirea ei atrasă de prezența mamei nu mă mai vedea. Ce se va întîmpla, îmi spuneam, cînd nu voi mai fi zilnic în casă și cînd (nu mai aveam nici o îndoială) Matilda îi va spune fără urmă de ezitare: tatăl tău te-a părăsit? Copilul va afla ce e minciuna fiindcă eu îi voi spune că n-am părăsit-o și n-o voi părăsi niciodată... pusă între tată și mamă, pe cine va crede? Desigur, întîi pe ea, fiindcă avea dovada, da' și eu eram una... Atît de mică, silită să înțeleagă ceea ce nu putea fi încă înțeles!

O dusei de astă dată direct în parc, "la copii", spunîndu-i că pe la "cișmar" o să trecem la întoarcere. Ne așezarăm pe scaune și deschisei o revistă de filozofie pe care o cumpărasem în trecere, de la un chioșc. O simții însă de îndată că se ridică și o văzui îndreptîndu-se spre un băiat care fără s-o cunoască o chema, dar nu-l auzisem rostind vreun cuvînt. Parcul era plin de cărucioare, bunici, părinți tineri, îngrijitoare plictisite că la această oră nici un soldat nu-și făcuse apariția. Se opri la mică distanță de el și se uitară unul la altul, ca și cînd s-ar fi pomenit fiecare în fața unei oglinzi. Un timp tăcură încremeniți, cercetîndu-se fără să înțeleagă nimic, dar el veni apoi mai aproape și îi spuse ceva. Ce anume? Ea îi răspunse și îl părăsi, băiatul se răsuci într-un picior și dispăru. Ce mesaj îi transmisese? Secret mare, Silvia se așeză cuminte lîngă mine și nu zise cîtva timp nimic. Redeschisei revista. Nu era nici un fel de filozofie în ea, articole despre imperialism, care a ajuns în faza sa ultimă, cînd a început să putrezească, despre primul nostru cincinal și altele de acest gen... "Ta-taaa, zise Silvia, în partea ailaltă a parcului au dat drumul la călușei." Aha! Deci ăsta era mesajul! "Bine, tată, mergem", și mă ridicai și lăsai revista pe bancă.

Erau amestecați cu trăsuri cu patru locuri, iar ceva mai încolo scaune sburătoare, învîrtite de un motor vechi care pufăia și trosnea parcă ar fi tăiat lemne. Numai călușeii, ca pe vremuri, erau puși în mișcare de un cal, care alerga și el pe lîngă cei din lemn, dînd foarte des din cap și sfornăind vesel, ca

şi cînd şi-ar fi dat seama că omuleţii pe care îi plimba în cerc nu ştiau ce e un cal adevărat şi vroia să le arate. Cînd cursa se opri, o ridicai pe Silvia în braţe şi o pusei într-o trăsură. Avui de îndată strania senzaţie că o s-o pierd cînd o văzui amestecată cu încă alţi trei, şi calul, punîndu-şi capul în piept şi făcînd o închipuire de săritură, îşi reluă cursa, şi chipul Silviei începu să treacă pe lîngă mine ca o părere. Gata, nu mai era a mea, intrase şi ea în această lume care îţi dădea senzaţia că zbori şi te va duce departe într-o călătorie miraculoasă şi fără sfîrşit, cînd de fapt ea te întorcea în fiecare clipă înapoi în cerc, mereu înapoi în jurul axei lui, stătea pe loc, deşi punea totul în mişcare şi în curînd se va opri! Călătoria s-a terminat, gata, jos, e rîndul altora! Credeam că o să strige de bucurie ca alţii, dar ea stătea tăcută, atît de mică, desigur nu speriată, dar nici veselă că zbura. Şi dacă lanţul trăsurii se rupe? mă pomenii întrebîndu-mă, şi dacă nu se ţine bine şi o să cadă? Şi o strigai, dar nu mă auzi, fiindcă văzusem că chiar nu se ţinea: "Silvia, apucă-te cu mîna de trăsură!"' Mi se părea că nu se mai termină şi că goana calului se înteţeşte, îi auzeam clopoţeii de la gît clinchetind şi sforăitul lui de încîntare, căci era bine hrănit, gras, deşi cam bătrîn, însă mişcarea îi plăcea şi lui. Uneori se prefăcea că vrea să-i muşte pe copii şi îşi pleca lungul lui cap într-o parte, prins în inima lui de cal de o ciudată efuziune pentru mogîldeţele acelea din jur, care de cînd trăia el nu mai creşteau deloc... Altădată, în timp ce alerga, cînta o goarnă, acum goarna încetase, dar lui îi cînta însă pesemne în urechi de era atît de exuberant... Fără să i se spună ceva, începu să-şi înmoaie elanul şi apoi se opri singur. Timpul cursei se înscrisese demult în memoria lui şi ştia, desigur, cînd se termina. Copiii se dădură jos unii încă veseli, alţii fără prea mare chef, în timp ce cei ce aşteptau, înghesuindu-se de nerăbdare, umplură trăsurile şi încălecară căluşeii de lemn. "Ţi-a plăcut, tată?" o întrebai pe Silvia luînd-o în braţe. "Da!", "Mai vrei o dată?" Avu o ezitare... "Mai tîrziu!" zise, înţelesei că nu se omorîse de plăcere şi că doar curiozitatea fusese mare.

În mijlocul parcului era un havuz, aproape un lac, plin de lebede, iar alături, ridicat puţin pe o coastă de deal, un local care servea bere, gustări, cafele, îngheţată, prăjituri. Mă aşezai cu fiica mea la o masă. "O bere pentru mine, îi cerui chelnerului şi... "Şi pentru domnişoara o îngheţată", mă completă el. "Poate vrei o prăjitură?" o întrebai. Dădu din cap: nu! "Ta-taaa, zise ea, după ce chelnerul se îndepărtă, tu eşti răguşit!" Tresării. Şi mie mi se păruse cînd dădusem comanda, îmi auzisem glasul, ceva străin, puţin spre bas, o clipă. Tuşii. "Şi acum mai sînt răguşit?" "Da..." Tuşii din nou. "Dar acum?" "La fel..." "Cine ştie ce-o fi, zisei, oi fi răcit şi eu nu simt... Mănîncă încet îngheţata, să nu răceşti şi tu..."

Îmi aprinsei o ţigare cu berea înainte, în timp ce Silvia îşi sorbea parcă îngheţata, făcea elipse mari cu braţele, scotea limba, răsucea linguriţa în aer... Bine, gîndii, dacă într-o zi o să mă întrebe unde lucrez, ce-o să-i spun? Într-o zi, cînd o să înceapă să se ducă la şcoală... Aşa mici, copiii încep să se laude cu părinţii lor. Tata e doctor, tata e inginer, maistru, mama e arhitectă... Dar tatăl? Tatăl tău ce e ? Ei? Ce e?!... Ar putea Ion Micu, la el în redacţie...? "Ta-taaa, la ce te gîndeşti iar?" "Ascultă, mă înfuriai, ce faci tu cu îngheţata aia?" "O mănînc!" "Nu s-ar zice! Ia vino încoace!" Vroiam s-o strîng în braţe, s-o sărut, să-mi lipesc obrazul de al ei, s-o mîngîi... O pusei pe genunchi, înmuiai un şerveţel de hîrtie în paharul cu apă, îi ştersei mînuţele şi bărbia, îi desfăcui părul care n-avea nimic şi îl legai la loc şi abia după aceea îi ţinui micul ei chip aproape de al meu. "Silvia, fetiţa, îi spusei, codiţa, tata te iubeşte..."

Avea aerul că ştie, fiindcă nici o schimbare de expresie nu se produsese pe

chipul ei. Pe drum, la întoarcere, ne întîlnirăm cu un cîine şi ea vru să se apropie de el. Era un cîine vagabond şi o oprii, explicîndu-i că s-ar putea s-o muşte din prostie... Se vedea că e un dulău nerod, care nu reuşise să se lipească şi el de-un stăpîn, pesemne nimeni nu-i găsise vreo calitate şi toată lumea îl gonise, şi atunci se resemnase să trăiască pe străzi, dar avînd aerul că dacă nu e al nimănui e al tuturor... Era un mister cine îi dădea să mănînce, fiindcă nu era ogîrjit. Ia să vedem, mă oprii şi îl chemai. El îşi îndoi trupul spre o formă de covrig, chiar a îndoială, şi lăsă capul în jos parcă spunînd: "Nu e sigur că dacă vin nu-mi dai un picior, aşa că mai bine aştept, dacă vrei vino tu la mine, deşi nici atunci nu ştiu dacă sînt ferit de cine ştie ce surpriză". Încît, apropiindu-ne de el, se îndepărtă, păstră o distanță şi umilit de propria-i laşitate ne aşteptă, pentru ca din nou să se retragă. Altfel avea o curbură frumoasă a burții şi picioare înalte de ogar, botul lung... L-aşi fi luat cu mine dacă ar fi intuit că apăruse pentru el o ocazie să se aciuiască pe lîngă o casă. "Crezi că are cineva timp să-ți descifreze soarta ta de cîine! îi spusei. Ai rasă în tine, dar cine ştie ce apucături! Eşti, oricum, slab sufleteşte, ți-ai pierdut încrederea în oameni, o să mori călcat de o maşină, ori or să te prindă cei de la ecarisaj şi or să-ți ia pielea, iar din carnea ta să facă cel mai bun clei!"

Intrarăm în marea librărie centrală în care nu răsfoii nici o carte, mă uitam doar pe deasupra, în timp ce Silvia, care nu ajungea nici cu capul pînă la ele, se agățase cu mîinile de marginea mesei, curioasă să vadă ce era acolo sus pe mesele lungi. Ce putea să fie? Cărți, după formă! Îi cumpărai una care promitea ceva bun, *Familia Roademult,* şi de la papetărie nişte abțibilduri. Cuvîntul îi plăcu şi îl repetă pe drum insistînd să i le arăt. "Ți le arăt acasă, cînd o să le învăț cum să le tai şi să le lipeşti..." Trecurăm apoi pe la "cişmar". Silvia era răpită, nu ştiu ce-i plăcuse ei aici: ciocanul meşterului, sula pe care o înfigea în talpă, faptul că nu se grăbea după ce intrai la el şi abia după ce termina de bătut cuiele de lemn pe care le ținea în gură îşi ridica privirea şi se uita o clipă la tine? Faptul că avea lîngă el un mic aparat de ebonită care se alimenta dintr-o priză ascunsă printre rafturi şi cînta în surdină? Îmi dădu pantofii, îi plătii şi ieşirăm, dar apoi îmi veni un gînd şi revenii."Domnu Suciu, îi spusei, ai putea să-mi faci o curea pentru fetiță?" "Ce fel de curea?" "Una subțire, pentru sărit..." "Aşa pentru joacă?" zise cismarul. "Da, cu o buclă la capete, s-o poată ține şi s-o întoarcă peste cap." "Da' e prea mică ea pentru jocu-ăsta:', zise cismarul. "Nu sînt mică", zise Silvia. "Bine, fata tatii, conveni cismarul, ia să-ți iau eu măsura. O să-ți fac una aşa frumoasă împletită în trei." "Să nu fie prea groasă", observai. "Nu, că am eu grijă, zise cismarul măsurînd-o pe fetiță cu o sfoară. Mîine e gata!"

Iar acasă ne apucarăm să tăiem abțihilduri. Îi lipii eu primul un iepuraş pe tăblia albă a patului. "Vezi?! îi spusei. E foarte frumos!" Apoi o lăsai să văd ce face cu foarfecă. "Acuma să pui alături de el un ursuleț." Dar îl strică, îi tăie capul. Forfecuța n-o asculta. Migălirăm însă amîndoi vreme îndelungată pînă ce în dormitor începu să se lase întunericul."Ta-taaa, zise ea deodată, văzîndu-mă absorbit cu micile figuri. Nu trebuie să terminăm toate accibidlurile într-o singură zi!" Eu sării. O luai în brațe şi de astă dată începui s-o sărut fără nici o reținere. "Aşa este! îi şoptii, nu trebuie totul consumat într-o singură zi! Nici măcar într-o singură viață! gîndii. Şi ce dacă o viață nu se împlineşte? Se va împlini alta, după tine."

Şi gîndul îmi zbură în clipa aceea la uitatele mele caiete. În întuneric stăteau în beciul bunicului, dar şi mai în întuneric stăteau parcă în amintirea mea. Le voi mai scoate vreodată de-acolo? mă întrebai. Vor mai reînvia

retezatele mele elanuri? Dar gîndul, țintuit parcă, nu zbură şi inima nu mi se încălzi.

XXV

A doua zi se prezentă iar cavalerul ei şi îi spuse nu ştiu ce nou secret. Că, mi-l desvălui Silvia de îndată, s-o las şi pe ea să se ducă şi să se joace cu copiii. Cum s-o las? Dacă se pierdea? "Nu mă pierd, tată!" îmi răspunse cu atîta siguranță de sine, încît şovăii. "Bine, îi spusei, merg şi eu cu tine. Unde sînt copiii?" Băiatul îmi arătă direcția havuzului. De astă dată cumpărasem de la un chioşc *Luceafărul literar,* curios să văd şi eu ce publica Ion Micu. Începui să-l răsfoiesc ridicînd din cînd în cînd privirea neliniştit spre fetiță cînd n-o zăream de îndată în droaia de copii care se zbenguiau printre copaci.

Revista condusă de Ion Micu, în afara unor traduceri din lirica germană semnate de marele poet şi filozof şi de note polemice al căror sens îmi scăpa fiindcă autorii şi cărțile la care se refereau îmi erau necunoscuți, era aproape ilizibilă. Totuşi, mă hotărîi să citesc pînă la capăt o nuvelă, să văd şi eu ce se scrie... Autorul descria un conflict interior al unui țăran care tocmai se înscrisese în gospodăria agricolă colectivă. Ce se întîmplase? Se înscrisese el, dar în prealabil îşi vînduse boii şi acum avea mustrări de conştiință. Nu putea să doarmă: auzi, ei îl primiseră cu brațele deschise şi el îi înşelase! Dar ce era de făcut? Banii primiți pe boi îl frigeau, cum să înceapă el o viață nouă cu o astfel de amintire? Şi după mai multe zile de frămîntări îi veni un gînd; autorul însă nu-l desvălui, ca să-i urmărim eroul cu răsuflarea tăiată şi să-i urmărim şi gîndurile (monolog interior!), ce-o să zică preşedintele cînd o să audă, ce-or să zică ceilalți, care negreşit se vor adund buluc în curtea gospodăriei cînd o să-i dea drumul... Cui, la ce? Ei, *suspense,* oricum va fi mare turbureală şi el va putea apoi să umble cu fruntea sus şi să doarmă liniştit. Pînă la urmă aflăm în sfîrşit că vroia să cumpere un motor şi să-l predea, gratis, bineînțeles, gospodăriei. Ce fel de motor? Nu se spunea, de tăiat lemne, de scos apa, cumpărat de la cine, de la un magazin de stat sau de la un particular. Începe apoi o mică odisee a transportului, ba într-o căruță de ocazie, ba în spinare, gîfîind şi asudînd. Şi iată-l cu el în curtea gospodăriei. Şi aici autorul deveni deodată foarte realist şi în acelaşi timp foarte modern, eroul nu triumfă (eroii moderni acționează riscînd şi încheind printr-un eşec), numai că prin curtea gospodăriei erau doar cîțiva oameni, preşedintele lipsea, iar motorul, ca să stîrnească turbureală, trebuia întîi de toate să meargă. Ei, nu mergea, pufăia îngrozitor, tuşea, exploda învăluindu-l pe erou într-un fum negru şi înecăcios. Da, viața e un fum, dar merită să lupți cu ea şi să învingi şi mai ales să rămîi în această luptă cu conştiința curată. Asta era sensul pe care îl sugera acest final neaşteptat. Prinsei gust să mai citesc o nuvelă, inventivitatea falsului e şi ea atrăgătoare, şi de astă dată autorul chiar reuşi să-mi descrețească fruntea. Eroul, un ardelean dintr-o bucată, tot un țăran, intră în biroul preşedintelui sfatului popular, îşi ia căciula din cap, o izbeşte de podea şi strigă: No, preşedinte! Apăcă eu fac reclamație la Comitetul Central! No, ce e!! zice şi acela alarmat. No, zice țăranul, eu vreau să dau mai mult, şi ăla de la baza de recepție nu vrea să primească. Eu fac reclamație, merg pînă sus! No, ce să dai, mă Toadere? Că nu înțeleg! Apoi, no, cote, mă! zice țăranul. Cotele aferente? întreabă preşedintele. No, lasă-le pe-alea, zice țăranul neaoş cu o mîndrie

vînjoasă, peste alea eu vreau să dau mai mult, mă! Şi începe conflictul între eroul cu înalta sa conştiinţă patriotică (fiindcă predarea cotelor către stat era o datorie patriotică, iar el vroia să predea mai mult!) şi inerţia eternă a birocraţilor, conflict care se rezolvă în favoarea celui dintîi. Era, cumva, în publicarea acestor nuvele, ascunsă, ironia sarcastică a lui Ion Micu? Desigur, fiindcă nu puteam să-mi închipui că i-ar fi plăcut aceşti ilari continuatori ai lui Slavici şi Rebreanu, dar asta numai pentru că eu îl cunoşteam, ce trebuiau să creadă însă cititorii care nu ştiau că redactorul şef al acestei publicaţii e un om atît de subtil încît publica aceste texte ca să-i înveselească? Ce-ar fi trebuit să fac eu acolo dacă m-ar fi angajat în redacţie, cum îmi dăduse de înţeles? Dacă astfel se scria, sau dacă, oricum, numai lucruri din astea puteau apărea, care ar fi fost rolul meu? Să caut, adică, să aleg texte mai bune? Nu mă simţeam calificat şi nici adaptabil, nu aveam "ironia" de a face pe micul diavol, să acţionez adică într-un fel şi în acelaşi timp să fac cu ochiul că trebuie să se înţeleagă altfel. Cum să se înţeleagă? Cititorul e un om serios, şi era, practic, imposibil să-l iniţiezi într-o parodie care nu purta acest titlu... Nu era "om de litere"' pe care să-l inviţi la braserie şi să-i explici că... el era doar cititor, adică un ins care dacă deschidea o revistă căuta în ea contactul cu marile probleme ale lumii în care trăia şi al căror înţeles adînc fie că îi scăpa (lupta lui grea pentru existenţă îi închidea adesea orizontul), fie că, dimpotrivă, intuia acest înţeles şi dorea să-i fie confirmat de spiritele alese care puteau scrie şi publica. Ion Micu, cu sarcasmul şi umorul său denaturat, era, ăhă, departe de determinările eterne ale cititorului de totdeauna, care căuta în artă atît uitarea (căci ficţiunea artistică este, pe un plan desigur superior, un drog), cît şi iniţierea într-un univers superior, care să-i reamintească verticalitatea noastră în spirit, cum spune Kierkegaard, cînd viaţa ne pune adesea în genunchi... Nu, nu voi lucra într-o astfel de redacţie... Erau mai interesanţi Vintilă, Bacaloglu, Calistrat... chiar şi famenul de Pantelimonescu, prin plictisul inexplicabil pe care ţi-l inspira de îndată ce deschidea gura... Nu, n-aveam chef să învăţ formele de simulare şi disimulare a gîndirii ca să-mi creez iluzia că rămîneam liber cînd hotăram publicarea unor texte de a căror stupiditate eram conştient. Cel puţin cînd albeam cu var trunchiul unui copac puteam gîndi că sînt grădinar. Dar acolo ce puteam gîndi că sînt? Cel mult un regizor de circ care dădea spectacole într-o arenă goală...

"Ta-taaa", mă trezi Silvia din aceste reflecţii. Mă uitai la ea cum se aşează pe scaun alături de mine cu aerul că n-are nimic de spus, deşi nu numai glasul, ci şi mişcările ei, mimînd o discretă nepăsare afectată, arătau că părăsise joaca cu un anumit gînd... "Ei, ia zi-i!" "Ta-taaa, hai să căutăm ci nişte flori..." Acest *ci* era la ea, pe lîngă expresia extremei tandreţi, şi a dominaţiei unei idei pe care o dorea negreşit să fie împlinită. "Da? zic. Bine, hai să vedem pe unde le putem găsi!" Pornirăm în căutarea lor, dar nu se vedeau decît prin ronduri, şi de-acolo n-aveam voie să le culegem. Silvia însă nu era de aceeaşi părere şi nu se arătă deloc convinsă cînd îi spusei că aceste flori nu erau puse să fie rupte. Îmi răspunse printr-o tăcere care avea viziunea unui alt adevăr. "Da' ce vrei tu să faci cu florile?" Se uită la mine cu ochii mari şi îmi şopti:"Ci sînt flori pentru mireasă!" "Mireasă?! Care mireasă?" o întrebai, ghicind că pesemne o făcuseră pe vreo fetiţă mireasă şi porniseră toţi să caute flori. "Ci vin să-ţi arăt", zise, şi îmi apucă mîna, şi mă duse undeva alături de cîrdul de copii, printre care însă nu zării nici o mireasă. "Uite, ta-taaa", îmi spuse. Lîngă un copac văzui un buchet mare de garoafe, dar care nu mai erau foarte proaspete, iar prin preajmă flori de rînd împrăştiate, petunii, trandafiri,

cîrciumărese, astea însă rupte de curînd.. "Da, tată, zisei, văd, dar unde e mireasa?" "Vine", zise. "Dar unde e? Care dintre voi?" "Nu e dintre noi!" "A, nu e dintre voi? Dar unde ați văzut-o?" "Ci, n-am văzut-o!" "Atunci de unde știți că vine?" Nu-mi răspunse. "Şi cine v-a spus vouă că sînt pentru mireasă? Cine le-a adus aici?" Dădu imperceptibil din umerii ei mici. "Ci le-am găsit aici, zise, şi copiii au cules altele, şi eu n-am cules, că mi-a spus un om că nu e voie..." "Păi sigur că nu e voie..." "Da' vreau să pun şi eu, ta-taaa", spuse cu un regret neaşteptat, care îmi aminti că ritualurile pe care le cere un eveniment care se produce în lumea copiilor nu mai sînt simplă joacă, ci reprezintă participarea totală a simțirii lor la misterele existenței. Ce era o mireasă? Hm! Un fel de zînă care putea fi văzută... "Bine, îi spusei, luăm de la noi din curte trandafiri şi..."

Credeam că are să uite, dar a doua zi îmi reaminti şi trebui să-i fac un buchet. Îi străluceau ochii şi se duse direct la copac, se aplecă şi le aşeză cu mişcări reculese lîngă garoafele veştejite. Apoi se ridică şi se uită vrăjită la grămada aceea de flori care între timp mai crescuse... "Şi cine a spus, tată, că sînt flori pentru mireasă?" o întrebai. Nu ştia! Bineînțeles unul dintre ei, pe care dacă l-ai fi întrebat s-ar fi arătat şi el nedumerit şi n-ar fi confirmat că el spusese. Mitul miresei care trebuia să vină ținu cîteva zile şi se stinse în propriile lui flori inițiale, care se veştejiră atît de tare, încît întreținerea lor îşi pierdu înțelesul: mireasa aşteptată nu venea... Rămînea însă o enigmă nedeslegată: cine aruncase acolo garoafele?...

XXVI

Din mitul inocent al copiilor mă smulse Matilda cu o violență neînfrînată. Se întorsese parcă de la Bucureşti cu o falcă în cer şi una în pămînt. Ce era cu ea? Nu-i merseseră bine treburile pe-acolo? Că de ce n-am lăsat fetița să se ducă la Tasia? Tot nu m-am învățat cu gîndul că acest copil nu mai e al meu? "Nu, îi spusei cu simplitate, cu atît mai liniştit cu cît era ea mai deslănțuită, nimeni nu se poate învăța cu gîndul că un copil al tău nu mai e al tău. Şi adăugai: tot nu te-ai învățat cu acest adevăr indestructibil?"

Se uită la mine şi avui sentimentul că tot ceea ce e într-o ființă umană nedeterminat şi insondabil se urcase la suprafață şi fierbea. Mi se transmise net o senzație de nelinişte, ca în fața unei primejdii nedefinite, dar iminente. Nu eram pregătit să-i fac față, fusesem fericit în această săptămînă cît lipsise, îmi aminteam că totuşi gîndul la caietele mele, chiar dacă nu resuscitase în conştiința mea stinsele elanuri de altădată, o mişcare a inerției tot produsese, o vagă curiozitate de a le răsfoi, deşi presimțeam că în clipa cînd aşi face-o o greutate ca de plumb îmi va apăsa mîinile. Ceva îmi spunea însă că a doua oară s-ar putea ca această greutate să fie mai mică. Vroiam să-mi protejez această licărire de speranță şi evitai ciocnirea cu Matilda. "Nu pleca nicăieri, ridică însă ea glasul, cu o tonalitate parcă de tuci. Stai şi ascultă: fă-ți toate socotelile, în două săptămîni divorțăm şi eu am părăsit acest oraş. Mircea mă aşteaptă la Bucureşti..." "Care Mircea?" tresării eu după o lungă tăcere. "Mircea, căruia îi duceți voi pancartele cu portretul lui la 1 Mai şi la 23 August." "Aha! Ți-a găsit el la Bucureşti un post mai bun..." "Nu, dragă, mă mărit cu el!" preciza ea cu un glas sarcastic. "Aha! Deci la el ai fost săptămîna asta cît ai lipsit?" "Bineînțeles!" Dar parcă era o ironie, ca atunci cînd sugerezi unui naiv exact contrariul a ceea ce afirmi: o absurditate, cum să se mărite cu

acel Mircea şi ce să fi căutat la el? Astfel primim ştiri despre noi, drept incredibile, ca să le diminuăm forța de şoc. "Mda, zisei, deci e chestie veche!" "Aha, zise, destul de veche!" "Şi de ce ați întîrziat atîta?'' "Mă priveşte!", "Mda! Cam de cînd?" "Vrei să ştii?!"

Şi se uită la mine cu aerul că nu mă sfătuia să fiu atît de curios. Puteam să am o surpriză. Mă uitai într-o parte şi o lungă tăcere se aşternu între noi. Ştirea nu mă lovi din pricina revelației care îmi cutreieră amintirea ca un şarpe de foc: aşadar, acel telefon cînd o surprinsesem vorbind cu o expresie atît de fericită era exact ceea ce intuisem, cu un bărbat vorbea ea, cu mine în casă, şi nimic nu era înscenat, nici încercarea de a fugi, cînd îşi făcuse bagajele, dacă aşi fi lăsat-o chiar s-ar fi dus. Da, ar fi plecat să nască în casa altuia copilul făcut cu mine. Îl iubea deci de pe atunci pe acest Mircea. Şi atît de străin îi devenisem eu şi atît de repede, în mai puțin de un an de viață în doi? Dacă Silvia nu mi-ar fi semănat, astăzi aşi fi crezut că fetița nu e a mea. Încercai să-mi amintesc chipul acestui om şi descoperii un gînd care îmi venise atunci cînd intrasem în biroul lui şi care pierise în aceeaşi clipă din lipsă de interes pentru vîrsta sa reală; nu arăta atît de bătrîn pe cît îmi spusese Matilda ("nu fi gelos, are copii cît noi"). "Cum o să aibă? gîndisem. Doar dacă i-a făcut la douăzeci de ani." Da, gîndii acum, iată secrete ale celor de aceeaşi vîrstă. Mircea ăsta trebuie să aibă patruzeci, patruzeci şi cinci de ani, mai aproape de Matilda decît mine, mai protector decît nepăsătoarea mea tinerețe. Iar copiii lui, dacă există, nu mai au mamă, trebuie să fi murit şi nu pot avea mai mult de cincisprezece ani. Se îndrăgostise deci de Matilda cu toată puterea vîrstei lui mature, sentiment care, amplificat şi de puterea reală pe care o avea în această lume (şi cine ştie dacă nu şi de conştiința unui mare destin), plăcuse atît de tare Matildei? Deci de atunci? "Ştiu de cînd, îi spusei, deci arestarea mea v-a prins bine!" "Să nu îndrăzneşti să insinuezi că de aceea nu te-a salvat, fiindcă ar fi avut interes să scape de tine! strigă ea amenințătoare. Crezi că ar fi avut nevoie un om ca el? Dimpotrivă, a făcut totul să te scape de aceste caiete, a riscat mari bănuieli şi cred că şeful Securității n-a întîrziat să-i trimită un raport la Bucureşti, care s-a pus la dosarul lui."

Abia acum resimții lovitura şi mă copleşi dorința înspăimîntătoare de a i-o înapoia. "Şi tu cum ai îndrăsnit să-l pui pe amantul tău să mă salveze? îi şoptii. Aşi fi preferat să fac zece ani puşcărie decît să păstrez în minte o asemenea amintire. Cum ai îndrăsnit? repetai. Cum ai îndrăsnit să gîndeşti despre mine că pot fi salvat cu acest preț? Cum ai îndrăsnit să mai trăieşti cu mine în timp ce mă trădai cu copilul în burtă!?" Mă ridicai alene, cu o nesfîrşită lentoare, să n-o sperii şi în acelaşi timp să-mi domin furia care mă zguduia. Mă simțeam bucuros de forța urii care mă zgîlțîia. Da, iată, sufletul meu nu era inert, şi odată cu focul urii care se mişca în adîncuri îmi simțeam toate puterile revenind, simțeam în mine forța de a-mi reface viața, de a o relua de-acolo de unde fusese întreruptă... Şi o voi face, îmi spusei, şi viziunea unei singurătăți fertile, trăind într-o odaie în mijlocul cărților şi caietelor mele, îmbogățit de experiența totală a timpului în care trăiam, aproape că mă ameți şi începui să mă plimb visător şi paşnic prin hol. În sfîrşit, muntele de inerție care mă strivise şi de sub greutatea căruia ea credea că n-o să mă mai eliberez niciodată mă părăsise, se dădea la o parte şi inima îmi bătea iarăşi cu puterea de altădată. În acelaşi timp murmuram ca într-un vis cu o stranie duioşie: "Cum ai îndrăsnit, Matilda?... Cum ai putut îndrăsni?" Aşteptam să-mi răspundă: Am îndrăsnit fiindcă pe atunci nu era nimic între mine şi Mircea. Dar ştiam că n-o să răspundă, fiindcă aşa cum îi cunoştea ea pe oameni ştia

că eu n-o voi crede. Totuşi, aşi fi crezut-o! Aici e aici! Aşi fi crezut-o, aşi fi crezut cel puțin în dorința ei de a se împăca cu mine, de a scăpa de ură şi pentru acest lucru aşi fi iertat-o. Pentru ea însă, după cum credea ea, asta ar fi însemnat să se umilească, şi de ce ar fi făcut-o?

Paşii mă duseră ca din întîmplare lîngă fotoliul ei. Repetai: "Matilda, îi şoptii, nu mai ai gură? Răspunde, cum ai îndrăsnit?... Ai îndrăsnit să-mi faci un bine în timp ce mă trădai! Nu te-ai gîndit? Măcar dacă nu mi-ai fi spus-o cînd am revenit de-acolo, dacă nu mi-ai fi povestit totul cu atîta satisfacție, cu atîta lux de amănunte, n-aşi fi aflat-o niciodată, n-aveam de unde. E genul de adevăruri care nu folosesc la nimic şi cu care nu te poți împăca. Şi m-ai pus şi sub protecția lui la ieşire, da, fiindcă eu aveam nevoie să fiu protejat! Şi încă ce protecție, bine că a simțit el ceva şi nu mi-a «aranjat» nimic. Pentru asta îl respect! Dar pe tine nu! Pînă şi cea mai umilă femeie ar fi spus lasă, măi omule, o să trăim şi noi cum o să putem, nu durează el binele pe lumea asta, dar nici răul! în timp ce tu mă trimiteai la amantul tău să mă ajute! Fiindcă era amantul tău, ai trăit cu el în lipsa mea, ştiu totul, Matilda...".

Ar fi trebuit să strige: nu e adevărat! Dar nu strigă. Era adevărat? Bineînțeles! Sau nu era adevărat şi accepta riscul urii mele, ca să-şi justifice propria-i ură? Da, aşa era, totdeauna urmărise să-mi întrețină ura, iubirea mea o deruta. Dar asta putea să însemne că mă ura fiindcă era culpabilă? Poate de aceea în cei trei ani cît lipsisem crescuse fetița în cultul tatălui? Nu îndrăsnise să-mi facă un rău atît de mare şi să mă dea mort, dispărut şi s-o regăsesc divorțată şi recăsătorită, cum li se întîmpla adesea în acei ani celor închişi? Şovăise? Iar căderea mea la întoarcere i se păruse insuportabilă?

Tăcea cu o expresie care îmi amintea o scenă veche, cînd tot astfel se aflase sub tirul acuzațiilor lui Petrică şi asculta cu surîsul celui care nu vrea să spună ce gîndeşte, sugerînd unui al treilea, adică mie, adevăratul mobil al comportării ei, pe care dacă l-ar fi exprimat ar fi riscat să fie ucisă. Acum acest al treilea nu era prezent, totuşi îi surîdea. Eu înțelesesem atunci că Petrică n-o domina pe această femelă ca bărbat, nu sufleteşte, ci cînd se culcau împreună. Tirul lui era departe de țintă. Mă înşelam. Cum era al meu? La fel de departe, secretul îl deținea acum acel Mircea şi ea îi surîdea complice, deşi el nu era de față! Aha! Care o fi? Poate o virilitate mai potolită, cu care să-şi poată amesteca ea elucubrațiile cu tentă teozofică şi să fie admirată şi în casă, şi în pat, şi nu numai la serviciu şi în societate? Avea şi această expresie, puțin îndîrjită: cel care e absent mă ascultă şi mă respectă pentru ceea ce sînt eu, aşa cum sînt, parcă îmi spunea. Acela e un bărbat, şi nu...

"Dacă ştii totul, atunci trebuie să ştii şi cum am îndrăsnit", rupse ea tăcerea. "Nu, Matilda, zisei, văzînd că s-a oprit (şi în clipa aceea simții o intensă dorință să-i pun mîna pe cap s-o mîngîi şi apoi s-o strîng de gît), îți cunosc faptele, dar înțelesul lor îmi scapă. N-o să spui, Matilda, că nu mă cunoşti, sau mai bine zis m-ai cunoscut, dar ai refuzat apoi în sinea ta să crezi că pot fi aşa cum eram. În cei doi ani de dinainte de căsătorie ai avut timp să mă cunoşti... Ce-ai făcut după aceea e un secret al tău, care îmi scapă. Dă-ți pe față secretul tău, Matilda, e ora marilor destăinuiri!..."

Şi mă lăsai jos pe vine la poalele ei şi o privii fascinat. "A fost o mare dragoste, Matilda, pe care după căsătorie, aşi putea spune că chiar din primele zile cînd am venit la tine în casă, ai început s-o sapi cu îndîrjire la rădăcină şi s-o distrugi. Ce s-a întîmplat, Matilda?" Mă ridicai foarte vesel, atît de vesel, încît izbii ca din întîmplare cu piciorul şi dădui peste cap măsuța rotundă dintre fotolii, martoră a atîtor încercări ale mele de a smulge secretul care o

făcuse pe această femeie să se căsătorească cu mine, deşi dragostea ei tocmai se stinsese. Acum însă nu mă mai interesa, şi nepăsarea îmi dădea o astfel de jubilaţie, încît răsturnai cu o altă lovitură de picior şi fotoliul în care mă aşezasem atîţia ani, martor şi el al atîtor scene din care ieşisem totdeauna micşorat în propriii mei ochi, şi acceptînd mereu şi mereu această micşorare, tot sperînd că visul meu de fericire poate fi apărat. Îi surprinsei privirea urmă-rindu-mă cutreierată de o multitudine de sugestii ale dispreţului şi ale unei jubilaţii proprii, pe care surîsul complice cu cel absent îl accentua. Privire vie, ascuţită, victorioasă, plină de viaţă şi de sfidare, care răscolea în mine vechi tandreţi reprimate, vechi elanuri respinse, zile de fericire neîmplinite... "Bine, Matilda, continuai, văd că nu vrei să vorbeşti, călătorie sprîncenată (şi mă apropiai din nou de ea, îi luai mîna şi i-o sărutai, ea şi-o retrase ca şi cînd i-ar fi atins-o o viperă, căci o bruscă repulsie îi apăruse pe chip), ai grijă de fetiţă şi vezi să nu ajungă acolo în noua ta familie o biată făptură vitregită, fiindcă n-o să fie bine, te avertizez, oricît de mare e ştabul cu care ne-ai trădat, pe mine şi pe ea, încă înainte ca ea să se fi născut..."

Şi o luai încet spre biroul meu, deschisei uşa, o închisei la loc şi rămăsei singur. Vroiam să verific dacă siguranţa mea de sine, reînvierea mea neaşteptată nu erau o simplă excitaţie, o simplă reacţie de apărare împotriva loviturii pe care o primisem, căci ştiam că foarte adesea singurătatea spulberă certitudini adînci, născute de prezenţa altora, în faţa cărora sîntem siliţi să bravăm, stăpîniţi de o dorinţă obscură de a stîrni în ei îndoiala, deşi ştim bine că asta nu mai foloseşte la nimic... Mă aşezai la birou şi-mi pusei picioarele pe cristalul lui, altădată plin de cărţi şi caiete, şi el martor al visului meu de a răsturna filozofia modernă atacînd aşa-zisa conştiinţă tragică pe care ar avea-o omul despre viaţă, născută din boala mortală a dualităţii ei. Da, voi face acest lucru, da, îl voi face, şi repetînd această gîndire. Îl voi face, da, acest lucru trebuie să-l împlinesc, îmi dădui seama că nu mă încurajam pe mine însumi, ci eram încurajat de mine însumi, împotriva suferinţei care trebuia cu adînc dispreţ alungată. Suferisem destul!

Distanţa incomensurabilă care se crease, cu anii, între noi era atît de mare, încît reproducea parcă în mic fuga spre roşu a galaxiilor, dovadă a expansiunii uriaşe a universului, îndepărtarea lor cu o viteză fantastică de big-bang-ul iniţial. Nu cumva, mă întrebai, asta e şi legea universului nostru sufletesc, a apariţiei şi apoi a îndepărtării unui sentiment, a fugii lui ţicnite spre roşu de locul şi de omul care i-au dat naştere? Mai degrabă sminteala e în adîncuri, în micul şi nu în marele cosmos, acolo unde nu mai există cauză şi efect, unde se crede că nu mai există nimic şi totuşi există, unde gîndul încetează ca gînd îndată ce s-a manifestat şi se transformă în *stare*... Fiindcă Matilda nu era un animal inferior care să nu-şi dea seama că nu are împotriva mea nici o probă de vinovăţie (istoria cu Căprioara nu putea fi o astfel de dovadă), totuşi că avea o *stare* din care ţîşnise gîndul că, oho! şi încă cum eram vinovat... Strîns cu uşa, acest gînd poate că s-ar îndepărta în sinea ei de persoana mea, dar ar reveni asupra omului în general. Şi aici cum ai putea să nu-i dai dreptate? Rămînea doar că eu ajunsesem pentru ea *un om în general,* şi nu eu, Victor, bărbatul cu care făcuse un copil, şi Petrini, care fusesem asistent universitar, nume care devenise şi al ei... Bine, sînt un om în general, capabil de toate crimele pe care el le-ar putea săvîrşi şi pe care le şi săvîrşise în acest sinistru secol. Nu omorîsem eu un om în mînă? E adevărat că mă apărasem, ei şi? Că mă apărasem o spuneam eu, dar care era adevărul? Nu cumva folosisem doar pretextul care se lipea perfect pe... Cine îmi spusese mie că gardianul chiar

vrusese să mă omoare? Faptul că alţii muriseră? Erau bătrîni, slabi, în timp ce eu eram tînăr şi rezistent şi găsisem şi trucul cu puloverul pe sub cămaşă. Era chiar atît de sigur că după încă trei-patru zile gardianul n-ar fi renunţat? Ar fi trebuit să risc să-i acord o şansă, or eu, din dorinţa mea obscură de a ucide, riscasem cu adevărat să fiu prins şi să fiu la rîndul meu omorît. Nu-i auzisem eu glasul limpede de nevinovăţie în clipa cînd îi astupasem gura şi îi şoptisem: duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reţinut?... Spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor! Dom' şef, şoptise şi el (deci nu strigase ca un animal prins în capcană!), îmi şoptise cu simplitate şi omenie (adică sîntem oameni, nu mă omorî): dom' şef, n-am vrut să-ţi fac nimic! Care fusese răspunsul meu? Ei, da, te cred! Mă înduioşezi, o să am remuşcări! Şi îl aruncasem în tunelul răsturnat şi negru al morţii. (Cele mai rele supoziţii asupra comportamentului nostru se fac totdeauna cînd sîntem smulşi din universul in care alte determinări decît cele fireşti ne-au împins să acţionăm într-un anumit fel şi sîntem judecaţi după cele normale, opunînduni-se un cod moral şi chiar juridic care acolo unde am săvîrşit o anumită faptă nu mai există; fiindcă în nici un regulament al detenţiilor nu scrie că un gardian are dreptul să bage pe un condamnat la carceră, iarna, desculţ şi în cămaşă; cît despre codul moral, să nu mai vorbim, încît mă trezii rîzînd sălbatic la gîndul că destinul vrusese ca fapta mea să nu fie descoperită; iată codul moral care mă apărase: călăii îşi merită pedeapsa; cît despre o aşa-zisă dorinţă a mea obscură de a ucide, trebuie să spun că în fiecare seară trăiam clipe de groază cînd eram smuls din aşternut şi trimis între cele patru scînduri, în acel sicriu în picioare printre crăpăturile căruia şuiera adesea vîntul: dacă mă prinde că am un pulover pe dedesubt şi mi-l ia? dacă cineva m-a turnat? s-a zis cu mine! Cît despre ultimele lui cuvinte, atît de umane, bineînţeles că ştiam că în acele clipe erau sincere, da, *în acele clipe,* desigur, îşi adusese aminte că e om, dar pe urmă, dacă l-aşi fi cruţat, ar fi uitat de această fulgerătoare iluminare a conştiinţei lui nici măcar abrutizate, ci rele din naştere, din firea lui infamă, şi nu m-ar fi cruţat el pe mine, cu atît mai mult cu cît n-o făcuse înainte, cînd eu, *ca om,* nu-i făcusem nici un rău, dar el avusese revelaţia lui acolo, la gura sobei, cu vătraiul în mînă, că tocmai *ca om* nu trebuie să fiu curăţat...)

De cîte ori nu încercasem s-o determin pe Matilda să nu mai vadă în mine *un om în general,* ci omul ei, care o iubise atît de tare şi de soarta căruia nu trebuia să se despartă. Dar şi-o legase vreodată? Nu, era răspunsul ei, nimeni nu-şi poate lega soarta de-a altuia. Ştiinţa despre soartă, despre care gînditori romвni au afirmat că o avem mai mult decît alţii, nu se confirma în comportarea Matildci. Da... Ar fi şi plictisitor să trăieşti cu o astfel de ştiinţă, cînd numai dezordinea te pune în armonie cu murmurul surd, înfundat a ceea ce ne scapă. Fusese mai puternică decît mine, acţionase ca o forţă a naturii, nici un gînd n-o speriase. Mă văzuse rău, n-avusese îndoieli că se putea înşela. Mă iubise doi ani, nu se dăduse îndărăt. Sentimentul începuse să-i fugă: nu numai că nu-l oprise, îl biciuise să fugă mai repede. Fusesem închis, mă aşteptase, deşi trădîndu-mă, deşi poate că nu! dar căzusem, mă părăsea... Şi totuşi, despărţirea aceasta era împotriva mea, o luptă pe care Matilda vroia s-o cîştige. Să cîştige ce? Nu înţelegeam, cînd eu abandonam totul...

Ce e o despărţire? O simplă separare de corpuri. Interese superioare însă ar trebui să ne împiedice să transformăm un lucru atît de simplu (şi ce e mai simplu şi mai firesc decît să te desparţi de cineva dacă înţelegerea nu mai e posibilă?) într-o ruptură totală şi definitivă luînd în stăpînire o a treia fiinţă, un copil, care s-a născut într-o lume în care acest copil trebuia să aibă în preajma

lui pe cei care l-au făcut. Eşecurile noastre în ideea pe care ne-am făcut-o despre fericire trebuie să cadă pe planul doi... Ce zicea însă Matilda? Şi ca şi cînd ar fi auzit de dincolo această întrebare, uşa biroului meu se deschise şi ea intră...

XXVII

"Ei, zise, ai reuşit să deslegi «enigma» comportării mele?" Pusese cu sarcasm cuvîntul enigma în ghilimele, vrînd parcă să spună că nu există nici o enigmă şi nu dădea, după cum nu dăduse nici pînă atunci, nici un ban pe gîndirea mea, incapabilă să înțeleagă în mod firesc ceea ce e atît de firesc... Firescul ăsta era ea, vocea ei sfidătoare, ochii ei care străluceau ca un diamant verde, surîsul ei adresat altuia... Se aşeză pe canapea şi îşi acoperi bine genunchii cu rochia ca pentru a-i feri, ca o pudică fată, de nişte priviri concupiscente. Acei genunchi nu mai erau ai mei, altcineva va avea de-aici înainte dseptul să se uite la ei şi să-i mîngîie. Îşi puse bărbia în palmă şi cotul pe picior. "Te-ai gîndit vreodată, continuă fără să mă slăbească din ochi şi fără să clipească, să te uiți la tine, aşa, ca dinafară, şi să te vezi aşa cum eşti?"

Înțelesei că tirul blînd şi totodată primejdios al întrebărilor mele dinainte se oprise, sau că nu le mai puteam relua, şi acum începea al ei. Nu trebuia s-o întrerup, încît tăcui, întins cum eram în spatele biroului şi cu picioarele pe cristal, hotărît să rezist ispitei de a-i răspunde. I-auzi! O să spună ea cum sînt, văzut dinafară, ochiul ei fiind al adevărului, eram ferm convinsă. Auzisem? Că în prima clipă a întîlnirii noastre, atunci pe stradă, pe ninsoare, ochii mei i se lipiseră de ceea ce i se mai putea zări din picior sub haina de blana şi deasupra cismei. Că mă uitasem la ea ca la o curvă... Purtarea mea față de Petrică, pe care îl făcusem să urle prin copaci, Căprioara pe care o omorîsem, Tamara... şi aşa mai departe...

"Ai ştiut că mi-a fost scîrbă de tine de la început? Te-ai văzut vreodată cu ochii ăştia? Îți amintesc eu nişte fapte, continuă Matilda, nimeriseşi odată la noi peste o ceartă de-a mea cu Petrică. Eram insultată şi înjurată. Ce-ai făcut tu? În loc să pleci, cum ar fi făcut orice om normal şi civilizat, te-ai aşezat în fotoliu şi ai început să asculți cu o plăcere sadică. Şi după ce Petrică m-a umplut bine cu noroi (şi asta a făcut-o la îndemnurile tale diabolice, el singur mi-a povestit mai pe urmă) v-ați ridicat amîndoi şi m-ați lăsat singură ca pe-o cîrpă murdară de care ți-ai şters picioarele. Şi mai pretindeai ulterior şi pretinzi şi acuma că mă iubeai în clipele acelea. Ei! Ce zici de asta? Chiar şi un om care nu iubea n-ar fi tolerat să fiu terfelită, ar fi încercat într-un fel sau altul să-l potolească pe Petrică, să-i împace pe soți, nu să se bucure de spectacolul degradant pe care îl dădea un om deja atins de o boală gravă. Zadarnic ți-am aruncat priviri să intervii, ți-am zîmbit, crezînd că eşti un om întreg, un bărbat nobil, un intelectual cultivat care trebuie să reziste ispitei grosolane de a se delecta de înjosirea altora. Nici bună-ziua nu mi-ai dat la plecare ! Ce ticălos! Mă întreb cum am putut trece vreodată peste asta!"

"Şi eu mă întreb, gîndii, cu atît mai mult cu cît nu numai că ai trecut, dar te-ai şi îndrăgostit de mine...

"Ți-am spus atunci că Petrică a dat de scrisorile tale, ca să te determin să nu-mi mai scrii, continuă ea, mai ți-aduci aminte? Că a venit acasă în lipsa mea, a scotocit peste tot şi le-a găsit. Ei, află că nu le-a găsit el, eu i le-am dat,

dacă vrei să ştii, să le citească şi să vadă ce fel de om eşti, ce fel de prieten avea, că murea după tine de admirație. Atunci a deschis şi el ochii. Ce canalie, a spus. Ce tip ignobil, grosolan şi primitiv! I s-a făcut scîrbă şi află că ai pierdut în el pe singurul om din lume care îți putea purta o afecțiune sinceră şi să te prețuiască cum nu meriți toată viața. De silă i s-a făcut rău, s-a dus la baie şi a vomitat, iar scrisorile, afară de una, le-a rupt şi le-a aruncat la coş..."

"Disgraziata, gîndii, înveselit, ai vrut să complici intriga tu însăți şi să asişti cu voluptate la spectacolul înfruntării dintre mine şi Petrică, spectacol care n-ar fi avut loc dacă nu-i dădeai scrisorile. L-ai găsit pe Petrică într-una din fazele lui hiperumaniste şi ai ameţit de dorința de a-l chinui cu revelațiile din scrisorile mele. Da, mi-aduc aminte, el a venit de-acasă în excursia aceea cu scrisoarea în buzunarul vindiacului şi te-ai delectat ascultînd lectura ei cu mine de față. Arbitrai! Adică ai încercat s-o faci şi ai fi vrut să ne vezi pe amîndoi ridicîndu-te în slăvi şi noi doi îmbrățişîndu-ne şi umilindu-ne în fața măreției sufletului tău, pe care nu-l meritam nici unul."

"M-a întrebat: îl iubeşti? continuă Matilda. Cum o să-l iubesc, i-am spus, dacă l-aşi fi iubit nu-ți arătam scrisorile. Dacă ne despărțim, Petrică, nu ne despărțim din pricina lui. Şi totuşi îl iubeşti, mi-a răspuns el cu o mare tristețe, te atrage, nu-ți dai seama, omul ăsta are în el atracția abjecției, chiar şi acum după ce am văzut la ce se reduce un om, tot nu pot să-l detest... Da, da, aşa este, dacă ar depinde numai de mine, aşi trece peste istoria asta şi i-aşi rămîne mai departe prieten... Şi asta mi se întîmplă mie, că sînt bărbat, dar ce i se poate întîmplă unei femei cu un suflet atît de pur ca al tău..."

"I-auzi! gîndii, te pomeneşti că asta e greşeala mea, că nu i-am spus niciodată cît e de pură. N-am fost atît de ridicol ca Petrică, ar fi trebuit să încerc. Pesemne de aceea o exaspera primul ei bărbat, care cînd o auzea vorbind astfel îi spunea du-te-n..."

"Şi acum mă întreb cum am putut suporta atîtea josnicii, continuă ea cu o expresie iluminată (se vedea că nu-şi încăpea în piele de mîndrie că în sfîrşit redevenise ea însăşi), ar fi trebuit să-ți dau paşaportul chiar de-atunci, cînd în fața lui Petrică sfîşiat de durere ai încercat să te urci pe mine! Ce mîrşăvie! Te-ai gîndit vreodată cît eşti de abject?"

"Da, îi răspunsei în sinea mea, chiar de-atunci şi ți-am şi spus că nu vreau să te mai văd şi o să te dau uitării. Te şi dădusem, dar în aceeaşi seară cînd m-am întors acasă te-am găsit plimbîndu-te rătăcită prin fața porții mele! Nu-ți era ție gîndul la paşapoarte!" Contemplam, în timp ce ea vorbea, zilele şi anii de singurătate cate mă aşteptau în mijlocul cărților şi caietelor mele, într-o simplă odaie în care, îmi spuneam, nu va mai intra nici o muiere, pură sau impură! O să găsesc eu pînă la urmă să intru undeva, poate chiar în uzina unde lucrează tatăl meu, cu acel director inteligent care gîndea că o ispăşire încetează de îndată ce omul a redevenit liber... Cartea pe care o voi scrie va fi scurtă, cît *Manualul* lui Epictet, dar viața ei va fi lungă şi va deveni de actualitate în chiar timpul vieții mele. Silvia o va descoperi şi va putea să vadă, ea cea dintîi, cine este tatăl ei... Elanul pe care îl simțeam cum creşte în mine mă smulse parcă din casa asta în care nu mai aveam ce căuta şi închisei ochii..."Nu pot spune, gîndii, că n-am trăit destul pentru a-mi dedica tot restul vieții numai muncii mele. Cunosc şi fața şi reversul lucrurilor şi nici o surpriză nu mă mai poate clinti... Doar melancolia poate, boarea tristeții, mîhnirea (duşmanul meu!), dar voi rezista şi voi găsi eu un drog împotriva lor..."

"...Aha! exclamă Matilda, nu răspunzi, nu-ți mai convine, nu eşti capabil să-ți vezi abjecția în față. Păi cum s-o vezi cînd te contopeşti cu ea? Sigur, în

mintea ta are altă denumire, ceva nobil, frumos, filozofic, spirit, ehe, ceva cosmic, cum o să crezi tu despre tine că eşti un zero? Nici nu e uşor, trebuie să recunosc că şi mie mi-au trebuit ani de zile pînă să descopăr pînă unde am căzut trăind cu tine..."

"De ce m-o fi insultînd femeia asta? exclamai şi eu, de astă dată tare şi uitîndu-mă absent pe deasupra capului ei pe fereastră, care se albăstrea sub înserare. Ce dracu ți-am făcut, ce-ai cu mine, cotoroanță isterică? Nu te mai osteni, ştiu totul, nu m-ai iubit, m-ai pîndit, vrei să spui că şi cei doi ani cînd m-ai făcut s-o cred au fost o minciună, că te-am sedus, tînără fecioară!" "Da, strigă ea, au fost doi ani de coşmar, toată lumea era uimită, Matilda, ce e cu tine, trezeşte-te, nu te recunosc, Matilda, nu mai eşti tu! Abia cînd am rămas însărcinată m-am îngrozit: ce mi se întîmplă? De cine m-am legat eu pentru toată viața? Ştii ce s-a întîmplat atunci, noaptea tîrziu cînd te-am aşteptat să-ți spun ce mi-ai făcut şi ce mi-ai zis! Am vrut să mă duc să întrerup sarcina. Ăsta e bărbat, care îmi spune că o să-mi pună copilul pe băț chiar în clipa cînd soția lui îl anunță că va fi tată şi o să-l arunce într-o prăpastie? Trei zile şi trei nopți am auzit în urechi vorbele astea. Dar m-au oprit toți, şi Tasia şi Petea şi Vasia şi chiar Tamara, de care ți-ai bătut joc... Da, da, Tamara, căreia i te crezi superior, s-a dovedit că e cu un cap mai presus decît tine. Ce vină are copilul, a zis ea, că tatăl lui nu e zdravăn la cap? De ce să-l scoți? Ai destul timp pe urmă să te desparți de el!"

Va să zică povestise totul alor ei! Şi eu care crezusem că viața noastră în doi e un secret! Te pomeneşti că ştie tot oraşul, poate chiar şi Ion Micu... "Singură spui că n-o să mă apuc eu acuma să cred despre mine ceea ce îmi spui tu. Încît, continuai eu paşnic, e zadarnic să mai insişti! Nici eu n-o să mă apuc să-ți spun că între mintea ta şi a unei măgărițe nu e nici o deosebire. Una că nu te-aş putea convinge, al doilea că nu sînt nici eu de fapt convins, deşi am avut multă vreme senzația asta netă, care separă un om de un animal, cînd ne aflăm în preajma lui: vezi că are ochi, are gură, cu care mănîncă ca şi un om cu care te înțelegi, se dă la o parte cînd îi spui să se dea, munceşte cînd îl pui la ham şi totuşi simți tot timpul că între tine şi el e un zid, un gol de netrecut, în ciuda comuniunii cu el a unui sentiment care nu se desminte, că sîntem amîndoi ființe vii, care ne ajutăm unul pe altul în această viață şi într-o zi vom avea aceeaşi soartă, adică vom muri. Da, am avut de multe ori această stranie senzație că acest gol, acest zid invizibil există şi între noi doi, dar n-am încercat niciodată să te insult şi să-ti spun, ba chiar pot să afirm că acest gol şi acest zid m-au fascinat totdeauna, mi-au mobilizat toate forțele sufleteşti să trec prin acest neant şi uneori mi-a reuşit, sau cel puțin aşa mi s-a părut. Ai avut tu grijă să-mi sugerezi că totul e zadarnic... Şi totuşi nu sînt convins că ai o gîndire de măgăriță. Eşti o măgăriță biblică, vorbeşti... Vezi cît de puțin sigur sînt chiar în judecățile mele rele despre tine, în schimb tu plesneşti de convingere în ale tale. Îți faci bărbatul nemernic, abject, ticălos, canalie... Pe ce te vei fi bizuind? Îți spun drept, te invidiez! Joci tare!" "Pe ce mă bizui? ridică ea vocea. Pe ce mă bizui? Ajunge să mă uit la tine şi să-mi apară convingerea că nu mă înşel. Numai felul cum rînjeşti, dacă te-ai vedea... (Nu rînjeam niciodată!) Nu ştiu cum o să scap de greața pe care o simt la gîndul că m-am culcat atîția ani cu tine, că te-am lăsat să te apropii de mine!"

Izbucnii în hohote. "Totuşi ai o minte de măgăriță, deşi vorbeşti, îi spusei schimbîndu-mi cu o mare satisfacție picioarele pe birou, altfel n-ai proiecta acest sentiment asupra trecutului. Cînd nu mai iubeşti, poate să apară şi această repulsie, această greață pentru un om care nu-ți mai place, dar asta

nu înseamnă că a existat totdeauna. Există acum, asta da, şi un om curat, un ins care face bravadă de puritate sufletească, nu aruncă ceea ce simte acum peste ceea ce a simţit altă dată. Fiindcă se naşte o îndoială: cum ai putut suporta această repulsie atîţia ani? Cine se înşală atît de grosolan atîta vreme n-are şanse să-i apară convingerea că nu va cădea într-o murdărie şi mai mare. Vrei să-ţi exemplific cu ceva, dacă e vorba să ne luăm după ceea ce ne apare că ar arăta celălalt? Mai înainte, în hol, în timp ce eu îţi puneam o întrebare, cum ai îndrăsnit să te duci la amantul tău să mă salveze el pe mine (întrebare la care n-ai răspuns, ţi-o pun şi acuma), ai avut tot timpul pe chip un surîs murdar. Nu-ţi spun ce-aşi fi putut gîndi eu în clipele acelea, ce-mi sugera acel surîs, pe care îl mai văzusem odată, pe vremuri, fiindcă eu nu mai mă iau după semne de-astea, care ne pot înşela, cum s-a întîmplat atunci, în acea noapte nefericită, cînd te-am lovit... Nu vreau să-mi aduc aminte, dar de-atunci m-am hotărît să nu mai interpretez rînjete, surîsuri, clipiri din ochi, care pot avea cu totul alte mobiluri decît ceea ce îmi pare mie. Tu vroiai să-mi spui că eşti însărcinată şi mie mi s-a părut că exprimai opinia tîmpă a unei soţii care nu crede că e ceva de capul bărbatului ei! Rînjeai spunîndu-mi că nu mi-ai distrus "opera" apropos de spartul biroului şi răsfoirea caietelor mele. Înţelepciunea, Matilda, e un drum pe care tu nu l-ai străbătut şi nici n-o să-l străbaţi vreodată şi în asta constă tăria ta... Te-ai măritat de trei ori, te mai măriţi a patra oară! Ei şi? Poţi să te măriţi şi a cincea oară şi de ce nu şi a şasea? Bine că ai făcut un copil care te salvează de la derută!" "Aha, exclamă ea sarcastică, va să zică pe-asta te-ai bazat tu cînd te purtai cu mine mai rău decît cu o vită (ai şi spus adineauri că simţeai că sînt o vită) că n-o să mai mă despart de tine fiindcă mă mai despărţisem înainte de doi bărbaţi! Te-ai înşelat amarnic!" "Bine, zic, m-am înşelat, se mai întîmplă, îmi pare rău, sînt chiar mîhnit, şi ce mă-ta ai vrea să fac? Ai aerul că ar trebui să fac ceva!" "Să te spînzuri, şuieră ea cu o intensă ură (şi un alt sentiment îi ţîşni, orbind-o, pe sub acest şuierat), ţi-am spus, zise, să nu mă mai înjuri. Îţi crap capul", şi într-o clipă fu în picioare, se apropie de birou, puse mîna pe singurul obiect de pe el, un *presse-papiers* mare de cristal şi îl ridică în aer: avu doar o clipă de ezitare, apoi mi-l aruncă de-aproape drept în cap. Mă avertizase într-o zi şi se ţinu de cuvînt. Avusei şi eu o secundă de ezitare: să mă feresc sau s-o sfidez? Nu mă ferii decît cînd bolidul ţîşni; izbi în braţele mele care se ridicaseră fulgerător şi îmi acoperiseră fruntea. Totuşi un colţ al *presse-papiers*-ului pătrunsese printre degete fiindcă de îndată simţii ceva cald cum mi se prelinge pe obraz şi îmi văzui şi dosul palmelor şi apoi parchetul stropit de picături groase de sînge. Foarte groase, roşii şi late, şi cu stropi. Citii pe chipul ei cum arăta al meu, desigur o mască însîngerată care îi inspira groază, dar nicidecum regretul pentru ceea ce făcuse. Dacă aşi fi zărit cea mai mică urmă că s-a trezit din rătăcire, furia mea s-ar fi retras. Atunci sării şi îi tăiai zadarnic drumul spre uşă, fiindcă nici nu se gîndise să fugă. "Să nu te-apropii, zise, fiindcă îţi scot ochii şi n-o să mai vezi lumina zilei." Şi fiindcă mă apropiam, în timp ce se retrăgea încet spre fereastră: "Atenţie, strigă, unul din noi doi nu va mai ieşi viu din această odaie." De ce? mă întrebam... A, da, îmi trecu prin faţa ochilor ca o fantasmă, revelaţia, ceea ce îi spusesem, da, toate cuvintele mele o loviseră adînc şi nu înjurătura. Aha! Nu suportă, în timp ce eu trebuie să suport... Eu trebuie să fiu blînd... Da, aşi fi fost, dar ea vroia să şi fugă la viitorul ei bărbat, să-mi ia şi copilul şi să mă şi spînzur. Şi de ce toate acestea? Desigur, fiindcă am iubit-o foarte tare, de ce altceva? Holbată la chipul meu, nu observase că în acest timp îmi desfăcusem pe nesimţite cureaua de la

pantaloni, avui chiar timp să țin catarama în mînă, nu vroiam să desfigurez halucinantul ei chip, care şi acum cînd o priveam îmi era drag... Reacția ei fu tîrzie cînd o croii totuşi peste față cu atîta violență încît în aceeaşi clipă mi se făcu întuneric în cap. Se repezi spre mine şi mă trezii cu ghearele ei în gît; le desfăcui cu greu şi înțelesei că dacă *n-o* lovesc, o mare incertitudine ar fi planat asupra sfîrşitului acestei încăierări, eu încercînd s-o cruț, ea nedînd înapoi de la orice-ar fi... "Ah", strigai cu disperare, cu greață şi cu mînie, şi îi dădui peste acelaşi obraz una după alta trei palme care o culcară la pămînt. Fuseseră chiar atît de năprasnice? Căzuse cu fața în sus, cu brațele în lături şi cu un picior în desordine care îi ridicase rochia. Mă ustura gîtul, mă ştersei cu un gest mecanic. Dosul palmei mi se retrase plin de sînge proaspăt. Respirai adînc: bine că se sfîrşise. "Ridică-te, îi spusei, am ajuns departe, un final demn de timpurile moderne." Dar ea nu se trezi, nu dădu nici cel mai mic semn de viață. Mă apropiai, mă lungii alături de ea şi îi şoptii în ureche: "Trezeşte-te, Matilda, ei, haide, o să scapi de mine, adio! Te aşteaptă noua ta viață, sus, iubito, coşmarul tău a luat sfîrşit! Vei fi regina Angliei, supuşii unui imperiu, deşi emancipați, vor privi chipul tău pe bancnote şi în hohotele lor de rîs res-pectuoase, te vor iubi... Păstorii din Australia, popoarele primitive din deserturi, care trăiesc mîncînd viermi şi lăcuste prăjite, se vor închina reginei mame... Ce idioțenie... Matilda, trezeşte-te!" Şi îmi apropiai gura de a ei şi începui s-o sărut, s-o mîngîi netezindu-i tîmplele... Sărutam o gură întredeschisă, fierbinte, dar străină şi fără respirație. Şi o mare tăcere mă înconjura. "Matilda, îi şoptii, iar, luînd-o în brațe, iubita mea, hai, trezeşte-te (şi în clipele următoare o iubii ca totdeauna pregătit să-i aud răcnetul de împotrivire, dar nu fu nici un răcnet). Sînt eu, bărbatul tău, asta n-a însemnat nimic niciodată pentru tine? O, tu, pe care te-am adorat, nefericită ființă pe care lumina soarelui te va mai lumina încă, nu mă vezi, nu mă auzi? Matilda! Pe tine te chem! Trezeşte-te!..."

Şi dacă moare? îmi trecu prin cap. Mă ridicai şi rătăcii prin birou asaltat de gîndul că astfel se petrec nenorochile, şi ucigaş e cel care a lovit cel mai tare, chiar dacă... Da, în fața morții orice justificare sporeşte vinovăția... Şi ce dacă... Trebuia pentru asta... Dar dacă... Aha! Şi dacă aplic varianta Vintilă? Cum, dar o şi aplicasem... Trebuia dusă pînă la capăt...

Ieşii şi intrai în bucătărie, smulsei de lîngă chiuvetă o găleată, o umplui cu apă şi revenii în birou. Fleoşc! o aruncai peste ea. Sări în sus cu un țipăt înalt şi putui aprecia cu satisfacție eficiența metodei. Era vie, rezistase declarațiilor mele patetice de dragoste, sărutărilor şi mîn-gîierilor mele, neliniştii paşilor mei... Dar cum? Apa e elementul în care s-a produs şocul primordial al naşterii vieții, un trăsnet şi lanțul de amino-acizi a început să palpite... "Niciodată n-o să-ți iert asta. M-ai violat în timp ce eram leşinată!" Şi se ridică împleticindu-se, în timp ce apa îi curgea şiroaie din creştet pînă în tălpi. "De unde ştii, îi zisei, că te-am violat, dacă erai leşinată?" "Nemernicule, o să mi-o plăteşti." "Ba te rog să păstrezi o amintire de neşters a acestor clipe, niciodată nu te-am iubit mai mult..." "O să sap în fața casei mele o groapă şi o să arunc cu mîinile mele pămîntul peste cosciugul tău." "O să dau cu usturoi pe la pragurile casei mele şi n-o să mai poți intra niciodată înăuntru..."

Era o combinație între metoda Vintilă şi varianta Acojocăriței. La care se adăuga ceea ce între cei doi nu se petrecuse: despărțirea. O aşteptam. Între mine şi Matilda cuvintele îşi pierduseră înțelesul. Eram amîndoi muți, totul fusese spus, tot ceea ce vedeam îmi era străin, urechea ei, da, urechea care îmi fusese atît de dragă îmi părea a fi a unei vampirițe, paşii pe care îi iubeam în

mişcarea lor îmi păreau acum diformi, mîinile mari de care mă ataşasem, dar care ridicaseră asupra mea *presse-papiers-ul* greu de cristal, labe simieşti bune pentru copaci... Pe această catastrofă nici ea nu îndrăzni să aibă chiar de îndată vreo inițiativă. Ai fi zis că nimic n-avea să se schimbe...

XXVIII

Dacă omul ar acorda morții măcar un minut pe zi de meditație, conflictele în care ar fi implicat şi-ar micşora importanța şi soluțiile cele mai rele l-ar speria mai puțin, ar fi oricum mai îndrăzneț şi s-ar bucura mai mult că există. Sîntem însă făcuți să nu putem concepe în noi înşine că am putea muri, să simțim adică, nu doar să gîndim, că murim în minutul acela, că totul s-a sfîrşit, fiindcă altfel ştim prea bine că într-o bună zi va trebui să pierim. Ei, da, gîndim, dar această *bună* zi o să fie cîndva, nu acum, pînă atunci, ehe, mai e! şi continuăm, prizonieri ai forței noastre vitale, să mărim nemăsurat, cu secretă şi puternică lupă, gesturi şi cuvinte care ne chircesc sufletul.

Astfel gîndeam în timp ce medicul se uita zadarnic şi îndelung în gîtul meu, să vadă ce am. Curînd după întoarcerea Matildei de la Bucureşti şi scena de violentă desgolire care urmase, răguşisem cu totul, abia mai puteam rosti cuvinte. "Nu e răceală, mormăi specialistul, totul e curat, amigdalele, faringele, laringele... Trebuie să fie o infecție, să facem nişte analize şi atunci, dacă va fi cazul, îi tragem cu penicilină." "Infecție de la ce?" zisei. "De la nimic, răspunse el dînd din umeri. Chiar cînd nu detectăm un proces inflamator, infecția poate fi prezentă." Sau cancer, gîndii. El apare astfel, fără dureri şi fără procese inflamatorii. "Ați avut vreun sifilis?" zise medicul. "Nu!" "Lucrați în mediul toxic?" "Da, am lucrat." "Unde?" "La Baia Sprie, în minele de plumb, zisei, dar sînt doi ani de-atunci... În ultima vreme am lucrat cîteva luni la deratizare." "N-are importanță că a fost acum doi ani, zise el trecînd peste precizarea ultimă, iritările astea pot apărea şi după zece ani, de pildă în împrejurarea de care vorbiți, o reintrare într-un mediu toxic... Cît ați lucrat în mină?" "Un an..." "N-ar fi o cauză obligatorie, fiindcă ar însemna că majoritatea minerilor, sau în orice caz un procent mare, să... deşi... în sfîrşit, n-am auzit de îmbolnăviri alarmante în astfel de mediu... Vi se dădea lapte?" "La început, da, pe urmă a fost mai rău, dar am plecat..." "Unde?" "La canal..." "În copilărie ați suferit de gît?" "Da, de amigdale, dar treceau singure..." "Altfel vă simțiți bine?" "Nu prea, dacă mă uit fix într-un singur punct, cînd stau culcat, obiectul se dublează, îl văd cu ochii mei cum..." "Ar putea fi diplopie, dar mai sigur e o oboseală, o avitaminoză... Cîte ore stăteați în mină?" "Şi unsprezece!" "Nu mă pronunț, o să vă vadă un specialist... Trebuie să vă internați..."

Iată ce simplu e, gîndii apoi ieşind în stradă. O să mă internez şi o să ies cu picioarele înainte. Nu, nu e bine! mă revoltai. Or să mă ducă la morgă şi cum să stau eu acolo, singur, în întuneric? Cine m-a părăsit? Unde e natura mamă? Extincția vieții (căci moartea nu există) trebuie să se petreacă simplu, undeva într-o pădure, la marginea unei ape, într-un ultim somn care să te facă să visezi, în timp ce auzi încă foşnetul etern al copacilor şi susurul undelor, şi să doreşti că trebuie să te trezeşti, da, de îndată, să te îmbraci şi... fiindcă te aşteaptă... minunata ei tîmplă desvelită sub pieptănătură, surîsul ei care...despre ce tîmplă şi despre ce surîs era vorba...? A, nu, nu ale Matildei, ale fetei care trecea. Da, iată, sînt în pericol şi ființa mea tot nu crede că aşi

putea muri, mă uit după fete, chiar întorsesem capul... *"Une passante..."*

Dar nu dădui urmare acestor impulsuri, nu părăsii casa şi nu fugii într-o pădure, cu puţinul glas care îmi mai rămăsese îi spusei Matildei: "Mă internez! Am cancer." Ea ascultă fără să tresară această declaraţie, cu o răceală directă şi totală, exprimată printr-o uitătură dintr-o parte, cu pleoapele pe jumătate închise şi eu gura strîmbă, sub un rictus de infinit dispreţ, a cărui urîţenie mă făcu să mă întreb dacă mai văzusem vreodată în viaţa mea o femeie atît de pocită.

"De ce într-o pădure şi la marginea unei ape? mă mirai apoi după cîteva zile în spital. Trebuie să murim aşa cum trăim. Ne naştem în spital şi murim în spital, cum bine s-a zis." Era spre seară, orele de vizită se terminaseră şi nu simţeam nici o melancolie că pe mine nu mă vizitase nimeni. Deşi trăiam în acelaşi oraş, părinţii mei erau departe şi mai departe era Matilda, cu care trăiam în aceeaşi casă. Dar repede mă familiarizasem cu salonul de muribunzi în care fusesem internat. În stînga mea era un individ palid şi mai lung decît patul în care zăcea şi care mereu se plîngea că nu poate să-şi întindă şi el picioarele măcar acum cînd... "Cînd o să mor ce-o să-mi faci, o să-mi atîrne labele peste pat... Mai bine stăteam acasă..." Sora îi răspundea surîzînd că n-au alte paturi şi el mereu se văita, nu de ulcerul de care fusese operat, ci de acest inconvenient cu patu-acela. Şi sora de ce surîdea?... În dreapta un ins urît, cu o vie privire, căutînd de la mine o confirmare că nu va muri, deşi corpul lui era plin de ceva vopsit, pe burtă, pe braţe, pe picioare... Numai ochii îi erau curaţi. Pe rîndul celălalt era unul care în timpul nopţii băuse apa din rezervorul de la closet, fiindcă apa din robinete se oprise: un diabetic care intra mereu în comă... Iar eu eram unul care n-avea glas. Nu-mi făcea rău nicidecum faptul că mi se dăduse aci un pat printre aceşti condamnaţi: eram şi eu unul, deşi mi se spusese că era "provizoriu", pînă se va elibera un pat la secţia... Şi pronunţînd cuvîntul "provizoriu" sora avusese o clipire veselă din pleoape, parcă ar fi vrut să spună că totul e aşa, în general, provizoriu, şi binele şi răul, şi sănătatea şi boala, pînă murim, cînd totul devine definitiv. "Aşa mi-a spus şi mie, îmi şopti vopsitul, şi stau aici de trei luni de zile. Mă ţin pentru experienţe, vin cu studenţii şi discută pe pielea mea... îi interesează... într-o zi m-au şi fotografiat. De ce suferiţi?" îi făcusem un semn la gît şi gîjîisem: "n-am 'las..." "A, n-aveţi glas! Asta trece, văd că încolo vă simţiţi bine... Se poate trăi şi fără glas, îmi spuse el cu o intensă privire desnădăjdurtă, eu mi-aşi da şi urechile numai să scap de rîia asta care îmi mănîncă pielea..." Şi îşi desveli pijamaua să văd că nu era vopsit numai pe faţă. Îl întrebai cu o mişcare energică a capului: ce e? El înţelese imediat: "Nimeni nu ştie ce e, zise cu o bizară mîndrie, ca şi cînd asta constituia oricum un soi de compensaţie, nici un doctor..."

Sosirea unuia nou, am observat adesea, stîrneşte în cei care stau mai demult la un loc un fel de euforie generală. Tot astfel se petrecu în primele ore de la internare, prima mea zi de internare în spital. "Cum să nu ştie? zise palidul izbind furios cu piciorul în tăblia patului. Aşa cum eu ştiu că am fost operat de cancer la stomac şi nu de ulcer, şi că n-o s-o mai duc mult, aşa ştii şi tu ce ai: boală de piele şi că într-o zi o să ţi se urce la ficaţi şi o să te cărăbăneşti de-aici gata mort. De cîţi ani suferi? Ei?" "De vreo şapte ani!" zise vopsitul umil, sperînd parcă într-o revelaţie în favoarea sa din partea celuilalt, deşi furia aceluia nu-i promitea nimic bun. "Şi ce i-ai spus profesorului cînd le-a întrebat?" "Că mă ustură aici", răspunse acela arătînd cu mîna în dreptul corpului. "Ei, acolo sînt ficaţii. Înseamnă că boala a intrat înăuntru. Degeaba

te vopsesc ei pe dinafară."

Dar de ce era el furios? Şi din pricina patului, în care din cînd în cînd izbea cu piciorul, dar şi din altceva, cum aflai de îndată. "Şi tu care credeai că o să te faci bine, că o să ieşi de aici şi o să te bucuri de ceasul meu!"

Palidul mi se uită în ochi şi îmi povesti cu un glas ca de avertisment, să mă feresc de vopsitu-ăla: "Cu o zi înainte să fiu operat a venit la mine şi mi-a cerut ceasul." Şi trase cutia noptierei şi îmi arătă un fel de ceapă şi la formă şi la culoare, cu un lanț mare de alamă sau de argint. "Ceasul meu, pe care îl am de la bunicul, merge cu o precizie fixă, nu-l dau eu pe unul de-astea, extraplate, care merg după fabrica de iaurt şi nu durează mai mult de trei ani şi încep s-o ia razna. Ei, şi vine el la mine şi-mi zice: dă-mi mie ceasul să ți-l țiu! Să mi-l țină, aşa a zis, dar s-a gîndit că dacă muream sub cuțit să şi-l păstreze pentru el! Mă vopsitule, eu am să mor peste trei zile, dar nici tu nu apuci toamna."

Între timp se aşezase lîngă mine pe pat un țigan sau mai bine zis un om care se vedea că îşi petrecuse începutul verii undeva la mare, fiindcă era foarte frumos bronzat, nu avea trăsături de țigan. "Şi tu, de ce rîzi? îl luă şi pe el în primire palidul. Tu o să te faci de la o zi la alta şi mai negru şi... tu o să mori în trei săptămîni! îi prooroci el. Ai venit prea tîrziu, boala ta e înaintată." "Ba o să se vindece, la început era şi mai bronzat ca acum şi nici nu putea să umble", "zise vopsitul. "Şi dacă scapă ce viață e aia, să-ți facă cîte trei injecții pe zi? se răsti cancerosul. O să moară în somn, o să vedeți." Ăsta ce i-o fi făcut? mă întrebai. "Dumneata, zise vopsitul cu obidă, fiindcă situația în care te afli e destul de gravă, ai vrea să murim noi toți şi singur să te faci bine!" "Nu se face nimeni bine, răspunse palidul mai potolit. Uite, ăla de colo, care bea la apă cu căldarea, într-o zi n-o să mai iasă din comă şi adio viață!" "Ba se echilibrează, răspunse acela cu un glas ştiințific, ca al lui Vaintrub, ca şi cînd ar fi fost vorba de altul. Am mai avut eu dereglări de-astea şi le-am stopat." "Da?! se miră palidul cu dispreț. Şi atunci de ce te-au adus aci?" "Provizoriu, din lipsă de paturi!" "O să vedeți voi provizoriu! continuă operatul cu humor. Singurul care o să scape e domnul care a venit acum. E voinic, e tunar, moartea nu recoltează victime printre tineri decît în mod excepțional. Voi toți credeți că sînteți bolnavi! Trebuie să muriți, asta e, sînteți bătrîni, ați trăit destul, şi nu că... El n-are glas! Ei, n-are, o să învețe alfabetul-ăla cu degetele şi o să se descurce. O să gîndească mai mult şi o să fie mai inteligent decît alții neavînd posibilitatea să spună prostii...'" Toți începură să rîdă, privirile li se eliberară parcă de acea nelinişte care fără ştirea lor le licărea în fracțiuni de secundă în ochi în timpul perorației palidului. Da, vorbe, glume, moartea e un mister, nimeni nu ştie cînd vine şi asupra cui. Uneori scapă cel mai grav atins şi dimpotrivă este luat unul care... Cîte nu s-au văzut...

Şi totuşi, în ceea ce îl privea pe el cel puțin, palidul avusese o stranie previziune. Se făcuse linişte după ce orele de vizită se terminaseră. Bolnavii îşi ronțăiau biscuiții, aduşi de rude, fursecurile, toate acele preparate permise de direcția spitalului, în afară de mîncarea gătită. Cei apropiați erau mai împăcați, acuma fie ce-o fi, mori tu, dar îți trăiesc copiii, vorba ăluia cu picioarele lungi, ai îmbătrînit, e rîndul altora... Palidul însă avusese o zi grea, veniseră la el nevasta şi feciorul, un băiat de vreo douăzeci de ani care nu se apropiase de pat de la început... "Nici n-ar fi trebuit să viu", începuse ea aşezîndu-se pe pat. Era grasă, nici ea prea tînără, dar cu o privire în care pofta de viață şi bucuria de a trăi aveau ceva animalic şi dur care îți stîrneau invidia şi neliniştea: pe ea n-o speria nimic, iar propria-i moarte o sfida nu prin vreo gîndire, ci printr-un impuls vital cinic şi nestăpînit. "Nici nu trebuia să vii, îi şopti el cu o silă

nemăsurată. Am uitat să spun sorei să te oprească la poartă." "Pe mine să mă oprești tu la poartă!! zise ea. Mai poți tu să oprești pe cineva? Ia încearcă! Nu ți-a ajuns cît ai trăit, cîte ai făcut, credeai că n-o să vie ceasul să-ți iei adio de la curve şi beții cu care ai tocat tot ce-am avut şi m-ai lăsat cu casa goală şi singură cu un copil de crescut. Uite-l colo! Nu tu l-ai făcut mare! Nici nu vrea să te vadă! cum nici tu n-ai vrut!" "Nici eu nu vreau să-l văd, zise palidul. E pe modelul tău!" "A, nu vrei să-l vezi! exclamă ea sarcastică. Ia vino încoace, Puiule, îl chemă ea cu un glas din care se înțelegea că scena fusese gîndită şi bine pregătită dinainte şi calculată şi această ipoteză. Nu vrei să-l vezi, lasă că vrea să te vadă el pe tine."

Tînărul se apropie şi rămase țeapăn înaintea omului lung şi bolnav, care n-avea loc în pat şi se pare nici pe lumea aceasta, şi nici măcar gîndul că lăsa în urmă un băiat. "Uită-te la el, porunci mama. Uită-te tu, că el n-a avut timp ! N-a ştiut ce înseamnă să aibă un băiat. Uite, ăsta e taică-tău, care te-a părăsit de la şapte ani!" Vorbea cu o claritate din care puteai să-ți dai seama că gîndirea ei n-avea şovăieli şi puncte de suspensie, o gîndire distilată şi pură ca un cristal, fără îndoieli că între un muribund şi un om sănătos ar putea exista vreo deosebire şi că vechi adevăruri "ar putea fi cumva uitate. "E galben, nu mai are mult de trăit, continuă ea ca şi cînd ar fi spus: e obosit, să-l lăsăm să se odihnească, a muncit mult. Uită-te! Uite în ce hal a ajuns! Blestemul de copil terță. Mamă, mi-a spus (ascultă aici!, făcu ea o paranteză

amenințătoare), care e boala cea mai grea pentru un om? Cancerul, mamă! Ei, pe tata să-l lovească un cancer! Aşa a zis! Şi uite că aşa s-a şi întîmplat!" De unde o fi ştiut? Pesemne se interesase: sînt soția lui cutare, ce boală are bărbatu-meu? Şi medicii i-or fi spus, căci familiilor li se spune...

În clipa aceea palidul îşi duse fulgerător brațul la ochi şi, pînă ce individa plecă, nu şi-l mai luă. Dar putea auzi! "Nu-i nimic, reluă ea, nu vrei să-l vezi, te vede el. O! Oi fi crezînd că îl impresionezi în ultimele clipe? Spune-i, Puiule, să audă ce gîndeşti tu despre el, să culeagă roadele, poate se face bine şi o să-i treacă prin cap să vină să te vadă, să-ți aducă şi el ție o jucărie de pomul de Crăciun." "Mamă, zise băiatul cu o voce iritată şi cu o expresie străină atît de maică-sa cît şi de omul lungit în pat, hai să plecăm!" "Auzi, vrea să plece, nu-i pasă de tine, reluă ea fără intenția de a se ridica şi să-l cruțe. Nici n-are de ce să-i pese." "Ieşiți afară că vă omor", şopti palidul. "Tu pe noi! exclamă ea parcă reflectînd. Adică n-ajunge cîte ne-ai făcut, vrei acum să ne omori!... Auzi, Puiule!"

Devenise visătoare. Întinse mîna spre noptieră şi trase încet sertarul. Vru să-l închidă la loc, dar se răzgîndi, luă de-acolo ceasul, îşi desfăcu poşeta şi îl aruncă înăuntru, după care o închise cu o puternică trosnitură. Fiindcă în clipele acelea nu mă gîndeam că Matilda ar fi putut să mă viziteze şi scena îmi devenise insuportabilă, mă ridicai de pe pat şi ieşii în curte. Cînd revenii spre seară, după vreo două ore, palidul era singur şi continua să-şi țină brațul la ochi. Mă apropiai cu gîndul să-i spun ceva. Îi vorbii, dar nu-mi răspunse. Îl apucai de braț şi i-l dădui uşor la o parte. Brațul căzu moale cu acea mişcare nefirească din care flexibilitatea controlată a unui braț viu dispăruse. Ochii pe jumătate deschişi aveau globul alb şi asimetric, iar pupila revulsată. Murise...

XXIX

A doua zi m-au mutat într-o rezervă de trei paturi şi veni şi medicul cu rezultatul analizelor. Se aşeză alături de mine pe pat şi cu o voce blîndă şi protectoare îmi spuse că n-am nimic, nici un proces infecțios nu s-a depistat în organism. "Chestia aia din gît e o ciudățenie, poate să treacă în cîteva săptămîni, dar poate să şi dureze, sînt fenomene care ne scapă. Există atrofieri inexplicabile, la un ochi, la o ureche! Te pomeneşti că nu mai auzi şi uneori noi aflăm de ce. Alteori nu. Şi chiar cînd aflăm, se întîmplă să nu putem face nimic. Nu se mai hrăneşte un țesut şi se usucă, ca la un pom o creangă. Dacă țesutul e o porțiune de muşchi la un braț sau la un picior, faptul n-are nici o importanță (dacă atrofia nu e progresivă). Dacă e la epiglotă, cum e cazul dumneavoastră, chestiunea pare dramatică, dar nu trebuie s-o luați în tragic, s-ar putea să aveți o carență a unor vitamine din pricina anilor pe care i-ați petrecut pe unde ați fost. Încercăm întîi aşa să vă administrăm puternice doze de vitamina A şi C şi, dacă observăm cea mai mică ameliorare, înseamnă că asta e cauza şi o să vă faceți bine. Şi mai avem noi şi alte mijloace! Ar trebui să mîncați zdravăn... O să vă permitem să vi se aducă de-acasă, fiindcă la noi, din păcate..." ("Nici vorbă, gîndii, o să anunț la poartă că dacă se va întîmpla să vrea să mă viziteze soția mea, să nu i se dea voie să intre!")

Prefăcîndu-mă somnolent şi apatic îl ascultam pe medic cu toate instinctele la pîndă: ştia sau nu ştia ce e în gîtul meu? Aveam sau nu aveam "boala cea mai grea pentru un om!'' cum spusese acel băiat care fusese adus de maică-sa să vadă că blestemul său se împlinise. Era

cea mai grea pentru că prognosticul era fatal, fiindcă altfel, după cum se ştia, cancerul "nu doare"... Atrofie era singurul cuvînt suspect care îi scăpase. Ce putea să ascundă acest termen din jargonul medical? Îi observam privirea, această fereastră a gîndirii neexprimate, dar nu citii în ea nimic deosebit. Se uita la mine ferm, liniştit, sigur pe el şi doar, ca să zic aşa, vîrful acestei priviri parcă îmi sugera: ştiu la ce te gîndeşti, nu e, poți să mă întrebi şi am să-ți dau un răspuns neaşteptat. Şi îl şi întrebai rărind cuvintele, ca să fiu înțeles: "De unde ştiți că nu e cancer?" "Are alte simptome!" răspunse el firesc. "Care?" "Chiar şi cînd ajunge să se vadă, bolnavul încă poate vorbi normal, în nici un caz nu ia vocea în cîteva zile, cum vi s-a întîmplat dumneavoastră."

Se putea şi asta, gîndii, nimeni nu putea să ştie dacă pînă să ajungă aici, n-o pornise demult, dar el, desigur, îmi spunea că nu, şi eu n-aveam cum să ştiu cum sînt acele "alte simptome". Un bolnav perfid a smuls adevărul unui medic venind la el cu o radiografie pulmonară a fratelui său. Cancer! a zis medicul. Da, dar radiografia nu era a fratelui, ci chiar a aducătorului ei. Unii nu vor să ştie, preferă speranța, alții, dimpotrivă, preferă certitudinea în locul îndoielii, mai chinuitoare pentru ei decît adevărul brutal. Eu făceam parte dintre cei care ar fi vrut să ştie, neiluzionîndu-mă; nemiloasa boală tot îşi va insinua cu încetul prezența şi mă va sili să-i acord drepturile ei. O să găsesc eu un truc ca să aflu, îmi spusei, deocamdată să vedem ce efect va avea tratamentul cu sus-numitele vitamine, ultima modă... "Ați mai avut cazuri ca al meu?", zisei. "Bineînțeles!", făcu medicul. "Şi?" "Unul şi-a pierdut glasul după un pahar de apă cu gheață! Asta e!" ridică el din sprîncene, cu humor. "Şi nu şi-a revenit?" Dădu din cap cu sensul: cum şi-a revenit el să nu mai vorbim. "Mai rău decît vorbiți dumneavoastră acum... Alții au gîtul mai slab decît poftele şi trage-i pe el, săracu, mahorcă, alcooluri tari, nu-i dau o clipă de răgaz să-şi vină în fire. Ține cît ține, pe urmă... cancer! Nu sînteți fumător!" "Cînd şi cînd", zisei. "Şi nici..." "Nu!" îmi puse mîna pe picior: "Facem aşa, începem cu tratamentul şi trebuie să vă treacă!... Dacă vreți să vorbiți la

telefon cu doamna Matilda, mai spuse el surîzînd cu simpatie, veniți la mine în birou. Aripa asta unde ne aflăm a fost construită de ea acum trei ani, adăugă ca şi cînd aşi fi fost mirat că o cunoştea. O personalitate foarte puternică soția dumneavoastră..." înțelesei cui datoram scoaterea mea din salonul de muribunzi şi solicitudinea specialistului...

Da, o personalitate foarte puternică! N-o putea împiedica pe ea un portar să vină să mă vadă, deşi lăsasem un bilet la poartă cu numele ei scris de mîna mea, să nu i se dea voie! Şi bineînțeles nu în zilele de vizită cînd putea fi aşteptată (o aşteptasem!), ci cînd vroia ea. În mod curios, intră în rezervă cu aer umil, însă pe chip cu o expresie de o răceală înspăimîntătoare. Mă ridicai şi îi făcui loc pe pat, dar ea parcă nici nu mă văzu, se opri în dreptul ferestrei şi începu să se uite afară. Pe urmă puse mîna pe clanța uşii-fereastră, o răsuci şi ieşi pe terasă. Înțelesei: vroia să-mi vorbească şi nu dorea să fie auzită de cei doi bolnavi din rezervă. Ieşii după ea şi ne aşezarăm în şezlonguri.

Dar mă înşelasem, timpul trecea şi gura ei rămînea mută, şi nici nu părea că are de gînd s-o deschidă. De ce venise totuşi? Se uita fără să clipească peste grădina cu alei asfaltate a spitalului şi nu făcea nici un gest, încremenită parcă într-o încordare inumană. Mă uitai la mîinile ei, dar nu erau încleştate, cum mă aşteptam. Era după-amiază şi lumina soarelui care inunda terasa îi inunda şi chipul. Mă uitai la acest chip şi îl văzui îmbătrînit cu zece ani, cu puzderie de riduri în jurul ochilor, cu gura care începea de pe acum să semene cu a unui bărbat, cu bărbia anunțînd viitoarea babă. Şi totuşi o tandrețe adîncă se urcă în mine contemplînd acest chip devastat nu atît de ani, cît de nefericitul ei temperament şi mai ales de aversiunea pe care i-o inspiram. Deodată se uită la mine parcă prinsă de o intensă alarmă. Îmi ghicise tandrețea? Îmi văzuse chipul care o exprima? "Dă-mi cheile de la casă!", zise. Nu înțelesei, avui o clipă de ezitare, vrusei s-o întreb de ce, dar renunțai, mă întorsei în rezervă, luai cheile din sertarul noptierei şi i le adusei. Le vîrî în poşetă, dar nu plecă, aşa cum mă aşteptam. Atunci îi spusei: "De ce îmi iei tu cheile?" Tresări parcă uluită: "De ce?! zise. Tu n-o să mai ai nevoie de chei pe acest pămînt!"

Şi ochii i se albiră ca odinioară şi încrucişîndu-se ca un fulger cu ai mei nu mai ştiui dacă ură sau iubire țîşnea din privirea ei parcă sălbăticită. Se ridică şi ieşi fără să se uite înapoi, deşi o însoții cîtva timp pe lungul culoar cu o mică speranță că s-ar putea opri şi să aflu... Apoi rămăsei în urmă. Ce mai puteam afla?! Dădui din umeri: vrusese să mă lovească, dar mă simțeam liniştit... Bine, n-o să mai am nevoie de chei pe acest pămînt! Ei şi? "Chiar te bucuri atît de tare? întrebai umbra, fantoma a ceea ce fusese odată Matilda. Bucură-te, dacă alte bucurii nu ți-au mai rămas!..."

Şi în timp ce eram încă în spital şi fără glas, Matilda divorța aşa cum spusese, în două săptămîni, şi părăsi oraşul. Citația mi-o aduse mama la trei zile după vizita Matildei, dar nu mă prezentai în instanță. "Ți-a trimis lucrurile la noi, zise mama, hainele şi cărțile. Taică-tău s-a bucurat că ai scăpat de muierea asta pe care nimeni n-o înțelege. Ce-o fi vrut de s-a măritat cu tine, dacă n-a vrut să faceți casă împreună." Dar eu ştiam şi îi spusei mamei: "E bătrînă!... A îmbătrînit foarte repede!" "Nu e ea aşa bătrînă, zise mama, ți se pare ție, care eşti mai tînăr, dar la treizeci şi ceva de ani nici o femeie nu e bătrînă..." Aşi fi vrut să-i răspund că Matilda e bătrînă în sufletul ci şi că foarte curînd va îmbătrîni şi la trup şi n-a putut suferi gîndul că tocmai atunci eu voi fi mult prea tînăr pentru ea, dar nu aveam glas să-i pot spune atît de multe cuvinte. "A fost Tasia pe la noi, continuă mama (să ştii că femeia asta ține la tine), şi ne-a spus un secret. Vrea să nu-ți pară rău după ea, cică în ăi trei ani

cît ai lipsit tu, o vizita unul Mircea, un şef mare care acuma e şi mai mare şi că după divorţ se duce după el la Bucureşti şi se mărită cu el. Că ar trebui să-ţi iei un avocat şi să încerci să obţii fetiţa, dar tot ea spune că nu poţi să te lupţi cu Mircea ăsta, tot n-ai să reuşeşti... Lasă, mamă, adăugă ea ca şi cînd ştirea m-ar fi lovit, o să-ţi faci tu copiii tăi, nu te necăji..."

Mama se apropie şi mă mîngîie ca pe vremuri. "Te-ai făcut galben, îmi spuse, nu te mai gîndi... gîndeşte-te mai bine să te faci sănătos mai repede... Pe Silvia o să poţi s-o vezi cînd vrei, i-a spus Tasiei că oricînd poţi să te duci la Bucureşti, s-o iei cu tine şi s-o ţii o săptămînă... N-a fost să fie, mamă, mută-ţi şi tu gîndul în altă parte!" Surîsei şi îi sărutai mîna. "Mi l-am mutat demult, îmi pare rău numai de fetiţă, care începuse să se lege de mine", îi spusei, uimit că vocea parcă îmi revenise. "Nici o grijă, zise mama, o să rămînă legată. Nici un copil nu-şi uită părinţii, orice-ar fi..." Şi abia acum îşi aduse aminte că venise la mine cu sacoşa plină, o puse pe pat şi scoase din ea o mulţime de pachete... Pui fripţi, ouă, plăcinte, prăjituri mici făcute de ea, pîine caldă tot din cuptorul ei şi o sticlă de vin roşu. În mod curios mi se făcu foame şi începui să mănînc flămînd, trezit parcă la viaţă, şi ca şi cînd ştirile aduse de ea ar fi trebuit sărbătorite; desfăcui şi sticla de vin pe care o băui toată simţind că aşi mai fi băut una dacă aşi mai fi avut... Mama se uita la mine cu mîna la gură, gest de odinioară cînd suferinţa ei că trebuise să audă cuvintele rele ale băiatului care nu ştia ce spune îi rănise sufletul. Îi apucai mîna şi i-o dădui la o parte: nu, nu era de suferinţă, mama zîmbea, văzuse pesemne ceva pe chipul meu, un lucru pe care îl ştiu numai ele şi nu-l spun, un mare secret simplu: copilul e liniştit, e curat, e liber... îi e foame, nu e atent la ea, gîndul îi zboară la ale lui... da, dar e tot al ei, pentru totdeauna...

PARTEA A ŞASEA

I

Abia după patruzeci de zile de tratament începui să observ o ameliorare a bolii de care suferean. Dispărură, şi falsele fenomene de diplopie, efect mai degrabă al unei mari oboseli, după cum reconfirmă oculistul, oboseală adîncă, acumulată în cei trei ani de muncă forţată. Oricum, nu aveam cancer şi bucuria că scăpasem, a doua oară în viaţa mea, de moarte (în care crezusem cu întreaga mea fiinţă) mă făcu să uit de Matilda.

În spital mă vizitară într-o zi Ion Micu şi Clara şi îmi aduseră flori. Evitînd să se uite la mine, dar nu pentru că ar fi crezut că sînt bolnav, fără să excludă însă şi această ipoteză (în acest sens şi el şi Clara s-ar fi putut pomeni fără veste în situaţia mea; ei şi? Puteai face ceva? "Cu-o moarte toţi sîntem datori"', reflectase odată Ion Micu cînd doi scriitori din Bucureşti muriseră, unul după altul, ba chiar rîsese: "La cimitir, parodiase el ritualul unei şedinţe, Cezar Petrescu", pe care tocmai îl îngropau, se pregăteşte Al. Chiriţescu", care tocmai agoniza), Ion Micu încercă să mă distreze povestindu-mi senzaţionala şedinţă care avusese loc la Bucureşti între timp şi pe neaşteptate între scriitori şi I.C.

Era curios, în acei ani naşterea şi moartea erau evenimente care loveau mai puţin conştiinţa cuiva decît o mare şedinţă; spiritul intra mai uşor în criză în astfel de înfruntări decît în faţa pămîntului căscat în care unul dintre noi

trebuia să dispară. Iar o despărțire era un lucru lipsit de interes, o chestie personală fără semnificații adînci... Erau evenimente eterne puțin importante. Nou şi pasionant era ceea ce se petrecea într-o şedință. Nu vroia să mă impresioneze şi nici nu mă impresiona (avea în glas un soi de modestie simplă şi nesimulată de om înțelept care nu jubila de o mare victorie, deşi se speria în adîncuri de o înfrîngere) cînd îmi spuse că la şedință luaseră parte preşedintele Consiliului de Miniştri şi preşedintele Marii Adunări Naționale, bătrînul zimbru al prozei romвneşti... Că Gheorghiu-Dej trimisese ca observatoare două soții de lideri, prieteni de-ai lui de totdeauna, cutăriță şi cutăriță, să observe şi să raporteze... Că văzîndu-le, el, Ion Micu, înțelesese că miza era mare, că soarta lui I.C. era pecetluită, prezența acestor două observatoare arătînd că şeful cel mare nu mai avea încredere în sinceritatea lui I.C, în raportul pe care acesta avea să-l dea apoi despre felul cum decursese şedința cu scriitorii.

"Nu toți cei care luau parte la ea sesizaseră prezența discretă a acestor două tovarăşe şi semnificația care se degaja de aici, continuă Ion Micu. Bineînțeles, chestia asta îl lăsa rece pe primul ministru, sarcina lui în cultură era minimă, el avea un loc aparte în conducere, funcție mare dar putere puțină, ca totdeauna, începînd de la 6 martie 45, pînă astăzi. Cît despre bătrînul zimbru se poate spune că ochiul lui vulturesc, «al unei rase necunoscute», nici nu le zărise şi chiar dacă privirea sa se oprise o clipă asupra lor, nici măcar o clipă nu se întrebase cine sînt, cu toate că în timpul unor festivități şi recepții cu protocol restrîns desigur că avusese chiar să schimbe cîteva cuvinte cu ele. Gîndul lui zbura prin păduri şi lacuri, prin desişuri unde se ascundea vînatul, peste vîlcele prin care oştirile Moldovei dăduseră, prin veacuri, atîtea bătălii, unele sfîrşite prin mari victorii, ele îndoielnice sau sîngeroase înfruntîndu-l pe însuşi marele Mahomed Cuceritorul. Nu cuceriseră însă nimic şi asta îi dădea, prin secole, bătrînului zimbru, care le descrisese prin fabuloasa sa imaginație, o mîndrie secretă, o lespede de tăcere pe chip şi o viziune de nimicnicie asupra prezentului. Credeam că n-o să ne ajute, nu sperară să vorbească, nici nu vedeam cum ar putea el să se amestece în ițele încurcate ale acestor contemporani ai scrisului de care el fugise încă din anii de ucenicie. Totuşi a spus ceva, o să vezi la urmă, ceva, ca să zic aşa, turcesc, care nu era la ordinea zilei, dar constituia după părerea pe care şi-o făcuse el despre noi (şi poate în secret, şi în parte despre sine) cheia soluționării tuturor conflictelor omului de cultură cu emisarii tuturor stăpînirilor. Desigur, lui I.C. şi principalului său adjunct, membru supleant în Biroul Politic, prezența celor două observatoare le spunea multe... De aceea conduseră şedința cu o nervozitate şi iritare care inhibară pe mulți fără să-i împiedice totuşi să spună cu o îndrăzneală să zicem foarte controlată, că scriitorii nu mai puteau scrie din pricina Secretarului general al Uniunii. Cum, sări I.C. scos din sările, să nu mai poți scrie din pricina... Iar adjunctul său să bruieze aceste voci timide cu ironii bine plasate... Da? Chiar aşa, scriitorul nu mai scrie in liniştea biroului său fără să fie ajutat de secretarul general al Uniunii? Ar trebui atunci să-l pună să semneze şi pe el pe copertă, numai că ar fi necesari atunci vreo cîteva sute de secretari generali, cîte unul pentru fiecare scriitor. Şi ha, ha, ha, rîse singur, crezînd, cum se întîmplase întotdeauna, că întreaga adunare va rîde cu el în hohote. Dar nu rîse nimeni şi prima serie de vorbitori, intimidați astfel, îşi continuară totuşi cuvîntul repctînd toți unul şi acelaşi lucru: să fie scos din funcția sa secretarul general. I.C. se resemnă, nu mai întrerupse pe nimeni, începu să scrie în carnetul lui, avînd aerul că el aşteaptă cu răbdare să se termine istoria asta nesărată cu secretarul general care ar împiedica, chipurile,

pe scriitori să-şi vadă de treabă, şi să se intre în ordinea de zi, pe care el o anunțase astfel încă de la început: unele probleme de creație în lumina sarcinilor trasate de partid. Experimentat în şedințe, avînd oamenii lui printre noi, el ştia că aceştia nu vor întîrzia să reacționeze, făcuse o greşeală că încercase "să bage pumnul în gură" vorbitorilor, cînd în mod firesc scriitorii înşişi îşi vor băga pumnul în gură unii altora. Desbinarea lor de totdeauna alimentată de trufia lor firească (fiecare se credea un geniu!) era cunoscută. Totuşi din cînd în cînd ridica fruntea, se întrerupea din scris şi întreba pe cîte unul cu o curiozitate nesimulată: «Cum te împiedică să scrii?» îl simțise după felul cum vorbea că o să-l facă să se bîlbîie, şi că acela va da un răspuns ridicul. Că, nu ştiu ce, tovarăşul secretar general umblă cu lozinci... Lamentabil! Cu lozinci umblau toți, nici măcar nu-l ironiza, să-i reamintească necesitatea lozincilor pe care partidul le lansa pentru mobilizarea maselor. Ce era însă cu această formulă. Ce ne împiedică să scriem? Păi nu era bine dacă un scriitor afirma acest lucru, fiindcă mulți din vechile generații se abțineau să publice şi cînd unul dintre ei era cîştigat, victoria nu era mică şi aveau grijă de el... Unul (important) aderase cu condiția să i se dea lemne şi să i se asigure un kilogram de carne pe lună, ceea ce, desigur, i se asigurase. Lua şi el parte la şedință. Încît dacă unul din aceştia se supăra, din te miri ce, de pildă, din pricina unui critic care nu-l lăudase suficient (să aderi şi să te mai şi critice!) sau cine ştie din ce altă pricină, şi spunea: nu mai scriu! se producea mare panică în rîndul activiştilor mărunți, responsabili de nemulțumirea scriitorului. Şi atunci începea o agitație: era chemat criticul şi beştelit, pus să-şi retracteze opinia, erau pedepsiți cei care îi puseseră scriitorului bețe în roate, pînă ce acesta, îmbunat, declara că va scrie. Şi atunci ştirea zbura sus transmisă cu entuziasm: scrie, scrie! Cată să vezi deci semnificația acestei poziții luată în şedință față de secretarul general al Uniunii: ne împiedică să scriem! Nu pe unul, pe o mulțime! Foarte grav! Şi încă nu se ştia ce-o să spună prozatorul «tradus în cincizeci de limbi» şi numeroşii lui susținători printre care mă număram. Tăcea încă. Ce-o să spună vestita poetesă, îndrăgită de I.C., susținută şi popularizată intens? Se va ridica si ea împotriva secretarului general? Şi nenumărați alții? Întrebări care apăreau la orizontul gîndirii lui I.C. şi la care, scriind, desigur că reflecta... Se luă o pauză de o jumătate de oră, care se prelungi pînă la o oră, timp în care vorbii cu prozatorul tradus în cincizeci de limbi, care mă nelinişti. Îl întrebai dacă a văzut cine asistă la şedință şi cu ce scop. Am văzut, cum să nu văd, răspunse el agresiv, am văzut totul, nimic nu mi-a scăpat, mie nu-mi scapă niciodată nimic. Sper că luați cuvîntul, îi spusei, e unica şansă să-l gonim pe... şi să veniți în fruntea noastră la Uniune. Nu e nimic de făcut, îmi răspunse el cu brutalitate, da, nimic, nu l-ai văzut? Stă şi surîde, el ştie rezultatul dinainte, îşi permite să asculte zbaterea noastră cu un surîs ironic... Vorbea de secretarul general, care într-adevăr arborase un astfel de surîs, dar care nu era deloc ironic, părea mai degrabă afectuos, protector... O să-l facem noi, zic, să-i piară acest surîs... Da, da, o să-l facem, o să-l dăm jos, zise maestrul cu ironie amară, şi în locul lui o să vină Ion Amăicăliţului, pentru el luptăm noi, să vie el în fruntea noastră şi să ne omoare pe toți cu ciomagul, în curtea Uniunii, cum bine te-ai exprimat chiar dumneata despre el. Nu iau cuvîntul! Îl prefer pe acest imbecil care surîde. Ce-aşi avea eu împotriva lui? Că e imbecil? E un imbecil liniştit şi îi e frică de mine, de ce l-aşi schimba cu un imbecil de care să-mi fie mie frică? Lasă, zic, că nu sînteți dumneavoastră atît de fricos! Ba sînt! Ce să fac, zice, nu pot eu să lupt cu floreta în mînă, cu unul care ține o ghioagă. Uită-te în jurul dumitale! Îl vezi?

M-am uitat în jur, prin marele hol plin de scriitori, clar nu l-am văzut nicăieri pe Amăicăliţului. Nici n-o să-l vezi, zice maestrul sarcastic, e *acolo,* înăuntru, cu preşedintele Consiliului de Miniştri, cu I.C. şi cu marele zimbru. L-au chemat acolo! Da, stă nas în nas cu marele povestitor! Care n-a fost tradus în cincizeci de limbi! Eu am fost tradus! Nu în cincizeci, în cincizeci şi una! Dar la ce-mi foloseşte? Spune dumneata, care ai mintea ascuţită, n-ar fi ridicol pentru mine ca să mă zbat să-l aduc pe acest *pitecantropus erectus* în fruntea scriitorilor? Da, da, te rog să-mi spui, te rog să-mi răspunzi sincer! Ar fi prea schematic, i-am răspuns. Totul e schematic, îl aud că zice, ţi se pare că răstorni un munte şi cînd colo răstorni o pietricică. Păduchi, domnule Micu, duc mîna după ceafă şi găsesc păduchi! Strivesc păduchi... Nu sînt chiar păduchi, zisei, omul nostru e un simbol al puterii abuzive, trebuie alungat. Da, da, zice, şi după aia vine alt simbol al putorii abuzive .Am vrut să-i răspund că individul abuziv va cădea, şi el ştie asta, şi nu va îndrăzni să ne sfideze aducîndu-l în fruntea noastră pe Amăicăliţului, dar mi-am dat seama că nu era necesar, ştia şi el că troglodítul nu era potrivit într-un astfel de post care cerea alte calităţi decît agresivitatea şi violenţa. Era doar atins că nu fusese, şi el invitat *acolo!?* Făcea sceptice şi amare presupuneri ca să i le spulber eu, să-i alung îndoiala secretă. Nu i-o alungai însă, îl cunoşteam şi ştiam că nu va abandona şi că chiar dacă ar fi fost împins în fruntea noastră Amăicăliţului, va continua apoi împotriva acestuia pînă la victoria finală... Un activist surveni şi îi spuse în şoaptă că era invitat la tovarăşul I.C. Iată deci... O abordai atunci pe populara poetesă şi alte personalităţi care pe lîngă că le elogiasem sistematic în ultimii trei ani în revistă, cu mulţi mă şi împrietenisem în desele mele vizite la Bucureşti. Poetesa izbucni în rîs cînd îi formulai ipoteza cu Amăicăliţului, îmi puse mîna pe braţ şi mă ironiza: Ioane, tu ai fi foarte inteligent dacă n-ai fi prea inteligent. Fii atentă la ce spui, o avertizai, cînd o să iei cuvîntul. Eşti vulnerabilă! Să nu rămîi perplexă! Nu pot, zice. Adică? Nu pot să rămîn perplexă. De ce? Ai uitat ce-ai spus de mine? zice. Am spus multe! Da, zice, dar am reţinut esenţialul. Care? Se apleacă şi îmi şopti la ureche cu un cinism lingvistic care îi aprinsese faţa: Ai spus că gîndesc cu... Şi asta, zic, te ajută să nu fii luată prin surprindere? Da, zice, mă inspiră... Şi într-adevăr, mă ului cînd şedinţa reîncepu şi ceru prima cuvîntul. Trase foarte tare, deşi se ştia că era în relaţii prieteneşti cu secretarul general al Uniunii. Da, preciza ea, dar una e prietenia şi alta sînt principiile. Ea nu poate să susţină că un scriitor poate fi împiedicat de cineva să scrie, dar nici să vadă că un secretar general promovează nulităţi, umple presa cu numele lor şi ni-i dă şi drept exemplu. Înseamnă că nu cunoaşte adevăratele valori şi prin urmare nici n-are ce să caute acolo unde s-a cocoţat. El cărţi n-a scris, nu se pricepe la ele şi nici la ale altora. E o anomalie care trebuie să înceteze, dacă vrem să nu ajungem la o stare de confuzie totală în problemele de literatură. Şi se aşeză cu chipul, ai fi zis, în flăcări, dacă exaltarea ei n-ar fi fost foarte dură şi lucidă. Se auzi o voce: am de pus o

întrebare. Şi se ridică şi i-o puse. Într-o şedinţă, zise acela, poeta... a fost foarte urît criticată de secretarul general al Uniunii pentru că începuse de la o vreme să scrie poezie intimistă. Eu am fost foarte indignat şi m-am ridicat şi i-am luat apărarea. Şi ce dacă scrie poezie intimistă? Poezia e şi intimistă, numai bună să fie. Atunci m-a întrerupt chiar poeta şi la fel de indignată şi aprinsă la faţă ca acum, m-a întrebat că pe ce drum vreau s-o împing... Adică, în subînţeles, că o împing pe drumul duşmanului de clasă. Am rămas stupefiat ca şi acum cînd o aud zicînd aici că secretarul Uniunii e plin de toate păcatele.

O întreb, cînd a fost sinceră, atunci sau acum? Şi atunci şi acum, a sărit poetesa bine inspirată de acea parte a ființei ei de care îmi pomenise, căci a făcut o puternică impresie, s-a produs rumoare aprobativă dar şi desaprobativă, la adresa celui care vrusese să arunce un dubiu asupra sincerității ei. Depinde cu cine e sala. În alt context răspunsul ei ar fi stîrnit rînjete disprețuitoare pentru o astfel de labilitate în principii, care îți putea permite să treci fără să clipeşti din ochi de pe o poziție pe alta. În clipa aceea sugestia ei era că poți fi un timp naiv, sincer şi credul, dar că la un moment dat îți cad cojile de pe ochi şi vezi adevărul. Perfect! Şi atunci a luat cuvîntul prozatorul. Începu prin a spune că el, ale cărui cărți au fost traduse în cincizeci de limbi (aici l-a întrerupt I.C. spunînd că zilele astea i s-a raportat că a mai fost tradus într-o limbă şi anume în pakistaneză). Da, da, şi eu am auzit, da, mi s-a trimis cartea împreună cu o sută de dolari, a continuat celebrul prozator, i-am primit în plic şi m-am dus la Banca de Stat şi i-am predat… Da, am predat dolarii. Am primit pe ei şase sute de lei, da, şase sute, cît să-mi cumpăr o sută de pachete de țigări, da, ştiu, leul e foarte puternic, de zeci de ori mai puternic decît dolarul, i-am cheltuit leii în aceeaşi zi la Capşa cu prietenul meu Ion Micu, şi am predat dolarii, pe toți i-am predat (şi îmi puse mîna pe umăr şi mi-l strînse ca într-un cleşte: era un semn să nu mă neliniştesc de comedia pe care o juca?). Puteați să-i păstrați, ha, ha, îi zise adjunctul lui I.C. şi să faceți un voiaj în Pakistan. Am fost în Pakistan, răspunse maestrul, şi în Portugalia lui Salazar, am fost şi în Spania lui Franco, şi la Paris am fost, am văzut raiul capitalist, vă foarte mulțumesc, îmi ajunge… Ați scris şi nişte articole care au fost foarte apreciate, zise malițiosul adjunct, ne întrebăm de ce le-ați întrerupt… Nu numai articolele le-am întrerupt, răspunse scriitorul cu o bruscă schimbare de ton din care înțelesei că se va lăsa acum dus de marca sa fantezie a recriminării piezişe, pe care doar puțini i-o cunoşteau, că nu va mai vorbi cu limbajul rațiunii şi al logicii, ştiind bine că în anumite împrejurări nimic nu era mai elocvent şi neliniştitor decît s-o iei razna, să devii incontrolabil şi imprevizibil, simulînd în acelaşi timp exasperarea, dealtfel existentă în forul său interior, căci la vîrsta lui şi atît de celebru, după ce aderase prin 46 la P.C.R. părăsind Partidul național țărănesc şi înjurîndu-l îndelung în presă, se pomenise îndepărtat şi izolat, gata să fie exclus din partid, da, nu numai articolele le-am întrerupt, ci şi pagina din noul meu roman a rămas albă, roman dedicat luptei ilegale a comuniştilor… Da, albă, pentru că noi scriitorii nu putem scrie fără o anumită sensibilitate şi cînd sîntem loviți tocmai în sensibilitatea noastră, punem stiloul jos şi cădem pe gînduri. Da, întocmai ca Ion Lăscan, pe care dumneavoastră ni-l vîrîți sub nas ca erou exemplar din nuvela *Ion Lăscan s-a pus* pe *gînduri* a talentatului Petre Dragoş… Şi eu m-am pus pe gînduri… De ce?… De ce?… De ce numai Ion Lăscan are dreptul să se pună pe gînduri şi noi, scriitorii, n-avem acest drept? Adică ce drepturi avem noi? Să rămînem la Lisabona?… Nu rămînem… Deşi Lisabona e în țară latină şi se poate lupta şi acolo împotriva regimului fascist al lui Salazar, poți fi mai util acolo partidului decît aici unde sînt confruntat cu tovarăşul… (şi aici rări şi mări cuvintele ca printr-o fantastică luptă) A-măi-că-li-țu-lui… Amăicălițului, repetă cu amara sa ironie, care nu mi-a făcut nimic, îl respect pe tovarăşul Amăicălițului, nu i-am citit poeziile, o să i le citesc, da, îmi fac autocritica, e o lipsă a mea, cînd o să am timp îl citesc, acum n-am timp, n-am timpul socialmente necesar, să mă scuze tovarăşul Amăicălițului, e om tînăr, eu am cincizeci şi patru de ani, el e mai tînăr, să vie la mine să stăm de vorbă, n-o să regrete, are multe de învățat… Da, mai are

multe... multe de învăţat... Delira? Nu chiar. Şi pe acest delir controlat se ridică Amăicăluiţului şi îl întrerupse intempestiv. Tovarăşi, eu n-am nimic de învăţat de la tovarăşul... şi n-am ce să caut la el, deşi mă invită! Şi n-am nevoie de aprecierile lui, bune sau rele asupra poeziilor mele. Şi se aşeză. Asta făcu foarte proastă impresie. I.C. îşi intensifică truda sa pe carnetul pe care scria, marele zimbru îşi ridică şi mai sus privirea, preşedintele Consiliului de Miniştri spuse şi el o vorbă: dialogul între generaţii e inevitabil şi necesar, trebuie să staţi de vorbă, să discutaţi... Eu l-am invitat pe tovarăşul Amăicăliţului, reluă celebrul scriitor, l-am invitat şi nu l-am întrerupt. Cînd o să ia aici cuvîntul n-o să-i întrerup vorbirea, ci dimpotrivă, o să-l ascult cu mare interes, cum am mai ascultat şi pe alţii... Nu mi-e ruşine să ascult la vîrsta mea un tînăr atît de talentat, dar care mai are ce învăţat, da, mult mai are, cînd o să treacă prin ce-am trecut eu, cînd fasciştii mă pîndeau cu pistoalele în buzunare să mă împuşte (şi din fericire n-o să mai treacă, fiindcă i-am învins pe fascişti), dar o să treacă prin altele, fiindcă lupta partidului nu s-a încheiat, avem de luptat împotriva duşmanului de clasă care unelteşte să întunece victoriile noastre, a ideologiei burgheze imperialiste şi a rămăşiţelor mic-burgheze, atunci o să-şi aducă aminte de vorbele mele şi o să-mi dea dreptate... Acuma, am gîndit eu atunci, trebuie să pună punct atacului împotriva Amăicăliţului, dacă vrea să nu se întoarcă totul împotriva lui. Sugerase destul, că individul e nestăpînit şi deci nepotrivit pentru a fi împins într-o funcţie unde se cereau calm şi disponibilitate, pentru a colabora cu toată lumea şi cu toate generaţiile, că era infatuat şi inabil (îi întinsese o cursă şi el căzuse în ea, declarînd că n-are de învăţat de la nimeni - nu spusese chiar nimeni, dar nu precizase că de la alţii da), deşi talentat, da, talentat, dar nu foarte talentat, nu-i citise poeziile, era o lipsa a lui, dar o să i le citească *(voir,* n-o să i le citească! sugestie: nu poţi să bagi pe gîtul cuiva un poet mediocru, chit că îl popularizezi pînă la exces, dublă sugestie, nu poţi pune în fruntea scriitorilor un poet pe care generaţiile mai în vîrstă nu-l preţuiesc, fără riscul de a-ţi îndepărta aceste generaţii). «N-o să-mi aduc aminte de vorbele dumneavoastră, zise însă Amăicăliţului, de asta dată mai calm, dar minîndu-şi totuşi poziţia deja şubrezită, mă scuzaţi, se adresă el prezidiului, că intervin, dar văd că tovarăşul... îşi continuă atacul împotriva mea, deşi declară cu ipocrizie că nu i-am făcut nimic. I-am făcut, dar nu vrea să spună, eu i-am citit cărţile şi am declarat într-un interviu că imaginea pe care o oferă ele în străinătate despre ţara noastră nu e prea măgulitoare. E o părere personală pe care am exprimat-o cu sinceritate, fără vreun gînd ascuns, sau cu invidie pe succesul său, care totuşi irită pe mulţi prin tapajul pe care îl face. Nu vreau să spun mai multe despre chestia asta, nu e locul, declar doar că, în fond, dincolo de anumite dedesubturi şi de părerea mea personală, nu e rău că un scriitor romвн e tradus în limbi străine! Foarte bine! Şi cu asta nu mai am nimic de adăugat, indiferent ce-ar mai spune dînsul aici...» Da, vorbise mai bine, dar tot rău era, ba chiar mai rău, fiindcă opera celebrului prozator era unanim apreciată şi părerea personală despre ea a poetului, chiar sinceră, cum declara el, nu era totuşi mai puţin obtuză, în ultima instanţă chiar nesinceră, fiindcă se ştia că acest argument al imaginii nefavorabile a ţării noastre în opera prozatorului fusese lansat de secretarul general al Uniunii, preluat şi de acesta de la I.C. Era unul din motivele disgraţiei în care căzuse prozatorul, desigur nu cel real, care era de ordin politic, ci invocat, cel politic nefiind încă elucidat: trecutul lui în presă, adeziunea sa la Partidul naţional ţărănesc şi alte compromisuri... Da, da, reluă el, am auzit, am auzit şi nu m-am supărat, de ce să mă supăr, critica e liberă,

mai ales dacă e şi sinceră, un scriitor care se supără cînd e criticat dovedeşte că n-are încredere în scrisul său, că are dreptate criticul, că opera lui nu are valoare, dar una e critica şi alta e calomnia, una e critica sinceră, înaripată de dorința de a-l ajuta pe scriitor, şi alta e denigrarea, chiar sub masca sincerității, sub masca principialității, a demagogiei... Eu mi-am scris cărțile fără dedesubturi, iubind acest popor şi mai ales iubindu-mi părinții mei țărani, bunicii mei tot țărani, străbunicii mei pălmaşi care au suferit jugul exploatării boiereşti, care au suferit împilarea jandarmului şi a vătafului şi i-am descris în cărțile mele cu dragoste, nu i-am ponegrit, nu puteam să-mi ponegresc neamul, cum am auzit că se scrie acum în Occident, unde e la modă să-ți urăşti tatăl castrator şi mama freudistă şi să trăieşti în incest cu sora ta bună şi să descrii ocnele cu multă, da, foarte multă poezie, cu mult talent şi să arăți că un criminal, un ucigaş e un sfînt, că inima lui e o floare, da, o floare neagră, dar tot floare, sînt şi flori negre, laleaua neagră, dar nu lalele, negre sau galbene sau turcheze descriu aceşti scriitori, ci pederaşti, pederaşti activi şi pasivi, colaboraționişti cu ocupantul fascist, trădători de patrie, care au o singură dorință, să ajungă în ocnă, în raiul lor, şi ca să ajungă în el, ucid fetițe, dar şi oameni bătrîni, şi aceşti scriitori descriu aceste crime cu exaltare şi critica îi laudă, scrie despre ei tomuri întregi, prefețe, face să curgă rîuri de cerneală. Nu sînt un astfel de scriitor, deşi unii sugerează că aşi fi, nu chiar criminal, deşi a-ți ponegri neamul e şi asta o crimă, o trădare de patrie dintre cele mai ignobile, căci patria e mania noastră a tuturor, pe pămîntul ei am deschis ochii, pe miriştile ei am auzit ciocîrlia, în ogrăzile ei am văzut răsăritul soarelui şi am auzit minunatul fluierat al graurului... Nu sînt un scriitor idilic, viața noastră a fost aspră, da, aspră şi în asprime nu toate virtuțile înfloresc, mai înfloresc, născute din sărăcie şi mizerie, violența, cruzimea, forme ale disperării şi ale revoltei... Le-am descris şi pe ele, dar n-am denigrat, nu mi-am înjosit eroii... Gata, am gîndit iar în clipa aceea, ajunge, s-a înțeles ceea ce vrei să spui, nu întinde coarda... Dar el o întinse, sau cel puțin aşa mi se părea mie, fiindcă îl cunoşteam de cinci ani, o întinse după o teorie a lui că trebuie s-o întinzi chiar pînă plesneşte şi în clipa cînd plesneşte să-i dai drumul din mînă şi să-i zboare celui pe care îl vizezi pe lîngă urechi, să-i vîjîie pe lîngă tîmple, şi imediat să-ți alegi altă coardă, să ai mai multe şi s-o iei de la cap... În cazul de față cel vizat era I.C. care nu putea fi numit, dar care, la rigoare, putea fi... Preşedintele Consiliului de Miniştri, care îl simpatiza şi nu înțelegea nimic din înverşunarea crescîndă a celebrului prozator, îl întrerupse mirat şi vesel: maestre, îi zise, nu vreau să vă întrerup, dar ca să vă pot urmări v-aşi ruga să spuneți direct la cine vă referiți... sîntem între noi, putem vorbi deschis, văd că sînteți foarte îndurerat, spuneți pe față... Da, da, da, zise prozatorul prinzînd din zbor o altă coardă, da, sînt îndurerat şi cum să nu fiu dacă mi se spune, nu pe față, nu deschis, nu sincer, că mi-am ponegrit țara în cărțile mele, mi-am ponegrit neamul peste hotare... Ei, da, îl opri iar primul ministru, dar cine... Se lăsă o tăcere şi se produse o relaxare şi în prezidiu, toți cu expresii vesele, fals nedumerite şi cu ridicări din umeri: ei, cine să fi spus, unde, cînd... Da, da, am să spun, şopti prozatorul parcă cu o tristețe metafizică, n-aşi fi vrut să spun, dar trebuie să spun... O să-l numească oare pe I.C.? mă întrebam. Ai fi putut crede că vorbitorul, ajuns aici, are de gînd să-şi taie punțile, să joace totul pe-o carte, nu mai putea da înapoi, podurile, în urmă, i se vor prăbuşi... Ce i se mai putea face mai mult decît să fie declarat trădător de țară? Să-l spînzure? Să-l belească de piele? N-aveau decît, îşi trăise viața, se întîmplă, da, se scrie şi în istorie că o viață glorioasă are adesea un

sfîrşit tragic... Şi-l asuma, de ce să nu şi-l asume?... Da, da, o să-l spun, repetă, de ce să nu-l spun, e aici de faţă şi surîde, eu nu surîd, nu pot să mai surîd... prietenul meu, fiindcă sîntem prieteni, tovarăşul Dumitru Dumitrescu-Dolj secretar general al Uniunii... scriitorilor (la acest din urmă cuvînt şovăi premeditat apoi îl rosti, dar sarcastic, cu intensă ironie, vrînd parcă să spună că iată ce-au ajuns scriitorii, să li se pună în cap un astfel de ridicol personaj, care mai şi surîdea; personajul, auzind, surîse şi mai accentuat ca şi cînd i s-ar fi adus un elogiu...). Cineva dinafară ar fi putut crede că era prea puţin pentru o punere în scenă atît de dramatică, pentru noi însă era foarte mult! comentă Ion Micu fără patetism, cu o modestă convingere. Era o breşă care doar în aparenţă se plasase la nivelul Uniunii, şi avînd un mobil meschin. Îmi revenea mie sarcina s-o plasez în sfera clară şi distinctă a principiilor, dar fără această breşă mi-ar fi fost imposibil, fiindcă cine eram eu? Un critic literar abia cunoscut, un redactor-şef al unei reviste din provincie, în timp ce el era o puternică personalitate, care avea în urma lui o operă. Iar breşa nu se putea face decît exact în stilul în care o făcuse el. Unii declarară mai tîrziu că felul cum vorbise cunoscutul prozator le pricinuise scîrbă. Erau privilegiaţi ai ierarhiei care se formase de la I.C. în jos, scriitori minori şi demagogi, care aveau deja maşini la scară, dar şi scriitori de valoare care îşi încheiaseră opera şi nu-i mai interesa decît o existenţă comodă, după ce în vechiul regim duseseră o viaţă grea de lipsuri materiale şi plină de compromisuri zadarnice. Cînd luă cuvîntul cel care ceruse să-i fie asigurate lemnele şi un kilogram de carne pe zi, el îl apără pe secretarul general al Uniunii, lucru care mă scîrbi pe mine de astă dată, deşi îl preţuiam, era şi el un mare scriitor, avea într-adevar nevoie de lemne şi de carne, avea şi doi copii, dar..."

II

Ion Micu tăcu, nu-şi duse ideea pînă la capăt. Suferea vizibil de ceva, o expresie de minus i se aşternuse pe chip. Vru să-şi aprindă o nouă ţigare, dar renunţă cu un fel de silă... înţelesei: ţigările nu mai aveau gust... "Ascultă Victore, zise, în spitalul ăsta nu se poate bea o cafea ? Eram pe terasă. Mă ridicai, ieşii pe coridor şi mă dusei în oficiu, unde întrebai o infirmieră dacă nu putea să-mi aducă o cafea. "Are medicul de gardă, zise, dacă vă dă el, vă facem..." Şi o luarăm amîndoi spre camera de gardă. Medicul se uită la mine surprins, dar fata i-o luă înainte, îl luă la vale, hai, dom' doctor, nu fiţi zgîrcit, doar atît îi spuse şi nu-i mai aşteptă răspunsul, îi luă pur şi simplu cutia dintr-un sertar şi ieşirăm. Cînd o aduse, Ion Micu se uită la fată clipind des. "Aţi pus zahăr în cafea, zise. "No, zise şi fata cu o bruscă ironie, e amară." "Mulţumesc, sărut mîna, de unde aţi ghicit?" "Ei da, mare ghicitoare", răspunse ea cu un dispreţ vesel şi ne întoarse spatele şi îi văzurăm corpul suplu sub veşmîntul alb care parcă mişcîndu-se cu nepăsare ne spunea că ştia ea multe şi îi cunoştea bine pe băutorii ăştia de cafea amară... "Foarte bună, zise Micu după ce gustă din ea, şi nici măcar n-am ciupit-o de cur, m-a luat la mişto..." Clara avu o umbră de surîs: "Internează-te şi tu ca Victor vreo două săptămîni şi o să ai ocazia asta în fiecare zi. Serios, ai ajuns dependent de cafea şi de bere, nu ţi-ar strica o desintoxicare..." "Un om trebuie să moară de ceva", repetă el acest răspuns invariabil, care, se pare, pe el îl împăca cu

soarta: n-avea intenția să se lipsească de aceste două droguri fără de care nici al treilea, țigarea, nu mai avea gust şi nici mintea nu-i mai mergea.

"Nu se poate să acordați atîta importanță unui secretar al Uniunii, tocmai dumneavoastră care sînteți un atît de cunoscut scriitor, zise preşedintele Consiliului de Miniştri naiv. Sau făcînd pe naivul, continuă Ion Micu. Noi nu-i acordăm importanță, răspunse prozatorul, el ne acordă nouă. Ne acordă şi ne critică în presă, în toată presa, în articole de fond din marile ziare, nu numai literare, ziarele care apar în milioane de exemplare, şi cititorii noştri află că n-avem nivel ideologic, că nu cunoaştem clasa muncitoare, că n-am auzit de ideile marxist-leniniste despre artă şi literatură, în timp ce el le cunoaşte, foarte bine le cunoaşte, fiindcă s-a născut cu ele din faşă, în timp ce noi sugeam doar lapte de la mamele noastre, el odată cu laptele sugea şi idei, pe care însă le-a ținut bine ascunse pînă la 23 August şi numai după 23 August 1944 le-a dat la iveală, în timp ce noi am avut naivitatea s-o facem şi înainte de 23 August şi să fim amenințați de legionari cu pistolul, să năvălească legionarii în redacțiile de stînga unde lucram şi să fim ciomăgiți, să ni se devasteze birourile, şi să ne promită că vor reveni dacă nu renunțăm la atacurile noastre împotriva legiunii şi a Căpitanului. Ce făcea pe atunci tovarăşul Dumitru Dumitrescu-Dolj? Tovarăşul Dumitru Dumitrescu-Dolj, care mi-e prieten, da, foarte bun prieten... Iritat la extrem, I.C. îl întrerupse cu brutalitate spunîndu-i că partidul cunoştea activitatea politică de dinainte de 23 August a tovarăşului Dumitru Dumitrescu-Dolj, asta e o şedință în care scriitorii sînt invitați să discute probleme de creație şi nu verificări politice. Sînt strîns legate, răspunse prozatorul. Partidul ne-a învățat că politica şi arta se îmbină într-un tot armonios. Şi cînd sîntem criticați că n-avem nivel politic, trebuie să răspundem şi să discutăm chestiuni politice. I.C. tăcu, se făcu că n-a auzit, continuă să scrie în carnetul lui cu înverşunare. Scria repede, umplea filă după filă. Dar şi prozatorul renunță la atacul său politic împotriva secretarului Uniunii. Se grăbi să încheie. Nu vroia să abuzeze, nu atît a avut de spus, are multe de spus, dar poate că şi alți scriitori doresc să-şi exprime punctul lor de vedere, dacă va mai fi timp şi dacă va fi necesar, o să ceară din nou cuvîntul... Atunci m-am ridicat eu. I.C. îmi aruncă o scurtă privire... Ei, parcă mă întrebă, tu ce-ai de spus? Te-am numit redactor-şef, poftim, ai cuvîntul. Da, îi răspunsei printr-o lungă tăcere, m-ai numit, după ce însă m-ai silit să gîndesc că sînt ceea ce nici un om nu doreşte să fie, adică un ins manevrabil pe fondul general de laşitate umană care zace în noi, cînd în joc e un ideal pe care, chipurile, îl servim împreună. Lenin spune (şi în cuvîntul meu făcui un abuz ostentativ citîndu-l de nenumărate ori, ca să-i sugerez lui I.C. şi nu numai lui că nu mai putem gîndi ca şi cînd Stalin ar mai trăi încă şi ne-ar îndruma mai departe cu mîna lui părintească), Lenin ne învață că în chestiuni de literatură şi artă nu se decide nici prin vot şi cu atît mai puțin prin hotărîrea personală a cuiva, care ar deține o funcție, să zicem chiar pe merit. Se pune atunci o întrebare foarte delicată: cine decide? Da? sări numaidecît I.C. foarte brutal. Îți pui întrebări delicate într-o chestiune atît de clară cum e conducerea de către partid a literaturii şi artei? Auziți ce dileme are tovarăşul Ion Micu, redactor-şef al unei importante reviste din țară. Înțelesei, deşi de fapt ştiam: eu nu eram marele prozator, să mi se permită dizertații libere pe ceea ce îmi putea trece mie prin cap, să-l învăț eu pe el sau pe alții ce zice Lenin. Era un avertisment dat şi altora. Nu mă mir, continuă I.C. sarcastic, de ce revista *Luceafărul literar* a ajuns la un tiraj atît de scăzut (care e tirajul, se adresă el adjunctului, exact, zise acela prompt, o mie patru sute, I.C. îşi apucă nervos carnetul), tirajul ăsta

ne pune problema reorganizării revistei şi în loc să se gîndească la asta tovarăşul Ion Micu vine aici la o şedinţă la Comitetul Central cu întrebarea cine decide în chestiuni de literatură şi artă... Şi după această ameninţare, mă proteja tot el clătinînd din cap cu infinită răbdare şi simpatie: Nu zic să nu reflectăm la scrierile lui Lenin, dar tot Lenin spune că pînă nu smulgem din noi drăcuşorul mic-burghez, avem puţine şanse să înţelegem în mod just marile probleme ale revoluţiei şi rolul care îi revine literaturii şi artei în victoria ei. Şi îmi făcu, patern şi insistent, cu degetul. O clipă mă intimidă. Tirajul revistei noastre era într-adevăr scăzut, trăgeam trei mii şi jumătate din el ne era returnat, chioşcurile refuzau tacit să deschidă pachetele, nu ştiam de ce. Revista nu era bună, dar nu din vina noastră, cele mai interesante materiale ne erau respinse de direcţia locală a presei, cu care aveam zadarnice discuţii, articolele polemice cu scriitorii şi criticii din Bucureşti fiind animate pînă ce obiectul polemicii devenea inactual. Totuşi revista era mai bună decît altele din capitală şi I.C. ştia acest lucru. Evitai însă să mă las atras în explicaţii inutile asupra condiţiilor în care era silită să apară revista lunară, în care aşi fi eşuat fără să pot să spun i ce aveam de spus. Mă făcui de asemenea că n-am auzit stupida lui obsesie referitoare la drăcuşorul mic-burghez şi continuai: în conducerea de către partid a literaturii şi artei, teză de a cărei justeţe nu se îndoieşte nimeni, se pune totuşi chestiunea delicată a judecăţii de valoare, care revine criticii literare. Or, această critică se exercită de către critici. În acest sens, tradiţia rămîne: nu poate să vină un nechemat şi să decidă care poezie e bună, care e roman prost, care e piesă de teatru revoluţionară şi care nu e. Pentru a fi revoluţionar orice text trebuie să fie întîi realizat artistic, ca să se deosebească de un articol de gazetă pe care poate să-l scrie orice jurnalist. Nu pledez pentru autonomia esteticului, dar nici pentru autonomia urîtului, a inesteticului agresiv, a platitudinii violente care se răsfaţă abuziv. Lenin declara că nu-i place Maiakovski, că lui îi place Puşkin. Dar asta nu l-a determinat să ia măsuri împotriva lui Maiakovski. A lua măsuri împotriva unui scriitor era împotriva concepţiilor lui despre condiţia artistului. Îşi spunea părerea şi dorea să rămînă o simplă părere. La noi scriitorul actual netalentat este încurajat să desfiinţeze critica, să se plîngă de ea, să ceară audienţe, să fie ascultat cu bunăvoinţă şi să obţină să se ia măsuri

represive împotriva criticului care îl respinge. De aici decurg anumite consecinţe. Normele leniniste sînt ignorate, deşi critica şi autocritica, spune el, ne sînt necesare ca apa. Şi aici ajungem iar la chestiunea delicată a viziunii globale pe care o avem despre spiritul critic. Cine are dreptul să promoveze false valori, uitînd că declanşează astfel şi creează un mecanism arbitrar care se plachează pe idealuri pentru care am luptat şi care ne călăuzesc existenţa? Un poet care a declarat aici că n-are de învăţat nimic de la nimeni nu-şi dă seama că a exprimat o stare de spirit simptomatică. El nu e interesant în sine, ci prin ecoul pe care 1-a stîrnit şi sprijinul pe care l-a primit din partea conducerii Uniunii Scriitorilor. A vrut şi a obţinut să fie lăudat de criticii care îl contestau. Bun, şi ce e cu asta? Îi ajunge lui această victorie? Înseamnă că nu e un poet, ci cu totul altceva, nu ne interesează ce, într-o societate nouă apar psihologii bizare şi atît de neverosimile încît generaţiile viitoare vor ridica din umeri dacă se va găsi cineva să le descrie. Coşbuc, am continuat destins şi decis să-mi dau şi eu foc cîtorva punţi, urmînd tactica cunoscutului prozator, Coşbuc are o poezie în care criticul e băgat la puşcărie fiindcă nu-i plăceau poeziile împăratului. Totuşi împăratul, scriind noi poezii, îl cheamă pe critic din celulă şi i le citeşte, sperînd într-o apreciere favorabilă. Criticul ascultă,

apoi răspunde, adresîndu-se celor care îl înconjurau:

E cheia temniței la voi
Hai duceți-mă înapoi...

Coşbuc a prezentat o imagine idilică a criticului, eu n-am avut curajul să spun publicului care venise să mă audă la o conferință pe care am fost somat s-o țin că versurile poetului erau proaste. E drept că nici publicul n-a plecat convins că vorbisem despre un poet bun, şi la ieşire unii m-au întîmpinat cu căldură şi ironie condescendentă: nu fiți deprimat, mi s-a spus, noi îl citim pe Eminescu şi n-o să uităm ce înseamnă poezia. Totuşi am venit cu speranța să auzim noi stihuri... nu le-am auzit, dar or să vină... Şi am înțeles că la o a doua sau a treia mea conferință o să găsesc sala goală. Numele meu, din clipa aceea, şi destinul meu se contopiseră cu ale poetului despre care vorbisem. Vom parcurge de-aici înainte împreună acelaşi drum. Iar noul Eminescu nu va mai găsi în mine criticul care să-i anunțe apariția, deşi eram destinat să-i aud primul glasul! Nu, eu aveam să rămîn criticul care elogiase un fals poet şi care nu mai putea să tresară, chiar dacă ar fi tresărit, la auzul versului divin al poetului aşteptat... Numai dacă aveam să mă întrec pe mine însumi... şi voi încerca, am încheiat, să fac acest lucru, cu energia unui revoluționar de profesie, aşa cum ne învață partidul... Lamentabil, am gîndit aşezîndu-mă pe scaun alături de cunoscutul prozator, care îmi strîngea brațul încurajîndu-mă: A fost foarte bine, foarte bine, stai liniştit, parcă îmi spunea. Ce bine? Că mi-am legat soarta de aceea a lui Amăicăliţului? Şi încă aşa cum m-a învățat partidul? Ca şi cînd partidul ar fi spus că trebuie să... Ştiința de a rămîne tu însuți în împrejurări care ne depăşesc se învață. Într-o astfel de şedință te pomeneşti că spui ceea ce n-ai dorit să spui şi, dimpotrivă, te apucă o amnezie şi uiți să vorbeşti despre lucruri care te-au indignat atîta vreme şi plănuiai să le dai la iveală. Experiența asta se capătă tot în şedințe şi anume la un nivel cît mai înalt. Or, asta era prima de acest fel la care luam parte. Întîi că nu trebuia să-mi desvălui gîndirea intimă şi să afirm că am fost somat să țin acea conferință. Al doilea, nu trebuia să spun eu despre mine că m-am compromis acceptînd. Al treilea că nimeni n-a înțeles chiar foarte clar despre care poet era vorba. Al patrulea ce rost avea să spun despre mine însumi că sînt revoluționar de profesie... Fapt e că I.C. arăta destul de mulțumit de avîntul meu, avea această expresie pe chip şi am simțit că roşesc, îmi ardeau urechile. După mine s-a ridicat un cunoscut poet care de la început a introdus în fluxul subteran al şedinței, cu voce dramatică de bătrîn demagog, o diversiune de o violență extremă. Nu striga, dar aveai impresia netă că urlă. Nu cred că a vrut în mod special să mă atace pe mine, fiindcă n-avea motive, totdeauna scrisesem bine despre el, e drept nu foarte bine, totuşi bine în raport cu degringolada în care ajunsese talentul său după 23 August încoace. Sensul diversiunii era următorul. "Mă tovarăşi, ce discutăm noi aici despre Dumitru Dumitrescu-Dolj, cînd duşmanul de clasă ne pîndeşte şi îşi strecoară ura sa chiar sub ochii noştri, în revistele noastre pe el scrie deasupra titlului, proletari din toate țările uniți-vă! Iată ce putem citi într-o revistă de provincie... Şi scoase revista din buzunar (venise cu ea de-acasă!) îndoită nu i se vadă numele, deschisă gata la acel text. Ce ne citi: că un erou dintr-o proză îşi botezase cîinele, Căpitanul. Şi numele acesta se repeta de cîteva ori, iar textul, citi: tendențios, sugera rînjetul de satisfacție pe care autorul îl adresa, printre rînduri, cititorilor. Suna ca o sfidare, părea ceva incredibil, cum putuse să

apară aşa ceva? Iată adevăratele probleme care ni se pun, lipsa de vigilenţă, spiritul de gură cască, împăciuitorismul cu elementele dubioase, care atîta aşteaptă, să... eţetera, oţetera. Rumoare de satisfacţie printre partizanii lui Dumitru Dumitrescu-Dolj, reţinere obiectivă în prezidii!, voci: În ce revistă a apărut, cine e autorul? Poetul strigă: n-are importanţă în ce revistă a apărut, putea să apară în orice revistă în care lipsa de vigilenţă slăbeşte. Totuşi, se insistă, unde? În *Luceafărul literar* zise I.C, dar, cum bine a spus şi cunoscutul nostru poet, putea să apară şi în altă parte. Mă cruţa, nu vroia să mă arunce în gura vigilenţilor, iată deci că ţinea totuşi la mine, cînd putea, acum, atît de uşor, să mă îndepărteze din presa literară. Totuşi această diversiune grosolană nu opri tirul vorbitorilor care urmară împotriva secretarului general al Uniunii. Spuneau cîteva fraze despre sporirea vigilenţei, apoi cu o abilitate de care eu nu fusesem în stare, reveneau asupra unor probleme care privesc atmosfera care s-a creat în conducerea Uniunii. Fără dramatism, fără destăinuiri intime, cu detaşare, fără ironii inutile, ca despre un lucru îndeobşte cunoscut şi care trebuie remediat. Se povestiră cîteva lucruri elocvente: că D. D.-Dolj era mereu cu partidul în gură şi atribuia greşelile sale partidului. Care erau acele greşeli? În primul rînd modul dispreţuitor cu care îi trata pe scriitori. Felul cum li se inventau concepţii burgheze şi nu numai oral şi în şedinţe, ci şi în presa de mare tiraj. Un exemplu: un scriitor este întrebat de D. D.-Dolj la ce lucrează. Vreau să scriu un roman despre mineri, dar merge greu, i s-a răspuns. De ce? Fiindcă s-a documentat în Maramureş şi acolo situaţia minerilor nu e tipică pentru a putea oferi o adevărată imagine a minerilor din ţara noastră şi că el, romancierul, trebuie să se elibereze de acea realitate şi să se ducă în altă regiune. Ce face atunci D. D.-Dolj? Publică un articol în *Scînteia,* nesemnat, deci un editorial ca din partea ziarului, în care se spune: că printre scriitori circulă «teoria» burgheză a eliberării de realitate şi... dă-i şi combate această teorie, dăscăleşte-i pe scriitori pe trei coloane, pe pagina întîi în organul CC. Alt exemplu: într-o şedinţă de partid se ridică un scriitor care vrea să pună o întrebare (un scriitor cam naiv, după cum se va vedea). Ei, care e întrebarea? Dacă e adevărat, a zis el, că a intervenit o pauză în lupta ideologică. Toată lumea a rîs! I-auzi ce i-a trecut prin cap! Nu, tovarăşe, stai liniştit, n-a intervenit nici o pauză, ce te-ai speriat? i s-a spus. Ce face însă D. D.-Dolj? Articol de fond în *Scînteia* de dăscălire a tuturor scriitorilor, în acelaşi stil, că ar circula printre ei ideca că ar fi intervenit o pauză aşa şi pe dincolo. E clar: desigur, Scînteia se interesează de problemele ideologice şi de creaţie ale oamenilor de cultură şi îi cere secretarului general al Uniunii să scrie despre astfel de probleme, dar nivelul politic şi cultural al tovarăşului D. D.-Dolj e atît de precar încît el nu ştie ce să scrie, adevăratele probleme de creaţie ale scriitorilor îi sînt de fapt străine şi atunci trage şi el cu urechea şi nu se sfieste să informeze greşit *Scînteia,* cititorii şi chiar partidul, prezentînd false probleme şi oferind despre scriitori o imagine ridicolă, care îi discreditează. Cînd un tînăr scriitor vine la el cu o adevărată problemă de creaţie (şi vine fiindcă D. D.-Dolj îl cheamă), el ascultă, îl lasă să vorbească şi pe urmă îi spune acelui tînăr frămîntat: iubeşti poporul? Da, bineînţeles, răspunde acela. Ei, dacă iubeşti poporul o să ştii să-ţi rezolvi toate problemele de creaţie. Asta le spune la toţi: iubeşti poporul? Iubeşti poporul? Şi nu e de mirare! D. D.-Dolj e un simplu ziarist, ce caută el în fruntea Uniunii Scriitorilor? Să se ducă la ziarişti! Nu l-a apărat, de fapt, decît poetul în diversiunea lui (dar nici el n-a suflat un cuvînt direct favorabil), iar Amăicăliţului n-a infirmat acuzaţiile, ci doar a subliniat din gros că D. D.-Dolj e un comunist devotat şi noi avem nevoie în fruntea

Uniunii de astfel de oameni. A vorbit bine, în sensul că el a găsit totdeauna sprijin la D. D.-Dolj (cred şi eu!), aşa cum a vorbit şi prozatorul de ale cărui lemne şi kilogram zilnic de carne se îngrijea personal secretarul general al Uniunii. Asta nu era rău, măcar dacă ar fi făcut-o şi pentru alți scriitori de seamă, oameni bătrîni, ale căror cărți nu se reeditau, deşi nu aveau în ele nimic contrarevoluționar şi care toată viața trăiseră numai din scris. De ei nu se îngrijea nimeni, trăiau uitați şi chinuiți de lipsuri. I se dădu apoi cuvîntul lui D. D.-Dolj, din oficiu, pentru că nu ridică mîna, deşi se lăsase o tăcere după Amăicălițului: nimeni nu mai dorea să vorbească. Devenise evident că era rîndul lui. Dar el, cu acel surîs stupid pe buze, surîs de gips, încremenit, care vroia să exprime optimism, încredere... în realitate părea mai degrabă îndobilocit de loviturile primite, căci abia putu articula cîteva fraze că, zise el, tot ce s-a spus nu o adevărat, nu se poate dovedi... El nu-şi pregătise o apărare, fusese luat prin surprindere, nu crezuse posibil să fie criticat el chiar de majoritatea celor prezenți şi într-un mod atît de total, să nu i se mai recunoască nici un fel de merite, să se ceară plecarea lui şi asta chiar în fața lui I.C. şi a preşedintelui Consiliului de Miniştri. Îngîmfare extremă, prostie, psihologie de cîine care aştepta să fie apărat de stăpînul său şi el să nu zică nimic? Pesemne asta vroia să sugereze surîsul lui, că o să vă arate el nenea că ați îndrăznit să vă ridicați contra mea... Chiar lamentabil! Abia atunci am căpătat certitudinea că va fi înlăturat... în sfîrşit se ridică bătrînul zimbru. În cuvinte puține, dar bine cumpănite, el se adresă mai mult prezidiului şi spuse că toate astea s-ar tempera mult, toate aceste frămîntări adică ar dispărea dacă s-ar îmbunătăți substanțial legea drepturilor de autor... Multe pricini de-aici pornesc, zise el domol, să se facă lucru *aista* şi se va vedea cum conflictele se potolesc şi toată obştea scriitoricească va trăi în pace şi armonie. Era limpede, el nici nu ascultase ce se spusese acolo. Şi se aşeză repetîndu-i în şoaptă lui I.C.: multe discordii de aici vin... O s-o facem şi pe-asta, zise I.C, sec, încetînd să mai scrie şi anunță o pauză. Mă pomenii chemat la el şi îi găsii acolo şi pe Amăicălițului, pe cunoscutul prozator şi pe D.D.-Dolj. I.C. îi spunea acestuia, furios: vei lua cuvîntul din nou şi îți vei face autocritica. E inadmisibil să te comporți ca un prinț consort. Cine vrei să te apere? Eu? Eu am făcut greşelile care ți se atribuie? Apără-te dacă poți, dacă nu, fă-ți o severă autocritică. Pune mîna şi fă-ți un punctaj şi să nu îndrăzneşti să nu te ridici şi să te împaci cu scriitorii. Că ai ştiut să le dovedeşti că mai pot avea încredere în tine. Nu vreau, zise D.D.-Dolj fără să mai surîdă, să-mi pun cenuşă în cap, îmi dau demisia. Nu-ți dai demisia, zise I.C. sardonic. Vei fi dat afară şi cată să reflectezi la această nuanță. Vei fi dat afară oricum, dar tot trebuie să-ți faci o demnă autocritică. N-o să spui că eu te-am îndrumat să ne dezinformezi sistematic şi să scrii ridicole articole de fond despre false probleme. Începe prin a te împăca aici, în fața mea cu prietenul tău... (şi-i spuse pe nume cunoscutului prozator), cu tovarăşul Ion Micu despre care de asemenea m-ai dezinformat punîndu-l în conflict cu poetul Amăicălițului, iar pe tovarăşul Ion Micu îl rog să facă acelaşi lucru, să accepte să-i strîngă mîna poetului şi să colaboreze cu el, acolo la *Luceafărul literar,* unde sînt atîtea de făcut. E intolerabil să ne pierdem în astfel de conflicte şi munca să sufere. Bătrînul zimbru, afabil, dădea din cap înțelept, că nu e bine, zise el, să ne sfîşiem între noi, obştea scriitoricească trebuie să rămînă unită... Amăicălițului, foarte vesel, declară că el întotdeauna l-a stimat pe tovarăşul Ion Micu şi e gata şi acum să-i întindă mîna Şi i-o şi întinse şi tovarăşul Ion Micu i-o strînse cu acelaşi optimism afişat ca şi al poetului, nu fără un gînd, desigur nereciproc, dar poate

că reciproc totuşi, că împăcarea n-ar fi imposibilă. D.D.-Dolj nu se împacă cu tradusul prozator, care era destul de inteligent să nu jubileze, dimpotrivă, părea sincer mîhnit şi afectat. Interveni preşedintele Consiliului de Miniştri, popular, şi, în virtutea vîrstei, le zise: mă, eu sînt bătrîn, voi sînteți încă tineri, mai aveți încă timp să vă împăcați, că pe urmă n-o să mai aveți şi nu puteți să muriți urîndu-vă unul pe altul. Băgați de seamă, o să fiți chemați de tovarăşul Gheorghiu-Dej şi nu e permis să veniți aşa în fața lui. Asta îi impresionă pe cei doi şi tradusul prozator zise că în mod sincer el nu are pentru D.D.-Dolj decît sentimente de prietenie, da, numai prietenie şi nicidecum ură. El vrea bucuros ca între ei doi să nu mai fie nimic, el a şi uitat totul... Zadarnic, D.D.-Dolj se încăpățînă să nu-i vie în întîmpinare, şi atunci I.C. bătu cu palma în masă: bine, reluăm şedința! Şi îl ignoră pe D.D.-Dolj ca şi cînd nici nu l-ar mai fi auzit cînd acesta se ridică în plenul adunării şi îşi făcu apoi o ştearsă autocritică formală. Luă cuvîntul în încheiere I.C, care vorbi un ceas, după notele pe care şi le făcuse în carnet. Foarte prudent, deşi foarte aplicat, îşi exprimă nemulțumirea că scriitorii n-au vorbit despre problemele lor de creație, poate cu altă ocazie or s-o facă. Apoi trecu la «chestiunile administrative» cum le numi el, legate de conducerea practică a treburilor Uniunii. Să înceteze, zise el, aceste conflicte, scriitorii să se pregătească în vederea unui congres care să-şi aleagă o nouă conducere. Şi vorbi despre asta îndelung, cerîndu-le ca congresul să afirme idealurile comunismului şi ataşamentul oamenilor de litere la acest ideal. Să se formeze o comisie care să studieze actuala lege a drepturilor de autor şi să se facă propuneri de mărirea tarifelor actuale, care față de efortul pozitiv al creatorilor au rămas mult în urmă. Ețetera, ețetera..."

Ion Micu avea o expresie bizară de candoare cînd se opri. Mă uitai la el cu atenție. "Mai vrei o cafea?" îl întrebai. Dădu din cap: "...Dacă fata aia şmecheră ne mai dă..." Ne mai dădu, dar prietenul meu rămase şi după aceea tăcut şi mă întrebai ce-o fi cu această expresie de pe chipul lui pe care nu i-o cunoşteam. Candoarea se amesteca şi cu o vagă tristețe care îi dădea o înfățişare de copil pedepsit, dar care parcă nu ştia ce-a făcut şi cum de s-au întîmplat toate acestea. "Deci nu l-ai distrus pe Amăicălițului? îi spusei cu o intensă simpatie. Te-ai împăcat cu el!" "Da, zise, şi am fost amîndoi cooptați în conducerea Uniunii. Eu am fost numit unul din secretari. Plecăm la Bucureşti." "Vă mutați? strigai cu glasul meu răguşit. Părăsiți oraşul?" "Da", zise. "Şi revista?" "Revista o preia Amăicălițului." "Deci tu eşti acum mai mare sau mai mic?!" "E mai mare, zise Clara, observînd tăcerea soțului ei. Parcă ai fi fost insesizabil ironică. Sau parcă ar fi spus cu o resemnare care ascundea o declarație modestă de dragoste: ştiu acuma că el o să ajungă şi mai mare, dar chiar dacă ar ajunge mai mic nu l-aşi iubi mai puțin. El se va ocupa acum, adăugă ea, de toate revistele Uniunii din capitală şi provincie." "Petrini, zise Ion Micu, dacă îți aranjez ceva la Bucureşti, vii şi tu?" De astă dată tăcui eu. Dacă nu-mi organizează *ea* ceva definitiv aici, gîndii, aşi veni, de ce nu? Altfel îmi va fi imposibil, fiindcă aranjamentele ei îți restrîng foarte tare sfera de activitate, între cei patru pereți de scîndură în care te pune. "Da, desigur, îi spusei, să mă fac sănătos şi.." Dar cu toate că în timpul povestirii avusesem de cîteva ori clipe grele simțind că între mine şi această lume, pe care el mi-o desvăluia, se aşeza foarte des o invizibilă perdea neagră (ei, cei vii, dincolo, cu imensele lor vanități, iar eu dincoace, cu perspectiva morții) mă pomenii zicînd: "Ioane, acum că I.C. este, după cît se pare, gata oricînd să-ți satisfacă orice favoare, nu s-ar putea ca adjuncții lui, care şi ei sînt foarte puternici, să mă reintegreze în învățămîntul superior? Bineînțeles nu chiar acum imediat, ceva mai tîrziu, să

zicem la anu? Şi atunci n-aşi mai pleca, fiindcă mie îmi place universitatea noastră de-aici." "Cred mai degrabă că acolo ai avea mai multe şanse, aici te cunoaşte prea multă lume. Bineînţeles, zise fără şovăire, că o să încerc. Dar ceea ce pot să fac în mod sigur e să-i sugerez Amăicăliţului să-ţi publice între timp nişte articole sau studii filozofice. Cu ele sub braţ ţi-aşi putea pleda mai uşor cauza şi cu mai multe şanse de reuşită."' "Despre ce-aşi putea scrie?" zisei amintindu-mi despre discuţia mea, pe aceeaşi temă, cu Matilda.

Musafirii mei se ridicaseră să plece. Mă ridicai şi eu să-i conduc. "Asta nu e o problemă", zise el şi începu deodată să rîdă, acel rîs al său sacadat şi insistent, şi care se intensifica tocmai cînd credeai, ca să nu te simţi jignit, că trebuie să se oprească. Nu se opri decît tîrziu, dar de astă dată îmi explică tocmai la timp ca să nu-mi iau adio de la ei pentru totdeauna: "De pildă, zise, despre Giordano Bruno! A fost ars pentru ideile lui!"

Da, aşa era, se putea scrie despre acest italian care combătuse scolastica, dar şi aristotelismul, şi care nu putuse abjura pînă la capăt. Să te tîrăşti în genunchi la propriu şi să-ţi renegi convingerile, cu speranţa că, trăind, le mai poţi încă răspîndi printre oameni, se putea face o dată, dar nu de mai multe ori, fără a risca să ţi le arzi astfel tu însuţi. Deşi Galilei o făcuse. Un suflet dramatic acest Giordano, ce era de rîs aici? "Arşii ăştia, continuă Ion Micu, ne ajută, dacă n-ar fi fost ei, forţa cuvîntului *filozof* ar fi slăbit prin veacuri. Numai Napoleon, care n-avea cultură filozofică, a putut să spună în Egipt (ar fi putut să tacă sau să se exprime altfel), cînd l-au împresurat mamelucii; a dat ordin de apărare în formă de aitici, iar la centru, a zis el, să fie puşi savanţii şi măgarii..." Şi rîse iar, dar mai potolit şi mai scurt. "Despre Giordano Bruno, mai spuse el, poţi scrie şi o carte..." Şi astfel ne despărţirăm...

III

Tot în spital aflai că în acele zile mai părăsea oraşul cineva de care fusesem strîns legat, şi anume Petrică Nicolau, dar într-un mod zguduitor. Aflai de la medic, care totdeauna întîrzia puţin la patul meu să-mi spună discrete cuvinte de încurajare, dar să şi comenteze evenimente din afara spitalului cu un bolnav care era, oricum, un intelectual, chiar dacă... Deşi el, ca medic, ştia multe, şocul pe care îl resimţea cînd o fiinţă umană se comporta aidoma pronosticului fatal nu era mai mic decît al tuturor. Un profesor de la şcoala normală, zise el, s-a aruncat de la etajul cinci cu o carte în mînă şi era atît de îndîrjit încît a căzut drept în picioare. I-au intrat bineînţeles picioarele în gît şi a murit pe loc. Cartea era *Reportaj cu ştreangul de gît,* de Julius Fucik şi înăuntru o hîrtie pe care scrisese ceva în acest sens: că se sinucide în semn de protest contra nedreptăţilor care există. "Ce similitudine, zise medicul nedumerit, apoi se opri. Ştii cine e? mă întrebă. Fostul soţ al doamnei Malilda! Nu putuse, cică, trăi cu taică-său, se mutase cu soţia într-un bloc. Se spune că această soţie ar fi venit apoi la şcoală şi le-ar fi spus profesorilor în cancelarie: l-aţi mîncat fript... Da, reflectă medicul blînd, nu cred că profesorii aveau vreo vină şi nici taică-său... parkinsoniştii îşi aleg astfel de sinucideri spectaculoase..."

E clar, gîndii înfiorat, după ce medicul plecă şi rămăsei singur în patul meu cu ciudata mea boală care nu da semne de ameliorare, o să mor şi eu, am jucat cu Petrică în aceeaşi piesă. Eu, el, nefericitul de taică-său şi Matilda. S-ar

putea să murim toți patru, adică toți protagoniştii... Cosaşul îndrăcit al lui Van Gogh, gîndii mai departe cu ochii pe lumina soarelui care îmi inunda patul, nu avea ezitări înaintînd în lanul de grîu şi făcînd să şuiere spicele sub lama bine ascuțilă a instrumentului său implacabil... Da, viziunea pictorului nu era rodul înfierbîntatei lui imaginații... Ce e umanitatea dacă nu un astfel de lan, strălucind în lumina fierbinte a soarelui în culori halucinante, sub un cer de un albastru dens, orbitor, şi în care, tăcută dar fără slăbire, seceră moartea?

Mă întrebai dacă n-ar trebui să ies o zi din spital şi să mă duc la înmormîntarea lui, dar găsii în forul meu interior o împotrivire: îi purtam pică pentru refuzul său net şi agresiv de a se împăca cu mine, cînd îi telefonasem, la îndemnul Matildei, şi îl întrebasem dacă n-ar vrea să ne întîlnim ca odinioară şi să redevenim prieteni. Era adevărat că nu-mi era atunci gîndul la el şi desigur, nici telefonul meu nu-i sugerase cine ştie ce afecțiune, dar poate că această afecțiune n-ar fi lipsit dacă aşi fi surprins, în vocea lui o cît de vagă tresărire. Da, gîndii, dar am petrecut totuşi cu el frumoase clipe, ascultîndu-i cu o stranie delectare la începuturile carierei mele în învățămînt înaltele şi nesfîrşitele lui indignări. Şi nu fusese tot el cel care, printr-o intuiție, ținuse pe loc doi ani căsătoria mea cu Matilda? Astăzi aşi putea spune că vrusese astfel să mă ferească de marele eşec care mă aştepta. Judecăm oamenii nu numai prin ceea ce ei gîndesc şi nici măcar prin sentimentele care îi domină (toate acestea se pot dovedi că au fost doar coaja care acoperea determinări mult mai adînci), ci şi prin interferențele cu viața noastră pe care soarta i-a silit să le trăiască. Petrică nu mai putea trăi cu Matilda şi m-a cunoscut pe mine ca să-l ajut să se despartă de ea; l-am ajutat, dar nu vroia s-o iau eu. Nu cumva ținea atît de tare la mine şi considera o prietenie mai trainică decît o efemeră dragoste al cărei final îl prevedea? Desigur, căci dragostea pentru o femeie nu ne fortifică, ci, aliată cu timpul, ne mănîncă viața. Regrete eterne, Petrică! Voi veni la înmormîntarea ta şi îți voi depune pe mormînt o coroană de flori...

În ziua cînd ieşii din spital tăria gîndirii mele, care țîşnise cu putere în ultima mea ciocnire cu Matilda (cînd ne şi încăierasem) şi se micşorase iar sub amenințarea unei boli în al cărei prognostic fatal crezusem, reînvie antrenînd toate forțele sufletului meu retrase atîta vreme în adîncuri. Revenii în casa părintească, unde tata mă primi cu toate sentimentele de odinioară topite, supărat doar de declarația mea că nu aveam cancer şi că n-o să mor. Avea aerul omului mărginit dar şi sublim, care nu înțelege cum cineva, fiindcă a răguşit, crede că n-o să moară, cu toate că văzuse cum un om, fiul său, deşi nevinovat, trebuise să ispăşească o grea pedeapsă. Dă, dar astea erau socoteli care trebuiau reglate cu oamenii... Moartea, ehe, e aşa o chestie ce nu se întreabă, ca să nu fii întrebat. Şi dacă survine totuşi cînd eşti departe de ea, aiurea! e aşa un lucru rar şi tîmpit încît... Se întîmplă, bineînțeles, altora, care nu ne interesează, de ce să te gîndeşti tocmai tu, care ai o viață de trăit şi eşti atît de tînăr... "Mai mor şi tinerii, îi spusei în timp ce mama ne aducea cafele în a doua cameră «salon», plină acum de cărțile şi lucrurile mele, mor şi copii şi adolescenți, moartea îşi vede de treabă, tată!" El se uită la mine şi începu să dea din cap indignat. Nu-mi răspunse prin cuvinte, dar avea aerul să-mi spună că nu e zdravăn la minte cel care poartă grija altora, ca şi cînd asta ar putea ajuta pe cineva (din altă planetă!) să nu moară dacă trebuie, sau să nu fie şchiop dacă aşa s-a născut. Asta mă făcu să înțeleg că nu credea în propria-i moarte şi că dacă totuşi s-ar fi întîmplat, n-ar fi cerut celor vii să creadă în ea, ci să-şi vadă dracului de viața lor, în timp ce el şi-ar fi văzut de moartea lui, cu care singur avea răfuieli de încheiat... Deocamdată avea o muiere cu care trăia

şi numai la chestii de-astea nu-i era gîndul, că mureau şi tineri şi adolescenți! "Nu moare de tînăr decît cine nu trebuia să se nască", zise, şi înțelesei că se credea că face parte dintre cei privilegiați, sortiți dacă nu să nu moară niciodată, în orice caz moartea lor să se piardă în timpuri imemoriale şi nedeterminate, contopite cu intemporalul, cu veşnicia a tot ceea ce există... Mama însă credea în moartea ei, şi abia acum îmi mărturisi spaima prin care trecuse. "Bine că ai scăpat, zise. Moartea e dată şi nu iartă pe nimeni". "Şi ce-mi pasă mie de chestia asta, murmură tata răsfoind *Scînteia.* M-a întrebat cineva pe mine dacă vreau să vin pe lume? De ce m-aşi întreba eu atunci cînd o să plec. Că, aoleo, mor, că, aoleo, ce-o să fac... Ce să faci?! Întoarce spatele la lume şi mori dacă e de murit. Au murit ei regi, împărați şi tot nu s-a întîmplat nimic. De ce să se întîmple atunci dacă moare într-o zi într-un şanț, beat mort, Acojocăriței? Măcar ăstuia n-o să-i pară rău că n-a trăit destul şi nu şi-a făcut de cap. Mai proşti sînt ăia care toată viața..."

Dar aici se opri, fiindcă fără voie gîndul lui i se dusese la mama. Nu-l gonise ea din patul ei în puterea vîrstei, silindu-l să-şi găsească altă muiere, care, desigur, o fi avut ea mai multă viață în trupul ei, dar pesemne că el începuse să descopere că nu ajungea numai atît...? "Ei, ce-au făcut toată viața? zise mama mai degrabă veselă decît atinsă de aluzie. Proştii-ăia! Ai uitat!" exclamă ea mirată, văzîndu-l că tace. "Ce să uit? îşi ridică el privirea din ziar. Mama surîse. Să-i spună sau să nu-i spună? Era pradă uşoară, numai gura era de el. "Ce să uit, fă?" se răsti el, dar nu prea sigur de sine, mai degrabă ar fi dorit să nu i se amintească. Totuşi curiozitatea era mai mare şi mama, cu un glas ca de mare comedie, i-o satisfăcu. "Tu ai rămas certat cu băiatu-ăsta ani de zile, tocmai fiindcă din neştiință el îți spusese ce ne spui tu nouă acuma. Dar el era un copil, în timp ce tu eşti un om în toată firea." "Adică cum?" se holbă tata. "Adică aşa! De ce or fi proşti oamenii care trăiesc curat şi deştepți ăia care trăiesc în murdărie! Nu văd, continuă mama, de ce porcul care se tăvăleşte în noroi trebuie dat model oamenilor care înțeleg că desfrîul le pierde sufletul. Un om are o singură inimă, nu două!" "Şi? Ce e cu asta?" făcu tata, care n-o putea urmări, cu atît mai consternat cu cît ea nu pomenea nici de Dumnezeu, nici de rai şi nici de iad. Atunci ar fi fost mai clar! Chestia asta cu două inimi îl depăşea. "Hm! făcu ea, dacă ar avea două inimi ar zice: nu-i nimic, murdăresc una, dar îmi rămîne ailaltă curată, cînd o să mă satur de desfrîu, o arunc pe-aia şi trăiesc cu a bună!... Le vezi cum vin la biserică la bătrînețe şi se mocăie în fața sfintei fecioare să le ierte pentru viața lor cînd nu le păsa că o să vină şi ceasul căinței. Tot e bine, altele nu vin deloc şi pe-alea le lauzi tu! "Ei, şi la ce le foloseşte căința?" zise tata. "Păi nu le mai foloseşte, dar căința, dacă vine, cum să scapi de ea? Trebuie să te căieşti, că n-ai încotro." "Şi tu nu te căieşti?" o ispiti tata furios. Mama tăcu. Dacă răspundea că nu, ar fi dat dovadă de trufie, dacă spunea că da, se căieşte, atunci la ce i-a mai folosit o viață de smerenie? "Mai mă căiesc şi eu că nu sînt sfîntă, zise, dar nu ca alea!'' Şi nu se ştie de ce o pufni rîsul. Unde îi zbura gîndul? Rîdea de tata? Sau de babele acelea care se mocăiau în fața sfintei fecioare? Şi de ce nu? N-avea şi ea dreptul la puţină trufie? "Atunci am eu dreptate, zise tata, nu în sensul că l-aşi da ca model pe ăla care îşi face de cap, ci în sensul că nu trebuie să te căieşti, ăsta e tot secretul." "Da, zise şi mama, cîine ai fost, cîine să mori!" "Ei şi? Dacă lui nu-i pasă, ce-ai tu cu el?'' "Am", zise mama şi tăcu. "Ei, ce ai?" "Fiecare să-şi vadă de el, că vine la patul lui de moarte dracul şi îl ia în furcă, sau vine un înger şi-l duce în rai, pentru el e totuna, de murit tot moare, mortul de la groapă nu se mai întoarce!" Răspunsul acesta îmi aminti de al

meu de odinioară, cînd îmi venise în minte să gîndesc acelaşi lucru după ce citisem un text de Platon: dacă moartea ar fi sfîrşitul a tot, spunea el, cei mai în cîştig ar ieşi ticăloşii, fiindcă o lespede pe mormînt i-ar strivi şi de trup şi de suflet şi desbaterea s-ar încheia astfel pentru totdeauna. Între timp însă aflasem, nu fără să mă turbur, că marele Karma, spiritul universului, nu lasă lucrurile astfel şi că îl sileşte pe ticălos să se reîncarneze. Dacă a fost un ticălos mare, spiritul lui reînvie de pildă într-un dobitoc, un măgar sau într-un bou şi tot astfel prin treceri succesive se purifică, pînă ce esența sa se poate contopi cu Marele Spirit care a stat la originea vieții.

Îi spusei tatei toată chestia asta simulînd îngîndurarea. "Şi de unde ştii că e aşa? zise el cu dispreț. A văzut cineva un om reîncarnat?" "Întîi că s-a văzut, au fost cazuri foarte clare, cînd un copil a început să spună că el a mai trăit în satul cutare şi l-au dus acolo savanți şi oameni de ştiință şi el a recunoscut tot, case, ulițe, oameni... Ei?" "Fugi, domnule, de aici, nu mai vorbi bazaconii, astea-s şarlatanii, aşa am văzut eu la bîlci una care mi-a citit buletinul legată la ochi, adică buletinul era în mîna altuia şi ăsta a întrebat-o: cum îl cheamă pe domnul? Şi ea a spus tot, şi anul naşterii şi oraşul... Şi tu vrei să cred?..." "Al doilea, continuai eu neturburat, ție nu ți s-a întîmplat să te plimbi aşa pe stradă şi să vezi un om pe care să ți se pară că l-ai mai cunoscut, ăhă, aşa cîndva, în altă viață?" "Cîte nu i se par omului, zise tata batjocoritor, dacă s-ar lua după toate prostiile ar ajunge să creadă că ăla care e el, nu e el..." "Aha, zic, ți s-a întîmplat?" "Mie? Nici vorbă, unuia, stăm la bodegă la un aperitiv şi îi aud că zice chestia asta, că el nu e el. Ascultă, mă, îi zic, tu cîte aperitive ai băut înainte să spui tîmpenia asta?" Şi se întoarse spre mama, de la care aşteptase un răspuns. "Tot nu m-ai făcut să înțeleg ce ai tu cu cutare şi cutare, că trăieşte aşa cum îi place lui?" "Să se ducă în pădure, zise mama. Acolo poate să trăiască cum vrea." "Şi ce te deranjează? insistă tata. Nu înțeleg!" "Ce s-alege de lumea asta dacă toți ar trăi ca ei? Într-o zi ar scoate fiecare cuțitul şi am începe să ne tăiem toți unii pe alții..." "Asta cam aşa e, conveni el, da' n-ai nici o grijă, că nu tu o să-i împiedici. Vine un război, îi mai mătrăşeşte, pe urmă se mai potolesc... Nenorocirea e că în război îi seceră şi pe ăi buni şi pe ăi răi, aşa că sămînța rămîne..."

Astfel se încheie discuția şi tata îşi aprinse o țigare şi rămase gînditor. "Ia spune, îl întrebai, directorul acela de la voi, Bularca, l-a dat pînă la urmă afară pe şefu-ăla de cadre?" "Nu l-a dat", răspunse el posomorît şi tăcu mai departe. "Ai înțeles de ce te întreb..." "Tocmai că mă gîdeam, ce-ar fi, Victore, să te duci tu personal să-i ceri o audiență? Una e cînd vezi omul în fața ta şi îl asculți şi alta e cînd îți vorbeşte altul de el. Ce zici?" "Bineînțeles că mă duc, zisei, toată chestia e să-l facă pe şeful Cadrelor să tacă, adică să-şi dea avizul. Fiindcă trebuie s-o dea întîi afară pe individa aia de care mi-ai vorbit şi care e turnătoarea acestui şef de cadre..." Tata se uită în pămînt, reflectînd. "Nu te băga în chestia asta, zise, tu nu ştii nimic, lasă-l pe Bularca să se descurce." "Bine, mai zisei, mă duc chiar mîine, dar cum o să pot să intru în uzină şi să ajung la el?" "Ți-aranjez eu cu paza, nu e o chestie..."

Şi tata se ridică şi plecă. Mă apucă pofta să-mi pun cărțile în ordine, deşi nu aveam rafturi, şi să-mi improvizez şi un mic birou şi un scaun la fereastră: aveam chef de lucru. Pe urmă plecai pe la bunicul să-mi iau caietele din subsol... Le recitii apoi febril pînă noaptea tîrziu. În micul meu pat din adolescență, mutat de mama din dormitorul lor unde rămăsese tot timpul după plecarea mea de acasă în aşa-zisul salon şi adormii cu gîndul dacă n-ar fi mai bine să le pun pe foc, după ce aşi fi copiat din ele ceea ce nu se putea memora

şi aşi fi eliminat tot ceea ce putea constitui pentru mine o acuzație... Nu mă simțeam bine cu ele în casă şi nu aveam sentimentul net că reprezentau o valoare în sine, ca să-mi pară rău că trebuia să le distrug...

IV

Bularca mă primi de îndată şi spre surpriza mea nu mă expedie, mă ținu la el în birou aproape un ceas. Întîi se scuză că are o cumplită durere de cap şi înghiți trei pastile dintr-o dată, aşa de supărat era pe acest rău care se vedea că îl vizita din cînd în cînd şi că organismul lui robust nu-l scăpa de el. "Medicul ce zice?" spusei. Făcu un gest, adică medicul nu conta. "Aveți ori sinuzită, ori spondiloză", reluai văzîndu-l că tăcea cu tîmplele în mîini: cu coatele pe birou. Negă din cap furios şi copleşit. "Atunci aveți hipertensiune arterială. Aşa-zisele migrene de care sufereau cucoanele pe vremuri au dispărut..." "Sau au trecut la noi", zise el fixînd asupra mea o pereche de ochi mari, pe care durerea îi făcea frumoşi, umani, aproape frățeşti. În rest chipul lui părea brutal, dur, fără loc de expresie. Se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe rar, relaxat, cu mîinile în buzunare. Pasul îi era uşor, elastic. Se opri la fereastra, cu spatele la mine şi se uită îndelung afară.

Soneria telefonului zbîrnîi. Nu se clinti însă de la geam şi atunci intră secretara. "Vă caută ministerul!" îi spuse. "Cine?'" mormăi el. "Tovarăşul ministru!" "Care? zise mohorît, că ăia pe-acolo toți îşi spun miniştri. El e director-general şi subalternii îi spun ministru." "Chiar tovarăşul ministru Nasture!"' zise secretara. "Spune-i că sînt în uzină, cînd mă întorc îl caut eu."

Secretara ieşi, iar Bularca reveni în spatele biroului şi formă un număr. "Vasile, zise, uite, ministerul iar se interesează dacă s-a remediat istoria cu rulmenții ăia nenorociți." "Ce să facem noi, tovarăşe director-general, se auzi o voce puternică în receptorul pe care Bularca îl îndepărtă de ureche. Cum îi primim, aşa îi montăm... moldovence de la țară, fete de optsprezece ani... lepădat fustele lor mari şi încrețite... şi... să... ele, rulmenți.." "Ai fost tu acolo?" "Bineînțeles!" "Şi ce zic?" "Că de la ei pleacă buni... aparate de control mai fine, de import, dar ministerul... cică la anul!..." "Bine, Vasile, mai du-te o dată si spune-le că nu toți rulmenții scapă, aşa că nu sînt de vină aparatele de control, fiindcă ori sînt bune, ori nu sînt bune. Nu ne interesează pe noi fustele încrețite ale moldovencelor, n-au ce face tractoriştii cu fetele astea cînd le rămîn tractoarele împotmolite prin noroaie..." "Chiar acum mă duc..." "Au rebuturi mari, mi se adresă apoi Bularca şi, în loc să tragă consecințele care se impun, dau drumul produsului pe piață. La mine acasă mi s-a stricat odată flotorul de la baie, vechi de douăzeci de ani. Am luat unul nou: avea orificiul neperforat. Am luat altul. Intra apă în vreo trei, pînă să găsesc unul bun. Şi directorul acelei fabrici şi inginerul-şef şi toată lumea încasează prime pentru depăşiri de plan, felicitări în presă, promovări, în loc să li se returneze toată marfa şi să fie puşi s-o plătească... Pe capitalist toate astea îl costă, dă dracului faliment şi intră la puşcărie sau îşi trage un glonț în cap..."

Înțelesei din aceste confidențe că acest om mă va angaja, fiindcă nu lăsai pe cineva să asiste la durerea ta de cap şi la preocupările tale de director al unei mari uzine, ca pe urmă să-l laşi să plece aşa cum a venit. "Uite, Petrini, îmi spuse el apoi, după ce îşi aprinse o țigare şi îmi oferi şi mie una (şi nu mă supără că mă tutuia, o făcea cu aceeaşi naturalețe cu care vorbise pesemne şi

cu tata), în cazul tău o să procedăm în felul următor: te angajăm bibliotecar, asta e sigur. Dar! E un dar aici peste care o să trecem nu prea greu. Nu te angajez direct, ca să evit o anumită complicație, ci *te promovez* după ce o să faci o foarte bună impresie în uzină. Dar ca să te pot promova, va trebui mai întîi să lucrezi într-o secție, să zicem ca dispecer sau la un strung, unde preferi, e la fel de uşor pentru tine să te califici rapid şi să te faci remarcat. Cum, o să vezi singur şi pe urmă nimeni n-o să se mai mire că ai ajuns bibliotecar. Eu ți-aşi da un sfat, continuă el cu o admirabilă căldură umană care făcu să urce în mine pentru el un puternic val de simpatie, şi anume sfatul meu e să te angajezi strungar. Face o mai bună impresie, poți mai uşor să-ți arăți calitățile şi să fii simpatizat şi să ai prieteni şi pe deasupra foarte curînd o să cîştigi şi ceva mai mulți bani! În plus, şi cred că asta e şi mai important pentru viitorul tău decît postul de bibliotecar, una e să poți afirma, în clipa cînd se va pune chestiunea reîntoarcerii tale la Universitate (şi se va pune, sînt convins!), am lucrat ca strungar într-o uzină, am trăit adică în mijlocul clasei muncitoare, şi alta e să spui am fost dispecer. Ce zici?" "Zic că raționamentul dumneavoastră izvorăşte dintr-o foarte bună cunoaştere a lumii în care trăim!" "Înțelegi, Petrini? Cînd o să fiu eu atunci, că o să rămîn mai departe în această uzină, că o să fiu promovat mai sus sau o să mă întorc în secția de unde am plecat ca simplu inginer (fiindcă îmi termin şi eu liceul anul ăsta şi o să mă înscriu la Electrotehnică), o să pot oricînd să afirm şi eu că te-ai integrat perfect în sînul clasei muncitoare, că gîndeşti ca un muncitor înaintat şi ai fost tot timpul activ şi disciplinat şi n-ai avut conflicte cu nimeni. Lasă la secretara mea o cerere. O să primeşti pe urmă acasă adresa de angajare..." Mă întorsei acasă stăpînit de entuziasm. Tatăl meu însă primi ştirea posomorît. Întîi începu să-l înjure pe Bularca zicînd că e un şmecher cum nu s-a mai văzut (prin şmecheria asta a lui a reuşit el să-i ducă şi îi duce şi acum pe toți de nas), nu-ți rezolvă niciodată nimic şi pe deasupra te şi prosteşte şi te face să-l lauzi în loc să-l bagi în aia mă-sii! "Pînă şi pe tine văd că te-a dus cu preşul că o să te *promoveze* la pastele cailor şi taci că ştie el că o să fii reprimit la Universitate. Ce ți-a făcut!? strigă tata la mine furios. Asta putea s-o facă orice maistru, fiindcă tu nu ştii că e un ordin că la un strung poate fi angajat orice om din țara asta, orice-ar fi făcut el, are dreptul la muncă, e literă de lege în Constituție." "Da, zisei şi eu, dar şi la deratizare e muncă, litera asta de lege nu prevede alte detalii pe baza ei aşi fi putut fi reprimit şi în învățamînt şi uite că nici măcar un şef cum a fost acel Mircea n-a vrut s-o interpreteze în favoarea mea. Cel puțin Bularca mi-a promis şi nu văd de ce ar fi făcut-o, de ce n-a făcut şi el ca alții, adică să-mi spună simplu: la strung! şi să nu-şi mai răcească gura cu promisiuni!" "Păi da, fiindcă i s-a dus vestea că ehe! Bularca are grijă față de om! O lozincă! în realitate o să-ți spun eu cîtă grijă are. Tu să stai la strung, om cu carte, şi la bibliotecă o curvă turnătoare! Fiindcă n-are el curajul s-o dea afară. Mă rog, ce act de eroism ar fi fost dacă făcea invers, pe-aia la strung şi pe tine la bibliotecă?" "Nu e aşa de simplu, singur mi-ai povestit data trecută cum e cu tipesa aia!" Tata începu să dea din cap de la stînga la dreapta, cu o adîncă nepăsare, care devenea şi mai adîncă şi mai plictisită pe măsură ce capul lui ajungea prin clătinări de decepție de la umărul stîng, la cel drept, şi apoi încolo spre lume, în general, în sus spre univers... Se uita chiar în zare, nu mai ascultă restul explicațiilor mele, adică faptul că trebuia să trec prin trepte succesive... să trăiesc în sînul clasei muncitoare pentru ca... la momentul cînd... să pot spune că... "Ce mai, încheie el, aşa e cum spun eu, nu e prost, n-ajungea el director-general dacă ar

fi fost un neghiob. Nu te mira să-l vezi mîine poimîine pe-aproape de ăi mari..." Şi îl înjură de mamă fără admiraţie şi poate pentru întîia oară cu invidie că nu l-a înzestrat şi pe el natura cu astfel de calităţi care smulg simpatia proştilor şi te fac mai mare peste ei...

Oricum, avui sentimentul net că spunîndu-mi toate acestea creştea în propriii lui ochi, iar eu scădeam; desigur, deocamdată, pentru că intram în uzină atît de prost înarmat, iar mai apoi fiindcă aveam să rămîn în ea atît de mult timp, poate pentru totdeauna: nici o mirare, după el surprizele în această lume nu puteau veni pentru un om decît în rău, deşi, aşa în general, toate lozincile de pe zidurile uzinei spun că o să mergem spre bine. "Ei, care bine? mă întreba el ca şi cînd eu aşi fi scris acolo lozinci. Eu eram înainte maistru monteur de avioane, eram un domn. Aviaţia romвnă a fost în frunte!. Acum sînt maistru peste zece raboteze, ca să scoatem toţi, cinci mii de oameni, un nenorocit de tractor în care intră mai mult fier decît într-un tanc, în timp ce străinii scot tractoare mici, de trei ori mai ieftine şi mai puternice. Crezi că nu le-am văzut?" Şi încheie dînd din cap în felul acela al lui care îţi sugera prin fiecare mişcare, spre dreapta, tot mai sus, că ştie el mai bine cum stau lucrurile şi nu e nimic de făcut, ce mai! o întreagă filozofie care comunica în cele din urmă cu cosmosul... "Dacă vrei să mergi înainte cu toţi proştii, n-ajungi nicăieri! Dacă americanii, îmi aruncă el o privire dispreţuitoare, ca şi cînd eu aşi fi susţinut teza pe care urma el s-o combată, ar fi zis stai să-i aşteptăm şi pe ceilalţi de pe glob să progreseze odată cu *noi,* nici ei n-ar fi ajuns unde sînt astăzi şi nici globul nu s-ar fi din mizeria în care zace..."

Vîrsta îl făcuse mai agresiv în gîndire şi îmi plăcea acum mai mult de el decît pe vremea adolescenţei mele, cînd fusese pe punctul de a declina ca bărbat dacă eu (şi îmi plăcea să cred acest lucru) nu i-aşi fi biciuit mîndria cu necruţarea mea de atunci...

V

Bularca avusese însă dreptate, calificarea mea la strung nu dură mai mult de-o lună, dar avusese şi tata, fiindcă îndată ce mi se dădu un strung în primire descoperii că lucrurile nu merg deloc pe roze cu un om care abia a intrat în secţie şi are pretenţia să primească un salariu egal cu al celor care au trudit mult ca să ajungă aici, ehe, nenică, învaţă, înghite! o fi pentru dumneata treabă de cîteva ore să pricepi ce e o fişă tehnologică şi să faci o piesă, dar ca să cîştigi şi dreptul de a fi egal cu noi e un secret pe care trebuie să-l descifrezi. Or, poate nu vrei să fii chiar strungar? Doar aşa, să se cheme că ai trecut pe-aici şi pe urmă să poţi să ocupi funcţii mai înalte...? Trebuie să te decizi: vrei să fii strungar? Te ajutăm! Nu? E mai bine atunci să nu-ţi pierzi vremea...

Ce se întîmplase? Mi se dădu în primire un strung la care trebuia să execut în opt ore douăsprezece bucşe, asta era norma. Dacă făceam mai multe, creştea şi cîştigul, dacă rebutam o piesă eram penalizat. Fixai bucşa (o bucată de metal care mai păstra încă urme fine din miezul de pămînt în care fusese turnat), strînsei bine cuţitul în suportul lui (altfel puteam avea surpriza să-mi sară în faţă şi să mă accidentez) şi luai apoi fişa tehnologică şi o studiai; în afară de faptul că trebuia s-o filetez, bucşa asta pe dinafară şi pe dinăuntru, pînă rămînea de dimensiunea indicată în fişă, la sfîrşit trebuia s-o subţiez la unul din capete atîţia milimetri. Asta era tot. Apăsai pe butonul *pornire* şi

motorul începu să cînte. Apăsai pe alt buton şi bucşa începu să se învîrte. Manevrai dispozitivul de apropierea ei de cuţit, şi cuţitul muşcă din suprafaţa brună a metalului. Filetul se formă şi şpanul începu să curgă în spirale albastre, şi în piesă apăru carnea strălucitoare a metalului. De aici înainte n-aveam de făcut decît să înlătur din cînd în cînd panglicile de şpan care se înfăşurau în jurul cuţitului şi să aştept ca toată suprafaţa piesei să fie filetată. Era plăcut şi uşor, toată grija venea spre finisare, cînd trebuia măsurată piesa cu atenţie, grosimea ei şi distanţa în interior. Şi bineînţeles supravegheat tot timpul strungul, şi lămpile lui de semnalizare, să nu apară defecţiuni de ungere, de avans sau de avarii pe subansamblurile electrice, toate se aflau pe un panou. Mi-aruncai ochii şi rămăsei mirat: panoul era el acolo, dar căpăcelele colorate şi beculeţele dinăuntru lipseau; maşina era deci chioară, adică nu chioară, oarbă de-a binelea. Le ştiam culorile acelea de la strungul la care învăţasem, roşu pentru avans, albastru pentru ungere, pornire, oprire eţetera... Dădui din umeri nedumerit. Dacă avansul se deregla, nu se întîmpla nimic, dar dacă ungerea era defectuoasă, strungul se putea gripa. Cînd prima operaţie se termină, îl oprii şi îl anunţai pe maistru, un ins neprietenos, cam posomorît şi cocîrjat, care veni, se uită, începu să înjure şi se îndepărtă fără un cuvînt. Crezui că se duce să facă rost de nişte beculeţe; nu! îşi văzu de treabă liniştit, apoi dispăru şi reapăru după vreo două ore, dar tot fără să-mi acorde vreo atenţie.

Între timp mă dusesem la strungarul care mă învăţase şi îi spusei că... "Merge strungul?" mă întrerupse el cu un soi de flegmă a la... "Merge"! îi răspunsei. "Păi atunci dacă merge, ce stai şi te uiţi?" "Dar, dacă..." îngăimai eu. "I-ai spus maistrului?" "I-am spus!" Totuşi îşi opri maşina şi veni la mine, se uită şi el şi începu, ca şi acela, să înjure. "Beculeţele astea, zise el furios, nu merg la radio, la reţeaua normală, sînt de douăzeci şi patru de volţi şi nu se fabrică în ţară. Ce p... mă-sii or fi făcînd cu ele? Nu merg la nimic, nu se potrivesc, doar să-şi facă pom de Crăciun, crăciunul mamei lor... Lucrează aşa şi fii atent la zgomotul motorului, trage cu urechea şi cînd auzi ceva suspect, cheamă mecanicul..."

Şi plecă. Uşor de zis, dar de unde să ştiu eu cînd devine suspect zgomotul unui motor? Îi dădui drumul şi cîteva minute rămăsei lîngă el cu urechea la pîndă, să-i memorez mersul lui normal. Nu se putea însă din pricina murmurului general al celorlalte, doar dacă m-aşi fi lăsat pe vine cu fruntea lîngă el. Nu trebuia însă să lucrez? Reluai filetatul bucşei, apoi căutai şublerul pe mica măsuţă de scule de alături s-o măsor, dar şublerul dispăruse. Mă dusei iar la omul meu, care fără să-mi spună nimic îmi făcu semn din cap să-l iau pe-al lui. Ce se întîmplase totuşi cu al meu? Îmi fusese furat? Curînd uitai că aveam un strung chior, adică nu, orb, şi un gînd, unul singur se armoniza cu cele cinci ore care îmi mai rămăseseră pînă la trei: să-mi fac norma, să termin adică toate bucşele care aşteptau stivuite lîngă măsuţă. După aceea eram liber, abia atunci puteam să dau curs vieţii tuturor gîndurilor mele: să mă duc sau să nu mă duc la revista *Luceafărul literar* şi să-i propun lui Amăicăliţului o colaborare? Să scriu sau să nu scriu o carte despre Giordano Bruno? Mă irita dificultatea de a explica cum- din aversiune pentru scolastici, filozoful martir prinsese aversiune şi pentru aristotelism, în fapt, mai degrabă, lacunele mele în materie de tomism şi scolastică, dar şi indecizia propriei mele orientări faţă de teza aristotelică: făcea într-adevăr materia un efort gigantic pentru a ajunge la gîndire şi inteligenţă sau mai degrabă spiritul, ca dat primordial al lumii, făcea din materie un înveliş al său? Cum să susţin acest

lucru, cînd devenise o dogmă teza că spiritul e materia care gîndeşte? În clipa aceea mă pomenii cum cineva, pe la spate, mă ciocănea in cap cu ceva ascuțit şi, înainte ca eu să mă întorc să văd cine e, o mînă aruncă pe măsuță un şubler şi nu-i văzui individului decît spatele îndepărtîndu-se: se instală la strungul vecin şi începu foarte rapid să-şi înşurubeze în el o nouă piesă: aha: deci ăsta mi-l luase, acum aveam două şi nu mă grăbii să duc unul înapoi omului meu.

Şi pe urmă? mă întrebai apoi la ora trei pierdut în valul de oameni care ieşeau din schimb, ce urma să demonstreze cartea mea despre Giordano Bruno? Lăsai această întrebare fără răspuns. Stăpînit de mulțumirea pe care o simțeam atunci, în prezent: nu numai că îmi făcusem norma, deşi pierdusem aproape două ore aşteptînd să vină maistrul să-mi spună dacă puteam sau nu să lucrez la o maşină oarbă, dar îmi rămăsese chiar liberă o oră, timp pe care îl petrecusem lîngă strungul celui care mă calificase, cu care discutai dacă nu s-ar putea monta în panoul meu alte beculețe decît cele originale de 25 de wați. "Dacă sistemul e montat pe 25 de wați, cum o să-i pui beculețe de 10?" zise el."Tocmai, să schimbăm sistemul." "Trebuie vorbit cu electricianul, zise el, după ce tăcu multă vreme, dus pe gînduri. E un strung cehoslovac, cu o schemă care dracu ştie unde e, de pe vremea războiului, şi deşteptu-ăsta... mai bine îți faci reparația singur decît să te duci după el..." Se arătase mirat că mi-am terminat lucrul. Mă trimise la controlul tehnic să predau piesele. "Sînt sigur, zise el, sceptic, că le-ai rebutat pe toate, dar nu te necăji, aşa e la început."

Nu rebutasem nici una...

Cartea despre Giordano Bruno, îmi amintii ea, urma să se ducă Ion Micu cu ea sub braț la unul din şefii lui din Bucureşti şi să ceară pentru mine să fiu reprimit în învățămîntul superior. Măcar dacă, sigur că ar obține! Şi apoi o carte nu se scrie pentru astfel de lucruri! Ca să-mi placă şi mie şi cititorilor, ar trebui... Ar trebui să fie cu adevărat o carte de filozofie, o carte şi despre mine, nu numai despre Giordano Bruno! Şi de ce aşi face eu *acum* acest amestec? Îmi simțeam puterile limitate şi îmi amintii de frumoasa imagine a lui Titu Maiorescu, care compară forța creatoare a unui popor cu un bloc de marmoră care îi e dat, unul singur, dacă faci din el o statuie mediocră altă marmură nu ți se mai dă. De ce mi-aşi risipi eu astfel puterea gîndului scriind un op care să nu mă reprezinte? Şi dacă m-ar reprezenta de ce aşi alege această cale deturnată? În ipoteza că n-aşi pierde prea mult timp şi m-aşi decide să nu mă abat de la subiect, ce interes ar stîrni? Nici unul! Poate ar ieşi chiar o carte proastă, care ar fi refuzată de editură...

Mă îngrămădii şi eu spre unul din autobuzele din fața uzinei care erau luate cu asalt de muncitori. Un individ se postase la intrare şi striga la noi țîfnos. Da, chiar acest lucru, să nu ne îngrămădim (cine era? cine îl pusese acolo?), dar de ce? Că îl călcăm pe bocanci! Şi ni-i arăta indignat, erau nou-nouți şi nu se sfia să-i îmbrîncească pe cei care ar fi voit să nu le pese de încălțămintea lui. O luai pe jos... Pînă în oraş erau zece kilometri. Ce oameni

nedisciplinați... şi în acelaşi timp disciplinați, gîndii... se îngrămădeau buluc (se grăbeau, dar de ce aşa tare? mă întrebasem eu la început: astăzi chiar primisem un cot în ochi şi mîna mi se desfăcuse de pe bară (renunțasem să mai urc), dar aveau grijă totuşi să nu-l calce pe acel individ pe bocanci. Aflasem apoi pricina grabei tuturor, dacă scăpai primele autobuze trebuia să aştepți o oră pînă să vină altele şi apoi riscai încă o oră dacă îți permiteai luxul să nu înfrunți busculada. De ce nu protestau ei împotriva celor de la

transporturi? Ştia Bularca, directorul nostru general, de felul cum plecau oamenii acasă, după opt ore de muncă? Nu, altfel ar fi intervenit. El avea, desigur, o maşină şi un şofer, foarte bine, dar ar fi trebuit totuşi să se ocupe puţin şi de autobuzele noastre, gîndii eu pe drum cînd simţii ca sînt obosit şi că mi-e foame... N-o să pot să merg pe jos de pildă la iarnă şi atunci... Cu sentimentul că astăzi, în prima mea zi cînd produsesem pentru uzină douăsprezece piese, sînt egal în drepturi cu orice muncitor, îmi spusei că la prima ocazie eu îi voi pune lui Bularca această întrebare: e atît de greu să se aducă suficiente autobuze în faţa uzinei ca să nu simţim la plecare că ne îndobitocim? Fiindcă asta era imaginea care îmi apărea adesea sub ochi seara înainte de a adormi, deşi nici o lună nu trecuse de cînd intrasem în uzină: figuri umane care nu mai aveau decît o expresie de panică rigidă şi violenţă, să urce sus - şi pentru asta dăm frîu unei nepăsări totale, strivim o ureche, aruncăm ochelarii unuia de pe nas, smulgem servieta altcuiva, îţi sar propriii nasturi de la haină, izbeşti cu cotul în sînii unei femei... parcă mai ţine cineva seama că mai există şi femei, dă-le dracului, nu sînt egale cu noi?

"Ei, cum a fost?" mă întrebă tata acasă (sosise înaintea mea, simţisem încă de la început, dimineaţa la plecare, că nu vrea să facem drumul împreună; nu era prezenţa mea alături de el o veşnic nedorită, dar iritantă întrebare: cum ajunsesem eu, după ce cheltuise cu mine doisprezece ani, din universitar eminent, simplu muncitor?). "Mi-am îndeplinit norma perfect, îi răspunsei sec, mîine o să cer să mi se dea mai multe piese." "Vezi să nu-ţi dea", zise el cu acea ironie şi superioritate care se vedea că în ochii lui marcau între noi dacă nu o prăpastie, cel puţin un hotar pe care eu n-aveam să-l trec: el era maistru, eu... Şi începu să dea din cap proiectînd căderea mea în cosmos: eu eram ceva mai mult decît nimic... Dacă mai face chestia asta o dată, gîndii, la primul salariu mă mut... Simţeam că nu sînt în forul meu interior cu totul invulnerabil. Trebuia să fac un efort de cel puţin cîteva clipe şi să-mi spun că e normal ca el să gîndească astfel, că adică, avea dreptate, în lumea simplă nu se judecă niciodată cauzele, sau în orice caz nu se ţine prea mult timp seama de ele, ci numai efectele, iar biciuirea la care eşti supus trebuie s-o accepţi ca pe-un stimulent şi nu ca pe-o umilire. Mai tîrziu, dacă vei reuşi să reintri pe spirala pe care n-ai ştiut să te menţii, trebuie să mulţumeşti acestei lumi simple că n-ai fost cruţat. Numai că eu n-aveam nevoie nici să fiu cruţat şi nici de biciuire. Nu erau singurele alternative. Trebuia chiar să constat de fiecare dată în astfel de situaţii că tata e un simplu cutare, cînd în realitate *era tatăl meu* şi nu un simplu străin de care ar trebui să nu-mi pese? De ce mă silea să gîndesc astfel cînd din entitatea lui şi a mamei mă născusem eu, fenomen magic, misterios, care nu se încheiase? Chiar judecat dinafară, văzut strict prin schema ierarhiilor sociale, cine îi spunea lui că într-o zi, cîndva, n-o să ajung director-general în uzina la care el lucra? Ei, cine? N-aveam cincizeci de ani, ca el, ci doar treizeci şi cine îi spunea lui că lumea asta evoluează spre rău? Ei? Cine? Întrebarea asta îmi cerea mai mult decît cîteva clipe ca s-o alung. Cine să-i spună ? Dracu! Veşnica reacţie de apărare a unei buruieni care n-are altă grijă decît să se înfigă cît mai adînc în pămînt şi să rămînă buruiană, neputînd deveni floare. Şi de ce să mă silească el să gîndesc astfel despre el?

"Tata, îi spusei, cu o adîncă afecţiune, un om e doar ceea ce cred alţii despre el că este. Ba chiar, cîteodată, e cu totul altceva." Şi tăcui. Aşi fi vrut să continui spunîndu-i că de pildă el era tatăl meu, adică faţă de cosmosul spre care îşi ridica el capul, ceva infinit mai mult decît ceea ce credeau alţii că ar fi. Şi dacă şi el ar trăi cu acest gînd, puţin i-ar păsa dacă fi-său e strungar sau

universitar. Dar cum să risc să-l aud spunîndu-mi, în cel mai bun caz, ceva dur, în cel mai rău, o stupiditate? Mama sesiză că sub glasul meu afectuos se ascundea o hotărîre de a pleca iar din casa părintească şi nu-l lăsă să-mi răspundă: "Nu te supăra pe el, îmi zise, îi pare şi lui rău că..." Şi se opri şi ea. Era greu de spus de ce îi părea lui rău, adică de dat la iveală neputinţa lui de a înghiţi astfel de subtilităţi, că poţi fi altceva decît ceea ce vede toată lumea că eşti. A fi? Se poate ascunde? "Vrei să spui, zise tata dînd la o parte ceaşca de cafea ca şi cînd s-ar fi scîrbit de conţinutul ei pe care îl băuse, că poţi tu, pentru tine, aşa, să te crezi altcineva decît eşti? Cine crezi, deveni el deodată agresiv, că nu se crede altcineva decît e? Nu cunosc om care să nu se creadă mai deştept decît e, oho! după ei fiecare crede că dacă ar fi el şeful statului, cîte n-ar face şi n-ar drege! Daaa! Întîi i-ar pune cu botul pe labe pe toţi care l-au înjurat. N-ar scăpa unul!..."

În agresivitatea lui ghicii că vroia să se apere de lucruri pe care le ştia numai el, ironii nedigerate, sarcasme usturătoare care i se adresaseră... Vroia să mi le transmită şi mie". De la cine? Cum de la cine? De la oameni ca şi el, de la rude, bineînţeles şi de la prieteni, fiindcă de la cei cu care n-avem de-a face nu ne pasă. Începui să rîd şi sorbind din supa de văcuţă cu găluşti îi răspunsei cu un glas care imita flegma lui Vintilă: "...mai dă-i în... Dacă şi tu asculţi ce ţi se spune!","Ce poţi să faci? Să-ţi astupi urechile?"' se irită tata. "În nici un caz să li le însuşeşti şi să vii să mi le spui şi mie. Nu mă interesează! Şi deodată ridicai vocea şi trîntii lingura pe masă: nu mă interesează! Dacă încă o dată mai vii cu chestii de-astea, la primul salariu am plecat! E intolerabil ca tatăl meu să se facă ecoul tuturor imbecililor cu care are de-a face şi să vie pe urmă să-mi spună mie că au dreptate. Am fost profesor universitar! Voi fi iar! Pînă atunci o să ajung director-general în uzină! Vă belesc pe toţi. Primul pe care o să-l dau afară o să fii tu, dacă te mai văd că dai din cap cu dispreţ cînd te uiţi la mine. Ai uitat din ce pricină nu mai sînt? Laşilor! Nu sînteţi în stare să-i spuneţi lui Bularca în ce condiţii plecaţi zilnic de la uzină şi mă judecaţi pe mine că am fost arestat, ca şi cînd eu aşi fi dorit să fiu închis şi trimis în ocnă şi nu m-ar fi arestat şi închis tot de-ai voştri, muncitori ajunşi securişti. Da, vă place, vă bucuraţi că un intelectual a fost belit şi adus la strung, fără să ştiţi că mie îmi place strungul şi că chiar mă gîndesc să rămîn toată viaţa strungar, ei şi? E o muncă nobilă, unul din cei mai mari filozofi a murit şlefuind la strung lentile, iar altul, făcînd pe copistul, copia note muzicale pentru cinci lei pe oră şi în orele libere scria cărţi care au făcut să sară în aer tagma nobililor, o întreagă societate cu sînge albastru şi l-au dus pe rege la eşafod..."

Ştiam că o luasem razna, dar îmi rămăsese în minte stilul acelui prozator despre care îmi povestise Ion Micu şi mă distra să văd efectul de stupoare al tatălui meu, pe care nu-l puteam zdruncina în prejudecăţile lui cu argumente raţionale sau cît de cît coerente. Trebuia să-l desvăţ să mai vină şi să mă turbure cu insignifianţa ideilor lui prea de tot terestre şi continuai revenind ilogic la ideea că o să ajung director-general şi n-o să uit pe nimeni care a îndrăznit să mă... "Vă arăt eu vouă ! Adică cum? După ce mă arestaţi, nu mă lăsaţi nici să muncesc? Are dreptate partidul să vă ţină în mînă, fiindcă sînteţi incapabili să distingeţi binele de rău, ca nişte căţei orbi care pot fi oricînd luaţi de stăpîn şi aruncaţi în gîrlă..."

Nu era chiar aşa, că imitam pe acel prozator care intra într-un delir controlat, în fond nu prea controlat, adică nu întru totul. Cînd îi spusesem Matildei că o să-i iau copilul şi o să i-l arunc într-o prăpastie, nu imitam pe nimeni. Nu-i spusesem chiar acest lucru, dar ea asta reţinuse, încît mă oprii.

Jocul acesta, beția cuvintelor care ascunde în realitate o simplă recriminare, ascunde oare doar alît? Tatăl meu putea reține cine ştie ce aberație, poate chiar că nu sînt sănătos la cap, că vreau să duc pe cine ştie cine la eşafod, să arunc în aer dracu ştie ce. Speram să nu aibă o memorie bună şi o întrebai pe mama dacă n-avea în casă ceva de băut. Vin, prăştină, gaz, oțet, benzină... Nu? Chiar nimic? Mama îşi puse mîna la gură şi rîse. Mă înțelesese. Tata nu: "...Dacă ți-ai terminat prima ta zi de lucru la o cîrciumă ai început-o bine, Victore! zise el edificat. O să ajungi tu director-general cînd o să-mi văd eu ceafa fără oglindă. Numai că chiar trebuie să te muți! N-am chef să se spună că ai căzut în darul beției în casă alături de tac-tău."

Era clar! Mă credea chiar pierdut! Dar şi eu gîndii că acest om, dacă mai stăteam lîngă el, ar fi fost o veşnică buturugă neagră de care m-aşi fi împiedicat cu surprindere - ori de cîte ori aşi fi intrat în casă. Fiindcă în platitudinea gîndirii lor comune, oamenii nu sînt mai puțini imprevizibili. Ar fi găsit el tata ce să-mi spună, în zilele grele care mă aşteptau, ca să-mi slăbească forța mea morală. "Aşa e că n-ai băut nimic?" zise mama după ce el plecă. "Puteam să beau", îi răspunsei liniştit. "Bine, să-ți dau acum un pahar de vin, te-am văzut, eşti şi tu ostenit... N-ai nici o grijă, o să vin eu să-ți gătesc, ca pe vremuri, şi să stai liniştit să citeşti..."

Şi deodată ridică o mînă în sus, care întîrzie mult în aer şi furia mea că a doua oară tatăl meu mă dădea afară din casă se potoli şi apoi se topi ca şi cînd n-ar fi fost. Şi pentru întîia oară mama îmi vorbi şi îşi desvălui pe neaşteptate o parte din secretul existenței ei pe acest pămînt. "Aşa sînt oamenii, îmi spuse fără şovăire şi fără a-i învinui, dar cu un îndemn pentru mine să încerc să nu fiu ca ei, fără a deveni trufaş. O să moară mîine-poimîine şi n-o să ştie de ce a trăit!" Şi mîna îi coborî şi se uni cu cealaltă sub formă de cruce şi nedumerire. "Nu te mai chinui să afli de ce sînt aşa cum sînt! Vezi-ți de tinerețea ta! Nu se termină pămîntul cu nimeni, dar e păcat că suferi cînd te ştii în inima ta curat. L-am ghicit de la început... Cu mine în casă se lua de păr şi se pupa cu cumnată-sa! Cum mai poți să ții la el? Trăieşti, îl speli, îi găteşti, îți faci datoria, vezi că nu e un om rău, munceşte, îşi ține casa, nu bea, nu fură, lumea îl vorbeşte de bine, e sănătos, arată voinic, tînăr, prost nu e, dar cum se poate ca în fața ta să pună mîna pe obrazul ăleia şi s-o mîngîie şi pe-al tău să nu pună niciodată! A vrut el pe urmă, dar nu l-am mai lăsat eu! Am ştiut ce-o să facă, dar nu mi-a păsat şi nici nu-mi pasă! E pedeapsa lui! Nu ştie şi nici n-o să-i spun! Şi nici tu să nu-i spui! Ăsta e păcatul meu, că n-am putut să-l iert, că tu ai ghicit că sînt nevinovată şi de ce sufăr eu, mă întrebai ce păcat am săvîrşit, oi fi uitat..." "N-am uitat, mamă, dar te întreb acum, atît de tare ai ținut la el?" strigai eu ca şi cînd mi-aşi fi adus aminte de un vis care peste ani reînvia cu putere."Da, îmi răspunse, am ținut, am crezut, cînd a intrat la noi în casă, că m-a ales dintre surorile mele pe mine..." "Ah, mamă, strigai eu iar, dar surorile tale s-au înțeles între ele să te mărite pe tine întîi. Cum de nu ți-ai dat seama? Chiar nu ți-ai dat?" "Uite că nu mi-am dat! Dar nici el nu şi-a dat! M-a plăcut! Ca pe urmă să mă trezesc că îi plăcea mai mult de soră-mea mai mică! Dacă i-a plăcut de ce n-a divorțat? Iar dacă n-a vrut să divorțeze de ce o lăsa să-l apuce de păr şi să se pupe cu ea în fața mea?" "Şi tu de ce n-ai divorțat cînd ai văzut că îți face figura asta?" Mama nu răspunse şi îi respectai tăcerea. Ştiam, că totuşi se despărțise de el în acea noapte cînd îl gonise din pat, poate mai demult, şi îmi păru rău că o lăsasem să vorbească. Tăcui şi eu, bănuind că n-a fost numai atît, că tatăl meu a mers mai departe cu trădarea lui neglijentă, cu superbia stupidă a masculului tînăr care îşi închipuie că trăieşte încă în

grotă şi poate să dea fără grijă iama printre femele. N-o întrebai: cînd m-a făcut pe mine, înainte sau după? Să rămînă acest lucru nelămurit! îmi spusei, deşi nu puteam evita gîndul că, desigur, trădarea, se petrecuse înainte, altfel numai pentru nişte pupături, chiar şi în fața ei, care puteau fi mascate de legătura de rudenie, nu se putuse ea hotărî să nu-l mai primească în pat în plină tinerețe. Totuşi nu se putuse decide să-l părăsească. Era clar: mama mă vroia întîi pe mine... Eram rodul înaltei ei simțiri instinctive despre rostul femeii pe pămînt... Restul nu era decît aspirație şi suferință. Aspirația nu se împlinise, nu fusese iubită, nu scrie nicăieri că trebuie negreşit să te iubească cineva, dar avea un băiat şi suferința şi-o sublimase, îşi iubea acest băiat şi trăia pentru el. Celălalt, bărbatul cu care îl făcuse, vai de capul lui, n-avea să descopere niciodată lumina dragostei şi avea să moară în întuneric, fără să ştie că a avut lîngă el o femeie prin care s-ar fi putut înălța. Îi luai mîna şi i-o sărutai; ne privirăm în ochi. Ce tînără era mama! Ce curați îi erau ochii! "Bine, zisei, am înțeles ce vrei să-mi spui, n-o să mă mai chinuiesc să aflu de ce oamenii sînt aşa cum sînt, o să-mi văd de tinerețea mea fără să te uit pe tine, măicuța mea, pe care te-am făcut să suferi fără să bănuiesc că nu mai aveai altă speranță decît pe mine." "Nu fi prost, zise ea ferindu-se cu o tandrețe care acum, în celula mea, îmi apasă inima, dacă vrei să ştii, atunci te iubeam cel mai mult, fiindcă simțeam că eşti plin de viață şi simțeam că n-o să sufăr de grijă că n-o să te descurci..." Chiar dacă n-o să trăieşti decît pentru cărțile tale, ai o fetiță, n-o uita! (Şi îmi mîngîie îndelung tîmplele şi cedă, îşi plecă fruntea şi izbucni în plîns.) Îmi place fetița asta, reluă cu un surîs divin care mă făcu să uit că am o fetiță, atît de minunat era chipul ei din care veştejeala anilor pierise, seamănă cu tine, ai grijă de ea, fă tot ce poți să nu uite că are un tată care o iubeşte... O să treci prin toate şi o să fii fericit. Dar n-o uita pe Silvia... Oricît de cîini ar fi oamenii, nu se pot pune între un tată şi fetița lui..." "Mamă, strigai, îți promit! Gata!" Şi nu-i promiteam nimic în gîndul meu. (Cum puteam s-o regăsesc pe Silvia şi s-o fac să ştie că o iubesc? cînd ea avea să-şi petreacă de-aici înainte copilăria fără tatăl ei? Dar îmi dădeam seama că, orice-ar fi, trebuia să încerc şi s-o aduc din cînd în cînd în fața mamei...)

VI

Uzina nu poate deveni catedrală. Într-o catedrală gîndul ni se îndreaptă spre intemporal, loc de reculegere şi meditație, în timp ce într-o uzină gîndul e țintuit pe filetul piesei pe care trebuie s-o execuți, sau, chiar în viitor, pe panourile fluxurilor tehnologice care nu pot rămîne nesupravegheate. Şi măcar dacă totul ar merge de la sine cu un strung! Nu mi se mări norma sub pretextul că... stocurile supranormative... Nu înțelesei ce era cu aceste stocuri

supranormative, dar nici nu mi se explică de ce, de pildă, pentru vecinul meu din spate, care executa aceleaşi piese, chestiunea aceasta a stocurilor supranormative nu se punea, îl întrebai şi pe el, dar tăcu, parcă nici nu mă auzi. Abia mai tîrziu aflai că s-a rîs de mine: ăsta abia a venit şi vrea să... Şi cînd se observă că nu rebutez piesele şi că două sau trei ore din cele opt nu mai aveam ce face, maistrul deveni foarte prietenos cu mine, dar veni şi cu o fişă tehnologică nouă în mînă, întrebîndu-mă dacă o înțeleg: şi îmi arătă şi piesa, una singură. Bineînțeles! Şi din ziua aceea venea mereu, oprindu-mă de astă dată în plin lucru, adică să las bucşele şi să execut urgent... Şi mă

pomenii într-o zi că tot lucrînd la astfel de piese izolate nu-mi mai puteam termina norma mea... Îmi spuneam însă că faptul n-avea importanță, tot lucru era, bucşe sau piese de tot felul, pînă ce după vreo două luni aflai că nu eram plătit pentru ele...

Asta mă scoase din sărite! Eu încasam o mie de lei pe lună şi vecinul meu din spate de trei ori mai mult! Fără să mai adaug că într-o bună zi strungul meu se gripă şi pînă îl repararǎ nu avui de lucru aproape o săptămînă. Tot mai tîrziu aveam să aflu că electricianul şi instalatorul n-aveau cum să lucreze în acord şi să cîştige şi ei ceva bani peste salariul de bază, cum cîştigau aproape toți strungarii, dar îi pîndeau pe cei fruntaşi care încasau de regulă între patru şi opt mii lei, fireşte, cu sprijinul nu atît al secretarului O.B. (cum se scria în presă), cît al celor de care depindea aprovizionarea, care aveau grijă ca fruntaşului să nu-i lipsească nimic, scule, cuțite noi, să nu piardă minute prețioase la polizor să le ascută şi la care uneori trebuia să stai la coadă, repararea de îndată a defecțiunilor, şi ştiau să-i facă să aştepte cînd era nevoie de ei, dacă nu le ieşea şi lor ceva, electricianului şi mecanicului, adică, aşa cum, desigur, le ieşea şi celor de la aprovizionare. Era o exploatare în comun a producției, bine aranjată, toată lumea era mulțumită, directorul Bularca, conducerea de partid a uzinei şi cea a oraşului, radio-ul şi presa, jurnalele de actualități: există întrecere în uzine? Da, exista! Existau şi fruntaşi? Oho! Veniți să-i vedeți! La un moment dat unul dintre ei cîştigă într-o lună paisprezece mii de lei; veni un reporter de la presa centrală, îl fotografie, îi luă un interviu şi poza lui apăru pe prima pagină a acelui mare cotidian din Bucureşti. La următoarele alegeri fu propus şi ales deputat în Marea Adunare Națională.

Eram în acea perioadă de entuziasm zgomotos al întrecerilor şi a fruntaşilor, dar cînd se afla că producția uzinelor în ansamblu lăsa de dorit, se măriră normele şi încetul cu încetul acest fenomen inițiat odinioară de Stahanov se domoli şi deveni mai realist şi mai firesc. Trebuie să spun că la canal descifrasem enigma acestui miner din Donbas care exprima într-adevăr un straniu avînt al ambiției umane, un fel de beție a performanței, căreia însă i se dăduse alt nume: eroism în muncă, născut dintr-o înaltă conştiință revoluționară. Poale că Alexei Stahanov fusese un om animat de astfel de virtuți. Dar dacă semăna cu un ins din echipa noastră de săpători de la canal? Inițial norma noastră era de doi metri cubi săpați, încărcați în roabă si duşi mai încolo la o distanță apreciabilă. Era o normă suportabilă pentru mine şi pentru alții, pe care însă cîțiva imbecili o depăşiră, desigur în speranța că vor fi mai bine tratați, sau în orice caz mai puțin rău tratați, de pildă dacă te îmbolnăveai să fii primit la infirmerie de către medici, ei înşişi deținuți, şi care de frică să nu fie trimisi şi ei la tîrnăcop se purtau nu sever, ci deosebit de scîrbos cu cei care le solicitau asistență, sau să li se dea un supliment de mîncare, sau să fie feriți de brutalitatea paznicilor. Nu avură parte de aceste favoruri. În schimb norma atinsă de ei, trei metri, se generaliză, ni se impuse şi nouă. Trei metri? gîndi atunci un ins şi începu să sape ca un smintit şi în cîteva săptămîni ajunse la performanța absurdă, neverosimilă, inexplicabilă în ecuația ei (energie umană plus gînd, imbold al conştiinței): nu mai puțin de treizeci de metri zilnic. În faza ascendentă a acestui record fantastic sărirăm pe el şi încercarăm să-i explicăm că n-avea nici un rost ceea ce făcea. Drept răspuns se duse şi ne turnă şi mă alesei cu grele lovituri de baston de cauciuc în cap şi nopți de carceră (noroc că era vară!). În schimb, insul, după ce se menținu cîtva timp pe piscul performanței sale, într-o zi se prăbuşi. Se duse la infirmerie, unde, însă, bineînțeles, medicul îl înjură şi îl dădu afară. Se plînse

şefului nostru, un ofiţer de miliţie, că uite aşa şi pe dincolo, eu, care... treizeci de metri cubi pe zi... Ăsta dădu din umeri cu dispreţ şi îi întoarse spatele. Individul se topi pe picioare cîtva timp, apoi într-o dimineaţă îl găsirăm mort... Nu-l căina nimeni, nu era timp acolo să-ţi aminteşti că murise un om şi că dacă te abrutizai pînă într-atît încît nu numai că nu-ţi mai păsa cînd unul pierise, dar chiar te bucurai că ai scăpat de el şi de avîntul lui scabros, nici viaţa ta de om viu nu mai valora mare lucru! Nu era chiar aşa! Asta era o idee pur literară, să rămîi om printre oameni, numai ca să salvezi în tine însuţi ideea de om chiar dacă alţii o calcă în picioare. Nu, desigur (asta era adevărat) n-aveai scăpare dacă supravieţuiai prin abjecţie, dar nici nu mai aveai prin cine să-ţi mai transmiţi mesajul tău umanist, dacă mureai datorită unui individ bizar care proba că se putea munci de zece ori mai mult. Timpurile s-au înăsprit, nu merge nimeni cu tine în legendă, ca să faci, prin sacrificiul tău pe altarul valorilor absolute, să lăcrimeze generaţiile următoare citind demnele tale de milă suferinţe. Am decăzut cu toţii un pic? întreaga umanitate? Da, şi cine ştie cît de adîncă e depresiunea care ne ameninţă, cît ne va trebui şi cît de tare trebuie să ne încordăm puterile spiritului spre a atinge iarăşi acele culmi în care un simplu ocnaş preferă întunericul minelor de sare, adică moartea sa lentă, decît să revină la lumină făcînd pe călăul. Istoria e adevărată şi o povesteşte Kogălniceanu! (Lipsă de călău în Valahia.) Căderea mea o povestesc eu aici în umbra acestei celule, în care încerc să descifrez întîi pentru mine, şi dacă acest manuscris se va păstra şi va apărea şi pentru alţii, un şir nesfîrşit de determinări şi să aflu, să răspund la întrebarea dacă au legătură cu fiinţa mea adîncă, intimă, cu esenţa fiinţei mele şi cu viaţa gîndirii mele, cît de mult, şi să nu-mi pară rău că va trebui să mor...

Revenind la firul acelor zile cînd lucram în uzină, trebuie să spun că pentru a mă muta iar din casa părintească aveam nevoie de bani. Da, şi eu aşi fi putut cîştiga patru mii de lei, dar mă poticnisem de enigma stocurilor supranormative şi apoi căzuse peste mine simpatia maistrului care mă punea să execut peste normă, dar fără plată, tot felul de drăcovenii necesare cine ştie căror secţii sau comenzi din afară.

Naiv, mă simţeam măgulit, pînă mă trezii într-o zi, la o chenzină, cu trei sute de lei în mînă. Să mă plîng? Nu, îmi spusei, Bularca îmi recomandase să fac o bună impresie. Da, de acord, dar nici nu puteam trăi cu şase sute sau o mie de lei pe lună. "Da, îi spusei maistrului în acea zi, execut aceste piese, dar numai după ce îmi fac norma, fiindcă dumneavoastră nu ştiţi că pentru piesele pe care mi le aduceţi nu sînt plătit cu nimic şi fiindcă nu-mi fac norma sînt penalizat." "E urgent!" zise. "Mai daţi şi altora!" Ceea ce şi făcu şi, spre uimirea mea, nu-şi retrase simpatia pentru mine, o simpatie de astă dată fără piese.

Gîndul cîştigului însă, fără de care nu puteam fi, pentru mine însumi, mai mult decît un simplu strungar, începu să mă obsedeze. Cum să pătrund secretul stocurilor supranormative? Fiindcă un om care gîndeşte şi care simte impulsul de a se exprima are nevoie să fie singur cu sine, neînsoţit de realităţi brutale cum ar fi mîncarea pe care o mănîncă, veştmintele pe care le poartă şi casa în care stă. Nu ştiu ce făcea Diogene într-un butoi, sau Socrate într-o aşezare cam mizeră, un fel de sat mai răsărit cum era Atena, dacă filozofau desculţi şi cu rufăria împuţită pe ei sau dacă Xantipa îl spăla sau nu pe soţul ei hulit. Oricum, eu nu cunoşteam secretul de a fi liber faţă de cămaşa mea, de ciorapii din picioare, de căciula şi paltonul care trebuiau să mă apere de rigorile iernii. Cred că chiar Epictet era mai liber decît mine de aceste griji dacă a putut să nu lase cugetările lui de stoic, chiar dacă (să credem) n-au fost

scrise în timp ce era sclav. Cu cine să vorbesc? Cerui o audienţă lui Bularca. Fu evaziv. După el eu trebuia să urmez drumul schemei în care fusesem încadrat. Toţi ne grăbim să devenim incomozi şi e sîcîitoare această presiune pe care o facem mereu asupra ierarhicii, vreau cutare, sînt nedreptăţit, aşa şi pe dincolo, nu pot trăi cu o mie de lei, cutare face aceeaşi muncă şi încasează dublu sau triplu... stai dracului acolo şi vezi-ţi de treabă, pînă îţi vine timpul unei promovări. Crezi că eu sînt tac-tău să te protejez ca pe fiul meu? Descurcă-te şi n-o să mă opun dacă o să văd că uzina trebuie să-ţi plătească nu o mie de lei, ci douăzeci. Mă resemnai, dar acasă, după opt ore de muncă, iritarea că nu puteam fi singur se transforma în somnolenţă.

Desigur, somnolenţa spiritului nu naşte chiar monştri, dar îl face abordabil pentru tot soiul de demoni meschini, cum mi se întîmplase la deratizare cu Bacaloglu şi grasul Calistrat şi n-aşi putea să spun că existenţa lor, care mă distra, n-avea nici o legătură cu gîndul Matildei că eram definitiv pierdut. Avusesem totuşi noroc cu Vintilă, a cărui vervă mă ajutase să-i exorcizez, nu întru totul, căci şi acum mi-e dor de ei, dar am bănuiala că fără Vintilă peregrinările mele prin lumea şobolanilor n-ar fi durat cine ştie cît... Dar n-ar fi fost oare mai bine? Cine ştie dacă schimbîndu-se ordinea clipelor destinul meu n-ar fi intrat pe o-altă spirală, şi astăzi... Mi se pare cert, fiindcă nu văd cum aşi mai fi putut-o întîlni pe *ea,* şi acea zi fatală, cînd aveam să descopăr pe biroul meu o floare, ar fi fost departe de mine...

Într-o zi fui anunţat să mă prezint la tovarăşul Olaru. Asta era vestitul şef de cadre pe care nici directorul Bularca nu putea sau nu-i era comod să-l înfrunte. S-a terminat, gîndii! Ce vroia ăsta de la mine? În nici un caz nu mă chema să mă felicite. Vrea să mă dea afară? Totuşi fără avizul lui n-aşi fi putut fi angajat. Ei da, ca şi, cînd asta ar fi avut vreo importanţă, parcă nu se putea ca verificînd un dosar să găseşti în el cine ştie ce chestie ,nu prea clară şi... Mă îndîrjii şi îmi amintii de cuvintele unui strungar care nu ştiu ce făcuse sau nu făcuse că se certase foarte brutal atît cu maistrul, cît şi cu inginerul-sef al secţiei. Stătea călare pe uriaşul lui strung orizontal şi striga la ei cît îl ţinea gura. Fusese ameninţat şi atunci el le spusese: "...Da, mi se rupe în paişpe! O să mă daţi afară din republică." Avea dreptate: ce putea să-mi facă şi mie acest Olaru? Exista lege (cum îmi spusese tata) că aveam dreptul să lucrez într-o uzină, asta sau alta, mi-era egal, încit intrai în biroul lui hotărît să mă port (desigur fără ostentaţie) ca acel strungar, oricum cu nepăsare şi cu fruntea sus. Da, însă cînd îl zării, fruntea îmi rămase ea sus, şi nepăsarea nu se stinse, dar după cîteva clipe cînd ne privirăm în ochi simţii cum spinarea, fără voia mea şi în ciuda nepăsării, e săgetată de un fulger rece care mi-o înţepeni ca odinioară la mine în odaie cînd mă vizitase prima oară Matilda şi mă fascinase.

...Sau mai cumplit, o senzaţie de coşmar... în adolescenţa mea toţi cunoşteam o familie umilă din cartierul nostru, doi bătrîni (şi dacă vreţi puteţi foarte bine să-i comparaţi, ca în basme, cu un împărat şi o împărăteasă, fiindcă bătrîneţea, declinul, e acelaşi la cei mari ca şi la cei mici), aveau o mîndreţe de fată al cărei chip semăna cu luna sau cu soarele. Suferinţa lor era că, în ciuda frumuseţii ei, fata nu se mărita. Bătrînii ei părinţi lăcrimau exact ca în basme fiindcă nu puteau să-i reproşeze fetei nimic. Frumoasă, era! Corpul ei ai fi zis că se mlădia după suflarea vвntului, după curbura luminii, creaţie a marelui cosmos, în care razele de lumină, în apropierea astrelor, deviază de la linia dreaptă. Privirea ei, un ochi al Sfintei

Fecioare, ai fi fost un ticălos dacă sufletul nu ţi-era senin în ziua cînd o

întîlneai. Odată mi-a surîs, altădată mi-a spus un cuvînt, într-o zi mi-a aruncat o privire nostalgică şi neliniştită. Era bătrînă pentru mine. Aveau o căsuţă şi trăiau din pensia tatălui, ofiţer inferior, invalid din primul război mondial. Fata era de vîrsta mea, dar pînă la douăzeci de ani fetele de vîrsta noastră sînt inaccesibile, nu minunata ei făptură mi-a turburat adolescenţa, ci Nineta Romulus, prostituata sacră... în zilele cînd cred eu că am conceput-o cu Matilda pe Silvia am avut un coşmar. Ara visat un copil, un monstru... Senzaţia de coşmar ne aparţine, reprezentarea lui în vis nu se poate descrie... Limba scoasă afară, capul mare, gîtul subţire, privirea vicleană şi matură pe chipul unui copil care nu e copil... te trezeşti, puterea raţiunii alungă viziunea tenebroasă şi uiţi în cîteva clipe rătăcirile gîndului neodihnit care nu au nici un sens. În primele mele nopţi însă după ce cădeam istovit de munca din minele de plumb pînă să se instaleze gîndul şi imaginea miraculoasă a Silviei, acest coşmar mi-a revenit de mai multe ori. Acelaşi monstru de prunc cu urdori în loc de ochi, cu gură de broască în loc de gură de copil, cu sugestii din strîmbături cleioase ale unei limbi enorme care ar fi vrut să mă lingă, că infamia mi se adresa spunîndu-mi: nu eşti ce crezi, un suflet de om cu aspiraţii spre ceea ce e sublim, ci un infam care zadarnic vrea să scape de ceea ce e etern infam sau scabros. E infernul, gîndeam în vis şi deschideam apoi ochii în întunericul dormitorului nostru de deţinuţi, care mi se părea blînd şi odihnitor în raţionalitatea lui, chiar dacă ne ţinea prizonieri în apropierea morţii: eram intangibili, puteam fi distruşi, dar nu înspăimîntaţi.

După ce am ieşit, în zilele cînd perspectiva vieţii mele cu Matilda se întuneca, am întrebat-o la un moment dat pe mama: ce era, ce se mai întîmplase cu Sibila, frumoasa fată din cartierul nostru, tot nu s-a măritat? "Ba da, mi-a răspuns mama, dar cu cine, vai de sufletul ei! Cu un nenorocit, şi bătrîn şi ticălos. Altul n-a găsit. O bate, o umileşte, o înjură, o ţine desbrăcată, nici cînd mănîncă n-o lasă să înghită liniştită. S-a veştejit şi ea, dacă o vezi... Şi de cîteva luni a mai născut şi un copil..." În clipa aceea am văzut cum ne intra pe poartă o arătare cu ceva în braţe. "Ea e, a zis mama. N-are pace cu acest copil, vine la mine să mă întrebe ce să-i facă." A intrat în casă şi cînd m-am uitat la ea, n-am recunoscut-o: veştejită, da, şi mama era, dar frumuseţea sufletului îi întinerea chipul, în timp ce Sibila... luminile ochilor păreau stinse, adusă de spate, cu mîini lungi şi labe mari care nu ştiu cum se deformaseră astfel, cu o umilă ardoare pe chipul altfel dus de pe această lume pentru copilul pe care îl ţinea în braţe... Cînd m-am uitat la copil, senzaţia de realitate, atît de puternică în noi chiar cînd privim un mort şi ne cutremurăm, dar nu ne pierdem firea gîndind că acel mort e un om şi deci şi noi o să zăcem astfel într-o zi fără viaţă, această divină senzaţie că sîntem vii şi că restul nu se priveşte s-a turburat în mine atît de tare, încît înspăimîntat am ieşit imediat afară şi am plecat: copilul Sibilei era acel monstru de coşmar pe care îl credeam o emanaţie a fiinţei mele, a creierului meu rătăcit în tenebrele somnului. În realitate eu îl văzusem în vis cu mult înainte ca el să se nască. Spun visului *realitate* fiindcă eram în acea zi foarte lucid şi foarte liniştit şi ştiam cu certitudine că nu proiectasem un coşmar de mult uitat, asupra unui copil real: semăna aievea cu cel din vis...

VII

...Tot astfel mă simţeam acum în faţa individului care mă fixa de după biroul său cu o puternică privire care nu clipea, privire insistentă, batjocoritoare, penetrantă, meschină, dar triumfătoare, pe un chip care rînjea, un chip de aceeaşi vîrstă cu a mea, aşi fi zis mai frumos ca al meu, mai senin şi mai vesel, însă cu o infamă expresie: te cunosc, ticălosule, parcă îmi spunea, *nu eşti ceea ce crezi* şi n-o să te poţi ascunde de mine cît o să trăieşti, orice-ai încerca tu să faci. Ieri ai fost universitar, şi te-am dibuit şi te-am trimis unde trebuie, acum eşti aici şi ai vrea să-ţi pierzi urma, ai crezut ca tot ceea ce ţi s-a întîmplat a fost un vis urît din care în sfîrşit te-ai trezit şi un viitor strălucit îţi stă iar în faţă. Un viitor strălucit îţi stă...Aaiîîaaa..

Chiar aşa făcu, aşa mă întîmpină în timp ce eu, aşezîndu-mă pe scaun în faţa lui, îmi coborîi privirea: "Aaîîîaaa!" Crezui că eram descheiat la pantaloni, în orice caz îmi dădui seama că gravitatea mea, capul meu pe sus îi stîrnise pesemne exclamaţia aceasta batjocoritoare. Intensa familiaritate persiflantă şi rece a glasului său mă făcu să simt o clipă de senzaţie netă că pe acest om l-am cunoscut înainte ca atît eu cît şi el să ne fi născut. Senzaţie stranie şi violentă de coşmar metafizic, sau mai bine zis de metampsihoză, cînd ai revelaţia, cum o avusesem eu cu necunoscutul copil al Sibilei, că sînt urmărit din adîncimi imemoriale de timp (care e reversibil da, s-a făcut demonstraţia prin calcule matematice!) de puterea malefică a universului, nu a celui vizibil, care e minunat, grandios şi călăuzit de legi, ci a celui invizibil, ce piere îndată ce-şi semnalează prezenţa sau se comportă precum halucinantul electron care trece, în aparatul de experienţă, fără să se divizeze, prin două orificii deodată...

Şi individul din faţa mea părea astfel dotat, să treacă, adică, în acelaşi timp rămînînd întreg, şi prin adevăr şi prin neadevăr, şi prin coşmarul meu şi prin realitatea cea mai plată. Observai că un ochi părea să-i cadă în gură, iar de la mîna dreaptă îi lipseau ultimele două degete. Infamia expresiei era însoţită de bunăvoinţă, cînd mă luă la întrebări: "Ascultă, mă Petrini, începu el, tu ai fost universitar, mă?!" "Da", îi răspunsei. "Şi chiar aşa, continuă el degradîndu-şi bunăvoinţa printr-o fină batjocură, ai fost pe catedră şi ai predat filozofia?" "Da", răspunsei. "Şi studenţii te ascultau?" "Bineînţeles!" "Bineînţeles? repetă el tărăgănat şi pleoapele i se închiseră şi din gîtlej îi ieşi aceeaşi exclamaţie indescriptibilă: Aîîîaaa!"

Ai fi zis că glumea asemeni golanilor, dacă pleoapele nu i s-ar fi ridicat brusc şi nu mi-ar fi aruncat o privire de gheaţă. Apoi continuă: "Şi la Baia Sprie ce făceai tu acolo?"' "Lucram în mină". "Chiar lucrai?!!!" Mă gîndii să-i răspund că nu, mă plimbam, dar îmi spusei că individul nu trebuia înfruntat, mai ales că senzaţia mea de coşmar, sub acest dialog miştocăresc, se spulberă şi nu mai crezui că eram ameninţat să fiu dat afară; poate vroia doar pur şi simplu să mă cunoască, să mă vadă la faţă? "Am impresia, îi spusei totuşi, că ştiţi foarte bine ce făceam acolo!" "Şi ce-ai zis tu, mă Petrini, aşa ca filozof, cînd te-ai văzut cu roaba în mînă?" îşi continuă el, ca şi cînd n-ar fi auzit ce-i spusesem, interogatoriul său incredibil (mă tutuia ca şi cînd am fi fost vechi prieteni, sau el ar fi fost un foarte mare ştab care nu mai poate concepe că un subaltern atît de mititel s-ar putea simţi ofensat şi să-i răspundă). "Un universitar la filozofie, îi răspunsei, nu e neapărat un filozof." "Nu e? Dar ce e?" "Un simplu profesor!" "Un simplu profesor", îmi reluă el intonaţia modestă şi asupra acestei modestii a mele făcu iar: "aaîîîaaa!" Şi se uită dracului într-o parte, scîrbit parcă de spectacolul puţinătăţii umane. Da, nici măcar nu puteai zice că rîde de tine, atît de sus se simţea. Acrit de lipsa de variaţie a comportării oamenilor, îngăduitor că ne credeam şi noi cineva şi aveam, trăiam

adică învăluiți în micul abur al iluziilor noastre. "Şi cît zici că ai stat acolo, mă Petrini?" reluă. "Un an!" "Şi mai ştii ceva filozofie? sau ai uitat tot?" "N-am uitat nimic." "N-ai uitat nimic... Aî... dar se opri, ca şi cînd n-ar fi acumulat, din spusele mele, destul dispreț... Ei, spune-mi şi mie două idei!" "Ce fel de idei?' "Păi zici că ai predat filozofia şi n-ai uitat nimic!" "Da!" "Ei, două idei filozofice!" Stupefiat, nu-i răspunsei îndată. De ce tocmai două şi nu una? Şi cum să-i spun acestui demon meschin de care depindea rămînerea mea în uzină două idei filozofice? "Cuget, deci exist!" îi răspunsei. "Asta ce e?" mîrîi el distrat şi mîna cu două degete lipsa i se puse pe maşina mică de scris de alături şi execută o arie ca pe o claviatură de pian. "E o idee filozofică!" Îşi retrase mîna: "Şi ce înseamnă? E o idee a ta sau a altuia?" "Nu e a mea!" "A cui e?" "A unui mare filozof francez." "Şi ce înseamnă?" "Că e foarte sigur că exist, din moment ce gîndesc." "Şi ce mare brînză e asta?" "E un lucru sigur! O idee filozofică!" "Un lucru sigur! O idee filozofică! Aaîîîaaa! Şi dacă cineva nu gîndeşte, reluă el cu un ton alb care în mod absurd îmi impuse respect, înseamnă că nu există?" Rămăsei siderat şi un fulger de simpatie abjectă trecu prin mațele mele fată de el .Avea dreptate. Adică nu dreptate, dar întrebarea lui putea fi pusă! Se putea pune! Fusese pusă! Dacă cineva nu cugetă înseamnă că nu există? Ce să-i răspund, fără să neg în acelaşi timp conceptul cartezian şi să-l fac să nu rîdă iar atît de mine cît şi de marele filozof? "Spune, mă Petrini, reluă el văzînd că tac, uite, maşina asta de scris, sau să zicem un cal sau un măgar: nu gîndesc, înseamnă că nu există?" "Nu putem să spunem că nu există, zisei, dar cel mai sigur e că exist eu, fiindcă gîndesc!" "Hm!" făcu, dar puterea lui speculativă se opri aici, avînd aerul că şi-aşa gîndise prea mult. Îi plăcea însă jocul: "Ei, zise, mai spune una!" Adică încă o idee filozofică, mare drăcovenie. Îi făcui pe plac: "Totul e bine în cea mai bună dintre lumile posibile", zisei. "Asta e lozincă! mîrîi el cu dispreț. Trebuie să fie din Marx!" "Poate să fie!" "Şi una de-a ta nu poți să-mi spui?" "Nu!" "De ce?" "Pentru că nu am." "Dar să te ții de intrigi, ai! Îți spun eu una, deşi nu sînt mare filozof: Omul e un intrigant. Ei? Ce zici?" "Da, sînt şi oameni care se țin de intrigi. Eu îmi văd de treabă!" îi răspunsei posomorît. "Da? Şi dacă eu îți dovedesc că nu te ții, ce-o să zici? Ce să-ți fac? Vei fi de acord, aşa filozofic vorbind, să te dăm afară? Şi să-ți vîrîm o hîrtiuță la dosar, nu de-altceva, dar ca să afle şi alții, dacă o să vrei să te angajezi în altă uzină, ce hram porți!?" Tăcui! Părea foarte sigur de el! Totuşi, gîndii, de-aia m-a chemat, să mă dea afară! Mă indignai: "Repet că n-am făcut altceva decît să-mi văd de treabă. Dacă dumneavoastră ştiți altceva, asta e o intrigă a altora împotriva mea. Nu înțeleg să suport eu consecințele!" "Ascultă, mă Petrini, tu ai tată, mă?" reluă el de astă dată cu suficient dispreț acumulat anterior pentru tatăl meu şi desigur şi pentru mine, ca să lase, după ce eu voi confirma ca nu sînt orfan, să-i iasă din gînd stupida exclamație. "Da, zisei, am!" Dar nu exclamă nimic, se uită la mine parcă sastisit şi continuă: "Şi ții la el?" "Chiar dacă n-aşi ține, răspunsei eu iritat, nu dumitale o să-ți fac confidențe." "Da' cui?" "Mă priveşte!" "Te priveşte?! Aaaaîîîaaa." De astă dată parcă zbieră de atîta lehamite. "Află, mă Petrini, că dacă tu nu-mi faci confidențe, în schimb taică-tău le face. Nu mie, ce e drept, dar le face pe-acolo, prin secție. Că fi-său, adică tu, n-a venit el să stea la strung, ci doar aşa cîtva timp pînă o dă Bularca afară pe curva aia de la bibliotecă. Şi mai zici că nu te ții de intrigi. Că îți vezi de treabă. Asta numeşti tu să-ți vezi de treabă?! Aaaîîa..." Acum parcă era, într-un fel al său, scîrbit, vesel. Nu părea să ataşeze mare importanță acestei desvăluiri şi n-ai fi zis că chiar vroia să mă dea afară. "Mă Petrini, dacă bibliotecara noastră află că, fată cu alți oameni, taică-tău a făcut-o curvă, poate

să-l dea în judecată. Spune-i chestia asta din partea mea. Pe urmă află şi tu un lucru care poate ar fi trebuit să fie primul lucru pe care trebuia să-l afli, deşi eu ştiu că filozofii sînt curioşi şi ştiu totul despre lume, altfel de ce dracu s-ar mai lăuda că sînt filozofi... Aici la noi, şi nu numai aici, în toată republica, directorul, secretarul comitetului de partid şi cadrele sînt cei trei pivoți de conducere şi nu face unul ceva care să nu ştie şi să nu fie de acord şi ceilalți doi. Altfel ne schimbă partidul, care e forța conducătoare, da, da, ne schimbă şi ne trimite la munca de jos, nu sîntem bătuți în cuie pe scaunele noastre. Sîntem noi mari, dar foarte repede putem redeveni mici, dacă lucrăm sectar şi de capul nostru. Tu bibliotecar nu poți să fii şi n-o să-mi spui tu mie că directorul ți-a promis chestia asta. Ştiu exact ce ți-a promis, că dacă vei reuşi să faci o bună impresie, o să te promovăm, da, dar asta, ehei! mai tîrziu încolo şi în nici un caz la bibliotecă." "N-am spus că mi s-ar fi promis acest post, şi dealtfel nici nu mă interesează, spusei foarte hotărît. Tata a vorbit în numele lui, orice tată îşi doreşte ca fiul său să ocupe un post mai bun, intenția mea, şi v-o spun fiindcă văd că ați fost sincer cu mine, este să mă întorc, cînd se va considera că e nevoie de mine, la universitate, pentru care am fost pregătit. Şi să vă mai spun ceva, deşi poate nu intră în atribuțiile dumneavoastră, singura mea dorință e să muncesc bine şi să cîştig şi eu ceva bani peste normă, cum cîştigă şi alții în secția unde lucrez. Mai rău e că mi se refuză depăşirea normei: ba chiar sînt împiedicat să mi-o îndeplinesc şi pe aia. Nu sînt plătit pentru tot ceea ce muncesc. Am fost la tovarăşul director şi a dat din umeri, mi-a spus să mă descurc. Dar cum să mă descurc? Aşa că vedeți că nu putea să-mi promită cine ştie ce, cînd el nici măcar nu intervine să am aceleaşi drepturi ca orice muncitor." "Da?! mîrîi el. Şi ce să faci tu cu banii, mă Petrini?! Aveți două salarii în casă. Nu vă ajung?!" "Vreau să mă mut de-acasă!" "De ce, nu vă înțelegeți?", "Ba da, dar vreau să am casa mea!" "Aha, vrei să ai casa ta să poți să aduci dame!" "Nu e vorba de dame!"' zisei eu mirat, avînd senzația că această întrebare mi-o punea nu un om tînăr, de vîrsta mea, ci unul de mult trecut... O fi chiar atît de bătrîn? gîndii scrutîndu-l cu atenție şi aici el îşi feri privirea. Nu, nici vorbă, părea chiar mai tînăr decît mine. "Atunci de ce e vorba?" insistă el. Tăcui. "Sau vrei să spui că nu-ți plac damele? Voi ăştia, filozofii, n-aveți..." "Ba avem..." "Aveți? Aaaîîîaaa..."

De astă dată însă surprinsei în ochii lui într-adevăr ca la lumina unui fulger o stranie invidie, o otrăvită ranchiună; exclamația lui pe care o vroise ca de obicei anestetizantă nu reuşi s-o acopere. Aveam sau n-aveam noi, filozofii, ceea ce întrebase el, puteam să avem, unii da, alții nu, unii mai puțin, alții mai mult, ca toți oamenii, dar în mod aproape sigur el nu se prea putea lăuda că are din plin. Altfel de ce l-ar fi dus gîndul tocmai acolo, că de aceea vroiam eu să mă mut şi să rămîn singur şi de aceea aveam atîta nevoie de bani, nu ca să chefuiesc cu damele? Adică un lucru pe care el nu prea îl putea face? "La un chef, aşa, îl auzii că zice, invită-mă şi pe mine, mă Petrini! Serios! Sau crezi că noi ăştia, şefii de cadre, nu ştim să ne distrăm? Nici măcar n-o să-ți cer să faci din chestia asta un secret. Ți-ar conveni, ai? rînji el sarcastic. Ce te-ai mai lăuda tu prin secție şi m-ai şantaja, ba cu una, ba cu alta... Ei şi? De ce nu te-aşi proteja? Ei, ce zici?'' "Aşi fi bucuros, zisei, dacă m-ați sprijini în drepturile mele." "În drepturile tale, murmură el cu un glas de parcă era mirat că aveam şi eu drepturi, aaaîîîaaa..."

În timp ce eu mă şi ridicasem, o luasem spre uşă şi abia închizînd-o rupsei coada acestei exclamații care fusese cea mai lungă şi mai batjocoritoare dintre toate, ca şi cînd drepturile mele ar fi fost lucrul cel mai de rîs din tot ceea ce

disprețul lui acumulase de la mine... Totuşi, indefinita şi scabroasa simpatie, care țîşnise o clipă din mațele mele pentru el, reveni, în timp ce coboram treptele clădirii, şi nu numai pentru o clipă. Dar şi senzația de coşmar reveni, că ne cunoscusem, noi doi, cu mult înainte de a ne naşte şi că el fusese, în acel vis al neantului, omul care mă dominase totdeauna. Singurul om, adică nu om, singura entitate. Da, mă pomenii gîndind, omul ăsta o să mă ajute, iar eu o să-l invit la mine să chefuim cu dame (cum o să-l invit?!} şi bineînțeles că n-o să divulg nimănui acest secret (care nu va fi!) şi nici n-o să-l şantajez. Oricum, reflectai cu o siguranță de sine plină de recriminări la adresa directorului Bularca, cinismul acestui bizar individ îmi va fi poate mai util decît umanismul ineficient al celuilalt.

VIII

Se dovedi astfel, enigma stocurilor supranormative se deplasă spre alții şi acelaşi maistru care făcea pe surdul cînd îi spuneam că aşi vrea să-mi depăşesc norma, da, zise la cîteva zile după întrevederea mea cu şeful cadrelor, bineînțeles, de ce nu mi-ai spus că... Mă prefăcui şi eu că nu-mi exprimasem niciodată această dorință şi nu-i reproşai nimic. În cîteva luni cîştigai suficient ca să mă pot muta de-acasă şi îmi şi căutai cu grijă două camere liniştite şi nu prea departe de casa părintească, să nu-i fie greu mamei să vie la mine ca altădată. Le găsii, aceste două camere, îmi fură atribuite de Spațiul locativ, instituție care demult începuse să determine într-un fel decisiv conştiința oamenilor, după cum spunea Marx (condiția materială determină conştiința). Nu poți trăi într-un subsol fără să rişti să capeți o conştiință de subsol. Spiritul nu este deteriorat de subsol decît dacă între subsol şi ceea ce e deasupra nu e mare deosebire. Cînd însă un găinar locuieşte în vaste apartamente, şi un om productiv, asemeni pomilor dintr-o livadă, sau asemeni pămîntului care asigură roadele, nu vede lumina soarelui şi trebuie să stea în întuneric, spiritul nu poate ocoli întrebarea: e vorba de moartea mea? Nici măcar nu se poate consola cu gîndirea hegeliană, foarte abstractă, că dacă un filozof nu se poate afirma azi, un altul se va afirma mîine şi predispoziția unei entități naționale spre filozofie nu va suferi. Bineînțeles că va suferi şi anume în durata ei în istorie şi chiar în cosmos: existența e unică, vreau să spun irepetabilă, eşecul unei entități nu asigură victoria unei entități viitoare, ceea ce este pierdut, e pierdut pentru totdeauna. Sînt însă departe de a sprijini frenezia afirmării. Nu regretam vastul apartament al Matildei, dar nici nu mă împăcăm cu refugiul meu într-un subsol. Cele două camere le găsii la o familie care se temea să nu fie repartizat în ele cine ştie ce bețiv în locul fetei care se mărita. "Sînteți liber, îmi spuse titularul apartamentului, un inginer din vechea generație, dar într-o zi poate vă căsătoriți, înțelegem, menaj tînăr..." Şi îşi exprimă printr-o mişcare largă a brațelor o veche credință că în faza aceasta idila e lungă şi vor putea trăi şi ei cîtva timp sub umbrela aceasta a celor care au iluzii. "După cîte îmi dau seama, sînteți un intelectual, zise. Unde lucrați?" Îi spusei unde, fără să precizez ce făceam în uzină, dar omul vroia totuşi să ştie cine îi intra în casă. "Credeam că v-a spus domnul Vaintrub", zisei. "Da, mi-a spus: un prieten care se află într-o situație «foarte grea»." Atunci mă simții obligat să-i spun cine sînt. "Pentru noi contează, zise el după ce mă ascultă, că ați fost universitar. Restul, ca să zic aşa, nu ne priveşte, în sensul că nu ne deranjează." "Vă mulțumesc",

spusei. "Un singur pericol există, reluă el, ca Spațiul locativ să ne trimită totuşi pe altcineva. Aşa că străduiți-vă să obțineți repede repartiția." "Nu sînteți proprietarul apartamentului?" "Ba da, dar n-are importanță. Există o dispoziție care ne dă dreptul să ne alegem chiriaşul, dar nu e o lege şi cei de-acolo, cînd vor ei, o încalcă." "O voi obține", zisei. "Atunci facem aşa: rămîneți aici, vă instalați, vă aduceți lucrurile şi n-or să poată să vă evacueze, vreau să spun că nu o vor face, deşi legea le dă dreptul. Dar şi dumneavoastră aveți dreptul la o locuință şi e complicat pentru ei să înfrunte un scandal, au încercat la început, dar pe urmă au primit ordin să evite astfel de evacuări. Noi o să facem un contract, calculăm chiria legală pe care ne-o plătiți nouă şi, cu timpul, dacă doriți, cumpărați mobila pe care a lăsat-o aici fata noastră. Nouă ne-ar conveni, fiindcă ar mai veni şi ea pe-aici şi i-ar plăcea să-şi vadă odăile mobilate aşa cum le-a lăsat, e un copil care se ataşează de lucruri şi ar fi bine să-i satisfacem această dorință... La acest birou a stat ea ani de zile şi a învățat pînă a ajuns arhitectă (tresării!) şi în acel pat a dormit de pe la vîrsta de opt ani... Dacă totul reuşeşte, avem şi noi o pretenție. Camera de alături să ne rămînă practic tot nouă, oficial o trecem însă în contract pe numele dumneavoastră. Dacă vă căsătoriți, v-o cedăm. Fireşte, aveți acces la baie şi la bucătărie. În privința altor detalii, vă înțelegeți cu soția mea..." "Poate să vină de cîteva ori pe săptămînă mama să-mi gătească?" mai spusei. "Desigur!" mai zise şi inginerul şi îmi dădu cheile de la intrare.

Rămas singur cercetai odaia. Biroul în sine era micuț, dar fata pusese pe el o planşetă albă de lemn şi era foarte comod să lucrezi pe planşeta aceea, nu ți se loveau genunchii de nimic. Patul era de fier, asemeni celor din spital, de fapt o simplă somieră, dar peste ea avea o saltea de lînă şi o cuvertură dintr-un material simplu de in, cu mari dungi de culoare verde care dădea încăperii un aer tineresc, foarte aerisit, parcă sportiv. De-a lungul lui, în loc de noptieră avea un fel de bancă din stejar lustruit pe care zăceau cărți şi alături de pernă o veioză şi un aparat de radio vechi, marca Phillips, care însă avea o sonoritate mai bună decît a unuia nou. Un fotoliu la picioarele patului. Un şifonier tot din stejar, mare, încăpător, plasat la peretele în colțul căruia era aşezat patul. Un covor gros, culoarea grîului, acoperea toată suprafața odăii, iar pe pereții liberi, rafturi pline cu cărți. Şi abia după aceea văzui ferestrele. Erau două, imense, cu storuri, practic întreg peretele era geam. Iar de jos, din stradă, urcau cu vîrfurile pînă în dreptul lor doi plopi... Deschisei... Un vis! Se vedea de la această înălțime care nu era mai mare de trei etaje, dar acest cartier era aşezat pe un mic deal, panorama oraşului, cu acoperişurile lui roşii şi cu piața lui cu turnuri medievale. Ce copilărie şi adolescență fericită o fi avut fata asta! gîndii. De ce o fi plecat de aici? Putea foarte bine să stea cu soțul ci în aceste două odăi! Probabil soțul avea o casă mult mai mare? Desigur. Dar şi ea ştia ce frumos e aici şi ar fi vrut să vie să-şi mai vadă odaia. Bineînțeles că voi cumpăra tot ce a lăsat, deşi n-o să-mi fie prea uşor să le plătesc. Revenii de la geam parcă amețit de bucuria că voi locui într-o odaie aşa de frumoasă şi începui să-i cercetez biblioteca. Ce citea această fericită fată? Literatură. Clasicii francezi, dar şi pe moderni, ediții vechi scoase de *Mercure de France,* pe la sfîrşitul secolului, coperți galbene pentru autorii străini, poeții blestemați, Villon, Baudelaire, Rimbaud, două volume Nietzsche şi nici un autor romвn. Hm! Dacă domnişoara ar fi fost de meserie om de cultură, ar fi fost acuzată de ploconire față de Occident, dacă nu chiar de cosmopolitism!

Practic nu-mi adusei în această cameră decît cărțile, cu toate că biroul meu era mai bun, dar îmi plăcuse de la început tot ce era, inclusiv biroul ei de

arhitectă cu planşeta aceea mare; o umplui cu cărţi de-ale mele şi cu caietele pe care tot nu mă hotărîsem să le distrug, nu atît ceea ce era scris în ele mă atrăgea, ci propriul meu scris, care exercita asupra gîndirii mele o influenţă magică: întreaga mea fervoare de odinioară renăştea îndată ce le răsfoiam şi în spatele fiecărui rînd citeam cu o claritate uimitoare o bogăţie de idei pe care îmi aminteam că le avusesem şi pe care anii grei prin care trecusem nu mi le şterseseră din memorie. Dar numai frazele stîngace, vioiciunea lor care atingea esenţele, febrilitatea scrisului, spontaneitatea şi superbia cu care treceam peste obstacole în favoarea reflexiei originale, pasiunea imprimată în scriitură puteau să-mi reînvie în spirit forţa de a reînnoda, trecînd peste abis, îndrăsneala inocentă de atunci cu reflecţia matură de acum. Fără ele intuiam că aşi fi avut multă vreme senzaţia chinuitoare a unei amnezii. Ce gîndisem? Ce vrusesem să realizez? Împreună cu gîndul că o aveam pe Silvia, aceste caiete erau singura dovadă, singura certitudine că viaţa mea nu era, pînă la această vîrstă, un eşec. Eşuasem în speranţa de a fi fericit cu o femeie, dar nu eşuasem nici în spirit; şi nici biologic. Cum să le distrug? Nici măcar nu le ascunsei, ci, dimpotrivă, le pusei alături pe alba planşetă, la stînga mea, ca pe un ghid, ca pe un talisman miraculos care ascundea secretul inspiraţiei liniştite şi de durată şi entuziasmul fără de care voinţa nu aduce decît chin.

Avui, în acest sens, o bizară confirmare. Nu mă gîndisem niciodată că, în afară de Vaintrub şi celălalt referent al Securităţii, nimeni nu citise de fapt caietele mele, Matilda care căutase altceva în sertarul biroului spărgîndu-l, desigur, le răsfoise în acea seară rău inspirată. Aflate apoi în posesia ei, nu le citise, oricum, nu-mi spusese niciodată nimic bun despre conţinutul lor!

Într-o zi, caietele mele dispărură. Iată, gîndii, luîndu-mi în mîini capul, copleşit de un sentiment catastrofic, actele veşnicei imprudenţe a omului. Ştie bine că un anumit lucru e primejdios pentru el şi totuşi nu ia cea mai elementară măsură de apărare, excitat de o trufie smintită, că poate el să înfrunte forţe mai puternice şi nu-i pasă de urmări. Da, au venit oameni ai Securităţii, au pus mîna pe aceste caiete şi acum urmează o nouă acuzare şi alţi ani de ocnă în minele de plumb. Avem însă dreptate să nu credem mereu în rău, cu toate că uneori vine mereu răul. "Unde sînt caietele mele", spusei intrînd în vasta cameră a proprietarului meu, inginerul, care stătea în pat în şort şi maieu şi răsfoia nu ştiu ce revistă. "Domnule Petrini, zise, le-a luat fiica mea, poimîine le aduce, vă roagă s-o scuzaţi, a fost curioasă, mai mult, are o impresie pe care vrea să v-o comunice personal, cînd ei vin la noi; vă invităm la masă."

Deci, domnişoara, adică nu, doamna cosmopolită, nu ştia pe ce lume trăieşte. Fără mari probleme, lua cu ea acasă nişte caiete... Cine dracu credea că sînt eu? Nu i se spusese? "Aşi dori ca de îndată să mi se aducă înapoi caietele mele, îi spusei inginerului. Atît eu cît şi fiica dumneavoastră sîntem demult oameni maturi şi nu elevi sau studenţi protejaţi de vîrsta noastră tînără, cînd credeam că nimeni n-ar avea curajul să ne pedepsească sever pentru rătăcirile noastre. Aceste caiete... dar nu vreau să vă spun mai mult, o rog pe fiica dumneavoastră să mi le restituie chiar acum." "Da, se poate, vai, zise inginerul, fata mea n-a ştiut ce importanţă ataşaţi acestor însemnări. Altfel nu şi-ar fi permis să le ia, îi dau un telefon şi într-o jumătate de oră vi le aduce..."

Îi dădu acel telefon chiar în faţa mea, dar nu schimbă cu ea decît cîteva cuvinte şi închise. "Nu vrea să vi le dea", spuse el cu humorul jovial şi resemnat al părintelui care numai are autoritate asupra fiicei sale, în general al bărbatului care trebuie să cedeze în faţa capriciilor femeii. Avea aerul să spună

că şi eu trebuia să cedez. Ca să mă pufnească apoi un rîs colosal a treia zi cînd ne întîlnirăm la masă şi aflai despre ce era vorba.

Ce eram eu? Un Feuerbach modern. Cum? De ce? Muncitor ca şi acela, zise ea cu o extremă sfială în glas, ajunsesem să-mi formez o concepție despre lume şi prin cultură să parvin spre sferele gîndirii filozofice. Rămăsei o clipă tăcut, ca să înțeleg. "Doamnă, zisei apoi, Feuerbach n-a fost muncitor, îl confundați cu Dietzgen, într-adevăr un muncitor filozof, tot german, care a descoperit dialectica materialistă, independent de Marx şi Engels şi chiar independent de Hegel... Şi nici eu nu sînt..."' şi mă întrerupsei izbucnind în rîs. Tatăl ei, cu humorul adesea strîmb şi ascuns al intelectualilor specialişti, nu-i spusese că am fost universitar, ci un simplu strungar, ceea ce pe fată o uluise. Micuță, delicată şi tăcută, tînăra doamnă se făcu liliachie auzind hohotele mele, în timp ce inginerul, surîzînd cu o satisfacție ironică, îi spunea abia acum că domnul Petrini a predat cîtăva vreme la catedra de filozofie, alături de marele poet şi filozof, şi că împrejurări nefericite, care nu erau legate de pregătirea sa, îl determinaseră să ajungă într-o uzină. Soțul tinerei doamne observă la soția lui ceva care nu se observa, se ridică de pe scaun, veni lîngă ea şi îi şopti la ureche. "Nu fi copil, te rog, e o glumă de-a lui, doar îl cunoşti, n-a vrut să te jignească." "Dar nu mă simt jignită", răspunse ea atît de jignită încît se făcu palidă şi o mare tristețe i se aşternu pe chipul ei care exprima o atît de vie sensibilitate încît cerea parcă o protecție perpetuă pe care într-un mod la fel de perpetuu o respingea, lucru care îi imprimase nu numai în privire, ci şi în mişcări o veşnică suferință şi timiditate. Mai curios era că părinții rămaseră indiferenți cînd ca drept orice răspuns la şoaptele soțului (un tînăr domn cu un chip ferm şi atrăgător), dădu tacîmurile la o parte din fața ei, ca şi cînd ar fi împiedicat-o să se ridice, se ridică şi fără un cuvînt părăsi încăperea. "Ştii că pe urmă face migrenă care o ține trei zile la rînd", zise doamna inginer, cu un glas uscat, fără vreo căldură pentru fiica ei."Trebuie să iasă odată din copilărie, zise inginerul înfulecînd cu atîta poftă încît mereu îi rămînea mîncare pe la colțurile gurii. Peste şase luni naşte şi cum poate un copil să crească alt copil? De pildă acum, n-a mîncat nimic şi o gravidă trebuie să mănînce." "Da' de ce nu i-ai spus despre ce e vorba, să nu se facă ridicolă?" "Ca să învețe să nu fie", zise inginerul cu o ironie aplicată.

Reieşea că dată fiind pregătirea mea de fost universitar, nu mai eram un Feuerbach modern, ba chiar, dacă fiica lui ar fi ştiut, nu i s-ar mai fi părut demne de vreun interes însemnările mele şi desigur nici nu le-ar mai fi luat cu ea acasă, în orice caz nu şi-ar fi permis, în timp ce fiind vorba de un simplu muncitor neglijase bunele maniere. Mă înşelam însă. După cafele mă retrasei şi îi găsii pe tinerii soți la mine în odaie. Stăteau de vorbă liniştiți. "Doamnă, zisei, mă scuzați că am rîs într-un fel atît de stupid, dar am avut o desamăgire, îmi făcusem iluzii față de interesul dumneavoastră pentru caietele mele. Mi s-a părut că v-au fascinat, mai ales cînd ați refuzat să mi le înapoiați de îndată."Realmente m-au fascinat, zise ea gînditoare, şi într-adevăr rîsul dumneavoastră m-a jignit. E adevărat că şi eu am greşit că le-am luat fără să vi le cer." "În mod sincer îmi pare rău. Aşi fi vrut să discut cu dumneavoastră mai pe larg. N-am publicat nimic din aceste însemnări şi nu le-am dat nimănui pînă acum să le citească. Acum sînteți necăjită şi n-aşi vrea să abuzez de ocazia pe care mi-ați oferit-o citindu-le, să vă pun cîleva întrebări.''

Soții se priviră. "Cum, zise el, dar oricînd..." Adică nu acuma. Şi se ridicară. "Dacă vă jenează planşeta mea, spuse sensibila doamnă, am putea s-o luăm..." "Aşi fi bucuros dacă mi-ați lăsa-o, zisei, e atît de plăcut să lucrezi pe ea! E

foarte comod..."

Nu mai avusei însă ocazia să discut cu ea despre caietele mele. Dar, oricum, aveam o confirmare, e adevărat nu întreagă, cu o umbră de incertitudine izvorîtă din chiar întîmplarea, dacă cu adevărat i s-ar mai fi părut fascinante însemnările mele ştiind că sînt scrise de un fost universitar, că universitar sau muncitor autorul tot a captat totuşi interesul viu al unei cititoare.

IX

Nu trecu însă mult şi trebui să părăsesc uzina. Spun "părăsesc" fiindcă nu fusei concediat, ci pus în situația s-o fac tocmai pentru a nu fi dat afară.

Într-o zi, la o adunare generală sindicală a secției îl auzii pe preşedinte rostind: "Are cuvîntul tovarăşul Chelbaşu, se pregăteşte tovarăşa Nineta Boiangiu." Hm! exclamai în sinea mea, săraca Nineta Romulus, pe unde-o fi! Întorsei totuşi capul cînd Ninetei de aici i se dădu cuvîntul. Mă holbai: era chiar ea, numele de Boiangiu fiind desigur al bărbatului ei. De la distanța aceea mi se păru neschimbată Nineta, dar lucru incredibil era felul cum vorbea, glasul nu mai semăna cu cel de odinioară nici în timbrul lui, nici ca mijloc de a exprima vechile ei gînduri, filozofia ei (filozofia tubului cu pilule ucigătoare clin geantă, care pot fi luate *quand l'amour est desservi).* Nu, acum Nineta îşi însuşise stilul sec al dărilor de seamă, al criticii şi desigur şi al autocriticii, vorbea despre realizările care îi stăteau în sarcină, biblioteca şi manifestările culturale şi ale echipelor artistice (sfinte Dumnezeule, aşadar ea era bibliotecara în chestiune?) şi chiar aşa şi făcea, critica într-un fel voalat şi abil pe tinerii care îşi neglijează nivelul cultural şi sînt absenți din fişele ei, "dar e şi vina mea că n-am găsit suficiente mijloace de convingere, fiindcă nu neg importanța sportului, minte sănătoasă în corp sănătos, cum spuneau cei vechi, şi sportul are această menire, dar nici fără cultură nu sîntem în deplină formă, nu sînt partizana zicalei care spune decît filozof ofticos mai bine măgar sănătos... Nu e obligatoriu să rămîi doar măgar sănătos..." "Trebuie să fii măgar filozof!" zise de la prezidiu preşedintele şi se produse rumoare veselă în marea sală de şedințe a clubului uzinei. "Am vrut să spun, reluă Nineta fără timiditate, că nu asta e alternativa. Se poate face şi sport şi cultură!"

Bravo, Nineta. Avea, cum se zice, papagal. Şi descoperii după aceea, cînd şedința se termină, că nu-i pierise totuşi spontaneitatea de altădată. "Nineta!" o strigai. Ea se întoarse şi făcu ochii mari. "Petrini!" exclamă şi ea şi într-o clipă chipul, sub presiunea amintirii şi a surprizei, redeveni cel ce fusese atunci, cînd o cunoscusem eu la "Mama răniților", inocent, neatins de amorurile ei timpurii şi frenetice.

"Cum ai ajuns tu aici, o întrebai, şi încă bibliotecară!" "Dar tu aici? Ce eşti?" "Strungar". "Numai atît? Nu ți-ai terminat studiile? Te pomeneşti că ai fost eliminat din cauza mea şi ți-ai ratat cariera. Vroiai să ajungi filozof, profesor... M-ar amuza să fie adevărat!"' şi izbucni într-un rîs de un cinism vesel, ca şi cînd ar fi fost o glumă reuşită să mai adauge la victimele pe care le făcuse în viața ei aventuroasă încă una, iar pentru mine şi mai distractiv că am putut să-mi ratez cariera din pricina unei... "Nu, îi răspunsei, n-am ratat nimic, dacă considerăm că ratarea ne vine din interior." "Poți să ştii?'"' zise ea pe gînduri şi ne urcarăm în autobuz. Ai fi zis că reflectase şi ea la acest subiect

şi nu reuşise să afle din ce parte îi venise ratarea. Dar chiar îi venise? Ce putuse rata Nineta? O, dacă ar fi să-l credem pe filozoful romвn, numai rața nu ratează, un om, adică, oricine ar fi el, are totdeauna ceva de ratat, totdeauna descoperă că a vrut ceva, chiar fără să ştie precis ce anume, i-o spun alții la urmă cînd nu mai e nimic de făcut, chiar dacă el ar dori să nu ştie. Au acest obicei scumpii noştri semeni, să înregistreze cum arătai tu odinioară, să ghicească, să intuiască acel lucru pe care ai dori să-l realizezi, să-l țină minte peste ani şi într-o bună zi să-ți spună cu dispreț: ratatule! Eşti un ratat! Chiar un ideal cu totul mărunt, foarte modest, aprinde pe chipul purtătorului lui o mică aură şi cînd această aură piere, adică o anumită licărire a privirii, o anumită tinerețe a chipului, atunci se observă (fiindcă la cei ce reuşesc le rămîne parcă veşnic pe chip tinerețea cînd au avut idealuri) şi ratații sînt pierduți; chiar cei dragi nu se pot abține să nu spună soțului, fratelui sau prietenului: eşti un om de nimic. Îi scapă într-o zi soției, care a acumulat multe nemulțumiri împotriva ta de-a lungul anilor, chiar dacă ai fost an soț model şi ai muncit din greu să-i ții pe toți... Sau: n-a fost nimic de capul tău, alții au făcut şi au dres. Aici, în mediile de jos, ratarea se confundă adesea cu nereuşita, care poate foarte bine să țină perfect în picioare un om fără noroc, care să nu se considere adică ,un ratat. Nu-i pasă. Nu e vina lui! Mai apropiată cauzei ratării e parabola cu talantul îngropat, cînd alte tentații decît acelea de a-ți fi urmat drumul pe care ți-era dat să-l urmezi te-au învins fără vina nimănui.

Ce aflai de la Nineta? Că ratase lovitura cu tubul: îl aruncase după ce născuse doi copii. Fusese ispitită să devină mamă, să fie ca alte femei, să aibă bărbatul şi casa ei, să fie bine văzută în oraşul în care se măritase cu acel negustor bogat. Dar negustorul începu să afle, deşi nu dorea, fiindcă faptele chiar dacă nu venim noi spre ele, vin ele spre noi, că trecutul Ninetei, aşa şi pe dincolo, o istorie care durează de totdeauna şi va dura, adică lipsa de linie dreaptă în viața majorității oamenilor, cu alte cuvinte căderi, erori prelungite, schimbarea bruscă de bară care naşte nesiguranța, imprevizibilul, neliniştea... Negustorul deveni gelos: dar dacă soția lui nu s-a schimbat? Şi dacă maiorul acela din Bucureşti o gonise pentru rele purtări? El şi aşa era mai bătrîn decît ea şi în curînd va deveni şi mai bătrîn, în timp ce ea nu dădea deloc semne că o să îmbătrînească foarte curînd, arăta tot aşa ca înainte, deşi îndurase două sarcini. Un bărbat mai bătrîn, dar liniştit şi înțelept, poate rămîne multă vreme un om care putea fi iubit. Dar un bătrîn smintit, care cedează ispitei de a fi gelos, e desgustător. "Nu ştiu cum se făcea, mărturisi Nineta, că în clipele acelea îl vedeam şi eu cît e de bătrîn, cu toate că nu era, era bine făcut, subțirel şi svelt şi cînd se îmbrăca bine (şi ştia să se îmbrace) chiar întinerea parcă, nu-şi arăta vîrsta, nu de cincizeci şi ceva cît avea, ci de patruzeci" . Am divorțat de comun acord şi mi-am abandonat în mod iresponsabil copiii." "Şi Boiangiu? Te-ai recăsătorit?" "Nu, a fost de acord să-i păstrez numele, să semene cu al copiilor... Scuza mea de atunci, continuă Nineta, era că tatăl lor, om bogat, îi va creşte mai bine decît mine... Şi acum mă chinuie dorul de ei, de anii cînd i-am făcut şi alăptat, cei mai frumoşi din viața mea..." "Bine, îi zisei, dar cine te împiedică să te duci să-i vezi?" Cine o împiedica! Nineta avea aerul ca îşi punea ea însăşi această întrebare pentru întîia oară. Vorbind despre copii, chipul ei îmbătrînise, ca să zic aşa, sub ochii mei, se dăduse jos din pat şi începuse să se îmbrace. O invitasem la mine, după ce luasem masa împreună la restaurantul care se numea înainte "High-Life" *(Hailaiful* unde se dusese şi Vintilă odată să-şi vadă amicul cu o formidabilă tipesă, care avea

apoi să-şi lase urmele tălpilor pe peretele garajului unde se zbenguise apoi şi el cu ea) şi Nineta mă urmă firesc, ca şi cînd invitația mea nici nu trebuia făcută, se înțelegea de la sine că o să încheiem seara la unul din noi."Frumoasă odaie, zise intrînd, dar fără să se uite la mobilă, cum ai găsit-o ?" "De ce, zisei, nu stai bine? Ce s-a ales de vechea ta casă de lîngă «Mama răniților»?" "S-a dus, zise, s-a dărîmat cu întreg cartierul, s-au construit blocuri." "Şi bunica?" "A murit demult!" "Şi «Mama răniților»?" "Totul!...Nu stau bine, zise Nineta, mi s-a repartizat o cameră tocmai la marginea oraşului, în cartierul acela nou, parcă e un orfelinat, cînd mă apropii de el chiar îmi aduc aminte că nu mai am pe nimeni pe lume." "De, zisei, dacă n-ai vrut să te măriți cu mine? Dar nu e timpul trecut, Nineta", îi şoptii, gîndind că dacă o lăsam prea mult pe panta lamentărilor, nu se va mai apropia de acel timp de odinioară, singurul în care ne puteam refugia şi iubi, ci, dimpotrivă, se va îndepărta tot mai mult şi de acel timp şi de mine. Da, după, va putea să se lamenteze în voie, mai gîndii şi începui s-o mîngîi pe chipul ei în care privirea îi juca rătăcită, ca şi cînd ar fi fost surprinsă, uluită, că după atîția ani şi după ce eu însumi trecusem prin atîtea, n-o uitasem şi mai aveam pentru ea atîta tandrețe, deşi experiența ar fi trebuit să-i spună că semănăm în acele clipe cu flăcăul de la țară care copleşit de dorință îi spune fetei că o s-o ia de nevastă, numai s-o înduplece, sau în orice caz s-o amețească şi să-i înmoaie genunchii prea strînşi. "Prea tîrziu, Petrini, zise ea cu melancolie, tu aşi putea spune că ai rămas acelaşi, cu toate că ai suferit şi în viață şi ca bărbat îndrăgostit şi de mine pe vremuri, şi pe urmă şi de nevastă-ta care te-a părăsit, dar nu poți spune despre mine că sînt aceeaşi." "Pentru mine, zisei în şoaptă înăbuşită, tot Nineta de atunci." "Ai să vezi că nu mai sînt," surîse ea cu ironie senină şi începu foarte încet să se dezbrace. Mişcările ei îmi păreau sacre, atît erau de sigure şi de armonioase. Începui să fac la fel şi cînd ritualul se termină, o luai în brațe, o dusei în patul meu auster în care dormise atîția ani o fată (prima mea cititoare!) şi, urmărit de scena de odinioară cînd ne iubisem întîia oară noi doi şi întîia oară eu cu o fată, o retrăii cu putere această magică inițiere şi nici o clipă nu mă gîndii şi nu simții că Nineta nu mai era aceeaşi. Scena se repeta aievea şi pentru ea. Îmi dădeam seama, se uita la mine cu mii de sticliri de speranță nebună în privirea ei mistuită realmente de focul ei interior, parcă nestins, nestins de vînturile şi furtunile care suflaseră atîta vreme în el. De ce nu? gîndeam cu o adîncă convingere pe care mi-o insufla trupul ei minunat, de ce n-am putea noi doi s-o luăm de la capăt? Cine ne-ar putea opri? începui s-o sărut cu patimă şi multă vreme continuarăm apoi să rămînem înlănțuiți. "Ei, zise ea într-un tîrziu, tot mai vrei să mă iei de nevasta?" "Da, zisei, ar fi atît de bine! Tu ai copii, am şi eu o fetiță şi viața noastră s-ar împlini prin iubirea care ne-a lipsit." "Da, murmură şi ea, ar fi atît de bine... Pentru că, să ştii, şi eu te-am iubit pe tine şi te mai iubesc şi acum, nu-mi vine să cred că nu te-am putut uita, dar să ştii că te-am părăsit tocmai fiindcă simțeam că ne pîndeşte o mare primejdie dacă nu ne despărțim, ne-am fi legat prea tare şi tu n-ai fi putut să-ți mai termini studiile şi din ce am fi trăit?" "Da, zisei, povestea care se repetă, temerea de totdeauna care rupe vraja, şi o rupe cînd *el,* cînd *ea,* cine iubeşte mai puțin..." "Nu e adevărat, te iubeam tot atît de mult ca şi tine, dar cu toate că nu păream atît de grijulie cu mine sau cu alții, m-a speriat gîndul traiului rău, în sărăcie şi chiar în mizerie. Adevărurile astea sînt verificate, sărăcia roade orice ideal, puțini rezistă." "Eu aşi fi rezistat!" (gîndind: şi poate că schimbîndu-se astfel ordinea clipelor mele, nici restul, închisoarea, eşecul cu Matilda, n-ar mai fi urmat). "Cum poți să ştii dinainte? zise Nineta. Sărăcia e un cancer. Cît timp

te-aşi fi putut iubi spălîndu-ți rufele, gătindu-ți, frecînd podelele şi îmbrăcînd o singură rochie pe care aşi fi spălat-o pînă la izineală? Şi ție călcîndu-ți pînă la luciu acelaşi costum de student sărac?" "Da, zic, şi tu cum puteai şti dinainte că va fi chiar aşa?" Ea tăcu o vreme, apoi zise: "Busola, Petrini, îți arată cu acul punctele cardinale. Ți-ai fixat o direcție, mergi pe ea şi ştii dinainte peste ce obstacole o să treci, prin ce păduri negre sau pustiuri fără apă. Ca să treci prin ele şi să-ți atingi ținta nu trebuie să iei cu tine tot ce-ți trebuie? Or, noi n-aveam nimic. Lupii te mănîncă chiar dacă eşti îndrăgostit lulea, şi dacă mai ai cu tine şi copii, îi mănîncă şi pe copii." "Oricum, zisei, n-ar fi fost aşa de rău, fiindcă văd că ai predispoziție spre filozofie. M-ai fi ajutat!" şi rîsei. "Da, rîse şi ea, te-aşi fi ajutat, dar tu pe mine?" Tăcui. "Ei, aia e! spuse ea cu un senin sarcasm. Pînă ai fi reuşit tu, te-ai fi trezit lîngă tine cu o babă şi m-ai fi părăsit. O femeie, de la cea idioată şi urîtă, pînă la cea inteligentă şi frumoasă, se naşte încă din burta maică-sii cu ştiința asta şi numai o mică parte din ele, sufletistele, fac excepție şi îndură calvarul care urmează după ce sînt părăsite, deşi cunosc şi ele adevărul de care îți spuneam. Vai de ele! Decad pe urmă, încep să bea sau se mărită cu un ticălos care le supune la un nou calvar, dar fără nici o compensație... *A propos* de băutură, n-ai nimic aici?" "N-am, dar pot să mă duc să iau de la restaurant. E unul pe-aproape." "Mai bine nu! zise ea. Mă simt atît de bine! Eu beau ceva numai cînd am gînduri negre..."

Dar nu cumva le şi avea, aceste gînduri, fără să-i survină încă? Tocmai vrusesem s-o întreb, dar mă oprisem la timp, întrucît steaua ei fusese mai benefică părăsindu-mă pe mine? Pe o cale insesizabilă reflexiile ei ulterioare o duseră însă tot spre această întrebare nepusă. În fond orice întrebare pui cuiva care se află sub semnul unei întrebări unice şi capitale, tot spre ea trage sau se produce o turburare întocmai ca în apropierea unei mari mase magnetice ascunse, cînd toate oscilografele tresar în mod misterios. Tot aşa parcă tresări Nineta cînd îi spusei: "Şi tu de cînd te-ai întors în oraşul natal?" Tăcere, ca şi cînd cîteva clipe ar fi suferit de o amnezie. Apoi răspunsul: "Nu de mult. De anul trecut." "Şi de unde ai venit?" Alarmă bizară: "Ce importanță are asta pentru tine?" "Nici una, o simplă curiozitate." Dar ghicise că această curiozitate va persista şi alte întrebări vor veni. Totuşi rezistă, nu mai adăugă nimic după ce răspunse: "Din Bucureşti." "Şi ce făceai acolo? spusei aproape spontan. Trebuia să se decidă dacă vroia sau nu să-mi povestească. De fapt vroiam să ştiu dacă era adevărat ceea ce auzisem eu despre ea de la teologul Asanache şi ceea ce aflasem eu însumi cînd o căutasem la acea revistă literară, unde fusese angajată să "îmbunătățească compoziția socială a redacției", cum îmi răspunsese cu un surîs cinic un tip de-acolo, şi că nu mai lucra la acea revistă. Nu-l uitasem pe acel tip. De ce surîsese el astfel? Şi îi povestii Ninetei şi o întrebai de ce rînjise el astfel, fiindcă surîsul cinic devenise rînjit. "E o poveste lungă, zise Nineta. Tipu-acela nu era un jidan? N-avea părul roşcat?" "Ba chiar!" "Şi-a bătut joc de mine. Întîi el, pe urmă toți, în frunte cu directorul revistei. Numai asta te interesează?" "Mă interesează tot ceea ce poți tu povesti."

Şi Nineta se întoarse înapoi şi obsedată, uită de istoria de la acea revistă şi îmbătrîni, cum am spus, sub ochii mei, cînd începu să-mi povestească de copii. "Cine mă împiedică să mă duc să-i văd? Nimeni nu mă împiedică, ei şi? La ce îmi ajută că îi văd? Mai rău îmi face! Sînt aşa de frumoşi şi m-aşi pune în patru labe în fața tatălui lor să mă întorc acasă şi să trăiesc cu ei, să am grijă de ei, şi să fac să se şteargă şi din mintea lor şi din a mea anii cînd i-am părăsit... Dar el nu vrea... Nu s-a recăsătorit... Naționalizarea i-a luat

magazinul şi abia a putut să ajungă şi el simplu vînzвtor undeva în alt magazin, li s-a luat şi casa, trăiesc greu, el şi o soră rămasă nemăritată (ea i-a crescut pe copii), dar nu s-ar zice că nu se descurcă sau că se plîng. Copiii nu simt sărăcia, se joacă, rîd, se bat, se duc la şcoală, iar la mine se uită nu ca la o străină, dar nici ca la o mamă. Am ajuns să doresc ca tatăl lor să moară, s-o gonesc pe sora lui şi să-i aduc aici... Dar n-are de gînd să moară, arată bine, deşi are acum şaizeci de ani, ba chiar, al dracului, ai zice că a întinerit; copiii îi dau forța asta, îl pun la muncă, aleargă, se sbate, se bagă în tot felul de combinații să cîştige ceva bani, fiindcă cu leafa lui de vînzător n-ar putea cum să-i țină."

Nineta se îmbrăcase, dar nu pleca, stătea în fotoliu şi continua astfel despre copii şi povestirea ei nu mai înainta, să aflu şi eu ce făcuse atîția ani după ce îi părăsise, nu puțini ani, poate chiar zece... Şi fără motiv aparent izbucni deodată într-un plîns interminabil, asemeni unei Fantine ai cărei copii se aflau sub puterea unui Thenardier mizerabil, numai că nu era nici bolnavă ca aceea, nu-şi vînduse dinții şi parul ca să le trimită bani, iar tatăl copiilor era departe de a fi un Thenardier... Cu atît mai vinovată deci şi fără scăpare cu cît, în afară de faptul că îi născuse, nu făcuse nimic pentru ei. Acest adevăr brutal o împiedica să deschidă un proces şi să cîştige pentru ea măcar unul. N-ar fi putut îndura să-i audă pe copii în instanța optînd pentru tatăl lor. "I-am întrebat eu, zise Nineta înseninîndu-se ca în fața unei fatalități, şi nu mi-au spus chiar nu, a fost mai rău, au tăcut, nu mi-au răspuns nimic, semn că pentru ei hotăra tatăl, deşi cînd le-am pus întrebarea el nu era de față. Numai cel mic, care îmi e cel mai drag, cînd am rămas numai cu el m-a întrebat inocent, semn că fostul meu bărbat nu mă ponegrise în fața lor: mamă, de ce nu vii tu acasă? De ce nu viu? Nu ştia nimic, săracul, credea că eu aşi putea veni şi nu vroiam..."

Începui să mă plictisesc, iar dorința mea dinainte, de a mă căsători cu Nineta, mi se păru ridicolă: chiar dacă, prin absurd, şi-ar fi recăpătat copiii, ar fi trăit nu pentru mine, ci, ca să zic aşa, pentru cîştigarea inimilor lor. În timp ce eu nici măcar prin absurd (poate doar moartea Matildei) n-aşi fi putut s-o am cu mine pe Silvia. Era clar: Nineta nu îndrăsnise să înghită acel tub salvator pe care îl purta odinioară în poşetă şi care îi dădea pe atunci atîta siguranță de sine; mai bine n-ar fi avut niciodată această idee smintită, care îi împinsese viața spre o prea înaltă frenezie; acum era silită să sufere, o suferință ca o boală mortală, dar care nu-şi găsea soluția nici în moarte.

Încercarăm în săptămînile următoare să reînviem vechea noastră dragoste, dar se dovedi că ea avusese dreptate cînd îmi spusese că nu mai era aceeaşi. Chiar nu mai era, îi vedeam privirea absentă, pierdută în trecutul ei vinovat care o îmbătrînea, şi înțelesei că trebuie să încetăm. Încetarăm, dar într-o zi veni la mine acasă fără veste şi îmi spuse că trebuie să plec din uzină. "De ce?" "A aflat", zise cu o expresie turbure. "Cine a aflat?" "Olaru!" "Care Olaru? A, da, şeful cadrelor. Ei şi?" "Nu ți-am spus, zise, e îndrăgostit de mine!" "Îndrăgostit sau trăiți împreună?" "Da, trăim împreună! Nu ştie nimic sigur, dar a aflat că am fost cu tine în seara aceea la «High-Life»! Dacă vrei să nu te dea afară, mai bine pleacă singur. E mai bine?" Aşa deci, gîndii, deşi ştii că omul e căsătorit, ai acceptat să trăieşti cu el! Nu m-ar mira să aflu, Nineta, că şi turnătoriile care ți se pun în cîrcă sînt adevărate şi că, dacă Olaru este, prin funcția lui, ca orice şef de cadre, foarte strîns legat de serviciul Securității statului, eşti şi tu... "Bine, Nineta, îi răspunsei, o să plec. Şi acum ieşi afară!"

Eram furios, îmi dădea a doua lovitură. Şi cînd aflai că Nineta era exact

ceea ce gîndisem fără să fiu sigur, nu mă mirai. Ba chiar, gîndii, o fi şi mai mare în grad ca acel Olaru, e sigur, altfel individul s-ar fi răzbunat pe mine, m-ar fi dat pur şi simplu afară fără menajamente şi încă vîrîndu-mi în dosar o piesă bine ticluită. Or, nu fu astfel, plecai cu el curat şi cu menţiunea de transfer, adică aveam dreptul să nu părăsesc uzina pînă nu găseam ceva în altă parte.

...Şi găsii destul de repede, mă calificai contabil. Nu atît de rapid cum mă calificasem strungar, dar nici nu fui silit să urmez cine ştie ce cursuri de durată. Era mai bine!

PARTEA A ŞAPTEA

I

Nu era mai bine! Această într-adevăr fatală Nineta (fiindcă Tamara avea doar aerul, nu fusese fatală nimănui), această securistă care îşi plîngea ca o Raşelă copiii pierduţi, mă împinse în conul de umbră al unei organizaţii regionale de achiziţionare a cărnii (ORACA) din care aveam să eşuez în această celulă, ca să sfîrşesc în moarte (nu voi şovăi să mi-o dau!), Nineta îmi trecuse mie ideea cu tubul, adică ideea pe care ea nu avusese curajul s-o pună în practică. Eu o voi pune însă, chiar în noaptea de după pronunţarea sentinţei. Dacă ea ar fi folosit acel tub n-aşi mai fi reîntîlnit-o şi, desigur, n-ar mai fi trebuit si părăsesc uzina unde începusem să mă simt bine şi, era clar, ordinea clipelor vieţii mele ar fi fost alta, viaţa mea nu s-ar fi frînt.

Dar poate că ar trebui să alung această obsesie a ordinei clipelor, fiindcă, iată, dacă la *Oraca,* într-o dimineaţă, aşi fi luat din vasul lui inocentul fir de floare care apăruse pe biroul meu şi pur şi simplu l-aşi fi aruncat (am avut acest impuls, dar mi s-a părut fără sens, de ce să arunc o floare, ce rău poate să-mi facă un boboc roşu de trandafir; acum îmi spun că puteam să-l păstrez şi să alung doar sugestia lui poetică, vinovata intruziune a mîinii care îl pusese acolo), atunci însă s-ar mai fi putut schimba ordinea clipelor existenţei mele. Într-adevăr, doar atunci! Fiindcă mai tîrziu, zilele, orele, clipele se înlănţuiră strîns, şi nicăieri nu mai apăru pentru mine verigă desfăcută sau mai slabă care putea fi ruptă şi liberul meu arbitru, libertatea mea să reapară şi să ies din jocul hazardului. Aşa simţeam atunci, că nu mai era posibil! Dar să vedem...

Da, aşa este, aceea a fost clipa, fiindcă pînă atunci, timp de cîţiva ani n-a mai apărut în viaţa mea nimic decisiv, despre care să pot spune că i-ar fi putut schimba cursul. Nu am făcut nimic cu Amăicăliţului, deşi am încercat, am scris un articol despre Giordano Bruno şi m-am dus la el să mi-l publice, mi l-a publicat, dar pe urmă cînd am vrut să continui colaborarea, insul m-a primit rece şi mi-a spus că au fost criticaţi pentru el, din pricina viziunii mele sumbre asupra filozofului. "Bine, i-am spus, dar a fost ars pe rug, cum am putea avea o viziune luminoasă despre un final atît de tragic?" "Aţi apăsat prea tare şi într-un fel prea ambiguu pe aspectele abjurărilor lui." "Aşa vi s-a spus?" "Exact!" "E adevărat, i-am răspuns, aşa pare, că aşi fi apăsat eu, dar în realitate a apăsat Papa; nu i-a suportat denegările care îi anulau abjuraţia şi l-a ars pe rug. Am cîntărit faptele fără să-mi permit vreo ambiguitate."

A urmat o tăcere. Amăicăliţului nu arăta chiar aşa cum mi-l descrisese Micu, poate doar fizic, dar s-a purtat cu mine sincer şi corect, fără vreo agresivitate, deşi fusese criticat din pricina mea. "Şi nu pot colabora mai departe?" l-am întrebat. "Nu!" Foarte clar! Şi fără urma vreunui regret. "Mă scuzaţi că vă mai întreb ceva: nu cumva n-aveam dreptul să public, din pricina condamnării mele?" "Nu mi s-a spus nimic. De obicei ni se spune dinainte şi atunci, bineînţeles, articolul nu mai apare. Or, al dumneavoastră a apărut, aşa că..." "Şi nu mai pot colabora, chiar dacă aşi trata teme care să nu se preteze la nici un fel de ambiguităţi?" "Da. dar ceva mai tîrziu..." "Adică? Cît de tîrziu?" "Mai tîrziu! repetă el cu o sugestie în glas, adică într-un tîrziu nedefinibil, mai încolo, cînd o să se uite articolul apărut... Se mai schimbă optica, surîse el, mai sînt schimbaţi oamenii..."

Or, atît oamenii cît şi optica se schimbă greu, sau dacă se schimbă mai repede nu e sigur că se schimbă şi pentru mine! Şi nu încercai nici să-i reamintesc lui Micu promisiunea pe care mi-o făcuse că dacă publicam o carte ar fi putut să mă ajute să reintru în învăţămîntul superior la Bucureşti. Abandonai deci pe Giordano Bruno definitiv. Aşadar pîrtia aceasta pe cursul vieţii mele nu putuse fi urmată, chiar dacă m-aşi fi încăpăţînat să insist. Şi în nici un caz n-aşi fi pucut părăsi *Oraca* mai curînd de cîţiva ani. Or, tocmai de acolo avea să ţîşnească...

Dar tocmai în următorii ani veni pentru mine o perioadă în care începui să lucrez cu o pasiune liniştită şi adîncă asupra temei mele despre o nouă gnoză, pe care o terminai. Cum am spus, caietele mă ghidau. Departe însă de a mă simţi epuizat, după terminarea acestui studiu, despre care prietenul meu, Ciceo, spuse după lectură că l-a citit pe nerăsuflate şi că dacă ar putea să apară ar avea un succes-bombă, adică ar fi un *best-seller* filozofic care ar stîrni mare vîlvă, dorinţa mea de a scrie mai departe crescu cu o putere extraordinară. Şi nu trebui să treacă mult şi în reveriile plimbărilor mele solitare pe potecile şi drumurile înguste din afara oraşului avui la întrebarea ce mi se punea cu o dulce beţie, ce să scriu, revelaţia simplă

dar nu mai puţin copleşitoare: ce altceva decît despre ceea ce îmi spunea mie timpul pe care îl trăiam? Bineînţeles, nu un roman şi nici o povestire fie ea şi directă a vieţii mele, ci tot filozofie, adică esenţă despre viaţa mea şi a semenilor mei, aşa cum îmi apăruse ea mie, dar şi altora, viaţă de cobai ai divinităţii, care experimenta pe noi (şi nu se ştia dacă *şi* pentru noi sau doar pentru altă lume, la asta urma să răspund) legi bizare, insondabile, ameninţări misterioase, transformări rapide care aruncau în aer vechi credinţe şi structuri naturale, alături de mituri barbare şi primitive care învolburau oceanul uman, ocean pînă în acest secol atît de liniştit.

Tema intră în mintea mea în ebuliţie şi după cîtva timp îmi dădui seama că era prea vastă, nu fiindcă n-aşi fi putut-o stăpîni, ci pentru că, aşa cum spune Nietzsche, mi-ar fi cerut o mare încordare a spiritului, care s-ar fi transmis şi cititorului şi l-ar fi obosit. Trebuia să-mi aleg pentru început, să extrag adică din ea una mai modestă. După aceea aşi fi extras alta, dacă forţa gîndirii mele n-ar fi slăbit. Mi se păru firesc să consider că oamenii, deşi erau oameni care gîndeau ca şi mine, nu erau conştienţi că, de mii de ori mai mult ca în trecut, sînt cobai... Se cred totuşi stăpîni pe destinul lor şi sînt, din această pricină, de o trufie fără limite. Au creierul inflamat. Şi poate că pentru întîia oară în istoria cantitativă a omenirii, eliberaţi de credinţa în Dumnezeu, de chingile unei morale căreia i se supuneau fiindcă ştiinţa nu sfîşiase încă vălurile divine care le inspirau vina şi teama, ticăloşii se simţeau din ce în ce mai în largul lor şi

domnia care li se aşternea înainte, care li se prepara sub ochii noştri, nu era însoţită de nici un fel de ameninţare şi formele de ticăloşie începeau să apară pe pămînt drept cele mai fascinante spectacole, expresia de jubilaţiune a ticăloşiei mai puternică, mai atractivă, mai curajoasă faţă de moarte (eterna tragedie!) decît cea a conştiinţelor pure, tot mai rarefiate şi cărora li se rînjeşte: ei bine, aşa este, recunoaştem, sînteţi puri, aveţi revelaţiile voastre sublime, dar rezistă ele gîndului că pînă la urmă o să muriţi într-un mod tot atît de scandalos ca şi noi şi lespedea mormîntului va închide odată cu trupurile voastre şi idealurile care v-au animat şi ideile generoase pentru care aţi luptat? Nu există *dincolo* un empireu în care să vă regăsiţi. Ha, ha, ha! Dincolo nu mai există nimic! *Adio, tont est fini, dirlalai, dirladada!* în timp ce noi sfidăm moartea, ne batem joc de ea... *Era ticăloşilor,* astfel îmi veni în minte titlul noii mele lucrări. Nu secolul, nici mileniul, ci Era, care putea fi mult mai mult.

Sînt eu oare atît de sceptic, sau poate atît de înspăimîntător? mă întrebai după ce această veche idee ce îmi încolţise în minte încă din adolescenţă, citindu-l pe Platon, se cristaliza îmbogăţită de propria mea viaţă. Fiindcă îmi dădeam seama: ar fi însemnat să sperii pe semenii mei cu o astfel de viziune asupra rupturii echilibrului nostru interior care ne ajutase să trăim totuşi pe planeta noastră cel puţin un milion de ani. Natura umană fusese studiată cu mult înaintea mea de toţi marii filozofi şi artişti. Se produseseră în ea astfel de mutaţii catastrofale? Ajunsese ea chiar atît de fundamental diferită? Nu, dar ceva grav se produsese totuşi. Omenirea va sombra în urma acestei ere sau va reînvia? Iată întrebarea. Neliniştea trebuia să se insinueze în spiritul cititorului. Totuşi, cei virtuoşi nu aveau chiar nici o şansă să domine, să evite, să scruteze această domnie, această frenetică eră a ticăloşilor? Ba da, trebuiau afirmate vechile valori... Teama de moarte cred că e cu atît mai mare, gîndeam, cu cît sîntem, de pildă, mai puţin legaţi de viaţă. Se zice contrariu despre bătrîni, care, chipurile, "se desprind" de ea, se liniştesc. Nu se liniştesc, dorinţele rămîn, cum mi-am dat seama din starea de spirit a bunicului. Nu se desprind. Se desprind ca să vadă ce? Dincolo de viaţă e neantul, nimicul, spun ticăloşii. Ce să contempli? (Se ia drept contemplare nemişcarea bătrînilor.) Adîncimea infinitului mic? Vastitatea infinitului mare? Nici vorbă, bătrînul contemplă tot viaţa, a lui şi a altora, e mîndru că a atins o asemenea vîrstă şi şi-a trăit bine viaţa, sau e deprimat dacă nu şi-a înţeles-o... Aici e aici! Lumină nu e decît pe pămînt, universul e de catran. Spiritul bîjbîie încercînd să pătrundă negrul cosmos, din care miliardele de stele nu pot alunga întunericul. Cum am putea să nu ne speriem de sfîrşitul nostru? Nu ne speriem fiindcă ne naştem cu bucuria de a fi, iar această bucurie se alimentează din noi înşine şi ne pune în mişcare să ne dovedim că sîntem. Aţi observat? Cît de înţelepţi devenim în orele cînd muncim! Moartea nu mai există decît ca o pură idee. Dacă ne-ar prinde cu ciocanul în mînă, sau la arat, sau în toiul oricărei alte munci în care ne-am dărui cu toată fiinţa şi am muri înainte ca bucuria dăruirii să se spulbere, această dăruire ar fi ca un scut, am muri tot atît de împăcaţi ca într-un somn, care ne-ar doborî irezistibil şi ne-am scufunda euforic, ca şi cînd am fi drogaţi (şi nu este oare somnul minunatul drog pe care natura l-a dăruit încă de la începuturi fiinţei monocelulare din care am devenit apoi conştiinţe?). Bucuria unei împliniri ne învăluie sufletul şi îl apără de groaza morţii. De aceea după o credinţă populară mor greu ticăloşii, adică cei care n-au trăit decît pentru ei, sau au făcut rău altora (Shakespeare le aduce în acele clipe înaintea ochilor fantomele victimelor lor), dar nu numai marii scelerați au coşmarul sfîrşitului, ci şi egoiştii de toate nuanţele, de la cei care au

trăit pe spinarea altora, pînă la cei care n-au iubit pe nimeni. Cît de apropiată, de familiară e moartea, cît de amestecată e ea printre treburile noastre şi cu cît humor simplu stăm de vorbă cu ea, ca Ivan Turbincă, acest erou care îi trăgea de-atîtea ori clapa. N-o să trăiesc cît lumea şi n-o să mor de două ori, se mai spune. E un gînd de om, legat de viața plină, singura care există şi care continuă şi după noi, în timp ce ticălosul e pedepsit să se sperie necontenit. De aceea îi e atît de groază să rămînă singur în tăcerea odăii sale. Dacă mor, îi vine lui gîndul, n-o să mai pot înfuleca şi bea la nesfîrşite petreceri, n-o să mai pot să țes intrigi împotriva altora, n-o să mai pot să-mi aduc în pat în fiecare noapte altă muiere. Ticălosul e legat de viață, nu "şi-o trăieşte", cum e el ferm încredințat, căci viața înseamnă şi moarte, or cu moartea el nu e în regulă, deşi o sfidează tot timpul gălăgios şi cinic... Se mai spune că adesea ticălosul are somnul adînc şi liniştit şi că puțin îi pasă de îndrăsnețele lui fărădelegi comise peste zi. Cine n-are conştiință n-are nici turburările ei. N-aşi crede! Conştiință are orice om, în sensul propriu al ticălosului, zace în întuneric. Ei şi? Nimeni nu-i garantează că o mică întîmplare, un fapt neînsemnat, un gînd viclean care i se şopteşte la ureche de către un alt ticălos (unul mai mare!) nu i-o va trezi cînd îi va fi lumea mai dragă. Hm! dar ticălosul se poate şi îndrăgosti şi poate fi şi respins, poate avea un copil care să-i moară, poate cădea la pat şi poate fi strîns fără milă în cleştele implacabil al suferinței îndelungi cu sfîrşit doar în moarte. Ni se poate răspunde că şi virtuosul poate avea aceeaşi soartă şi dragostea lui poate fi respinsă, şi copilul lui poate muri şi că microbul, virusul sau cancerul nu aleg. Da, dar conştiința lui nu va fi *surprinsă.* Nu va intra în derută că e respins în dragoste, îşi va iubi copilul şi în moarte (nu va fi disperat că nu l-a iubit în viață, că n-a avut grijă de el, că l-a abandonat mizeriei fizice şi morale).

Cît despre propria lui suferință în boală şi în ghearele morții nici atunci nu va fi surprins, căci el îi cunoaşte demult pe aceşti inamici implacabili, în timp ce ticălosul se crede nemuritor şi îl va apuca în acele clipe *groaza cea mare.* Da, ni se poate răspunde, dar am văzut virtuoşi chinuindu-se pe patul morții şi ticăloşi murind fericiți în brațele unei femei sau în toiul unui chiolhan... E adevărat, există şi virtuoşi chinuiți şi ticăloşi care jubilează o viață întreagă şi mor fără chinuri în cîteva secunde. Dar cine îți garantează că vei avea acest rarisim noroc să fii *mereu* ferit de chinurile conştiinței şi să închizi ochii pentru totdeauna strîngînd în brațe o muiere? Dimpotrivă, infinit mai multe şanse sînt să dai, nepregătit, de belea... Şi pe urmă cine spune că a fi virtuos înseamnă să nu strîngi în brațe o muiere şi să nu iei parte la un chiolhan? Da, dar felul cum o face un ticălos are o coloratură aparte... El inspiră o veselie de care amintindu-ți te apucă întîi o vagă nelinişte, apoi o insuportabilă greață...

II

Nu e greața de a exista şi nici nu e vorba, cum cred unii, de un cît de mic deficit al forței noastre vitale. Nu, greața survine dintr-o pornire cu care sîntem dăruiți de a respinge amestecul în care am fost ispitiți să intrăm, aşa cum un ficat sănătos aruncă bila în sînge cînd îi trimiți, prin stomacul care primeşte orice, o fleică grasă şi rîncedă. Pentru că nici măcar nu putem să spunem contemplînd o ceată de ticăloşi în toiul unui chef, asemeni poetului în fața stîrvului asaltat de viermi, că păstrăm totuşi în noi esența divină a solidarității

noastre descompuse. (Celor care au revelația absurdității existenței nu le-ar strica munca dură într-o mină de plumb, sau la un canal, şi fără posibilitatea de a se retrage şi mai mult în domeniul absurdului printr-o condamnare absurdă; nu, să rămînă liberi şi să descopere foamea şi setea şi bucuria somnului demult pierdute, sau să piară, alternativă firească, deloc lipsită de sens!) Nu, prieteniile se desfac, interesele superioare devin divergente, amintirile comune se colorează în negru, sărutul iubitei devine simbolul trădării, idealurile comune se retrag şi ura acerbă, ura tenace şi totală, însoțită de surorile ei bune, ranchiuna nedomolită şi invidia infernală, îşi fac apariția. Esența unei solidarități, chiar descompuse, se topeşte, şi gîndul eliminărilor reciproce, chiar prin crimă, încolțeşte, şi chiar dacă rar devine fapt împlinit, răcoreşte sufletul devastat. Şi cu toate acestea singurătatea care ne face semne de departe, semne prieteneşti, ale unei tandreți infinite, nu ne sperie (pe unii îi sperie, fiindcă frumoasa zeiță nu-ți promite nimic care nu există în tine însuți)...

...Totuşi, pe lîngă impulsul de a începe noua mea carte, simțeam nevoia să mă destind, şi nu oricum... Doream eu însumi o petrecere, un chiolhan, o distracție violentă. Dar cu cine? Cu Ciceo şi cu nevastă-sa? Nici vorbă! Şi atunci îmi amintii de Vintilă şi foştii mei colegi de la deratizare... Da! Vintilă, cel cu verva lui inepuizabilă, rubicondul care păstra în conştiința lui ca un blazon, ca un trofeu, gîndul că o frumoasă doamnă din oraşul nostru trecuse, înainte de a se mărita (şi măritişul îl aranjase tot el!) prin garajul său unde se hîrjoniseră împreună lă-sîndu-i pe zid urmele tălpilor ei goale. Îmi amintii şi de Bacaloglu, cel care ne ținea fişe la toți, cu sugestia că, la venirea anglo-americanilor, acele fişe îşi vor spune cuvîntul... Alo, atenție, domnul Calistrat... Da şi pe Calistrat, grasul jovial cu privirea sa porcină şi cu filozofia lui că îi băga în bida mă-sii pe toți care se legau de salariul lui (deşi nimeni nu se lega şi n-avea această intenție), de Pantelimonescu, "strelitul" care mă inițiase în tainele vieții şobolăneşti... Un surîs interior însoțea amintirea petrecerii care urmase în chiar ziua în care fusesem angajat... Erau urmele fascinației... Aşi fi vrut ca acel chef să se repete... După atîtea abstracțiuni, simțeam nevoia unor înjurături birjăreşti.

Şi într-o zi îi dădui un telefon lui Vintilă şi într-adevăr cheful se repetă, dorința mea coincisese cu un eveniment pe care ei tocmai vroiau să-l sărbătorească. Curiozitatea mi se ascuți. După atîția ani grasul Calistrat, care fusese condamnat la un an închisoare fiindcă violase în deplasare o curvă, îmi apărea acum drept un inocent, Bacaloglu un ranchiunos mai degrabă comic, iar faptul că îşi lăsase tatăl să cerşească afară în fața porții, după ce îi mîncase averea, îmi apărea drept una din acele istorii pe care le poți auzi într-o anumită lume, ca o parabolă, foarte adesea o invenție populară menită să apere codul moral de dezordinea de care se simt adesea ispitite unele vlăstare rele din naştere. Istorie veche, maniheistă, fiul cel bun... fiul cel rău... Iar "strelitul"' Pantelimonescu - un naiv, adept al unei secte ale cărei precepte religioase nu puteau fi decît o frînă pentru firea lui complexată (aflasem că citise mult şi desigur că nu-i uşor să învingă în el resentimentul împotriva oamenilor care îl dăduseră afară de la o şcoală primară unde era învățător şi îl trimiseseră la închisoare, apoi la deratizare). Aveam să aflu mai multe. Vintilă mă pregăti. În drum spre cunoscutul "Bufet" intrarăm într-o bodegă.

"Calistrat, îmi povesti el, care vă amintiți, dom' profesor, fusese tehnician înainte de istoria lui din deplasare, făcuse un memoriu şi reuşise să redeschidă procesul lui de viol, fiindcă nu luase un an, un an făcuse, dar de condamnat îl

condamnaseră la şapte. Avocatul făcuse recurs, care se respinsese, dar totuşi după un an îi dăduseră drumul. Aşa, fără a i se admite oficial probele, înțelegeți că condamnarea îi rămăsese acolo la dosar, şi cum să mai fii primit în meseria ta cu o belea ca asta pe cap? Şapte ani! Că te-apuci tu să explici că ai fost grațiat, iertat, că nu eşti vinovat, cîrnați: ce scrie aici? Şapte ani? Ei? Cine stă să te-asculte? Nimeni, dom' profesor, şi atunci avocatul a făcut recurs extraordinar şi a dovedit cu probe că individa era demult prietenă a clientului lui, adică gagică, şi a cîştigat, i s-a anulat sentința şi a fost reprimit în uzină. Cînd ați fost primit şi dumneavoastră în uzină, a fost reprimit şi el, cu toate drepturile, ba chiar i s-a plătit din urmă şi ceva din salariu. Ei, să vedeți cum s-a cumințit Calistrat, a lăsat-o mai moale cu bețiile, s-a înscris la studii fără frecvență şi şi-a luat diploma de sub-inginer, desenator tehnic." "Te pomeneşti, zisei, că şi Bacaloglu a obținut cine ştie ce succese..." "Daaa, făcu Vintilă fără vreo admirație, dar cu o sensibilă considerație față de prietenul său de cartier din copilărie. Ce vină avusese el, dom' profesor? Că i se făcuse în uzină o figură? Figura cu ştecărul pe care i-l vîrîse în fulgarin cine ştie ce besmetic, ca să rîdă de el? Nu vă spun că individul a fost el prins vrînd să scoată pe poartă un electromotor? A mărturisit, dom' profesor, şi istoria cu ştecărul, nu ştiu cum, fiindcă sînt specialişti la anchetă care te fac să spui şi ce n-ai făcut, darmite ce-ai făcut. Şi s-a revizuit şi condamnarea lui Bacaloglu!" "Şi ce e el acum?" "Şef, dom' profesor!" "Mare?" "Ei nu mare, dar e şef! Ştiți unde ?" "Ei, unde?" "Tot la deratizare, ştiți, în locul ăluia micu, de la Sfat, care ne trimitea pe noi pe teren... Dar nu vă spun, dom' profesor, adevăratul motiv pentru care dă Calistrat o masă. A primit Premiul de Stat pentru un strung făcut de ei, un colectiv de subingineri din care făcea şi el parte!" "Nu mai spune!" "Pe cuvînt de onoare!" "O să-mi spui acum că şi Pantelimonescu e director pe undeva, sau poate chiar profesor universitar, zisei gîndindu-mă că şi eu fusesem promovat şef-contabil, iar Vintilă era el însuşi şeful unui Aprozar. Şi-o fi luat, te pomeneşti, chiar doctoratul în psihologia şobolanilor. Am avut un prieten care şi-a luat doctoratul în psihologia peştilor. De ce nu şi în a şobolanilor, care sînt mult mai interesanți decît peştii?"

Mă uitai la el cu coada ochiului, să văd dacă mai era acelaşi, în stare să sesizeze din zbor o ironie şi s-o amplifice. Nu chiar! Devenise respectuos pentru alții, pentru curba pe care o parcurseseră şi fireşte şi pentru el însuşi. Nu prea mai avea haz! Dacă şi ceilalți suferiseră aceeaşi transformare aveam să mă plictisesc în mod sigur. "Da, zise, într-adevăr cu multă considerație, şi Pantelimonescu a fost reprimit în învățămînt..." "Dar nu e şef !" "Nu e, dar e bine, dom' profesor!" răspunse el cu o admirație care îmi sugera că strelitul de care rîdeam noi, e! e!? învățător! e un domn, nu un besmetic oarecare!

Era şi el, Vintilă, un asemenea domn, în costumul său bine croit, care dădea prestanță mersului său de minge pe două picioare, căci în aceşti ani Vintilă se îngrăşase considerabil, semăna în acest sens cu prietenul meu Ion Micu, parcă nu mai avea în mişcările lui aceeaşi vioiciune de altădată. "Totuşi, zisei, am impresia că Bacaloglu n-a progresat prea mult, chiar dacă e şef, tot printre şobolani a rămas." Vintilă se înduioşa. "Hm! făcu, bietul Bacaloglu, săracul Costaichie, a pățit-o cu nevastă-sa!" "Păi parcă nu era însurat!" "S-a însurat între timp. A găsit o fată, dom' profesor, dumnezeiță, şi şi fata îl plăcea era măritată şi a desmăritat-o bietul Costaichie." "De ce? De ce îi zici bietul?" "O să vedeți! Pînă să divorțeze, fata..." "De ce îi zici fată dacă era măritată?" "Păi pentru că nu arăta, dom' profesor, avea ea aşa o aliură de fetişcană... Ei, şi fetişcana ce-şi zice ea: da, îmi las eu bărbatul, asta nu e greu, da' ia să văd

dacă mă iubeşte tot atît de tare ca şi el, ca să te pun la probe..."

Şi lui Vintilă deodată îi reveni verva, îşi izbi uluit fruntea cu palma şi se vaită indignat. "...Ah, cît de prost poate să ajungă un bărbat cînd îi cade aşa, în mod unilateral, cu tronc, după o muieruşcă. Se plimbau aşa pe marginea rîului. Zici că mă iubeşti? mormăi el cu dispreț, arătînd cu capul încolo, spre o albie fictivă de rîu. Ei, aruncă-te în apă! Că hîr, că mîr, Bacaloglu nu ştia să înoate, dar îi era ruşine să spună. Nu te-arunci?" susură el imitînd-o pe fetişcană ca şi cînd ar fi avut o limbă de şarpe şi apoi tăcu posomorît. "Ei, zisei, şi ce-a făcut Costaichie?" "S-a aruncat, dom' profesor, aşa cum era, îmbrăcat şi încălțat, era să se înece. Şi aia se uita la el cum se zbate şi hi-hi-hi, ha-ha-ha, rîdea, închipuiți-vă, dom' profesor, uite-aşa, ha-ha, cu gura pînă la urechi. (Tui gura mă-sii dacă n-o apucam de picior şi o țineam cu capul în apă pînă începea să scoată bolboci!) A, dar n-ajunge !"

Se opri din povestit şi exclamă cu multă milă pentru noi doi, uitîndu-se la halbele goale dinaintea noastră: "Şi nu mai putem să bem şi noi cîte una?" "Ba da", zisei... Apoi: "Noroc, dom' profesor!" şi continuă: "Se face iarnă. Mă duc, zice fetişcana, să schiez. Nu zice, nu întreabă, mă, bleandă, tu ştii să schiezi? Hai cu mine! Dacă ştii e-n regulă, dacă nu, cumpără-ți schiuri şi te învăț eu. Nu! Şi ăsta, nătărău, gelos (dar gelos pe cine?), merg şi eu, zice. Şi pornesc ei spre Tîmpa şi gagica îi dă schiurile să i le ducă în spinare. Ajung ei sus (era într-o duminică), iau masa la cabană şi după-masă începe ea nişte piruete aşa, nişte cristianisme şi el se uită şi stă pe-aproape de ea să-i admire silueta sveltă. Ei, şi după un timp se satură ea de figurile pe care le făcea şi hai să ne întoarcem. Şi a luat-o spre coborîre, pe serpentinele alea, dar nu, zice; cobor un pic şi te-aştept, i-a dat drumul în viteză, adio, Bacaloglu, *adio del passatto.* Besmeticul însă a luat-o la goană după ea. Cum venea de se încolăceau serpentinele alea, ea îl vede, aşa, de jos în sus, i se face milă de el şi se oprea să-l aştepte. Milă? Să-l aştepte, credeți? Nici nu apuca ăla să se apropie, să stea şi el puțin şi să-şi tragă sufletul şi gagica întorcea schiurile, se proptea în bețele alea, i-arăta curul şi hîîîrşti, valencia! Credeți că Costaichie a tras vreo concluzie negativă de-aici? A luat-o în continuare la goană după ea şi-aşa s-a repetat figura pînă jos, zece kilometri. Cînd au ajuns pe teren neted Bacaloglu gîfîia să-şi dea sufletul, cu limba scoasă de-un cot şi fata zice, alo, nu aşa înțeleg să-mi arăți că mă iubeşti, da' cum, zice ăsta. Nu ştiu, zice ea şi aici Vintilă rîse domol şi admirativ, de astă dată ca şi cînd i s-ar fi impus şi lui superioritatea tipesei. Pe urmă l-a răsplătit, dom' profesor. Atîta solicitudine din partea lui, merita şi el un gest frumos. De Revelion ea îi zice: nu pot să fac Revelionul cu tine, sînt încă măritată, dar vom proceda în felul următor: seara, pe la ora zece, cumperi o sticlă de şampanie, iei un taxi şi vii la mine, aproape de casă, eu urc, pornim, destupăm sticla, ciocnim şi o bem pentru un an nou, fericit, cînd o să ne căsătorim şi o să fiu numai a ta. Aşa au făcut, dom' profesor şi pe toamnă s-au luat. Numai că repede Costaichie a descoperit o discrepanță între spusele ei şi realitate. A avut el vaga bănuială că nu era numai a lui. Certuri, scandal... Dar asta era, că de prins n-o prindea. Ai zis că te duci la coafor. Nu te-ai dus! Ba m-am dus, dar lipsea coafeza mea şi atunci... Şi spunea o minciună oarecare, greu de controlat, chiar dacă trebuia să acopere o după-amiază întreagă. Trece anul şi vine iar Revelionul. Eram la el, mă invitase. Fix la ora zece, individa îi spune lui Costaichie: dragă, ştii că pantofu-ăla cu toc înalt s-a rupt cuiul chiar după-masă şi l-am rugat pe cismar să facă tot posibilul să mi-l dreagă chiar în scara asta. Mă reped să-l iau. Eram lîngă Costaichie. Du-te, zice, dar ce drac de cismar ține el deschisă dughiana în

seara de Revelion? Ține, ține, ciripește ea și o întinde. Costaichie se posomorăşte. Amuțește. Şi pe urmă odată îi cade fisa! Revelion, ora zece, parcă şi lui i se întîmplase la un Revelion o chestie exact la ora zece. Vintilă, zice, hai la cismar, care dracu cismar, întreb, îl ştiu eu, zice, nu e prea departe. Mergem noi la cismar, cîrnati, cismarul, care avea două odăi deasupra dughenei, a dat din umeri, începuseră să-i vină şi lui musafiri: doamna n-are nici un pantof la mine, zice, e adevărat că o servesc oricînd, dar nu mi-a adus nimic în ultima vreme. Eheee! îl aud pe Costaichie pe drum. Ştiu eu unde e ea acum, într-un taxi, bea şampanie! Şi îmi povesteşte tot ce v-am spus eu acum... Şi aşa s-a sfîrşit iubirea lor, încheie Vintilă mereu vesel. A dat-o afară din casă chiar atunci, de față cu invitații, i-a scos rufele, hainele, bulendrele. Gagica, bățoasă, foarte bine, zice, fiindcă poimîine tot aşi fi plecat eu! Impotentule!" "Şi? zisei. Ce-a mai făcut pe urmă dumnezeița, după al doilea divorț?"' "Păi s-a măritat chiar cu tipul la care ieşise în taxi să bea şampanie, zise Vintilă, un inginer, cam în vîrstă, cu păr, aşa, grizonat, dar distins ca bărbat, foarte serios, i-am întîlnit odată pe stradă şi am stat de vorbă. Au şi-un copil." "Şi Bacaloglu?" "Hm! Bacaloglu, o să-l vedeți! Nu mai mă însor, Vintilă, zice. A căzut în doaga asta!" "Ce doagă?" "Nu vă spun! rîse el, ca şi cînd mi-ar fi sugerat că ținea atît de mult la mine, încît nu vroia să mă lipsească de plăcerea de a descoperi singur ceva extrem de interesant. O să vedeți!" repetă.

III

"Bufetul" însă nu mai exista, fusese dărîmat şi în locul lui se construise un hotel, iar la parter un elegant restaurant cu braserie. "Veniți după mine", zise Vintilă intrînd şi trecu printre mese şi mă duse într-o încăpere, un separeu, acolo li se rezervase masa. Sosiseră toți, lipsea, bineînțeles, țiganul, ăsta, pesemne, nu progresase deloc.

Erau îmbrăcați bine, costume de comandă, stofă englezească, pantofi de 289 lei, craveți de mătase la gulere bine apretate. Erau la țuici şi nu se aşezaseră încă pe scaune. Mai aşteptau pe cineva? Grasul Calistrat ciugulea din farfurii cîte-o măslină, cîte-o felie de salam de Sibiu şi arăta atît de mulțumit de sine încît nici nu observă venirea mea şi a lui Vintilă, ca şi cînd ar fi uitat că el mă invitase la masă. Şi mai ales era treaz. Îmi plăcu de el, era grav, liniştit, chiar modest, față de isprava pentru care luase Premiul de Stat. Mă aşteptasem să-l găsesc deja afumat şi plesnind de veselie. Mă apropiai de el, îl felicitai, dar se făcu sau chiar nu auzi ce-i spusei şi mă lăsă cu mîna întinsă continuînd ciuguleala. Gîndii că trebuie să mă car imediat, dar interveni Vintilă: "Mă besmeticule, dă mîna cu dom' profesor", şi atunci Calistrat tresări şi îşi fixă privirea sa porcină asupra mea şi bolborosi: "Dumneata cine eşti?" Ca să-mi dau seama că nu era nici treaz, cum crezusem, şi nici afumat, ci beat pulbere, dar cum dracu de se ținea atît de bine pe picioare? "A, zise, dumneata erai? Scuză-mă, n-am memorie vizuală şi sînt atîția ani de cînd nu ne-am văzut..." În schimb Bacaloglu era mult mai semeț şi mai infatuat decît pe vremea cînd se ocupa cu uciderea directă a şobolanilor. Era normal: acum îi ucidea prin interpuşi şi ai fi zis că nu era un simplu şef al ecarisajului la Sfatul Popular, ci al întregului oraş; el era preşedintele! Îmi întinse o mînă fleşcăită pe care şi-o retrase în chiar secunda cînd i-o strîngeam. Flegmă mare, mă mirai că nu-mi întinse doar un deget, cum se

spune că făcea Carol I cu miniştrii săi. Ca şi în prima zi cînd ne cunoscusem, la deratizare, famenul, palidul Pantelimonescu, strelitul, mă acapara vorbindu-mi ca şi atunci în şoaptă şi uitîndu-se din cînd în cînd într-o parte să vadă dacă nu-l auzea cineva, deşi nu-mi spunea nimic secret... Se bucura, în mod sincer, zise, că scăpasem de uzină şi ajunsesem şef-contabil, oricum, pînă la reintegrarea mea în învăţămînt o soluţie mai bună decît să... Aici îşi acoperi chiar gura cu palma, deşi, uitîndu-se într-o parte, se convinsese că nu-l aude nimeni străin şi-mi şopti: "Sînt convins că n-o să aştepţi mult, mă ghidez după cazul meu, care n-a fost atît de grav ca al dumitale, n-am făcut decît vreo şase luni, dar oricum nu mai speram să fiu reprimit să-i învăţ iar carte pe copii... Mai ales dacă scăpăm de erorile noastre. Eu am fost sub influenţa unei femei, grozave din toate punctele de vedere şi din pricina ei am făcut şi închisoare şi nici nu m-am putut însura. Dom' profesor, toate celelalte mi se păreau nişte oiţe stupide, cu glasul lor cristalin care era doar meritul epiglotei, sub el un vid absolutamente total, *des tetes de linotte,* cum spun francezii, păsărici vorbăreţe şi zăpăcite. Femeia asta însă avea ceva în cap, o idee universală şi formidabilisimă... Pot să v-o spun, sînteţi profesor de filozofie, o s-o înţelegeţi şi o să mă înţelegeţi şi pe mine." În acest timp urmăream contorsiunile gurii lui, care nu ştiu de ce îmi sugera, ca şi în primele clipe cînd îl cunoscusem, un nedefinit sentiment de repulsie, de murdărie, şi o dorinţă de a mă desprinde de el, cu toate că insul îmi făcea destăinuiri care ar fi trebuit să mă acapareze. Îl întrerupsei: "Dar de ce nu ne aşezăm la masă?" Nu auzi.

Mă îndepărtai, luai de pe masă un sandviş cu icre, îl mîncai, dădui peste cap un păhărel de ţuică şi revenii lîngă strelit cu un alt sandviş în mînă. "Ei, zisei, care era ideea aceea universală şi formidabilă?" Strelitul se uită neîncrezător şi în dreapta şi în stînga. Dar deodată renunţă la orice fel de precauţii şi vorbi liber, ca orice om. "Dom' profesor, zise de astă dată parcă prea tare, noi luptăm (sublinie acest cuvînt) împotriva unor rele, dar cine ne spune că relele acelea nu sînt spre binele nostru şi aşa-zisele victorii, în tehnică, în stîrpirea gîngăniilor, chiar a şobolanilor, a ciorilor şi lupilor şi mai ales în medicină împotriva microbilor şi viruşilor, aşa-zisele vaccinuri, n-o să ne izoleze din ce în ce mai mult de natură şi o să ne periclităm propria noastră natură? Iată, să luăm de pildă vînatul, s-a moleşit nemaiavînd lupul pe urma lui, cine ne spune că n-o să ne moleşim şi noi distrugîndu-ne toţi duşmanii? Ei, cine? Măsurăm noi bine consecinţele acţiunilor noastre?"

Era clar, strelitul înghiţise şi el cîteva ţuici. "Fii mai concret, zisei, revino la ideea universală şi formidabilisimă a acelei tipese." "Dom' profesor, v-o spun, orice fiinţă umană dacă trebuie să moară, trebuie s-o lăsăm să moară, indiferent că e copil, adolescent sau matur. Salvarea ei încarcă omenirea cu probleme insolubile prin simpla existenţă în plus a unei fiinţe pe care natura a decis s-o înlăture, pentru ca marele furnicar uman să nu aibă de suferit. Altfel creşte furnicarul şi atunci chiar natura lui intrinsecă decide să moară altcineva, sau alţii, dar prin mijloace mai abominabile, crime oribile comise de indivizi contra altor indivizi, sau crime comise de state împotriva altor state! Ce ziceţi?!!" "Da, zisei, chiar formidabilisimă tipesă. Bănuiesc că era şefa dumitale!" "Exact!" "Ce meseria avea?" "Tot învăţătoare. Era directoarea şcolii. A refuzat vaccinarea copiilor, le-a spus să nu vie în ziua respectivă la şcoală şi atunci ne-a arestat pe amîndoi." "Ar fi fost interesant, zisei, dacă i s-ar fi îmbolnăvit propriul ei copil, ce-ar fi făcut..." "N-are copii, dar s-a îmbolnăvit ea odată, era să moară, a refuzat orice medicamente... Dar eu vroiam să vă spun ceva despre părăsirea erorilor. Ştiţi cînd mi-am dat seama că ideea asta e com-

plet greşită?" "Ei, cînd?" "În instanță! Am avut noroc cu un judecător inteligent care i-a pus ei o întrebare. Pe mine m-a dat peste cap, pe ea nu. Să admitem, pentru demonstrație, a zis el, că natura se echilibrează singură după legile ei secrete. Că noi nu ştim de ce face natura anumite lucruri. Aveți în față un copil sănătos şi frumos şi deodată într-o zi rămîne paralitic. Nu moare, rămîne schilod. Boala se numeşte poliomielită. Putem noi accepta să nu-l vaccinăm? Cui foloseşte un infirm? Care ar fi sensul condamnării lui să nu se poată juca, să nu poată alerga şi el ca alți copii şi să stea tot timpul în cărucior? Ştiți ce i-a răspuns ea? El ar întruchipa cantitatea de suferință pe care oamenii o merită şi de care, cu ajutorul medicilor, fug de ea din ce în ce mai mult... Natura e perfectă şi n-avem noi ce să ne amestecăm cînd ea decide ceva. Bine, a zis atunci judecătorul, o să vă băgăm la închisoare şi o să întruchipați personal cantitatea de suferință de care oamenii fug. Dacă o să constatăm, după ce veți fi liberă, că nu vă ajunge, o să ne mai vedem şi în orice caz nu veți mai putea să-i învățați pe copii, un model de prostie cum sînteți. Poate vă vindecați?! Aveți dreptul să mă condamnați, a zis ea atunci, dar nu să mă insultați. Nu v-am insultat, am spus pe nume motivul pentru care vă condamnăm. În lege are altă denumire, pentru prostie pură legea nu condamnă pe nimeni, dar prostia culpabilă cade sub paragraful cutare care pedepseşte sectele dăunătoare. O variantă a celei din care faceți parte se ridică împotriva instrucțiunii copiilor, să rămînă adică analfabeți, am depistat cazuri de astfel de părinți bigoți care interziceau copiilor să se ducă la şcoală. Şi dumneata? mi s-a adresat el mie. Susții aceleaşi idei ca ale doamnei? Oricum, a rîs el ironic, eşti bărbat, poate gîndeşti, hm! conform virtuților pentru care purtăm noi pantaloni şi căciulă. Aici, în sală, s-a rîs, formidabil tip judecătorul ăsta, un om de vîrsta mea, se vedea că e de treabă şi ar fi vrut să nu mă condamne prea tare. Ironia lui era afectuoasă. «Dom' judecător, i-am spus, recunosc că am nutrit şi eu acele idei...» «Acum, acum în prezent, a zis el, le mai nutreşti?» «Nu pot să scap de ele dintr-odată», i-am răspuns şi în sală s-a produs iar veselia mare. Judecătorul rîdea şi el. «Ei, zice, cît îți trebuie să renunți la ele? A? Şase luni e prea mult? Ei, hai, să-ți dăm şase luni şi dacă în închisoare o să faci o declarație că eşti complet restabilit,

ți se va da drumul imediat. Nu poți s-o faci chiar acum, această declarație? Te duci acasă!» N-am putut *s-o* fac, dacă *ea* n-ar fi fost de față, aşi fi făcut-o. Dar dacă n-ar fi fost de față n-aşi fi putut să-i aud răspunsul la întrebarea cu copilul şi nu mi-aşi fi dat seama de ceea ce înseamnă eroare. Cred că era cam țicnită şi mă țicnisem şi eu trăind cu ea. E curios lucru cum o femeie te poate zăpăci la cap!" mai spuse strelitul cu o uimire care sugera că nici acum nu era in afara acestei primejdii, adică de a se țicni din nou. Nu neapărat în vechea direcție, dar în alta, sînt destule idei care circulă libere în aer, aşa cum circulă microbii şi virusurile. "Şi ce face ea acum?" îl întrebai. "Şi-a terminat condamnarea, e funcționară la un C.E.C.". "Şi tot formidabilisimă a rămas?" "Absolutamente, răspunse el, înghițind o nouă țuică, dar nu ne mai putem vedea, să nu ne condamne din nou." "Dar tot o iubeşti!" "Da, nu pot s-o uit, sau mai bine spus nu găsesc alta care s-o eclipseze!" Iată deci că țicneala nu-i trecuse. Sau poate chiar femeia îl vrăjise pentru toată viața?...

Țuicăreala continuase în acest timp şi antreurile dispăruseră din farfurii. Nu înțelegeam însă de ce stăteam mereu în picioare "Ce facem, domne?" zise Bacaloglu iritat şi plictisit, adresîndu-se gazdei, laureatul Calistrat. "Eu zic să ne-aşezăm la masă, le bag în bida mă-sii, nu le mai aştept şi dacă mai îndîrgie, cînd vin, le dăm pe ujă afară", zise Calistrat a cărui voce se alterase în sfîrşit şi

îmi suna în urechi cum i-o cunoscusem odinioară. Aşa deci! Aşteptau, ceremonioşi, nişte doamne, desigur nu soţiile lor, altfel ar fi venit împreună, cine avea, bineînţeles, adică doar Vintilă şi laureatul, fiindcă Bacaloglu divorţase şi nu mai vroia să se însoare cum îmi spusese Vintilă, iar Pantelimonescu abia îmi povestise de ce nu putea s-o mai facă.

Ne aşezarăm, Bacaloglu alături de Calistrat, eu în faţa lor, cu Vintilă şi strelitul la dreapta şi la stînga. Dar uşa se deschise şi toţi se ridicară imediat dînd scaunele înapoi. Mă răsucii şi văzui patru doamne care intrară cu o expresie comună de veselie şi siguranţă că mai puteau întîrzia un ceas şi nimeni din cei de faţă n-ar fi îndrăznit să le facă vreun reproş. Stăpîne pe situaţie, nu numai aici, ci aşa în general şi oriunde. Avui un *şoc* şi mai rămăsei pe scaun cîtva timp, uluit de surpriză, nu erau doamne, ci nişte tîrîturi, una mai respingătoare decît alta. Nici măcar tinere! Curve în pragul ofilirii şi desfigurării totale, cînd zbîrciturile şi vineţeala pleoapelor, rictusul vulgar al gurii, odinioară fragedă, obrazul altădată mat şi fără pori abia mai puteau fi ascunse sub fardul gros şi rujul sidefiu (nu violent roşu, nu mai era la modă).

Ceremonial... Sărutări de mîini respectuoase (într-adevăr, nici un reproş că întîrziaseră mai mult de-o oră, deci nici scuze), scaune trase, Olimpia, jjj, stai lîngă mine, te'n bida mă-tii, eram decis să vă dau pe ujă afară, dar te iubesc şi te iert, doamnă Laura (Vintilă), faceţi cunoştinţă cu dom' profesor Petrini, hai zictir, jjj, a vost be vremuri profesor şi atunci din greşeală, tajbă, besmeticule, vezi că eşti gazdă şi tu l-ai invitat pe dom' profesor, n-a venit el aici fără invitaţia ta specială, gare invitaţie specială, poa'să plece dacă nu-i convine, nu mă indereseează, ba aşa mi-ai spus, transmite-i filozofului invitaţia mea specială, mi-e dor de el, dar acum vrei să faci pe grozavul faţă de doamna Laura, nu ţi-ajunge doamna Olimpia... Măgduţa, stai, domne, lîngă mine să mai mi-alungi melanholia, te-am aşteptat ca pe o amantă, cu toate că eu nu mai cred în femei, sînteţi toate nişte curve, şi ar fi mai bine, domne, să declaraţi asta deschis, ar fi mai simplu, am evita mii de suferinţi, dom' profesor (şoaptă), v-am avertizat, chestia cu doaga, urmăriţi cu atenţie! Claudia, dă-l în bida mă-sii pe zdrelit, ăsta i-a legat diavoliţa chestia şi a devenit imbotent, o tragedie care ne aşteaptă şi pe noi, dar jjj, mai tîrziu, nu foarte tîrziu, după chilele pe care le bagi în butoiul tău, strelitul are un suflet sensibil şi eu o să-l salvez de individa aia şi o să mă mărit cu el, o să vedeţi... Ce face, domne, chelneru ăsta, stăm cu farfuriile goale, mie mi-e foame...

Şi gura lui ca un buzunar se pleoşti în semn de dispreţ, nimic nu era bun, dacă stătea el acolo părăsit şi îi era foame. Nici urmă din melanholia declarată, dar parcă şi apetitul îi era nesincer, fiindcă începu să mestece şi să clefăie fără chef cînd chelnerul ne aduse păstrăvi la grătar, apoi turnedo Rossini...

IV

Cum am mai spus, nu numai somnul raţiunii naşte monştri, ci şi o luciditate prea mare. Stropind din belşug cu vin roşu acest turnedo care îi plăcuse, sau mai bine zis îl preparase cîndva Rossini, descoperii că nici Olimpia, nici Laura, nici Claudia, şi nici Măgduţa nu erau ceea ce spiritul meu, saturat de aerul rarefiat şi abstract al preceptelor filozofice în care trăisem cel puţin un an, văzuse în ele, în clipa cînd intraseră în separeu, adică nişte tîrfe în pragul decăderii. Întîi aflai, în timpul conversaţiei care nu lîncezi, că

Olimpia, care se aşezase lîngă grasul Calistrat, era văduva unui cunoscut compozitor dirijor din oraşul nostru, dirijor care fusese prieten de pahar cu tatăl lui Calistrat, un vestit chelner meloman şi amator de artă, avea în casa lui tablouri (nu puține) de mari maeştri romвni ai penelului şi discuri cu interpretări rarisime strînse şi păstrate de decenii din leafa şi bacşişurile lui de chelner şi pe care veneau să le asculte chiar şi personalități străine ale muzicii, în trecere prin oraşul nostru, pe care îi aducea soțul doamnei Olimpia, acum aci de față şi văduvă veselă. Fusese veselă şi cînd nu era văduvă? Se pare că da. În orice caz de băut începuse să-i placă dinainte şi anume după ce soțul ei se trudise din greu s-o învețe. Avea oroare de bețiile lui din pricină că mare parte din nopți şi le petrecea singură. Copii n-aveau şi totuşi într-o zi, exasperată, îi spuse că vrea să divorțeze. Muzicianul căzu pe gînduri. "Bine, îi zise, diseară vii cu mine." Şi o duse la restaurant. Mîncară, el bău cu moderație şi pe la unsprezece ei i se făcu somn. "Fănică, îi zise, acum mergem acasă." "Ai văzut, îi spuse şi el, n-am băut nimic!" "Ce vrei să spui?" "Păi acum mergem şi noi undeva unde e deschis pînă la trei şi unde sînt amici şi bem şi noi cu ei un pahar." Amici? Era curioasă, deşi îi era somn. "Bine", zise resemnată. Da, amicii ăştia aveau un haz nebun, dar pe la orele trei pica de somn. "Fănică, mergem..." Nu, cum să meargă, protestară toți, acuma se vor deplasa la gară, acolo e deschis pînă la şapte. "Pînă la şapte? N-o să stăm pînă la şapte", zise ea îngrozită. Nuuu! o asigurară ei, nici vorbă, or să bea cîte o cafea şi gata... Cafea? Da, băură, dar abia după aia veniră nişte sticle speciale, pline de păianjeni şi de praf, le păstrase pentru ei un chelner care îl cunoştea pe muzician. "Fănică, mi-e somn, hai acasă!" "Nu, stai să vezi şi tu cum e, zise Fănică. Crezi că e uşor? Să-ți dai şi tu seama şi să nu te mai gîndeşti să divorțezi..." "Bine, nu mai divorțez, dar acum hai acasă, e şapte..." "E şapte? Cum, zise muzicianul, dar acum se deschide peste tot..." Adică tocmai acum să meargă acasă? O luau de la cap...

Povestind, doamna Olimpia era de o veselie tandră şi senină, ai fi zis că soțul ei n-a murit şi va pica şi el aici curînd... "Ce-şi poate dori mai mult un zoț mort? zise Calistrat. O nevastă aşa ga tine! Gred că noaptea vine şi de trage de picior să bei un bahar gu el! Era zimpatic! Ca fost bețiv de prima clasă, de Dumnezeu va fi ierdat..." "în timp ce pe tine Dumnezeu n-o să te ierte, că eşti bețiv de-a doua clasă", zise doamna Olimpia. "De ce gonzideri?" "Fiindcă treci repede peste treptele cele mai frumoase cînd bei, ca să ajungi la ultima în care să te complaci." "Şi gare ar fi dreptele alea? Nu gunosc drepte..." "Bărbatu-meu spunea: la prima sticlă te simți ca un înger, la a doua ca un leu, la a treia ca un porc. Tu ajungi repede în faza asta, singura care îți place..." "De bag în bida mă-tii gu bărbatu-tău, gu tot, eu nu l-am văzut niciodată bă dreapta îndîia j' adoua, gă doar de la gine am învățat, dagă nu de la el şi de la tata... E drept, îmi ger scuse, tu nu tregi nigiodată de dreapta îndîia, eşti un înger şi de-aia de iubesc, un borc ji un înger, jjj..." Şi aici Calistrat părăsi furculița şi cuțitul, se dădu pe spate şi rîse la noi într-adevăr cu opulența unui porc pe care vinul l-ar fi transformat prin miracol în om...

Era bine îmbrăcată văduva muzicianului, călătorea cînd vroia în străinătate, pomenea des nume de personalități din capitală, oameni de cultură, dar şi din sferele responsabile, care îi dădeau toate aprobările să schimbe valută şi să plece. Era cam trecută? Nici vorbă. Cum de mi se păruse? Numai în Orient şi în Extremul Orient femeile erau înlăturate de la treizeci de ani şi bărbatul îşi aducea în casă o floare de lotus de şaisprezece, care se ofilea şi ea curînd şi îi urma o a treia. Dar ce ştie o astfel de floare de lotus față de o

floare de magnolie, cum arăta la patruzeci de ani văduva muzicianului? Mi-o fi ghicit acest gînd, această comparație? Învăluită printr-o anumită știință de a fuma într-un nor de rotocoale de fum, se uita la mine cu acel surîs şi acea privire care îți sugerează că deşi cineva te vede pentru întîia oară, te cunoaşte de mult şi ce bucuroasă ar fi să se afle singură cu tine, la ea acasă sau la tine, cu o cafeluță alături, lîngă o veioză potolită, care să te facă să n-o vezi că nu mai e, desigur, o fetiță, dar nici atît de bătrînă cum ar face-o o luminăție *a giorno* sub care uneori şi tinerii arată ridați, şi să depeni cu ea vechi amintiri, dintre cele care sporesc tandrețea sufletului, topesc asperitățile, nasc dorința unei intensități prezente a clipei, mai încărcată de voluptăți decît îmbrățişările tinerilor care nu au un trecut şi nu-i cunosc valoarea...

Dar în loc să-i răspund la privire începui să mă ocup de vecina mea, cea care îşi pusese în gînd să-l scape pe strelit de formidabila lui tipesă, din pricina căreia toate femeile păleau în ochii lui. Aici însă eşuai total ,se uită la mine atît de mirată (mirată că un astfel de tip, care nu-i spunea chiar nimic, îşi făcea iluzia că ar putea să-i placă), încît mă apucă un rîs disproporționat în hohotele lui față de lipsa unui motiv aparent... Era o cioară, dar cu un decolteu care lăsa să se vadă nişte sîni ce îți intrau absolutamente sub nas şi din pricina lor revenii la atac... "Cioară, îi şoptii, cioară dragă, ai nişte sîni minunați, ei, de ce te uiți aşa urît la mine, da, arăți ca o cioară, nu fiindcă eşti brunetă, că ai fi țigancă, ci fiindcă mie îmi plac ciorile, cum ciugulesc ele un bob de porumb nedigerat dintr-o baligă, sau păduchii din coama unui cal pe care se aşează. Vezi cît de modeste sînt? Şi mai au şi darul premoniției. Cînd cîrîie ele într-un anumit fel, spun ceva, dacă ştii să le asculți... Fii cioară drăguță şi o să te fac să le simți porumbiță... N-ai nici o şansă cu strelitul, poți să-i arăți şi un autobuz şi el tot pe tipesa lui o vede... În timp ce tu îmi placi mie, băiat tînăr, de..."

"...Alo, alo, filozofule, nu de da la fedele noastre, nu zînt de nazul tău, ai destule fede în mahala dagă cu nevastă-ta, o distinsă doamnă, n-ai fost bapabil să te împaci... Ce te legi tu de el, mă, besmeticule, ca şi cînd tu nu te-ai născut tot în mahala... ha, ha... Exizdă ji o mahala aristogratică... Atîda îi spun, să nu se lege de fedele noastre... Dar ce, bă, toate sînt ale tale, ha, ha, vezi că... dom' profesor, dom' profesor, ce v-am spus... Atenție! Am iubit-o ca nimeni pe lume, am spălat-o pe cap, nu era femeie, era un copil şi stătea cu capul aplecat în baie şi i-am luat capul şi am dat cu săpun, i-am frecat părul ei mătăsos şi i-am simțit în palme năsucul, gura care se deschidea sub şuvoiul duşului de mînă şi spatele încovoiat cu inelele spinării dulci şi fragede, să-ți dai viața pentru ea...

Hî, hî! Hîîî... Clipe nemuritoare... Simțeam şi eu că am pentru ce trăi... Şi într-o zi m-a doborît... îmi lăsa bilețele... desene caraghioase cu mine şi ea... şi dedesubt, iscălit cu scrisul ei lat şi bărbătesc, puteai să pariezi pe orice că nu era al ei, mititica ta fetiță... Aşa zicea. Vrea mereu surprize... Azi nu mi-ai făcut nici-o surpriză, mieuna ea... Alergam, căutam... Ce surprize puteam să-i fac?... Mărgele, gablonțuri, perle artificiale... Mă Costaichie, dar aşa o surpriză bine sculată, să mă scuze doamnele, îi făceai tu? Du-te, mă, în bida mă-tii, tu crezi gă asta e totul? Scuză-mă, Costaichie, răspunde la întrebare... Să mă ierte doamnele, doamnă Olimpia, nu vă supărați, doamnă Măgduța, stimată doamnă Laura, he, he, permiteți-mi, am avut o şedință, nu fac vreo aluzie la persoanele de față, dar discutam şi noi lipsurile şi scăderile noastre în comer-țul de stat şi unul că e bine, altul că e foarte bine, altul că e satisfăcător cu lipsuri şi ia cuvîntul un tip din prezidiu şi ne mustră, tovarăşi, zice, să nu ne culcăm pe Laura... Doamnă Laura, savurați confuzia, ha, ha, nu vă supărați, a

auzit şi el... dar nu asta am vrut să spun. Costaichie, tu te plîngi că n-aveai ce surprize să-i faci... Ți-am pus o întrebare! Fii bun şi răspunde la ea! Spune-mi ce mi-ai spus mie... Alde lucruri zînt în fond mai importante degît exberiența ta de armăzar buduros... Ştiți ce mi-a spus mie, dom' profesor? L-am întrebat: mă, o...? Da, zice, dar se desf... repede! Cum repede, mă besmeticule? Repede, zice, imediat... Aoleo, Costaichie, i-am spus, grizonantu-ăla cu care te-a schimbat avea el secretele lui, nu-ți rămîne decît să te faci pederast, altceva nu ți-a mai rămas... He, he, he... Şşşş! Fiți atent! Acum o să dea iar în plîns... Da, cu lacrimi, să vedeți cum o să-i curgă şiroaie, ca la o babă... Nu pot să spun că nu m-a iubit, altfel nu mă chema ea s-o spăl pe cap, mititica mea fetiță... Dar ar trebui, doamne, să ne purtăm cu ele ca în evul mediu, să le punem o ştampilă de foc pe spinare, cu litera T să vadă şi cel care s-ar mai îndrăgosti de ea cine e şi să nu-şi facă iluzii T sau C, curvă, fiindcă trădătoare poa' să nu spună mare lucru, flecara credem că l-a trădat pe altul, dar pe mine nu... Sadică, domne, chiar aşa, în acelaşi fel, de Revelion, într-un taxi, cu o sticlă de şampanie... Domne, dar omul mai trăieşte şi sub o dimensiune metafizică... Ho-paaa! Mă Costaichie, ascultă aici la mine, n-are valoare decît o singură dimensiune. Unde e credința, domne, chiar aşa, toate sînt curve? Ce poți să mai faci decît să-ți iei lumea în cap? Dar unde dracu să te duci, fiindcă oriunde te-ai afla, tot de ele dai... Şi eu sînt un om bun, domne, la toți am vrut să fac bine şi am fost primit cu pietre, hî, hî.. hîîî... Bă, imbegilule, nu mai plînge aici ca o oaie gufurită, rîde filozoful de noi, gare nu ştiu gum a bigat aici. Îl invid să se care bînă nu-mi ies din bepeni... Mă Costaichie, scuză-mă, spui că eşti un om bun şi că ai vrut să fac bine la toți. Nu te supăra, dar ce bine i-ai făcut tu propriului părinte care te-a adus pe lume şi a muncit pentru tine? I-ai aruncat o buca' de pîine cînd l-ai văzut cerşetor la poarta lui şi în loc să te apropii şi tu cu o vorbă bună şi să-i spui tăicuțule, hai în casă, nu mai sta tu aici că se uită lumea la noi şi să chemi o femeie să-l desbrace şi să spele şi să-i faci şi lui o supă grasă şi fierbinte să-şi mai vie în fire, tu i-ai zis, cînd el a spus, bogdaproste, Costaichie, bogdaproste, i-ai răspuns tu, să fie în c... morților Nu te supăra, cum armonizezi tu fapta asta cu ideea pe care ți-ai făcut-o că eşti un om bun? (Fiți atent, dom' profesor!) Asta aşi vrea să ştiu de la tine şi altceva, pe cuvîntul meu dacă mai am să-ți reproşez ceva...

În clipa aceea, Calistrat puse mîna pe o felie groasă de pîine şi i-o trimise lui Vintilă drept în obraz. "Poți să-i reproşezi orice, mîrîi el, fără să se mai bîlbîie, cu condiția să-l dai afară pe filozof pe care nu l-a invitat nimeni." "Ba da, strigai, tu m-ai invitat, probabil cu intenția ca pe urmă să mă jigneşti." Şi în clipa următoare strînsei paharul în mînă foarte calm şi i-l aruncai în cap. Nu-l nimerii, se sparse cu zgomot sec în perete, apucai un altul, care i se făcu țăndări în frunte şi îi deschise imediat o şuviță de sînge ca o rîmă roşie şi ezitantă, nu ştia încotro s-o ia, spre nas sau spre sprîncene. El nu simți această gîdilătură, dar simți agresiunea şi sări în picioare. Rămăsei liniştit la locul meu, aşi fi vrut s-o încasez, ca pe urmă să pot să-i mut fălcile. Ceea ce se şi petrecu, mă pomenii cu o ploaie de pumni în cap, nişte măciuci moi, care mă năuciră. Săriră toți şi ne despărțiră, nu înainte să ne apucăm de gulere şi să ni le rupem, cu cravate cu tot. Dar în timp ce eu mă reaşezam gîfîind la masă, individul părea să fi uitat cu totul de sine, se vedea că nu mai ştie ce i se întîmplă, atît de beat era. "Ce e asta, dragă, zise doamna Olimpia scandalizată fără să se mire, l-ai invitat sau nu l-ai invitat?" "Du-te în bida mă-tii, zise Calistrat cu o seninătate nefirească, toarnă-mi şi mie un bahar de vin." "Da' ce sînt eu, maică-ta?! Toarnă-ți singur, iar eu am plecat." "Da, agum îți blac

filozofii, duț gura mă-tii, toarnă-mi tu un bahar de vin, zdrelitule..." "Domnilor, zisei ridicîndu-mă, vă urez în continuare petrecere plăcută, a fost o neînțelegere, n-am fost invitat direct, ci prin Vintilă, lucru pe care nu trebuia să-l accept, o invitație nu se primeşte prin intermediari decît între prieteni..."

În clipa aceea cioara mă apucă de mînă şi mă trase jos. Avea o mînă moale şi fierbinte, care mă convinse mai mult dccît protestele celorlalți... Că stai, domne, zicea Bacaloglu cu dispreț că făceam tot eu pe sifonatul, după ce primul aruncasem cu pahare, şterge-te, domne, pe obraz, nu simți că eşti plin de sînge? "N-are nimic, numai gine n-are sînge nu-i gurge", zise Calistrat care văzînd că nimeni nu vrea să-i toarne în pahar pusese mîna pe-o sticlă şi își turnă singur, aparent sigur pe mişcările lui, dar vărsă paharul şi vinul roşu se întinse ca o băltoacă pe fața albă de masă. "Şi, de ce-ai dat tu, mă Calistrat, cu pîine în mine? rîdea Vintilă. Fiindcă te-am ținut o vară întreagă cu pîine, pe care nu mi-ai plătit-o nici acuma, cînd ai luat Premiul de Stat! Vai de premiul tău, v-ați apucat şi voi acolo, nişte şmecheri, ați demontat piesă cu piesă un strung nemțesc, l-ați desenat, i-ați adus ici-colo cîteva modificări neesențiale şi după ce l-ați botezat prototipul M.U.-Universalgenev, cîrnați, ha, gata, mari inventatori... Să nu negi, fiindcă tu mi-ai spus, ha ha..." "Aşa se face brogresul, zise Calistrat amenințînd să toarne iar în pahar, brima roată dințată s-a făcut din lemn şi fiegare a copiat pe aldul bînă în zilele noastre..."

În sfîrşit reuşi să umple paharul fără să-l verse. "Bine, mă Calistrat, aşa e cum spui, dar de ce nu recunoşti tu că l-ai invitat pe dom' profesor şi erai treaz cînd mi-ai spus că ți-e dor de el şi te-apuci acuma să-l jigneşti? Asta e purtare la tine, de om civilizat?" "Nu ştiu, nu mă interesează, dar să nu se lege de fedele noastre." "Eşti cam tralala, aşa ți s-a năzărit şi prima dată cînd am băut noi toți împreună la deratizare, că dom' profesor se leagă de salariul tău... Hi, hi! Recunoşti că eşti cam tralala! Să-ți spun de ce: ăsta e un pretext, fiindcă de la început, pînă să vie fetele, te-ai purtat urît... Şi acum e bine? Dacă rămîi cu o stea în frunte? Fiindcă rănile în frunte nu se vindecă fără urme şi de cîte ori o să te bărbiereşti o să-ți vezi în oglindă semnul de bărbat chipeş cum eşti, o să te înfurii şi o să spargi oglinda, ha, ha..."

Începeam să mă plictisesc... Nu petrecerile aranjate sînt cele mai reuşite. Bacaloglu, a cărui ranchiună, prin ridicarea lui la rangul de şef al ecarisajului, se topise, n-avea nici un haz cu desamăgirea lui în amor şi cu dorința care i-ar fi sărat inima lui bleagă, să ştampilăm femeile cu T sau C. Strelitul, nu ştiu de ce, tăcea, şi băutura îi învinețise parcă, ai fi zis că vinul alunga viața din el, în loc s-o biciuie. Iar "fetele" tăcute, foarte atente, stăteau parcă în aşteptarea a ceva. Poate eu îi împiedicam pe toți să intre în universul secret al grupului lor? Agresiunea mea contra lui Calistrat îi deranjase? Fiindcă el nu făcuse decît să spună cuvinte, care în anumite împrejurări nu mai au nici o importanță, mai ales dacă omul e beat, în timp ce eu asvîrlisem cu paharul şi "fetele" văzuseră sînge... Era sigur, se speriaseră, fiindcă ridicîndu-mă de pe scaun şi spunînd sec bună-seara, nici una nu-mi aruncă vreo privire şi nici Vintilă nu spuse ceva să mă rețină. Mă conduse însă pînă afară. "Dom' profesor, zise, şi acuma ce faceți? Vă duceți acasă?" "Da, zisei, o iau pe jos şi mă duc acasă. Nu prea m-am distrat." El rîse: "Nu-i nimic, lăsați..."

Parcă mi-ar fi promis el o altă distracție mai grozavă, de care însă nu era sigur ca să se angajeze... Pornii prin noaptea răcoroasă de sfîrşit de septembrie. De fapt mă distram, deşi ciocnirea mea cu Calistrat, lipsită de un fond de conflict real, avea în ea ceva gratuit, vag abstract. Paharul care i se făcuse țăndări în frunte era însă foarte concret, un ciob i-ar fi putut nimeri

într-un ochi şi la gîndul că s-ar fi putut să rămînă individul chior, mă înviorai şi nevoia mea de violență şi vulgaritate se potoli.

V

Cum se împacă însă ideea armoniei conştiinței noastre cu cosmosul, din prima mea carte, cu ideea apariției erei ticăloşilor din a doua, în care descriam o mutație catastrofică în conştiința actuală a omului? Nu se împăcau, dar nu mă neliniştii. Îmi spuneam că *Gnoza* va fi probabil actuală în clipa cînd dominația ticăloşilor va determina o reacție a partizanilor vechilor valori şi noua religie sugerată de mine, după ce un puternic geniu o va prelua (fiindcă nu eram smintit să cred că şi eu aşi fi un astfel de geniu!), se va răspîndi şi va intra în conflict cu partizanii lui Belial (aşa au fost numiți de un vizionar american cei care au determinat odinioară distrugerea Atlantidei; noul Belial ar urma să-şi facă apariția, fiindcă terenul este pregătit)...

"Cum ai putut, îmi spuse Ciceo uimit după ce termină de citit *Era,* să proiectezi o astfel de viziune minuțioasă şi realistă asupra viitorului nostru? Nu e nimic apocaliptic în ceea ce spui tu, ba chiar s-ar putea afirma că e o viziune practică, gospodărească, însă grea de un presentiment care te apasă la urmă ca o piatră de moară. Să ştii că nu eşti original, cineva mi-a vorbit de o astfel de carte apărută în America Latină, n-am reținut autorul, dar titlul e *Istoria universală a infamiei."* "Desigur, zisei, ideile unui timp plutesc în acel timp şi mai mulți oameni pot gîndi acelaşi lucru fără să se cunoască. Are prioritate numai cel care le-a dat o mai mare forță de expresie şi le-a scris într-o limbă de mare circulație. Nu m-aşi mira să aud într-o zi că nici *Gnoza* nu e originală. Lacunele mele de informație, în ceea ce priveşte rezultatul ultimelor cercetări în toate ştiințele, vor fi decisive pentru destinul acestei cărți. Îmi rămîne orgoliul de a fi scris-o totuşi cel dintîi. Istoria aceasta universală a infamiei ce este, un tratat?" "Nu, cică, sînt nişte povestiri!" "Iată, deci, a mea e totuşi altceva, se referă la viitor şi e un tratat..." "Ce ciudat, zise Ciceo, ai scris o astfel de carte neagră şi totuşi nimic nu îmi pare în tine negru". "Nu e nimic ciudat, s-a spus şi despre Schopenhauer, cu ironie, că în viața lui intimă nu era deloc pesimist şi că s-a bucurat de ea cît a putut..." "Şi ce vrei să scrii acum?" "Acelaşi lucru, despre conştiință, dar întorcîndu-mă acum spre infinitul mic acauzal, oceanul primordial al haosului din care se naşte tot ceea ce prinde formă. Lumea subcuantică, pornind de la aceeaşi teză: conştiința este esența universului, nu numai a ființei vii, ci şi a lumii fizice. În fond e vorba tot despre misterul omului, despre care s-a scris timp de două mii de ani pînă s-a ajuns la eşecul actual al filozofiei care a îmbrățişat disperarea şi absurdul. Fizicienii însă şi-au văzut de treabă, ignorînd neputința filozofilor. Vreau să spun că ne aşteaptă o nouă aventură în căutarea esenței noastre, deschisă de fizică prin descoperirea tranziției cuantice, aşa-numitul *colaps,* fenomen fundamental al întregului univers fizic. Nu e un fenomen bun pentru logica noastră, fiindcă deşi au trecut aproape patruzeci de ani de cînd se cunoaşte comportarea stranie a luminii, numai unda ei există, atîta timp cît n-o priveşti, dar îndată ce un aparat de experiență îi semnalează prezența, adică o «priveşte», ea dispare şi cum dăm de corpuscul (cele două entități ale luminii, fiind, după cum ştie orice elev, unda şi fotonul, care e o particulă), el nu mai există şi apare iarăşi unda, eveniment misterios şi ilogic, care a fost numit tranziție cuantică, sau *colaps,*

pus sub ecuație de Schrodinger, după atîta timp deci tot nu se ştie mai mult despre acest fenomen acauzal. Acauzat? Şi totuşi universul mare cauzal, şi călăuzit de legi, se sprijină pe el. Deja de la Aristotel, prin *Fizica,* aflăm că Anaximandru afirma acelaşi lucru, pe care instrumentele noastre de experiență l-au descoperit: nici apa şi nici un alt element nu stă la baza lucrurilor, ci ceva diferit care e fără margini şi din care nasc, spre a exista, şi cerurile şi toate lumile din ele. *Apeiron*-ul ceea ce grecii numeau *nelimitatul,* acauzal în esența sa şi spiritual, conştient şi volitiv, reapare după două mii de ani lăsîndu-ne semne bizare în aparatele noastre de experiență. De ce dispare fotonul îndată ce dăm de el şi apare unda? Şi apoi reapare fotonul? Ai zice că e o joacă de-a v-ați ascunselea. Putem noi să evităm să gîndim, ieşind din fizică (pentru că fizicianul nu poate explica ceea ce aparatele sale nu arată), şi numai astfel mai putem raționa, că între noi şi evenimentul numit tranziție cuantică nu s-a produs o atingere de care atît experimentatorul cît şi fotonul sînt *conştienți?* Lumina refuză să se lase "văzută" aşa cum există ea în univers, ca realitate complementară (undă-foton), formînd un singur fenomen. Poți să ai un frison! Noi care considerăm că doar viața vie poate avea astfel de reacții, că lucrurile "moarte" sînt moarte de-a binelea, poți să te uiți la o piatră cît vrei şi nimic nu se întîmplă între tine şi ea. Chiar nimic? Asta nu vrea cumva să spună, adică acest joc de-a v-ați ascunselea al luminii, că nimic nu se petrece în natură fără ca cineva «să ştie»? Sau mai precis, fără intervenția unei conştiințe? Pînă acum am considerat lumina drept dulcea undă venită din soare să ne încălzească chipurile şi să germineze pămîntul. Şi deodată aflăm... Ți se pare enorm ceea ce îți spun?"

Ciceo nu vroia să arate că e aiurit de ceea ce auzea. Părea gînditor. "Chiar s-a demonstrat chestia asta?" zise el cu acea bănuială a omului obişnuit că multe drăcovenii se pot spune, dar nici una nu rezistă gîndirii practice şi obişnuite care, ca să înțeleagă ceva, porneşte totdeauna de la cauză la efect. "Adică cum să crezi, surîse el, că uitîndu-te la o piatră, piatra ştie şi ea de chestia asta? Auzi, dragă, se adresă el nevesti-sii care tocmai ne aducea un platou cu sandvişuri, ce zice Petrini, că sandvişurile astea la care ne uităm noi acum şi o să le mîncăm ştiu şi ele de noi..." Izbucnirăm toți trei în rîs. Ciceo chiar se aiurise, multă vreme după aceea, deşi schimbasem subiectul, o lumină de stupoare îi stăruia în priviri şi vedeam clar că dacă aşi fi continuat pe aceeaşi temă l-ar fi apucat neliniştea... Curioasă însă, doamna Pop, care îşi cunoştea bine bărbatul, observă, desigur, că soțul ei nu mai gîndea cu toată mintea şi reveni: "Ce era cu sandvişiirile acelea?" "Să le lăsăm, confirmă el supoziția mea, altfel nu mai dorm la noapte." "Ba vreau să ştiu, zise ea, n-o fi vorba de bau-bau!" "Chiar bau-bau, dar nu pentru copii, Lavinia, zise Ciceo, e vorba de o nouă dovadă a existenței lui Dumnezeu, dar demonstrată prin comportarea fără logică a elementelor." "Dumnezeu e ilogic acum? zise doamna Lavinia. Nu mai e bunul părinte care să ne bage în rai sau în iad după faptele noastre?"

Soția lui Ciceo era juristă. Se cunoscuseră ca "adversari"... Ea apăra interesele unei uzine față de un salariat care cîştigase în instanță să i se plătească salariul din urmă pe timp de un an cît timp fusese concediat pe nedrept; uzina refuza totuşi să execute hotărîrea judecătorească; salariatul i se adresase personal lui, lui Ciceo, care judecase conflictul de muncă, întrebîndu-l foarte nedumerit ce valoare are un verdict în justiție, dacă practic, totuşi, o uzină nu ține seama de el? Şi atunci se întîlniseră ei doi, Ştefan Pop, judecător, şi Lavinia Mureşianu, şefa serviciului juridic al acelei uzine.

"Considerați că hotărîrea noastră a încălcat legislația muncii?" o întrebase el. "Nu tocmai!" răspunsese ea. "Aveți dubii? Atunci de ce n-ați făcut recurs?" "Avem dubii asupra orientării politice a salariatului." "Plătiți-i salariul din urmă conform hotărîrii noastre şi lăsați alte organe să-l dea în judecată pentru orientarea lui politică." "Ar însemna să-l băgăm la zdup, lucru pe care nu-l dorim, răspunsese jurista. E un vestit maistru oțelar, dar face pe tiranul la cuptorul S.M., nu ține seama de nimeni, nu formează cadre, păstrează «secretul» numai pentru el şi face «grevă» cînd nu i se plăteşte cît cere."' "Ei, cît cere?" "Mult! De patru-cinci ori salariul tarifar." "Înseamnă că l-ați mai plătit..." "Da, în speranța că ne va forma cadre noi."' "Totuşi oțelarii lui au depus favorabil." "Da, dar nu vă întrebați de ce a aşteptat un an de zile pînă să ne dea în judecată, după ce l-am concediat?" "Nu, de ce?" "A aşteptat să-l chemăm înapoi, să ne ploconim în fața lui, cum se mai întîmplase." "Deci v-ați mai ploconit?" "N-am avut încotro." "Şi ce s-a întîmplat de nu l-ați mai rechemat?" "Am cerut Reşiței să ne detaşeze temporar un maistru oțelar şi ne-a trimis unul care nu e chiar «regele oțelului», ca maiestatea-sa Truțan Gheorghe, dar care a acceptat totuşi să-şi desvăluie secretele băieților de pe platou şi să ne formeze cadre. E un maistru mai tînăr, căruia nu-i umblă gura toată ziua lăudîndu-şi vechii patroni şi partidul socialist în frunte cu Titel Petrescu, pe care noi, comuniştii, cică, l-am fi curățat." "Aşa deci! Totuşi nu pentru acest diferend politic l-ați dat afară.'" "Şi pentru! Toate la un loc." "Facem disjungerea necesară, dintre conflictul de muncă şi opiniile publice, îi plătiți salariul din urmă şi în ceea ce priveşte reprimirea lui în uzină faceți recurs şi invocați motivele politice, nu atît de grave încît să facă obiectul unui proces ca atare, dar incompatibile cu o reangajare." "Aşa deci! exclamase tînăra juristă, credeți că nu ne-am gîndit? Dacă invocăm motivele astea, el va fi de față şi nu numai că nu le va nega, ci şi le va susține ridicînd glasul cu vehemență. Aşa e el, un astfel de tip! Nu-l interesează ce s-a schimbat în jurul lui. Oțelul, altceva nu ştie, şi Titel Petrescu! Vă închipuiți că procurorul nu e pus acolo să facă pe filozoful, să-şi dea seama că bătrînul oțelar e de fapt un om simpatic şi inocent în iluziile lui social-democrate." "Fir-ar să fie! exclamase şi tînărul judecător. Ce e de făcut? Totuşi, ce vă împiedică să-i plătiți salariul din urmă?" "Nu atît salariul vrea el, fiindcă e un om cu stare, are casa lui, băieți profesori care cîştigă, şi mai ales (aici e buba!) nu ştiu cîte iugăre de pămînt la țară, multe, pe care le cultivă nevastă-sa; e amenințat să fie trecut la chiaburi dacă se află că nu mai e oțelar. Am vorbit cu el! Ar renunța la salariul din urmă dacă l-am reprimi." "Reprimiți-l!" "Nu vrea directorul! Nu mai are încredere în el, l-am mai reprimit, cum v-am spus, de cîteva ori! Are dreptate, bătrînul nu-şi mai poate schimba mentalitatea, am avea numai necazuri cu el şi pînă la urmă tot aici am ajunge." "Bine, colega, dar atunci de ce v-ați prezentat atît de nepregătiți la proces?" Aici tînăra juristă tăcuse un timp, apoi exclamase: "Nu vă amintiți? Martorii noştri au trecut de partea lui şi erau aceiaşi băieți care veneau la direcție şi se plîngeau că maistrul Truțan nu-i învață şi pe ei nimic, îi înjură de mamă şi le trage mereu şuturi..." "Cît e de bătrîn?" "Cincizeci de ani! Arată mai bătrîn, din pricina mîncării şi a băuturii, e un fel de John Falstaff, dar pe care nu l-a văzut nimeni rîzînd..." "Ați văzut piesa? Cum e, domnişoară, mă refer la interpreți, bineînțeles!" "Încă n-am văzut-o, dar am recitit-o. Aşa fac totdeauna înaintea unui spectacol cu piese mari, nu pot urmări debitul actorilor, care au tendința să înghită pe nerăsuflate textul, ca să-şi pună jocul lor în valoare şi nu sensurile adînci ale piesei. Mă şi enervez cînd îi văd cum nu gîndesc deloc la ceea ce le iese din gură şi atunci recitesc piesa dinainte, mai ales cînd e

vorba de Shakespeare..." "Şi mai aveţi curiozitatea desnodămîntului?" "Bineînţeles! Mă încîntă mereu surpriza replicilor şi poezia care curge din ele... Dar dacă actorii sînt chiar proşti, sau rău distribuiţi în roluri, mi se întîmplă să şi ies din sală. Se spune însă că spectacolul ăsta ar fi chiar bun." "Domnişoară, îmi permiteţi să vă invit eu la acest spectacol?"

Domnişoara acceptase şi după un an se căsătoreau. Băuseră la nuntă vin trimis de "regele oţelului", din pivniţele lui de la ţară... Pînă la urmă fusese reprimit la cuptoarele S.M., dar fără prerogativele de altădată şi mai ales după ce judecătorul îl avertizase că un nou conflict cu uzina, justiţia nu-l va mai soluţiona în favoarea lui.

Îmi povestiseră toate acestea cu mult mai multe amănunte şi cu acea undă secretă de emoţie în glas cu care învăluim adesea tot ceea ce s-a întîmplat cu noi cînd am întîlnit fiinţa iubită. Ceea ce mi se părea însă incredibil mie, care eşuasem cu atîtea fiinţe iubite, era faptul că eroii acestei reuşite erau aci de faţă şi nici un gest, nici o umbră în priviri, nici o pîndă a unui gînd neexprimat nu sugerau că peste această poveste în care un judecător şi o juristă se îndrăgostiseră unul de altul, cu chipurile aplecate într-un dosar (care conţinea o semnificativă existenţă întîrziată într-o lume la care nu se putea adapta), nu trecuse nici o furtună, nici un nor greu care să le zgîlţîie sau să le întunece senina lor iubire (deşi ceva trecuse, cînd el îşi dăduse demisia ca judecător şi începuse să practice avocatura: s-ar fi putut să n-o practice, să fie adică respins ele barou şi el ştiuse că o astfel de primejdie fusese reală), îi pîndisem ani în şir în timpul vizitelor mele: era cu putinţă, îmi spuneam, să nu se ascundă în spatele acestei armonii *le bourdonnement sourd du desordre fatal* care zace în orice fiinţă umană, aşa cum descoperisem eu întîi la Nineta Romulus, apoi la Căprioara, după aceea la Petrică, şi total, din plin, copleşitor, la Matilda? Pînă şi mama fusese silită, ca să-şi recapete liniştea, să o rupă în floarea vîrstei, fără să se despartă, cu tatăl meu. (O chinuia gîndul că omul de care ea se îndrăgostise o mîngîia şi o săruta de faţă cu ea pe sora ei mai mică şi nimic n-o putea face să creadă că se mulţumiseră amîndoi doar cu aceste sărutări a căror vinovăţie era rău mascată de rudenie; şi pe ea o sărutase astfel, cu aceeaşi privire aprinsă, cu aceeaşi jubilaţiune oarbă a instinctului triumfător; nu acceptase să i se turbure pentru toată viaţa sufletul! mai bine nu! mai bine fără el, decît să pună stăpînire pe clipele ei viermele scîrbos al geloziei... de ce nu putuse redeveni senină acceptîndu-l aşa cum era? pentru că presimţise ce era în ea, murmurul, rumoarea din adîncuri a desordinei, o auzise în acele clipe de trădare şi, desigur, se speriase...)

Nimic însă nu răzbătea în afară din viaţa acestui cuplu, în afară de o continuă plenitudine în înţelegere. Desigur, flacăra nu era spectaculoasă, dar le lumina, cum am spus, din plin, micul lor destin. Era frumoasă Lavinia? La început mi se păruse că nu, dar nici o femeie nu e în mod absolut frumoasă sau urîtă pînă n-o cunoşti. Căprioara nu fusese frumoasă cînd o întîlnisem? Cînd mă părăsise însă descopeream cît e de urîtă. Există, cum ştim de fapt foarte bine toţi, frumuseţi ascunse. Dar şi urîţenii la fel de bine ascunse, aparenţele, cum se zice cu îndreptăţire, sînt înşelătoare. O pură anatomie nu ne poate spune mare lucru, deşi prima noastră reacţie se produce comiţînd o dublă eroare, datorită iluziilor pe care le investim brusc într-un chip zis frumos, şi repulsiei la fel de instantanee întîlnind un chip urît. Dar cine poate nega că un chip poate fi frumos pentru că e urît? Şi altul urît tocmai fiindcă e atît de frumos? Nu se poate explica astfel de ce, de pildă, o urîtă găseşte un superb bărbat şi una frumoasă uimeşte pe toată lumea acceptînd unul şi

bătrîn şi idiot şi bețiv şi infidel. Frumusețea şi urîțenia fizică se metamorfozează şi se retrag în fața unor realități sufleteşti care spectatorului îi scapă. Lavinia, după ce am cunoscut-o mai bine, era deosebit de frumoasă. N-o pot descrie, o brunetă gravă şi liniştită, fără vreun cusur fizic, cu o expresie izbitoare de căldură umană şi devotament care îți spunea din prima clipă, dar fără emfaza bigotă a unor soții, ci cu prietenie: sînt dăruită bărbatului şi copiilor mei; dacă vrei să ții la noi toți împreună, te vom iubi şi noi. Ceea ce se şi întîmplase. Casa lor, orele de sîmbătă seara pe care le petreceam împreună erau pentru mine, cum am mai notat aici, locul de refugiu, oaza în care reveneam să mă odihnesc şi să uit de nisipul deşertului vieții mele afective. Asta nu însemna că nu încercam să-i turbur, cum făcusem acum relatîndu-i lui Ciceo strania comportare a luminii în aparatele de experiență, fără să fiu însă inițiat, ca un fizician, în acest fenomen. Speculațiile îmi aparțineau.

VI

"Da, Lavinia. zisei. Dumnezeu e ilogic şi acauzal. S-a spus asta timp de două mii de ani (avem dovezi destule, de pildă, aşa-zisa lui dreptate, sau flagrantele lui nedreptați; Abraham căruia îi cere să-şi jertfească fiul ca să-i dovedească credința e o istorie naivă, de adormit popoarele, în realitate n-a venit nici un înger care să oprească mîna fanaticului, copilul a fost înjunghiat şi nu numai o dată în timpul erei noastre şi fără ca această jertfă să folosească cuiva), dar l-am şi interogat adesea şi aceia dintre noi, care se credeau cuprinşi de starea de grație, ne-au răspuns totdeauna că nu putem, cu mintea noastră, să pătrundem ceea ce e de nepătruns. Dar acum am început să dăm de urmele lui şi ce credeți că a făcut cînd i-am forțat cîteva secrete? A fost *silit* (ăsta e cuvîntul!) să se *arate*. Cum? Să-ți povestesc, Lavinia..." Şi reluai speculația fantezistă despre jocul de-a v-ați ascunselea al luminii. Copiii ascultau şi ei curioşi acest basm modern din care nu se întruchipa însă nimic care să-i fascineze, că lumina ba apărea, ba dispărea, nici o minune, asta puteau face şi ei cu o lanternă... Lavinia, ca şi soțul ei, arăta incredulă, dar nu anxioasă. La urma urmei, părea ea să spună, totul poate fi adevărat, dar întrucît ne-ar schimba chestia asta destinul? Tot vom muri! Şi atunci? "Vă amintiți vîlva pe care a produs-o descoperirea radiumului? reluai eu. A fost după aceea studiat şi ce s-a aflat în legătură cu radioactivitatea sa intensă? Întîi că atomii săi se dezintegrează într-o manieră foarte ciudată, deşi nucleele sînt absolut identice, unele explodează, altele nu. Conform cărei determinări? Am putea fi tentați să emitem ipoteza că între cele două nuclee ar exista o deosebire pe care noi n-o observăm, dar alte cercetări au silit pe fizicieni să admită ipoteza indeterminării, manifestată şi în alte fenomene, cum ar fi cel al tranziției cuantice. Dar nu asta e atît de frapant în comportarea radiumului radioactiv. I s-a descoperit periodicitatea desintegrării, care, după cum o să vedeți, ne dă de gîndit. Avem în față o astfel de pietricică radioactivă să zicem de două grame. S-a calculat atît de exact timpul desintegrării ei încît s-a înscris cifra 1590 de ani, cînd din două grame mai rămîne unul, pietricica se reduce adică la jumătate. După alți 1590 de ani, se reduce iar la jumătate. Şi aşa mai departe, după fiecare perioadă, din jumătatea care a mai rămas, se reduce jumătate. Da, dar asta e mereu, pînă la sfîrşitul lumii. Rămîne totdeauna o jumătate care se reduce la jumătate, timp de mii de miliarde de ani înapoi spre haosul

infinitului mic. Cercetați, cercetați, parcă ne-ar spune «cineva» cu ironie, că o să vă lămuriți buştean." "Adică acest «cineva» cine ar fi?" zise Lavinia. "Hm! Cineva care «ştie»." "Mă îndoiesc, zise Ciceo deodată decis să nu accepte inacceptabilul. De «ştiut» nu ştim decît noi. Astea sînt fenomene din mecanica universului, care oricît de misterioase ar fi, tot fenomene mecanice rămîn. Universul n-a dat pînă acum ceva mai bun decît omul. Restul e un joc orb al energiei, cauzal sau acauzal, din care, e adevărat, am ieşit noi. Cum am ieşit, e interesant de aflat, recunosc, dar parcă..." Şi tăcu. "Dar parcă, ridică el glasul, tot mai mare chef am să beau un pahar de vin decît să-mi sparg capul cu... *apeironul!"*

Şi îl şi bău, cu sete, acel pahar, demonstrativ. Copiii, care ştiu cînd tatăl are humor, rîdeau. "Aşadar, Ciceo, zisei, nu vrei să mergi mai departe." "Nu!" răspunse el cu acelaşi glas prin ale cărui modulațiuni copiii discerneau ceva nespus de vesel, încăpățînare infantilă, asemănătoare cu a lor, furie instinctivă împotriva agresiunii acestui *apeiron.* "Nu, repetă el, fiindcă şi aşa, în ceea ce mă priveşte, sînt furios pe savanți că m-au silit să aflu că cerul nu e mai înalt de două-trei sute de kilometri. Eram mult mai fericit cînd credeam că e fără limite, decît eram cînd ştiu că e doar o pojghiță şi dincolo de el, vidul, un întuneric încărcat de porcării mortale, iradiații care ar ucide într-o clipă pe oricine ar încerca să intre în el. Ce-am aflat? Că sîntem prizonieri într-un ocean de gaze. Parcă mă şi sufoc cînd mă gîndesc, în timp ce înainte mintea îmi zbura fără hotar şi cerul era lăcaşul minunilor." "Eşti un om de tip medieval, zisei, refuzi să accepți că pămîntul se mişcă." "Da, ştiu, Galilei, *eppur si muove,* pînă la urmă o să-mi spui, Petrini, că vreau să ne retragem prin păduri, să bem lapte de iapă şi să ne radem cu o bucată de coasă. Vreau doar să spun un lucru simplu, că aflînd că cerul care mi-a încîntat copilăria nu mai e acelaşi, nici eu n-am mai rămas acelaşi, în timp ce bunica stătea şi se uita la el ceasuri întregi în şezlongul ei, fericită. Iar eu gîndesc, chiar cînd e albastru ca peruzeaua: e frumos, dar dincolo de el e un întuneric de smoală. Iadul!" "De ce, zisei, e firmamentul. Orion, o catedrală de lumină, Calea Lactee..." "Da, galaxiile, nişte melci, despre care ni se spune acum că fug unele de altele cu mare viteză... Încotro dracu fug? Cică universul e în expansiune." "Ai vrea să fie fix?" "Bineînțeles! Adică să fie în mişcare fixă, cum e soarele şi planetele. Asta mai merge! Sau cum sînt norii, care se mişcă, dar nu dispar, nu sînt în «expansiune». Cred că savanții ăştia s-au țicnit la cap. Am auzit de unul care a vrut să pună *Totul* într-o ecuație. Să arate că un măr din care tai felii e cît pămîntul. Un polonez! Pînă la urmă a înnebunit! Ăştia totdeauna au vrut să arate că sînt mai grozavi decît alții, au format o dietă în care orice deputat putea avea drept de veto asupra majorității. Şi atunci inamicul a găsit un trădător care a zis veto şi le-a invadat țara. "Da, zise Lavinia, lui nu-i plac chestiile astea! Într-o zi am găsit la Consignația un binoclu mare de cîmp, nu vroiam să-l cumpăr, dar m-am uitat prin el şi l-am luat. Îți aducea o casă de la un kilometru chiar sub nas, vedeai prin fereastră ce fac oamenii în ea ca şi cînd ai fi fost cu ei în odaie. Şi într-o seară m-am uitat cu el la lună şi l-am strigat: Ştefane, vino să vezi luna de-aproape, e extraordinar. Dar el: nu vreau să văd luna de-aproape. Dar de ce? Aşa! Las-o acolo, unde e... să stea acolo unde-o ştiu eu! Şi n-a vrut, dar copiii mureau de curiozitate..." "Da, zisei, a spus adineauri ceva foarte adevărat, că omul nu mai e acelaşi după ce descoperă ceva. Asta într-adevăr ne poate nelinişti: dacă nu mai e acelaşi, e în bine sau în rău? Înainte omul era mai mult un aventurier în căutarea fericirii, astăzi a devenit un aventurier în spirit, vrea neapărat să afle, cu mijloacele ştiinței şi nu prin pură speculație

filozofică, cine e, ca să poată şti ce-o să devină. Dar deja această aventură ne costă, - o insecuritate mai mare, pe care nimic n-o compensează, fiindcă marile puteri au pus mîna pe acele descoperiri ale savanților, cu ajutorul cărora îşi pot nimici adversarul în cîteva minute. Cu această perspectivă, e clar că nu mai putem contempla, fermecați, Orionul. Dar nu mai putem da înapoi, e prea tîrziu! Unii spun asta cu exaltare: nimeni nu mai poate da înapoi roata istoriei, incluzînd în asta şi progresul ştiințelor, o binefacere! Da, dar şi o nelinişte mai mare. Cum o să ieşim din această aventură fără precedent, chiar în ipoteza că omenirea va şti să înlăture amenințarea bombei cu hidrogen? Vreau să spun, în afara pasiunii de a cerceta, ce ne mai place să facem? Fiindcă tocmai ascultam astăzi la radio un fel de prelegere, pe care individul o ținea cu aerul cel mai firesc din lume că spune ceva util şi rațional: cum să ne organizăm timpul liber! Fără să-şi dea seama că farmecul timpului liber tocmai în asta constă, să nu-l organizezi, fiindcă din clipa aceea a încetat să mai fie liber. Timp liber înseamnă să faci ce vrei, adică să dai curs în voie oricărei tentații, fără sentimentul de culpabilitate că în felul acesta îl pierzi, acel timp. Sigur că în timpul tău liber poți organiza, să zicem, o excursie, dar numai dacă ai chef. Ai zice că nici nu merită să iei în seamă asemenea prostie, dar sînt şi oameni care după orele de muncă nu simt bucuria disponibilității, ci un fel de vid, cu atracție spre ceea ce <«organizează» alții, aranjamente, întîlniri undeva, şi tocmai lor li se adresa individul de la radio, în loc să-i lase în pace să descopere singuri ceea ce i-ar încînta să facă. Ideea din subtext era, desigur, grijulie, nu cumva omul fără timp liber organizat să facă vreo prostie, să agațe vreo fată pe stradă, să se îmbete sau să facă scandal. Aici e temerea: perfecta organizare a vieții omului de mîine, cu diminuarea puterii imaginative şi dispariția artelor. De pe acum muzica simfonică a părăsit armonia şi excelează în disarmonie, producînd asupra ascultătorului nu vechea magie, ci o turburare nervoasă depistată de medici drept nocivă, iar pictura a căzut în decorativ. Chagall, Picasso, Chirico, Dali sînt ultimii mari pictori, iar sculptura s-a abstractizat şi ea, în căutarea «esențelor». Desigur, esența formelor poate ispiti, dar în practică ele se confundă, un cap de femeie reprezentat printr-un ou ne duce cu gîndul şi la un ou, reprezentat printr-o femeie. N-ar fi rău dacă am gîndi: femeia e un ou, dar o găină e mai degrabă un ou decît o femeie şi încă acest arbitrar al esențelor ne-ar deranja cel mai puțin dacă n-am gîndi: prostia asta poate s-o facă şi un copil! - ceea ce a şi dus la admirația mîzgăliturilor copiilor şi a artei primitive." "Ba să spun drept, mie îmi place arta primitivă, zise Lavinia. Mă amuză, dimpotrivă, are multă imaginație." "Drept să-ți spun, zisei, nu ştiu ce să-ți răspund, dar dacă mă pui la ambiție îți fac şi eu, din lemn, un vrăjitor african de care poți să te şi sperii, nu numai să te amuzi. Dar dacă mă pui chiar să imit, cu modelul alături, un Moise de Michelangelo, îți declar că nu pot oricît m-aşi strădui, după cum nici o frază mozartiană, în timp ce o simfonie modernă m-ar ispiti, fiindcă sunetele ei nu exprimă nici un mister, adică nici o coerență..." "Poate că n-o sesizăm noi?! zise Lavinia. Pe primăvară eram la Bucureşti într-o sîmbătă şi ne-a invitat o cunoştință la un concert în care se cînta pentru întîia oară la noi ceva de Enescu." *"Dixtuorul",* zise Ciceo. "Da, ceva cu suflători, dar parcă nu erau nici flaute, nici clarinete, un fel de bețe. Dar nu erau nici fluiere, fiindcă se sufla în ele dintr-o parte. Dirija Silvestri. Ti-ti, ti, fî, fî, fî, su-şu-sum fi, fi, fi, n-am înțeles nimic, da' nu numai eu, nici n-a durat cîteva minute şi totul s-a terminat. Sala, gheață! Nici un fel de aplauze, o tăcere neobişnuită la noi, unde se aplaudă atît de uşor. N-aveai ce să înțelegi, fiindcă îndată ce suflătorii ai fi zis că voiau să închege o melodie, cum spui tu,

cît de cît coerentă, dirijorul o reteza brusc şi iar o luau de la cap cu şi-su-su şi fi-fi-fi! Şi atunci se întoarce Silvestri spre sală, era la Ateneu, şi zice: domnilor, e o piesă grea, deosebit de bogată şi dificilă, permiteţi-mi s-o mai cîntăm o dată. Şi a cîntat-o! Acelaşi lucru, oricît ai fi fost de atent şi tot nu puteai să distingi vreo temă melodică. S-a aplaudat ici-colo. În pauză, puţină jenă printre melomani. Văd că vine spre noi cunoştinţa care ne invitase, era cu nevasta, aveau locuri în altă parte. «Ei, zice el asudat, roşu la faţă. V-a plăcut?» «Nu», zic eu. «Nu v-a plăcut, sau n-aţi înţeles?» «Am înţeles perfect, zice Ştefan, dar nu ne-a plăcut!» «Da?! spune cunoştinţa noastră. Mie şi-acum îmi bate inima!» Şi îşi făcea vînt cu batista, atît de turburat era. Aşa că vezi!" "Lavinia, am o bănuială, zisei surîzînd. Nu cumva cunoştinţa voastră era compozitor?" "Nu ştiu, era compozitor, Ştefane?" "Da, zise Ciceo, un tînăr compozitor." "E normal! zisei. Între ei, compozitori, pictori şi chiar romancieri, se înţeleg perfect. Nu mai fac artă pentru marele public, ci numai pentru ei înşişi." "Totuşi Enescu e mare, zise Lavinia, şi nu numai în *Rapsodii.* Şi poate că într-o zi o să ne placă şi *Diztuorul."* "Nu zic că şi mie îmi place *Pasărea de foc* a lui Stravinski, dar n-aşi lua-o cu mine într-o insulă, pe un disc, dintre cele zece care m-ar constrînge ipoteza unui exil", răspunsei.

"Apropos, zise Ciceo, ai mai fost pe la Bucureşti? Şi fiindcă nu răspunsei îndată, copii, zise, gata, la culcare." Nu întîrziară să se ridice decît atît cît să arate că nu se supun ei numai la *un* singur îndemn. Trebuia să vie un al doilea, apoi o ameninţare, apoi întîrziatul în sărutări care trebuiau să fie atît de tandre şi insistente încît Ciceo, dar mai ales Lavinia să-şi iasă uşor din pepeni: haide, dragă, ajunge odată, şi le smulgea braţele strîns încolăcite de gîtul ei şi le ardea una la fund, chiar scoasă de-a binelea din sărite. Fetiţa şi băiatul o ştergeau chicotind...

VII

Erau excedaţi de dragostea copiilor în timp ce eu trebuia să îndur în fiecare seară arsura unui gînd care mă făcea să-mi imaginez pînă la halucinaţie o scenă ale cărei detalii îmi alungau somnul şi îmi făceau sufletul prizonier fără scăpare: Silvia mea stătea la masă cu un străin şi trebuia să vadă apoi cum e dusă la culcare şi mama ei se retrăgea în dormitor cu acel străin. Astfel, singurică, fetiţa mea trebuia să adoarmă de fiecare dată cu o nedumerire în sufletul ei inocent: unde e tata? Şi mama, ce face ea acolo cu omul ăla şi nu doarme cu mine? Cum se apăra ea de această nedumerire? Putea ea apoi, în timpul zilei, să mai fie veselă şi încrezătoare? Mai putea ea surîde? Tandreţea ei spontană mai putea ţîşni? Şi să se adreseze cui? Tatăl nu era aproape şi venea s-o vadă doar duminica, iar pe mama trebuia s-o vadă cum îi servea acelui om ceaiul, dimineaţa, cum se gătea apoi să plece de-acasă şi pleca împreună cu el cu maşina, pentru ca la întoarcere să-i pună supă în farfurie, să stea de vorbă cu el, nu mai terminau de vorbit! "Da, îmi mărturisea ea, ci vorbesc, ci nu mai termină, ci cu atîta vorbă!" şi alteori seara să se gătească "se găteşte mama, se uită în oglindă, ci nu mai termină ci, ci cu atîta gătit" şi s-o lase singură. să se ducă la "o recepţie". "Des?" "Nu prea des, ta-taaa, dar..." "Dar ce?" Nu mai ştia ce vrusese să spună cu acel dar..." "Dar mama te iubeşte, se poartă frumos cu tine!" "Da, dar..." "Ei, ce mai e?" "Se ceartă cu Mircea..." Va să zică aşa îi spunea ea acelui Mircea, pe nume! Adevărat, cum

i-ar fi putut spune: tată în nici un caz, domnul nu, dar nici nenea! "Ei şi? Se întîmplă să se mai şi certe lumea..." "Da, ta-taaa, dar, ci nu mai termină cu atîta certat..." "Chiar?" Nu răspundea. Era clar, nu se certau des, nu se duceau des la recepţii, dar atunci cînd se certau şi se duceau la recepţii erau împreună şi pe ea o uitau.

În acele ore, bune sau rele, mama nu mai era a ei. Şi nu mai era a ei nici cînd o duceau la culcare şi ei doi rămîneau singuri. "Tata se gîndeşte la tine tot timpul, îi spuneam, şi cînd o să te faci mai mare o să poţi veni la mine şi să stăm tot timpul împreună." Atît, nu riscam să-i spun să vie de pe acum, s-ar fi putut să n-o mai văd niciodată, căci timpul cînd ea ar fi ajuns la vîrsta să opteze era incomensurabil, şi ruptă de mine atîţia ani s-ar fi înstrăinat de mine şi opţiunea ar fi fost cu totul nesigură. "Să nu-i spui mamei ce vorbim noi! E un secret al nostru. Vom fi numai noi doi, tata nu se mai însoară." "Ta-taaa, dar de ce nu vii şi tu mai des?" "Eu stau departe, mi-e greu să viu." "Păi ia trenul!" "Iau eu trenul, dar am serviciu şi nu pot lipsi decît duminica."

Ne plimbam prin oraş, ca mai înainte, dar un alt oraş, cu mari bulevarde şi cu o nesfîrşită mulţime de oameni pe străzi. Trecuse mult timp pînă să mă linişte sc, pînă să-mi dau seama că nu mai era nimic de făcut, sufletul Silviei era deja scindat, tata rămăsese el ta-taaa, dar cu mama se întîmplase ceva, n-o iubea numai pe ea, ci şi pe Mircea, care şi el se purta frumos cu ea, dar... Ascundea multe acest dar, însă am înţeles că mica ei fiinţă se apăra bine, era veselă, mînca şi dormea bine şi încetul cu încetul se blindase împotriva a ceea ce la început o nedumerise, ca nu mai putea să se încreadă în întregime în dragostea mamei, se îndepărta de ea, încolţeau în inima ei singurătatea şi independenţa, sentimente premature, dar nu apăsătoare, ba chiar îi plăceau, începuse să fie obraznică şi încăpăţînată, îşi retrăgea şi ea afecţiunea pentru mama exact în măsura în care mama şi-o retrăgea pentru a i-o dărui lui Mircea, exasperînd-o pe Matilda, iar acel minus din viaţa ei zilnică, tata, n-o făcea să sufere, dimpotrivă, ai fi zis că îi părea bine, iar împrejurarea că erau trei care se ocupau de ea îi sporea sentimentul de independenţă şi libertate. Totul era în faza inocenţei. Dar ce-o să se întîmple mai tîrziu? Şi iar mi se strîngea inima: dacă în sufletul acestui copil, silit să afle de timpuriu prea multe, nu va apărea ceva dur împotriva oamenilor, cinismul, ironia necruţătoare, neîncrederea în fidelitate şi răceala în iubire?! Şi mă străduii multă vreme s-o vorbesc de bine pe mama ei, s-o asigur că numai pe ea o iubeşte, că şi Mircea e un om bun. "Ci, ci tata, Mircea are doi băieţi mari, ci sînt studenţi în Anglia... Ci dacă şi eu o să învăţ bine, ci mă trimite şi pe mine în Anglia!" "I-auzi! Mai e pînă atunci. Pînă atunci ori moare măgarul, ori piere samarul." "Ci nu înţeleg!"' "Ci mi-e greu să-ţi explic!" Vrusesem să-i spun că pînă atunci ori nu va mai fi în situaţia s-o poată trimite şi pe ea în Anglia, ori se va despărţi mama ei de el şi-o să fim iarăşi împreună.

Gîndisem cîtva timp acest lucru, fără să mă bizui la început pe vreo certitudine, în afara faptului că surprinsesem adesea o nostalgie pe chipul Matildei. Odată despărţiţi, ura ei împotriva mea se stinsese şi urmase o tăcere asemeni unei vetre în cîmp care a devenit deodată cenuşă şi asupra căruia s-au lăsat, misterioase, dar nu moarte, marile tăceri ale haosului, lumea străină de efemerele noastre patimi, cerul înstelat, noaptea vie cu adierile ei de vînt foşnind prin ierburi, în mijlocul cărora numai omul poate fi împăcat, gîndind: să uiţi totul, să nu uiţi nimic şi să nu-ţi pese. El singur poate purta în suflet pacea, conflictul, nepăsarea, liniştea, sbîrlirea, pieirea, dispariţia cu obrazul lipit de mama lui, pămîntul, pe suprafaţa căruia strîngînd în mîini

bulgării, poate muri rînjind cu sfidare sau cu dragoste care să-l facă din ticălos, frate al tuturor extincțiilor. Matilda se pomenise silită să se gîndească singură (adică fără mine) la ceea ce făcuse. Chiar la prima mea vizită, după şase luni (fiindcă îmi era insuportabil gîndul să-i mai văd vreodată chipul), o găsisem veselă şi cu priviri care se fixau asupra mea ca odinioară, fără să se sinchisească de bărbatul ei care era de față, ca într-un joc ce reedita parcă în mod straniu situația în care ne aflam noi doi cînd ea era măritată cu Petrică.

Pînă ce într-o zi îmi dădui seama că nu mă iluzionam. Mă primi ca altădată în orele ei de mare expansiune a sufletului şi chiar reedita într-un anume fel scena de pe vîrful dealului cu Petrică. Desigur, soțul ei nu se urcă în vreun copac, ci îşi păstra o impenetrabilă şi calmă figură. "Tu ai luat masa undeva?" mă întrebă. "Nu", zisei, deşi mîncasem. "Nici noi. Mircea abia a venit" (de unde venise? Era duminică, a, da, ştabii ăştia sînt adesea chemați nu numai duminica, ci şi la miezul nopții!). Mă invită deci la masă şi acceptai.

Silvia însă avu o comportare neliniştitoare, în timpul mesei începu să se joace cu lingura în supă, să se fîțîie pe scaun, să clefăie interminabil carnea în gură şi să arate o surzenie totală față de amenințările mamei. Surprinsă, scoasă din sărite, pînă la urmă, Matilda o plesni, dar Silvia nu se turbură cîtuşi de puțin, vărsă paharul cu apă pe masă şi expresia de impertinență de pe chipul ei nu se şterse. "Ce e cu fata asta? exclamă Matilda uluită, e din zi în zi mai obraznică. Victor, ia urecheaz-o tu nițel, o fi crezînd că dacă eşti tu cu ea, o să-i iei apărarea." "Silvia, zisei, ce e prostia asta? Ai şase ani, nu mai ai patru, eşti fată mare!" Şi o luai în brațe de pe scaun şi o pusei pe genunchi, dar corpul ei era țeapăn, expresia de înstrăinare, nu-şi mai lipi cu tandrețe capul de obrazul meu. Da, copilul nu mai era cu totul inocent, era clar că simțise nefirescul invitației maică-sii şi nu-şi putuse exprima prin cuvinte desacordul: îl exprimase însă în felul ei. "Bine atunci, eu am plecat, zisei, dacă nu-ți place să stai cu mine la masă". Nu era un reproş, şi nici nu-i spusesem aceste cuvinte ca să-i sugerez vreo mîhnire din parte-mi, scontînd un regret din partea ei. Încă de la această vîrstă apar în noi stări psihice foarte coerente şi de mare inerție, nu pot fi deplasate nici prin vorbe, nici prin amenințări şi nici prin pedepse. Mîhnire însă simțeam şi într-adevăr trebuia să plec dacă nu vroiam să-i fac ei şi mai mare rău. Avea dreptate, locul meu nu era acolo, micul ei suflet nu accepta amestecul, ca şi cînd, cunoscînd-o bine pe maică-sa cu antenele instinctului, ar fi intuit *eroarea* în care ne-ar fi atras pe toți într-un joc în care ea refuza să intre.

"Mergi cu mine la plimbare?" o întrebai ridicîndu-mă. Dădu din cap scurt cu privirea imobilă: nu! Nici nu trebuia s-o întreb, era clar că nu putea atunci să mă ierte pentru că acceptasem să iau masa cu maică-sa şi cu Mircea. "Victor, zise Matilda, merg eu la plimbare, am să-ți spun ceva!" Silvia se însenină cînd auzi şi deodată îmi surîse: "Pa, tata, ci cînd mai vii?" O luai iar în brațe, o

sărutai, spusei bună ziua lui Mircea şi o aşteptai apoi pe Matilda în stradă.

Ştiam că n-avea nimic să-mi spună şi dacă avea nu acum îmi va spune, vroia doar să-şi dea seama pentru început dacă mai puteam comunica. Nu greşeam, ne plimbarăm vreo două ore şi într-adevăr nu-mi destăinui nimic. Schimbaserăm însă mii de cuvinte, aproape în şoaptă, cuvinte incolore, ca nişte etichete pe sticle goale, care nu se mai ciocneau între ele, nu mai scoteau scîntei ca altădată, ci ne picurau doar o mare linişte în inimă, o mare destindere şi o vagă, o nedefinită şi lipsită de temei speranță. Dacă o mai iubesc. Desigur, îi spusei. Ca şi la început. Da, şi ea simțea acelaşi lucru. Se

mira cum de-am ajuns noi aici. "O fi vreun blestem", zisei. "Şi eu m-am gîndit, zise. Să-ți spun un secret: nu-l iubesc pe Mircea." "Ştiu că nu-l iubeşti!" "Dar mă iubeşte el ca un nebun!" "Da, ştiu că te iubeşte ca un nebun!" "Lucru pe care nu l-am simțit la tine decît la început." "Nu l-ai simțit nici la început, ți s-a părut." "Nu-nu! Altfel nu-l lăsam pe Petrică." "Da, ai greşit că l-ai lăsat! Mi-ai spus-o de atîtea ori." "Nu, vroiam un copil şi am avut bănuiala că Petrică, cu boala lui, nu putea să mi-l dea." "Mai bine, putea ieşi un copil cu ereditate încărcată." "Nu, m-am interesat, boala asta nu e ereditară." "Parcă poate cineva să ştie cu precizie totală ce e ereditar şi ce nu e! Deci am dreptate, m-ai iubit cu premeditare, ca să faci un copil." "Şi eu! Te-am iubit, dar n-a lipsit şi premeditarea." "Nu, nu m-ai iubit deloc şi asta s-a văzut îndată ce ne-am căsătorit." "Să-ți spun un secret!" "Încă unul?" "Da, eu nu pot să iubesc!" "Ştiu că nu poți să iubeşti. Dar îți ieşi din fire cînd celălalt încetează şi el să te mai iubească." "Da, îmi ies din fire, nu pot să trăiesc fără să fiu iubită!" "Mare descoperire! Cine poate trăi fără să fie iubit?" "Tu, de pildă, n-ai nevoie şi tu ştii asta şi am început să te urăsc cînd am descoperit acest lucru." "Da, fiindcă am rămas la părerea că rolul femeii e să iubească şi să întrețină flacăra iubirii, de-aia i-a dat natura frumusețe şi farmec." "Şi al bărbatului? El ce rol are?" "S-o ocrotească! De-aia e înzestrat cu forță şi echilibru." "Da, vezi, nu ne-am înțeles!" "Nu există înțelegere!" "Nu?" "Nu!" "Atunci ce există?" "Există iubire, acolo unde ea se naşte, există şi înțelegere. Sînt legate. Desigur, nu lua asta în sens absolut, nu totdeauna unde există iubire există şi înțelegere. Spun doar că e greu de conceput că doi oameni care nu se iubesc se pot înțelege. Tolstoi se întreba: ce-i ține pe oameni în viață? Răspunsul cred că e al lui, nu al meu: iubirea. Asta în mod absolut şi nu neapărat doar în sens creştinesc şi nu exclusiv între sexe. Poți, de pildă, iubi omenirea, sau natura, sau doar copiii, sau animalele, fiindcă fără iubirea de ceva am redeveni fiare. Sau şi mai rău, am ajunge să ne iubim doar pe noi înşine, devenind monştri. Nu e adevărat că tu nu poți iubi, fiindcă altfel n-ai mai da naştere la iubire în altul. Ar însemna că te iubeşti mult pe tine, lucru respingător, care nu poate atrage decît tot pe un ins respingător. Or nici primul tău bărbat, nici Petrică, nici eu şi nici acest Mircea nu sîntem inşi respingători." "Toți ceilalți da, nu sînt, dar tu eşti." "Da, se poate ca tu să nu fi văzut în mine decît ceea ce am respingător. Toți avem în noi ceva care stîrneşte repulsia, dar nu uita că şi virtutea (vorbesc de cea adevărată) poate fi respingătoare pentru un ticălos." "Deci eu sînt o ticăloasă!" "Da, cam eşti!" "Şi totuşi mi-ai spus că mă iubeşti încă! Iubeşti o ticăloasă?" "Iubeşti un ins respingător?' "Da, cu speranța să-l schimb!" "Nu s-ar zice că ai avut vreodată în suflet speranța! Sau mai bine zis ai vrut să mă schimbi prin distrugere, prin anihilare!" "Ha-ha! Ai văzut tu destul în tine un om a cărui trufie nemăsurată pretindea să i se ridice în fiecare zi cîte o statuie." "V-ați emancipat şi iată ce iese din voi!" "Da, nu mai vrem să vă gîdilăm la tălpi." "Călătorie sprîncenată spre ținta voastră, visul uitat al matriarhatului. Oamenii de ştiință au descoperit că sînteți mai vitale decît noi şi o luați în serios. Vitale, da, dar nu în spirit, unde produceți numai dezordine." "Şi voi nu produceți. Războaiele le facem noi!" "Războaiele le face Dumnezeu şi se clocesc şi în ura dintre bărbat şi femeie."

Matilda căscă îndelung şi cu mare voioşie. "Mă dor picioarele, zise, hai să intrăm undeva şi să bem o cafea, continuăm acolo!... Orice aşi fi crezut, zise ea apoi după ce intrarăm într-un mic bar şi ne aşezarăm, că poți să ajungi, afară de contabil." "N-am ajuns, zisei, fiindcă n-o să rămîn contabil *jusqu'ă la fin de mes jours."* "Tot mai speri?" "Nu sper, sînt sigur!" "Dacă ai accepta ca Mircea să

se ocupe de cazul tău, ar fi atît de simplu şi. n-ai mai sta în acest post nici măcar o săptămînă. Situaţia nu mai e aceeaşi ca acum cinci ani!" "Hai sictir!" "Asta e o prostie! Între oameni civilizaţi lucrurile astea se aranjează. Oricît am vrea noi să credem că sîntem despărţiţi, în realitate nu sîntem şi nu putem fi total despărţiţi. Chiar dacă n-ar exista Silvia. Fosta soţie îşi ajută fostul soţ, fostul soţ o ajută şi el pe ea, actualul soţ îl ajută şi el pe fostul soţ... E normal! Iubesc amîndoi aceeaşi femeie... (Mi-ai spus că mă iubeşti ca la început!) Dar cînd mai există şi un copil?!" "Aha, de-aia m-ai invitat tu la masă! Formăm aceeaşi familie?" "Nu fi prost! Vreau să spun că avem interese comune! Nu ţi-ar plăcea ca Silvia să ştie că tatăl ei e profesor universitar?" "Ba da, dar Silvia va afla şi cui datorez eu această favoare, lucru care mi se pare scabros! Prefer să ştie că voi fi iar universitar prin propriile mele sforţări!" "Dar Silvia nu va şti niciodată!" "Întîi că va şti, fiindcă îţi ghicesc gîndul: pace şi armonie între noi trei, lucru imposibil, fiindcă nu se poate uita că acest ştab mi-a luat copilul, în timp ce ştia că el mai avea doi. Şi pe urmă chiar dacă Silvia nu va şti că Mircca *m-a ajutat,* o să ştiu eu, şi asta îmi face scîrbă! Mai bine şi-ar fi făcut altă dată datoria şi nu m-ar fi lăsat să fiu condamnat. M-a lăsat! Şi în timp ce eu eram la ocnă, pregătea terenul să-mi ia copilul." "Nu el ţi l-a luat, ci eu!" "Şi asta crezi că se poate uita?" "Am să repar această greşeală cum o să pot. O să ţi-o trimit pe Silvia în vacanţe de cîte ori o să vrei, şi cînd o să se facă mare nu va mai fi problema că fetiţa ţi-a fost luată. Pe urmă tu o să te căsătoreşti şi o să ai copiii tăi, eşti în plină tinereţe, n-o să-mi spui că o să te resemnezi şi n-o să-ţi refaci viaţa!" Aşadar, asta era explicaţia stării ei de spirit, totuşi vrusese într-adevăr să-mi spună ceva ieşind cu mine la plimbare. Ce nu mergea?! Ce primejdie simţise că o ameninţă? Nu era o enigmă, Silvia se îndepărta de ea, fie că îşi descoperea tatăl, deşi se spune că asta vine mai tîrziu, fie că o făcea de pe acum să plătească, ghicindu-i în mod obscur vinovăţia de a fi adus între noi un străin. Deci nici întrebările dacă o mai iubesc nu fuseseră atît de goale. O ispitii: "Consider viaţa mea refăcută, nu mă interesează să mai trăiesc de-aici înainte cu o femeie în aceeaşi casă. Dar cu ea? Acest lucru nu-l afirmai. Îşi aprinse o ţigare şi gîndii că mîinile îi tremurau, dar nu un tremur perceptibil, mai degrabă o anume disarmonie în mişcările degetelor. Ce bizar, credeam că m-am despărţit de ea definitiv şi iată că a fost suficient ca Matilda să se apropie iar de mine, chiar în acest fel care nu mă îndreptăţea cu nimic să-mi fac iluzii, ca să uit tot ceea ce îmi făcuse şi să-i sugerez, prin declaraţia mea, că voi trăi singur, că oricînd se poate întoarce. Chiar doream această întoarcere? Desigur, însă în condiţii ideale: să revină la starea ei de dinaintea căsătoriei noastre, lucru care nu mi se părea imposibil, atît de încredinţat eram că mă iubise cu adevărat, în cei doi ani, că eu rămăsesem acelaşi şi că schimbarea ei ulterioară era inexplicabilă, străină de ea, nefirească, asemeni unei maladii misterioase de care, după divorţul nostru, se vindecase.

"Bine, îmi spuse, o să trăieşti singur în casă, deşi eu nu cred fiindcă nu te-ai desprins de tot de mine şi nu poţi iubi pe cineva cu rămăşiţele alteia în suflet, dar ce te împiedică să accepţi propunerea mea? Crezi că e un rău mai mare să te laşi ajutat, decît să aduni cifre şi să faci bilanţuri contabile opt ore pe zi, tu care arzi de dorinţa de a avea iarăşi în faţă studenţi, şi să le vorbeşti despre ceea ce te pasionează? Lasă vanitatea deoparte, fă o separaţie între trecut şi viitor şi raţionează: de fapt cine m-a dat pe mine afară din Universitate? În ultima instanţă factorul politic, reprezentat printr-un anume Mircea, care din laşitate, aşa şi pe dincolo, poţi să-i spui cum vrei, a închis ochii cînd trebuia să-i deschidă... Repet, eşti îndreptăţit să-l judeci cum vrei,

fiindcă oricum ai dreptate!... Ei bine, acum, acelaşi om vrea să-şi îndrepte greşeala, atît cît se poate, fiindcă anii de puşcărie nu mai poate nimeni să ți-i dea înapoi, înțelegi? *Nu te ajută,* îndreaptă o greşeală." "Ai vorbit tu cu el!", "Nu, zise Matilda hotărîtă, dar sînt sigură că poate şi vrea s-o facă." "Deci, zisei, să-i ofer eu lui şi ție o mai liniştită conştiință." "Nu fi naiv, crezi că atît el cît şi alții se perpelesc în somn fiindcă ar avea ceva pe conştiință? Politica abstractizează faptele şi le înlănțuie de la cauză la efect, asta s-a întîmplat pentru că altceva s-a întîmplat mai înainte şi o să se mai întîmple cît timp oamenii vor trăi pe pămînt: toți sîntem vinovați, nimeni nu e vinovat. Pînă va apărea acea societate ideală în care fiecare vom plăti prompt pentru erorile noastre, o să mai curgă apă pe Dunăre, acum nici măcar dacă moare unul nu e oportun să-i răscolim erorile, fiindcă asta ar duce la descoperirea altor erori şi asta la altele!... Ajungem departe! Şi cine ar garanta că nu se vor produce astfel reacții imprevizibile, care ar stîrni nenorociri şi mai mari, pe o scară chiar catastrofală." "Aşa gîndeşte el?" Da, aşa gîndeşte. Şi tu reacționezi ca şi cînd n-am trăi într-o lume *dată* (nu cea mai bună, acum, dintre lumi, totuşi dată, cu realitățile şi legile ei brutale), tu gîndeşti mereu că există chiar acum posibilitatea unei lumi ideale şi îi judeci pe oameni după această viziune a ta utopică." "Da, aşa este, aşa reacționez, dar instinctiv şi nu rațional, fiindcă aşa simte ființa mea că poate exista în armonie cu ea însăşi. Rațional ai, adică acest Mircea, are dreptate, fiindcă altfel ar trebui să nu mai fie ceea ce este, asta e soarta lui, pe care şi-a asumat-o şi chiar dacă, să zicem, ar fi judecat şi condamnat, el n-ar recunoaşte că a trăit în eroare. *Nu erau erorile lui!* Sau aceste erori s-au născut din altele, mai mari, consecințe ale determinărilor politice, geografice şi istorice, cu rădăcini extinse şi adînci şi foarte îndepărtate. Iar aspirația lui, a acestui Mircea, este să ne însuşim şi noi ca indivizi ceea ce şi-a însuşit el şi alții ca exponenți. Da, se face, poporul e înțelegător în totalitatea lui, el are o filozofie pe care o exprimă şi cel mai umil individ anonim: *asta e situația!* Filozofia acceptării prin înțelegere. Chiar îl auzi pe cîte unul: ce era să fac, dragă, asta e situația! Aşa gîndesc şi eu rațional. Şi totuşi nu înțeleg, adică nu pot să-mi asum greşelile altuia, deşi le înțeleg sau mai bine zis mi le explic. Mi-ar fi uşor s-o fac, dar instinctiv mă dau înapoi, fiindcă ar însemna, prin înțelegerea mea, să-mi dau girul pentru noi erori. Cine îmi garantează, ce forță, ce mecanism social constituit şi eficace, că odată ce îmi dau girul (odată! într-o situație grea, excepțională) nu vom face apoi noi abuzuri de puterea şi situația în care sîntem puşi chiar şi fără situații unice, dificile, *date?* Nu-mi garantează nimeni, fiindcă *legea* nu e încă zeiță, în această inevitabilă şi dureroasă perioadă de tranziție. Singură ai spus că *nu e oportun* să judecăm chiar *toate* erorile. O să-mi răspunzi că asta nu e ceva nou în lume, de acord, sînt tot atît de filozof ca şi acest Mircea, dar eu îmi asum alt destin şi nu pot fi (nu din virtute, ci din neputință) complicele lui sau al oricăruі altuia!" "Ce să zic, exclamă Matilda cu ironie, i-ai pedepsit de i-ai omorît!" "Da, ştiu, Petrică m-a învățat ceva pe vremuri în ale profeției, nu va trece mult şi victime şi călăi se vor întîlni la acelaşi banchet, vor ciocni unii cu alții paharul, vor petrece şi se vor strînge reciproc de umeri cu emoția sinceră în suflet că sîntem toți oameni şi erorile, de fapt, nu sînt ale noastre, sau sînt ale tuturor. M-aşi alătura şi eu, sincer vorbesc, la petrecerea aceasta a uitării generale, dacă, hm! Mi-e greu să-ți spun, o să mă mai gîndesc şi dacă vă interesează (adică pe tine şi pe Mircea) o să vă spun..." "Deci nu vrei!" zise Matilda. "Acum în nici un caz!" "De ce? Lasă teoriile şi spune aşa, omeneşte, ce te împiedică!" "A, da! exclamai şi eu parcă aducîndu-mi aminte de ceva ca şi cînd aşi fi fost de acord că pînă

atunci mă ţinusem de teorii, străine de fapt de adevăratul motiv al reacţiei mele. În primul rînd, continuai, pentru că lucrez, şi lucrez bine, al doilea, sînt informat ce se predă acum la Universitate în materie de filozofie, nu mă interesează. Am spus *acum* fiindcă sînt convins că lucrurile se vor schimba. *Atunci* aşi putea chiar să accept ca *domnul* Mircea să îndrepte ceva din eroarea pe care n-a putut să n-o comită faţă de mine! Vezi ce înţelegător sînt! Nu sînt absurd!" Şi izbucnii în rîs!

Mă credeam, ca altădată, soţul ei, puteam rîde şi jubila stăpîn, aşa-zicînd, pe situaţie. Reacţia ei însă fu de o brutalitate totală şi absolută. Atunci, pe loc, nu zise nimic, urmă o tăcere îngheţată şi străină, ne ridicarăm de la masă şi ne despărţirăm. Aparent goală de sens sau dătătoare de linişte, pace adîncă între două inimi înstrăinate, dar care s-au iubit odată, discuţia mă lăsă cu un sentiment turbure că eram ameninţat fără scăpare. Această întîlnire fusese de mult pregătită, mi se propusese ceva şi eu respinsesem orgolios această propunere. Acum mi se păreau ridicole replicile mele, ca şi întrebările ei dacă o mai iubeam.

Dădui în cele din urmă din umeri. Dar duminica următoare găsii uşa închisă. Ieşi doar, întru tîrziu, servitoarea, care îmi spuse că nu e nimeni acasă, au plecat undeva într-o excursie. Şi cîteva duminici primii acelaşi răspuns. Înţelesei: n-aveam s-o mai pot vedea pe Silvia. Încercai zadarnic cîteva luni, cei puţin s-o prind la telefon. Cine e acolo? auzeam glasul cînd al Matildei, cînd al acelui Mircea, cînd al servitoarei. Matilda şi soţul ei îmi închideau telefonul fără un cuvînt, iar servitoarea avea placa ei: nu sînt acasă, sînt plecaţi. Încercai nu duminica, ci în zilele lucrătoare, şi anume dimineaţa, cînd ştiam că ei sînt chiar plecaţi. Dar servitoarea dădea din cap repetînd aceeaşi placă. Dar fetiţa? Unde e fetiţa? Şi ea era plecată. Unde? Nu ştia.

VIII

"Tot n-ai reuşit s-o vezi? zise Lavinia după ce rămaserăm singuri. La urma urmei de ce nu accepţi să te ajute şi să te întorci la Universitate? Gîndeşte-te la copil, zău aşa, ce poţi să faci? Asta e situaţia!" "Şi mie mi s-a întîmplat de multe ori în viaţă, zisei, să întîlnesc oameni care erau la un pas de izbăvire şi mi se părea de neînţeles de ce nu fac pasul acela. Îmi vine în minte o comparaţie sau mai degrabă o întrebare: resorturile adînci ale fiinţei noastre pot fi ele întoarse la infinit? Învîrtim pe-ale ceasului pînă ce simţim că apare o rezistenţă. Atunci ne oprim. Prima mea bătaie zdravănă am primit-o cînd am întors ceasul lui tata pînă am obţinut o mişcare infinită; da, dar ceasul a mai mers doar cîteva ore şi pe urmă s-a oprit.

Astfel fac şi unii oameni (sau li se face!), nu simt, nu-şi dau seama de clipa cînd apare în ei o rezistenţă: forţează, mai au apoi un timp oarecare iluzia că trăiesc, mănîncă, dorm, chiar rîd, dar de fapt sînt morţi. N-aşi putea să spun cu certitudine că chiar aşi muri sufleteşte dacă aşi accepta să-i fac pe plac Matildei şi acestui Mircea, căruia i se pare că a întemeiat o dinastie şi n-ar vrea să figureze în arborele ei genealogic numele unui oarecare individ, contabil de meserie, fost soţ al alteţei-sale Matilda şi tată bun al principesei Silvia. Adică cum? Ai divorţat-o pe alteţa-sa Matilda de un contabil? Chiar aşa? A fost măritată şi a făcut copil cu un contabil de la *Oraca?* Hm! Hm! Hm! Nu e bine! A, profesor universitar?! Da! Uitînd că atunci cînd faptul era posibil, cînd am ieşit

afară şi *eu* am cerut acest lucru, m-a dat afară din birou. Nu spun deci că s-ar putea întîmpla ca resorturile mele adînci să fie ameninţate acceptînd să colaborez cu aceşti snobi bizari care au şi început să se creadă eterni, dar spun că rezistenţa pe care o simt e reală şi profundă. De ce să risc eu s-o forţez? O să-mi spuneţi că nu sînt concesiv, că nu poate fi vorba de ceva grav. Şi eu m-am gîndit şi am fost la un moment dat gata să le trimit o scrisoare. Da, dar cînd m-am aşezat la masă s-o scriu, m-a apucat furia. Ştii, hîrtia pe care trebuie să-ţi aşterni gîndurile... În fine, problema nici măcar nu mai are un caracter acut, fiindcă am reuşit duminica trecută s-o văd pe Silvia şi să stau de vorbă cu ea vreo jumătate de ceas," "Ei, tresări Ciceo. Îmi pare bine! Cum ai reuşit?"

Şi turnă vin în pahare, cu adevărat bucuros că putusem în sfîrşit să-mi văd copilul. "De acest Mircea nu mă mir, nu e copilul lui, continuă el, deşi e de mirare ca un om în toată firea să se preteze la un astfel de joc (Ciceo avea aerul că n-a reţinut ideea mea cu snobismul acestui şef), dar Matilda, cum poate ea să-şi pună problema că Silvia s-ar simţi înjosită dacă ar spune la şcoală că tatăl ei este contabil? Parcă aşa ne-ai povestit că ţi-ar fi spus!". "Nu, nu ea direct, zisei, servitoarea mi-a relatat din ce-a tras ea cu urechea." "Aha, data trecută n-ai precizat. Ia hai să bem, Lavinia..." "Da", zise Lavinia, şi se duse să ne pregătească un nou rînd de cafele.

"Snobismul acesta e real? vreau să spun e răspîndit? şi nu ţi se pare neverosimil să fi apărut atît de rapid în..." zise totuşi Ciceo, semn că reflectase asupra supoziţiei mele. "Răspîndit sub forma asta nu e în nici un caz, zisei, dar există, sîntem aproape toţi snobi sub forme atenuate, acceptabile. Avem copii! Crezi că am accepta cu uşurinţă să-i vedem căsătoriţi cu persoane mult inferioare lor socialmente, chiar dacă dragostea ar fi prezentă?" "Ai dreptate, conveni Ciceo, fiindcă nici n-ar fi bine. Un simplu muncitor, bărbat admirabil, dar fără cultură, s-ar simţi prost în anturajul unei soţii care ar fi o intelectuală. Dar nu despre asta e vorba, mă refer la snobismul unei categorii prin specificul ei instabilă în ceea ce priveşte soarta fiecărui membru al ei luat în parte. Cum să te crezi diferit de ceilalţi, cînd într-un fel nu prea uşor previzibil poţi fi trimis oricînd la *munca de jos?* Ce prostie!" "Nu chiar, zisei, oamenii au avut totdeauna tendinţa de a se constitui în caste. Numai în Statele Uniie o anumită cantitate de dolari, indiferent cine eşti şi cum i-ai obţinut, vreau să spun indiferent prin ce soi de afacere, te aruncă imediat în casta celor bogaţi, care datorită pragmatismului ei e lipsită de prejudecăţi stupide. Un băiat destoinic şi plin de calităţi e uşor primit în rîndul celor bogaţi, fiindcă se ghiceşte în el o forţă potenţială, adică un priceput viitor om de afaceri şi numai rar asta poate să provoace o tragedie *americană,* nu prea specifică." "Te referi la romanul lui Dreiser?" "Cum e cartea asta?", zise Lavinia intrînd cu cafelele. "E bună, zice Ciceo, americanii au simţul epicului, pe care europenii l-au cam fărîmiţat." "Da, rîse Lavinia, ştiu la ce te gîndeşti, mi-a adus mie o prietenă *Ulysse* de James Joyce, eu nu l-am citit, îl ţin de şase luni pe noptieră şi n-am trecut de pagina o sută." "E foarte interesant, zise Ciceo, dar mi-e mereu gîndul la titlul pe care i l-a dat, *Ulysse,* de ce i-a spus el aşa, cînd în cartea lui nu se întîmplă nimic." "Cică se întîmplă, zise Lavinia, cutare scenă din Homer e descrisă şi aici, dar altfel!"" Ei, *altfelul* ăsta, zise Ciceo, mă scoate din sărite, descrie pe pagini întregi cum eroul ia dimineaţa un purgativ, se duce la toaletă şi simte cum se uşurează... La ce corespunde asta din Homer?" "De ce te încăpăţînezi s-o citeşti?" rîse iar Lavinia. "Se spune adesea: vreau să-mi dau seama care din noi doi e un idiot, în cazul de faţă eu sau irlandezul ăsta?" "Deosebirea ar fi că

el e celebru şi tu nu eşti", zise Lavinia."Da, conveni Ciceo, ştiu, există idioţi celebri şi oameni cu bun-simţ anonimi, înseamnă că idioţii anonimi au reuşit şi ei să dea un exponent glorios." "În cazul ăsta ar însemna că *Ulysse* e foarte accesibil idioţilor." "Logica femeilor, răspunse Ciceo sarcastic, se poate învîrti în gol la infinit... E vorba de un anumit gen de idioţi dintre cei capabili să citească şi nu de idioţii care n-au luat niciodată o carte în mînă: culţii pervertiţi, sătui de vechile valori." "A! făcu Lavinia, dar să ştii că ăştia nu sînt idioţi." "Bine, nu sînt. Cum să le spun atunci?" "Păi ai zis bine, sătui de vechile valori. Dar să ştii că nu sînt nici pervertiţi. Uite, de pildă, eu sînt sătulă de oraş, mi-ar plăcea să trăiesc la ţară, îmi plac animalele şi natura, înseamnă că sînt o orăşeancă pervertită?" "Bineînţeles, altfel te-ai fi măritat cu un ţăran şi te-ai fi ocupat de găini." "Nu sînt numai găini!" "Da, mai sînt şi curci, gîşte, raţe..." "Bine, rîse Lavinia, admit simplificarea, să revenim la *Ulysse.* Cum tu n-o să admiţi niciodată că eşti idiot, zi că e el şi întoarce-te la Balzac şi Tolstoi." "I-am citit, zise Ciceo, vreau ceva nou, modern." "Nu eşti consecvent, zise Lavinia, în ştiinţă vrei să lăsăm luna acolo unde e, în artă vrei ceva modern. Ei, Joyce e cel mai modern, ce-i faci?" "Păi nu mă las pînă nu-l citesc pe pisălogu-ăsta", zise Ciceo cu o iritare care i-ar fi distrat mult pe copiii lui; ştiau ei de ce nu vroiau să se ducă la culcare ca de obicei. "Nu e pisălog, intervenii (citisem *Ulysse* încă de pe vremea studenţiei), Joyce fărămiţează personajele şi lucrurile şi asta poate să enerveze, el nu mai poate să descrie bătălia de la Austerliz ca Tolstoi, în schimb, să mă scuze Lavinia, prinde, de pildă, femeia în timpul ciclului ei lunar şi ne arată alt cîmp de bătălie, nu mai puţin senzaţional decît ceea ce vede savantul cînd pune materia vie sub microscop. E o altă Odisee... aşa că n-o să facă nimic, Ciceo, n-o să-ţi placă oricît te-ai strădui. Bărbieritul, de pildă, e o chestie, nu mai e un simplu bărbierit... Micul dejun cu rinichi şi alte momite durează cît aventura lui Ulisse pe insula Circei, unde oamenii lui sînt transformaţi în porci..."

Deşi Ciceo era relativ sobru în limbaj, de astă dată auzind toate acestea, trase, cu puternic accent ardelenesc, înjurătura prin care trimitem noi pe cineva antipatic la origine... "la mîne-sa, să se întoarcă de-acolo mai bun..." în clipa aceea Lavinia se ridică brusc şi se îndreptă decisă spre dormitorul copiilor de unde auzirăm de îndată zdupăituri şi chicoteli. "Vă arăt eu vouă", strigă ea şi într-adevăr auzirăm apoi palme date şi ţipete mult exagerate de durere nesinceră, fiindcă oricît ar fi fost de îndesate, palmele mamei demult nu mai aveau asupra lor vreun efect... "Ascultă la uşă, zise Lavinia revenind, du-te tu, dragă, şi potoleşte-i..." "Sînt şi ei curioşi, zise Ciceo, ce poţi să le faci, aşa eram şi noi..." "Nu, că numai sîmbătă seara îi apucă, zise Lavinia, şi numai cînd vii tu pe la noi, mi se adresa, încolo îşi văd de-ale lor, ba chiar fac şi treabă după ce îşi termină lecţiile, îi trimit la piaţă, spală vasele..." "Silvia nu e încă la şcoală?" zise Ciceo. "Tocmai, spusei, a început şi ea în anu-ăsta şi aşa am reuşit s-o văd..." "Da, te-apucasei să spui, - ne luarăm cu vorba..." zise Ciceo turnînd iar în pahare. "Doi inşi începuseră să mă cunoască în vizitele mele, soldatul din gheretă care făcea de pază la casa ştabului şi, cum am spus, servitoarea. Soldatul nu era totdeauna acelaşi, dar servitoarea da. O fată stilată, cum se spunea pe vremuri, foarte tînără însă, ai fi zis că avea paisprezece ani. Nu avea chiar paisprezece, ci optsprezece neîmpliniţi, mă corectă ea cînd o întrebai. «Şi aşa frumoasă, îi făcui eu curte, şi te-ai hotărît să rămîi la meseria asta?» «Parcă eu m-am hotărît?» zise ea mohorîtă. Nu se dădea dusă din faţa porţii, de unde înţelesei că într-adevăr *ei* nu erau acasă şi că aşi fi putut s-o fac să mă ajute să-mi văd fetiţa, îi mărturisii acest lucru. Ea se uită

în cu totul altă parte decît la mine, în timp ce îmi şopti să plec şi s-o aştept mai încolo, după colţ, să n-o vadă soldatul. Se întoarse după o jumătate de oră şi ne îndepărtarăm mult de casă pînă ce începu să vorbească. De ce, o întrebasem, se hotărîse să se angajeze aici? A silit-o cineva? «Ba nu m-a silit, a venit cineva de la Sfatul Popular şi m-a întrebat dacă nu vreau să urmez o şcoală. Ce şcoală? De menaj, mi-a spus. Nu prea aveam chef, că nu prea am fost bună la şcoală, dar, fetiţo, zice ăla, nu e vorba de carte, dar de ce e vorba, menaj, zise, să înveţi să găteşti, ştiu să gătesc, zic, n-am nevoie de şcoală specială, m-a învăţat mama, nu ouă prăjite, zice, şi nici cum să faci mămăligă, alte chestii mai complicate, n-o să-ţi strice, ai să vezi. M-am gîndit eu: şi cît ţine? Nu mult. Şi pentru ce? Ai să vezi, dacă nu-ţi place, te întorci la sapă. Ai mei, zice, du-te, Florico.» Au luat-o cu o maşină şi au dus-o la Bucureşti la acea şcoală. Nu era singură, erau vreo sută, toate ca şi ea, frumoase de picau şi tinerele, toate fecioare, au fost întrebate, examinate medical, dacă n-aveau şi vreo boală, ele sau părinţii lor, dinţi stricaţi sau auzul şi vederea slăbite din cine ştie ce pricini ereditare. După cursuri au fost repartizate pe la bufeturi închise, la mari instituţii, trimise la recepţii să-i ajute pe chelneri, la mare în timpul concediilor prin diferite vile şi în cele din urmă pe ea au repartizat-o aici la tovarăşul... Nu ştia cum să plece, adică de plecat nu putea, ce să facă s-o dea afară... Nu se purtau urît cu ea, de gătit gătea doamna, că îi place să gătească, ea doar o ajuta, avea grijă de toaleta ei, făcea curăţenie, ajuta la descărcatul camionetei care le aducea de toate, avea grijă de Silvia, dormea alături de ea într-o odaie şi... că de ce a răcit fetiţa? De unde să ştie ea de ce a răcit? Din pricina ta, ai lăsat-o să se desvelească noaptea, ai scos-o în frig şi nu i-ai înnodat bine fularul la gît... Te bag la puşcărie! Şi uite-aşa, de la o vreme, din te miri ce, te bag la puşcărie... Dar de ce să mă bage ea la puşcărie? Am furat ceva, ce crimă am făcut? Vara asta au plecat la mare, pe mine m-au lăsat acasă cu fetiţa, care făcuse cu o lună înainte hepatită şi medicii au spus că analizele nu sînt încă bune şi Silviuţa n-are voie anul ăsta să meargă la mare. Au plecat, cum ar fi, dimineaţa, cu maşina. După-masă, aşa, se întoarce şoferul, l-a trimis doamna îndărăt să-i aducă nu ştiu ce bijuterie pe care o uitase din pricina idioatei ăleia, aşa mi-a zis, pe care cînd s-o întoarce o s-o trimită neapărat drept la puşcărie. Adică pe mine! Da' de ce sînt idioată, îi spun şi eu şoferului, de bijuterii nu mi-a spus nimic, singură şi le-a ales şi a plecat cu ele. Grija ta era să-i aduci aminte, zise şoferul, acuma eu trebuie să mă întorc iar la mare, că le vrea neapărat în seara asta şi pe urmă iar să fac un drum îndărăt, că nu vrea să mă cazeze pînă mîine dimineaţă, asta înseamnă că trebuie să alerg cu viteză o mie de kilometri din pricina ta! O să dai de zbenga, ai să vezi!... Da' ce sînt eu?! Dacă nu-i place de mine n-are decît să mă bage la puşcărie, n-o să stau acolo toată viaţa şi pe urmă găsesc eu un restaurant unde să rriă angajez ca picoliţă, eu idioată nu sînt şi nu m-a făcut mama să n-am voie să cunosc şi eu un băiat şi să mă distrez... Că dacă mă prinde că nu mai sînt fecioară, mă trimite înapoi la sapă! Nu mai pot! parcă nu m-am născut cu sapa în mînă... Ei, na! Cum oi fi eu, dar n-o să ajung vreodată să-mi las bărbatul şi să-i iau copilul şi să nu-l las să-l mai vadă. Aşa căţea n-aşi fi, să-l las să stea la poarta mea, chiar dacă aşi ajunge împărăteasă şi el un nenorocit. De ce? Nu l-ai făcut cu el? Cînd l-ai făcut nu ştiai cine e? Acuma nu-ţi mai place, ai ajuns sus? Şi fetiţa-aia ce zice? Cînd s-o face mare crezi că n-o să afle şi n-o să-ţi întoarcă curul? La noi, te-ai măritat, ai luat un bărbat, ăla e, trebuie să te înţelegi cu el, să-l asculţi, că de-aia e bărbat şi să nu dai dosu dacă vine şi el odată acasă cu chef şi îţi trage o bătaie, aşa pe degeaba... Dacă

ține la tine mai treci eu vederea, mai înghiți că nici tu nu ești sfîntă... Eu în locul dumneavoastră n-aşi mai da pe-aici şi fetița, n-aveți grijă, o să-şi aducă ea aminte şi n-o să vă uite... Vă spun eu cum puteți s-o vedeți, zilele astea a început şcoala, o pîndiți la ieşire şi gata. Numai să nu scape vreo vorbă că ați văzut-o! Ei şi dacă scapă, ce? N-o să trimită miliția să vă împiedice. Poate mă face vinovată tot pe mine şi mă dă afară? Unde n-ar fi! Hai să vă arăt unde e că tovarăşul a discutat cu doamna că e mai bine s-o dea la şcoala din raion şi nu la şcoala lor specială, e bine să cunoască fetița copii obişnuiți fiindcă *acolo* lui nu-i place, a auzit că nu prea se țin de carte şi au prins fel de fel de fumuri... El e un om care niciodată nu mi-a zis nimic, ba, cînd mă prinde cîteodată că nu pot să mă stăpînesc şi răspund, las-o în pace, zice, las-o în pace, dacă zici că nu se pricepe... (În chestia asta cu şcoala ştabul nu se dovedea că ar fi snob şi dacă şi-a trimis copiii la Oxford asta a făcut-o poate pentru că într-adevăr acolo se învață carte şi chiar şi fiul primului ministru al Marii Britanii poate s-o încaseze dacă face pe nebunul cu profesorii, cine ar îndrăsni aici să facă astfel? care profesor?) Aşa că m-am învoit de la *Oraca* să lipsesc lunea trecută şi pe la ora douăsprezece eram la Bucureşti pîndind ieşirea copiilor într-un gang-poartă plin de părinți. Florica era şi ea acolo, tăcută, cu brațele la piept, posomorîtă. Ai fi zis că după destăinuirea ei se vidase interior, sau că îmi dădea de înțeles că nu mai avea nimic să-mi spună şi nici să încerc s-o întreb. Zidul pe care pot să-l pună aceste fele de la țară între ele în lume, cînd lumea asta nu e pe placul lor, impune respect, e un zid gros, de netrecut, menit să le apere de orice intruziune care ar putea să le ia sufletul, avînd o foarte coerentă conştiință de sine că acest suflet e singura lor avere, în timp ce alții îşi bat joc de-al lor şi de-al altora, într-un desmăț neruşinat. Stătea absolut nemişcată cu brațele la piept avînd parcă, foarte liniştită, convingerea că pe ea se sprijină lumea, pe picioarele ei voinice, pe umerii ei zdraveni, pe ceafa ei de cariatidă, pe umerii ei îndoiți, dar nu încovoiați, ca să-şi acopere cu brațele sînii (altă avere care nu trebuia expusă), în timp ce noi ăştia, neliniştiți, implicați în drame care ne desbinau şi care ne plimbam încoace şi încolo sub impulsul unor gînduri şi sentimente fără rost, eram cei care pieream, care ne destrămam ca fulgii de păpădie pe care îi vedea ea pe cîmp zburînd la cea mai mică suflare a vintului. O imitai şi mă oprii şi eu din mers şi rămăsei nemişcat şi nu prea aproape de ea, ca şi cînd, desigur, nici n-aşi fi cunoscut-o, în acest timp în curtea şcolii izbucniră deodată copiii, dar fără rumoarea de altădată, după cum mi-aminteam eu că făceam cînd goleam clasele, cu strigăte şi țipete ascuțite al căror vacarm se auzea departe în cartier. Nu, erau copii liniştiți aceşti bucureşteni şi aproape toți bine îmbrăcați, unii chiar prea bine şi parcă prea maturi cu mica lor trufie liniştită pe chipuri, cu acea expresie deloc reconfortantă pentru un om mare, că noi nu mai contăm şi dacă mai aveam vreun rost acela nu era altul decît să-i slujim pe ci, să le cumpărăm aceste costume elegante şi bine călcate, aceste rochițe şi gulerașe bine apretate, serviete şi ghiozdane moi de piele... Nici unul dintre părinți nu arăta ca mine atît de smerit şi cu neliniştea în mine... clandestin... în neregulă cu propriul său copil... Costel, hai, mamă! (treacă-meargă, Costel, deja năsos ca maică-sa, nu promitea nimic înălțător), Lenuş (o! Lenuş, se vedea cît colo că nimic nu i se refuză). Da, Bobo şi cu Irinel sînt prieteni cu Gigel... Vulturaş (ei da!) cum? din moment ce părinții lui erau nişte vulturi şi el era un vulturaş! Şi tatăl infatuat, un pitic care amintea mai degrabă de un cîrciog, o cîrtiță, decît de şoim, îl luă sub protecție să-l ducă repede spre cuibul din care avea să zboare mai tîrziu un nou pretendent la cucerirea lumii... Dar unde e Silvia? Silvia nu venea, deşi

grosul copiilor care se scurgeau pe dinaintea mea prin gang începuse să se subţieze... S-o fi rătăcit? O fi aflat ceva Matilda şi o fi venit s-o ia mai înainte? Dar deodată o zării în depărtare. Da, ea era la coadă... Nimeni nu mai era în urma ei... Venea, ca să zic aşa, cu sîrg, avea şi ea o ţintă, dar mergea ca o răţuşcă, fără spor (cînd căpătase ea mersul ăsta?) şi parcă nu mai crescuse de cînd maică-sa n-o mai lăsase s-o întîlnesc sau poate aceste spaţii mari în care eu n-o văzusem niciodată de la distanţă mă făceau să descopăr cît era ea de micuţă pe această lume în care i se dăduse drumul? Ei, Silvia, gîndii, ce cavaler o să ştie să preţuiască acest mers al tău cînd o să ajungi domnişoară? O să fii desagreabilă la plimbarea în doi, cu acest legănat al tău care mie mi se părea atît de dulce şi care cere atîta protecţie! Ei, cine o să te protejeze? Aşa era, fularul îi atîrna şi el într-o parte, ghiozdanul îl ţinea prea aproape de pămînt ca într-o relaxare după o grea trudă, sau ca şi cînd ar fi gîndit că totul îi era egal, o sanda avea cureaua desfăcută, mică lălîie care se opri în faţa mea şi strigă cu o tristă oboseală şi surpriză nedefinită: «taaa-ta!» Parcă mi-ar fi spus: unde-ai fost pînă acuma, adică ştiu, dar iată-te, şi se lăsă luată în braţe în timp ce ea nici nu se lipi de mine, nici nu-şi încolăci braţele pe după gîtul meu, închise doar ochii pe jumătate şi se făcu moale, o părere, nu un corp, atît era de imponderabilă. În acest timp, Florica se apropiase, îi încheie sandaua tîrşîită (se vedea că multă vreme mersese cu ea astfel), îi aranja rochiţa la gît al cărei guleraş era şi el cam strîmb şi îi drese părul sub panglica bleu care nu-i mai trecea chiar pe deasupra capului. «Te-ai bătut, ce-ai făcut? » îi zise. «Ci nu m-am bătut!» «Ba te-ai bătut, ai dat cu sandala. Iar ţi-a furat Angela creionul.».

Nu răspunse. Era obosită? Vag înstrăinată? N-am stat mult cu ea, să poată Florica să răspundă dacă fetiţa va povesti Matildei că m-a văzut, că ea n-avea cum să mă împiedice s-o aştept la poarta şcolii. Dar că, bineînţeles, nu i-a dat Silviei drumul din mînă. Chiar aşa, un tablou sfîşietor, tatăl ei mergînd alături, nu prea aproape, ba chiar în urmă, fără să-i vorbească, fără să mă lase s-o iau în braţe şi s-o sărut. "Şi data viitoare! zise Lavinia. Cum ai s-o mai poţi vedea? Dacă Florica asta o să facă chiar aşa cum ai spus? Sau cine ştie ce-or să inventeze să te împiedice s-o vezi?" "Ceva îmi spune că Silvia o să păstreze secretul, zisei. Oricum, o să văd eu!"

IX

Bineînţeles că Silvia povesti, dar Matilda reacţiona indignată. "Cum, zise ea, eşti nebun? Ţi-a interzis cineva vreodată s-o vezi? Cum aşi putea eu să-mi permit să împiedic copilul să-şi vadă tatăl?" Şi-mi făcu un semn fluturîndu-şi degetele la tîmplă, adică eram cam tralala! Şi-mi întoarse spatele şi intră în casă arătîndu-mi ca odinioară lui Petrică un fund dispreţuitor în care îi coborîseră parcă din cap ideile: drept cine o luasem s-o cred capabilă de o asemenea infamie? Poate eu aşi fi fost în stare să mă port astfel dacă soarta ar fi făcut să-mi fie încredinţată fetiţa! Şi mai întîrzie cîteva clipe cu mîna pe clanţă adăugînd cu glas tare, dar tot fără să se întoarcă: "Te pomeneşti că ai de gînd s-o răpeşti şi cauţi motive! Dar ia-o, dragă, şi du-te cu ea şi pe-acasă, ţine-o cît vrei, nu e şi copilul tău? Adică nu cît vrei, că nu poate lipsi mult de la şcoală, dar ia-o totuşi într-o vineri şi ad-o îndărăt marţi, îţi dau şi o maşină cu un şofer care să vă ducă şi să vină pe urmă s-o ia. Îşi aduce aminte de bunică-sa, du-o la ea să stea acolo, că la tine nu te pricepi tu să ai grijă de un

copil, nu poţi s-o laşi singură cînd te duci la serviciu. Du-o şi pe la Vasia... aşi veni şi eu, dar n-am timp..."

Îşi făcu totuşi timp şi vinerea următoare plecarăm împreună cu maşina. "Hai, răţuşcă", îi spusei şi o luai în braţe şi mă aşezai cu ea lîngă şofer. "Să ştii, îmi zise după vreo oră de mers în tăcere, chestia aia, cînd te decizi, se poate aranja foarte repede." "Da, zisei, ştiu că se poate aranja foarte repede." Şi tăcerea se aşternu iar peste noi, pe care o rupse tot ea, uimindu-se în franţuzeşte, să nu înţeleagă şoferul cum de poate să stea Silvia cu mine atît de multă vreme liniştită, fără să sporovăiască tot timpul cum face acasă. Te pomeneşti că îi impuneam respect, pe ea n-o mai ascultă. *"C'est normal,* îi răspunsei cu afectare, te judecă în sinea ei şi să nu te aştepţi să fie altfel." "Da, ştiu, dar cu servitoarea de ce e obraznică !" "A, servitoarea, rîsei eu, păi dacă te aude pe tine că îi zici: te bag la puşcărie?" "Ţi-a spus asta? exclamă Matilda sincer surprinsă. Dar ce mă mir: e o mitomană. Am mai prins-o acuzîndu-mă de tot felul de tîmpenii. Mircea zice că la toate le lipseşte cîte o doagă, pe lîngă că sînt şi hoaţe şi puturoase, cînd nu sînt şi beţive, mai ales alea mai bătrîne. Te uiţi la ea, ai zice că e normală şi sănătoasă, ca să descoperi pe urmă foarte repede că în mintea ei zace o ţicneală. Cum să-i spun eu aşa ceva? Doamne iartă-mă! se închină Matilda. Poate o fi auzit de la alta, că se întîlnesc între ele şi discută..." "Dar istoria cu bijuteriile?" o întrebai. "Ce istorie?!" Îi povestii. "Formidabil, zise Matilda, e nebună, o dau afară." "Păi asta şi vrea, zisei, cică n-o lăsaţi!" "N-o lăsăm?!! E de-o prezumţie stupidă, nu ne-a spus niciodată că ar vrea să plece. Acum îmi dau seama, fată ca Ana n-o să mai găsesc. Îmi pare rău că n-am luat-o cu mine, Mircea n-a vrut. Te pomeneşti că istoria cu interdicţia mea să n-o mai vezi pe Silvia e tot opera ei, altfel nu-mi explic cum ai putut să crezi... Nici tu nu eşti zdravăn..."

Mama era grav bolnavă, aproape pe moarte, dar nu-i spusei nimic Matildei, vroiam s-o ţin pe Silvia la mine şi nu la Tasia unde ea ar fi putut-o trimite. Îmi spusese că ea se întoarce în aceeaşi zi. Se duse cu ea acolo, eu refuzai, dar plecă a doua zi dimineaţa. O luai pe Silvia şi trecui pe la mama. Nu se îmbolnăvise dintr-odată, începuse prin a se înstrăina de mine, în acel fel atît de neliniştitor al inimilor simple de retragere din viaţă cînd nimic din ceea ce au iubit nu le mai face să tresară. Într-o zi, cînd ştiam că trebuie să vină la mine, nu venise. Mă dusei eu la ea. N-avea nimic, spăla ceva, dar nu-mi răspunse cînd o întrebai: "Ce, e mamă, ce s-a întвmplat?" Nici nu întoarse capul. "Ce e cu tine, repetai, te-ai supărat de ceva?" Îşi văzu de treabă ca şi cînd nimeni nu era lîngă ea. Stoarse însă cu vigoare rufa, o scutură şi o puse alături de altele, apoi îşi vîrî iar braţele în clăbuci. "Ce e cu mama, ce i-ai făcut?" îl luai la rost pe tata. Pentru întîia oară el rămase în faţa mea cu ochii larg deschişi, de vinovăţie fără vină şi se sperie de duritatea vocii mele. "Ce e cu ea, ce porcărie i-ai făcut, repetai, nu cumva ai dat în ea?" El făcu un efort parcă neomenesc, să înţeleagă şi îmi răspunse: "Nu vorbeşte! Nu i-am făcut nimic!" Şi mă lăsă să înţeleg că aşi putea să-l calc în picioare dacă eu, descoperindu-i vreo vină spusă de ea, aşi fi ispitit să-l pedepsesc; îşi desfăcu braţele cu sensul că era gata să ispăşească. Revenii lîngă albia unde ea spăla rufe. "Mamă, îi spusei, să ştii că eu mă descurc, dacă eşti obosită nu mai veni." Dar ea veni, însă fără să mă aştepte, lucru care mă alarmă. "Hai s-o ducem la doctor, îi spusei tatălui meu, are ea ceva." "Nu, spuse mama, la doctor vă duceţi voi, eu îl am pe *cel de sus!"* Totuşi se umili să vadă cum dropicoase şi tinere laborante îi luară sînge şi se expuse şi unui examen ginecologic la care nimeni nu se gîndise. Eu auzii sentinţa: operaţie, îmi spuse avizatul medic şi îmi arătă un foarte mic punct pe

o neagră hîrtie. Se supuse şi acestei măcelăriri, se simți bine o vreme, după care însă se făcu covrig şi nu se mai ridică din pat. Avea dureri mari, pe care şi le potolea cu morfină, venea o soră şi îi făcea injecții. Refuză să se interneze.

"Mamă, îi spusei, a venit Silvia." Se întoarse şi se uită la ea îndelung. N-o mîngîie. Egoismul ei în moarte nu se zdruncina nici la vederea unei inocente fetițe, propria ei nepoată. Totuşi spuse ceva, o constatare: "S-a făcut bălană! Ştiam că e brunetă!" Era tocmai pe dos. Silvia nu fusese brunetă, ci blondă, şi acum era şatenă. "Silvia, zisei, sărut-o pe bunica." Dar copiii simt cînd nu sînt iubiți şi fetița nu se mişcă. "Bunica, Silvia, apropie-te", insistai. Dar mama ne întoarse spatele şi fetița ieşi afară înaintea mea şi, cînd ieşii şi eu, îmi apucă mîna şi, redevenind veselă, făcu o săritură într-un picior.

Marțea care urmă, Matilda veni s-o ia, ne găsi acasă şi se arătă încîntată de camera mea şi nu se miră cînd îi spusei că Silvia a stat tot timpul cu mine, chiar şi la birou, unde a stîrnit admirația funcționarilor. "N-o răsfăța, îmi spuse, fiindcă o să devină şi mai impertinentă decît e..." "Hai, rățuşcă, la revedere... Auzi ce zice mama!" "Ci nu sînt o impertinentă!" protestă ea cu atвta forță şi negație încît dacă n-aşi fi văzut-o eu însumi cît putea fi de impertinentă, aşi fi crezut-o, ba chiar aşi fi fost indignat că iată cum e năpăstuit un copil. "Nu ți-am spus că era să moară..." zise Matilda. "Chiar?!" "Acum cîteva luni am schimbat becul din bucătărie, am pus unul mare de 200, nu ştiam ce mă enerva seara cînd vroiam să prepar ceva, n-aveam destulă lumină. Dar a trebuit să schimb şi globul, a venit un electrician cu unul mai mare, s-a urcat pe scară, a meşterit acolo şi s-a cărat... A doua sau a treia zi găteam ceva şi odată aud pooc! şi cînd mă uit o văd pe Silvia la pămînt, leşinată, îi căzuse globul drept în frunte... Ți-nchipui, de la înălțimea aia! Şi-a revenit ea, am dus-o la Urgență, i s-a făcut o radiografie, avea o mică fisură." Se închide repede, nu vă alarmați, zise doctorul. Cum să nu te alarmezi? L-am chemat în aceeaşi seară pe electrician şi i-am spus: ce-ai făcut, tîmpitule? Îți dai seama că aşi putea să te bag la puşcărie? (ăstuia chiar i-am zis-o!) Nu eşti capabil măcar să strîngi nişte şuruburi, atunci ce fel de electrician eşti? Dacă murea fetița? Du-te dracului din fața mea, ieftin n-o să scapi, îți promit. Uite-aşa, mai spuse Matilda, te chinuieşti să creşti un copil şi vine un idiot, făcut repede electrician, şi ți-l omoară! El crede că ce importanță au acolo nişte şuruburi! Le strîngi, nu le strîngi, pentru moment stă el agățat globul? Ei, dacă stă, e în regulă, încasează ciubucul sau leafa şi îşi vede de treabă! Întîrziat mintal! Dă vina pe obiect, că aşa sînt făcute! Dacă aşa sînt făcute de ce nu spui dinainte?... Ei, Silvia, gata, mergem! Că şi tu te-ai găsit să treci pe sub bec tocmai în clipa cînd cădea globul. Şi exact peste capul tău! adăugă Matilda. Ți se pare absurd ce-ți spun, ai? Află că nu e chiar atît de absurd! Nu trebuie să fii acolo unde, o cărămidă se pregăteşte să cadă de pe un acoperiş." "Ci-ci, mama, protestă Silvia cu tot sufletul din ea, ci ce vină am avut eu?"

Amîndoi, Matilda şi cu mine, ne uitarăm în altă parte, să nu se vadă pe chipul nostru surîsul, tandrețea infinită pe care ne-o stîrnea inocența absolută a protestului ei.

Clipe de fericire! Şi simții o sfîşiere la gîndul că s-ar fi putut ca aceste clipe să se repete pentru mine zilnic, dacă am fi rămas toți trei împreună... Desigur, Matilda era astfel fericită, fiindcă un copil, pînă la o anumită vîrstă, e o veşnică surpriză. Iar soarta făcea ca surprizele Silviei să fie aproape toate miraculoase, şi doar puține rele. Matilda intui starea mea de spirit. "Dacă te-ai hotărî, îmi spuse în franțuzeşte, ai fi la Bucureşti şi n-ar fi o problemă s-o vezi pe Silvia oricînd ai vrea. Dacă n-aşi fi avut-o, îți spun sincer, cred că mă sinucideam. Eu

mă plîng de ea numai aşa, de fason, dar e un copil extraordinar de bun, o minune. Numai la asta mă gîndesc cînd zic să accepți numirea, să fii aproape de ea şi, de ce să nu-ți mărturisesc, şi ea de tine!" "Mai vedem! spusei, nu pentru că aveam vreo îndoială, ci ca să n-o contrazic, să se poată repeta venirea Silviei la mine, aceste trei zile... Mai vedem, repetai de astă dată cu mai multă hotărîre, mai am ceva de scris, să termin şi atunci o să iau o hotărîre."

X

Oraca îmi dădu zece zile din concediul meu pe anul viitor s-o veghez pe mama. Egoismul ei în moarte deveni înspăimîntător şi afirmația mea ar putea fi considerată de asemeni cumplită. Aşadar, tu stai pe scaun în fața ei, eşti în plină tinerețe şi putere, ochiul tău vede lumea şi percepe în adîncurile ei toate miracolele, te scalzi în lumină, pluteşti fermecat de armonia zgomotelor, te legeni purtat fără să ştii de noi speranțe de fericire şi gîndeşti, mai poți gîndi, mai există în tine loc să gîndeşti că tot ea, mama ta, căreia îi datorezi totul şi care va trebui să moară încă tînără (şi nu cîndva, ci chiar acum sub ochii tăi), ar fi egoistă în singurul lucru care îi mai aparținea, dispariția ei iminentă? (Şi nu învăluită într-o aureolă, aşa cum a fost tot timpul cît a trăit, ci chinuită, împiedicată de dureri atroce să se împace cu lumea şi cu sine şi să moară aşa cum trăise, ca într-un vis). Să-ți ieşi din fire şi să simți tot tu desamăgire, ranchiună chiar, un încăpățînat sentiment de frustrare? Ranchiună împotriva propriei tale mame pe patul morții?

Speriat, tata fugi, plecă de-acasă şi mă lăsă singur cu ea, după ce toate puterile lui îl părăsiră şi care se dovediră atît de mici față de cele ale mamei, parcă deslănțuite, ținute sub obroc atîția ani, sublimate ai fi zis pentru tot-deauna într-o nesfîrşită dragoste pentru băiatul ei. Da, dar acum nu mai eram nici eu băiatul ei, după cum încă demult tata încetase să-i mai fie soț.

Era de-o luciditate inumană. "Nemernicule, îi spuse ea într-o zi (şi nu într-o zi oarecare, ci într-una în care i se făcu prima injecție cu morfină şi se ridică în capul oaselor triumfătoare, ca şi cînd durerile, care îi ținuseră sufletul în chingi, pierind, credință că se va face bine renăştea năvalnic), ei, lasă, îi zise, că mă dau eu jos din pat şi o să-ți plătesc pentru toate, de-o să zici, mamă, de ce m-ai făcut." Blînd, cu ochii umezi (plînsese mai înainte lîngă patul ei, - fiindcă şi el ştia adevărul, că ea n-avea scăpare - impresionat de gemetele ei, credea poate că chiar atunci îşi va da duhul), tata intră în dialog cu ea, întîi generos, apoi din ce în ce mai iritat. "Să te faci bine, că n-o să plîng eu de ce-o să-mi plăteşti tu!" "Aha, crezi c-o să mai muncesc ca o roabă, să-ți fac de mîncare, să-ți țin casa curată şi să-ți spăl rufele tale murdare, murdărite în patul curvei în care te-ai bălăcit o viață întreagă. Nici măcar atîta simț n-ai avut în tine să nu mi le dai tot mie să ți le spăl". "De ce le-ai spălat dacă ştiai ?" îşi retrase tata deodată toată duioşia de mai înainte. "De ce le-am spălat? zise mama. Ca să te las să înțelegi cît eşti de nemernic! Eşti, ai fost şi o să rămîi. Un nemernic, fără scăpare. Un animal de cocină! Şi încă animalul ăla îl tai şi îl mănînci, fiindcă aşa a lăsat Dumnezeu, tu n-o să fii de folos decît viermilor, fiindcă o să mori şi tu, n-o să trăieşti cît lumea!" "Da?! murmură tata lovit pentru întîia oară de violența unui dispreț atît de total şi neaşteptat. Va să zică n-am fost de folos nimănui!" zise el cu milă pentru el însuşi, ca şi cînd pentru întîia oară ar fi avut revelația că munca, strădaniile lui de a-şi ține familia ar fi

fost în van. Dar nu era acum timpul să i se recunoască vreun merit, nu înțelegea că nu despre asta era vorba, ci de trădarea lui inițială, cu propria lui cumnată, a doua trădare n-o mai interesase pe mama, nu mai era demult bărbatul ei şi de aceea îi spălase rufele cu aceeaşi necesitate cu care curăța cotețul păsărilor şi al porcului. Oare el nu ştia că ea ştia? "Şi boul munceşte, şuieră mama, şi pentru asta țăranul are grijă de el, îl țesală, îi rîneşte grajdul de băligi de sub el şi îi dă să mănînce." Băligi de sub el, îi dă să mănînce! Asta suna pentru tata *murdăria de sub el,* şi-i dăduse *să mănînce* ca unei vite! Se făcu roşu de adînca jignire, dar tăcu copleşit. "Nici măcar cu propriul tău fiu n-ai ştiut să te porți ca un om, continuă mama necruțătoare. Nu zic înainte, cînd era mic şi el a greşit, dar măcar atunci cînd a fost la ananghie. L-ai dat afară din casă, cînd poate simțea şi el nevoia unui sprijin, că n-avea un alt tată la care să se ducă. Ți s-a părut că nu era de nasul tău să-l vezi simplu muncitor în uzina în care tu erai mare maistru. Ce să zic, foarte mare! mai mare decît un rahat cu moț!"'

Iată deci ce violențe ascundea mama în tăcerile ei premonitoare bolii. Mă trecu un fior: nu mă va cruța nici pe mine, astfel de furii nu mai sînt părtinitoare, fiindcă revolta care le susține e totală şi nu mai lasă loc nici unei îngăduințe. Tata vru să-i răspundă, dar îi pusei o mînă grea pe umăr, mă ridicai şi ieşii afară. El înțelese şi mă urmă. "Las-o să spună, zisei. E bolnavă şi ştii şi tu că o să moară. A făcut metastază." "Da, dar n-auzi ce spune? îmi răspunse el aprins la față. Înseamnă că aşa a gîndit ea despre mine o viață întreagă!" "N-a gîndit sau au fost nişte gînduri pe care ea le-a alungat totdeauna, dovadă că nu ți le-a spus niciodată. Şi nu ți le-a spus fiindcă ştia şi ea că sînt nedrepte. Ai să vezi că o să mi le spună şi mie, dar trebuie să ne stăpînim. Ea n-o să mai fie", mai adăugai şi izbucnii în hohote. Îmi trecui palma peste față şi îmi reprimai plînsul care mă turburase în adîncuri, simțind instinctiv în măruntaiele ființei mele că dacă i-aşi fi dat drumul nu mă aştepta o eliberare, ci un chin fără soluție. Tata însă nu se lăsă impresionat: "Degeaba zici tu, aşa a gîndit o viață întreagă! Cînd mor, oamenii iartă pe toată lumea. Asta n-o să mă ierte nici în clipa cînd o s-o ia Dumnezeu."' "Nu vorbi aşa, îi spusei posomorît. Ştii bine că eşti vinovat !" "Eu? De ce?!" "Ai înşelat-o cu mătuşa Cecilia! Şi nici măcar nu v-ați ferit. Vă sărutați sub ochii ei." "Cum, se indignă el, dar era soră-sa, cum puteam eu s-o împiedic să-mi sară de gît ca o smintită? Cînd mi-am dat seama i-am spus să-şi vadă de treabă." "Hai, tată, e mult de-atunci, n-are rost să mai desgropăm morții, Cecilia e acum şi ea o babă, mama e pe moarte, ai face mai bine să-i ceri iertare..." "Pentru ce?" "N-o să te apuci să-i mai spui şi pentru ce, s-o întărîți şi mai mult, îți ceri iertare că n-ai putut s-o faci fericită, iată, şi nu te mai simți tot tu jignit..." "E o prostie mai mare şi decît tine şi decît ea, să credeți că aşi fi înşelat-o înainte să mă părăsească întîi ea pe mine." "Bine, aşa trebuie să spui, eu te cred, dar uite că ea de aceea te-a părăsit... îți dai seama cît a ținut la tine dacă chiar şi pentru nişte sărutări, cum spui tu, cam smintite, a putut să se înstrăineze de tine ca femeie. A fost jignită! Şi de tine şi de soră-sa! Nu toți putem să trecem peste astfel de lucruri!" "Şi a trăit cu ideea asta în cap atîta amar de vreme?!" exclamă el sincer uluit. "Nu, tată, părerea mea e că asta a fost pentru ea un pretext. Aşa s-a simțit ea bine, după *ce* m-a născut, să-şi încheie ciclul... Pot să-ți spun că a ținut la tine tot timpul, altfel ar fi divorțat şi chiar s-ar fi şi recăsătorit... Gîndeşte-te!"

Dar el nu părea dispus să se gîndească. Poate era cu adevărat vinovat? Poate chiar trăise cu smintita Cecilia, dar crezuse că mama nu ştia? Stătea

nemişcat, în picioare, lîngă stîlpul verandei, cu ceva dur pe chip, o îndîrjire vanitoasă de mascul care nu regreta nimic şi se uita, fără să vadă, peste norii de toamnă blîndă pe care un vînt puternic, care nu se simțea aici, îi alerga din urmă, despletindu-i şi făcînd să apară şi să dispară soarele care îşi deschidea cu putere, printre goluri, ochiul alb, incandescent. Să-şi ceară iertare? Nici vorbă! Pentru ce? Aşa, degeaba? Nu plînsese el mai înainte, asta nu era un fel de a cere iertare? Şi cum îi răspunsese ea? Da, o să moară, toți o să murim şi ce putem face? "Nu te mai gîndi, îi spusei, că nu te gîndeşti bine... du-te şi bea ceva!" Se smulse din loc şi cu paşi hotărîți, dar cu capul în pămînt: da, aşa avea să facă!

Mă întorsei lîngă mama uitînd de presentimentul că nici pe mine nu mă va cruța, sau poate atras de o curiozitate din adîncuri: ce-ar fi putut să-mi spună? Că o jignisem în adolescență lovind-o peste mîna cu care mă închina seara înainte de a adormi? Că trăisem (..."copil curat" cum eram) cu o fată care nu avea nume bun? Pentru asta se despărțise ea de tata şi îşi oprise ochii numai asupra mea, ca la singura divinitate de pe această lume pentru care merita să mai trăieşti? Dar mama mă lovi pe neaşteptate în viața mea mai apropiată şi într-un fel incredibil. Nu pentru că mă însurasem cu Matilda şi ieşise rău, ci pentru că suferisem pentru ea cum nu suferisem vreodată pentru mama care mă făcuse. Şi pe lîngă toate o mai lăsasem să-mi ia şi copilul. "Ce puteam să fac, zisei, contra hotărîrii tribunalului?" "Da? spuse ea sarcastică, şi ce putea să facă tribunalul contra unui tată care ia cu forța copilul din mîinile unei descreierate? De ce nu te-ai dus la proces cu martori că nu e sănătoasă la cap? Pentru că nu e, zise mama cu o tonalitate joasă, care mă în-fioră. Şi tu suferi şi acum pentru ea, bărbat ca bradul, cînd te văd că mergi cu ceafa aşa, îndoită, îmi vine să te iau la bătaie." "Întîi că nu sufăr, zisei, al doilea nu merg cu ceafa îndoită." "Nu suferi? aproape că strigă mama. Atunci de ce nu te-ai însurat pînă acum? O aştepți să se întoarcă, aşteaptă, ca un neghiob, pînă o să-ți treacă tinerețea şi o să iei şi tu pe la cincizeci de ani (că n-o să îmbătrîneşti singur ca un cîine!) o babă ca şi tine, vai de viața ta!"

Rostite fără dispreț, aceste cuvinte puteau părea tandre! o mamă supărată care îşi dăscăleşte, din gelozie, fiul care se topeşte după alta. Dar răceala şi disprețul ei fără nuanțe, răceală de gheață, dispreț fără speranță, aşa este cum îmi spunea şi altfel nu va fi, îmi păstrai însă firea şi tăcui, cu atît mai mult cu cît recunoşteam în sinea mea că dacă Matilda s-ar fi întors aşi fi primit-o. Numai pe mine m-aşi fi putut convinge că o făceam pentru Silvia. Tăcui. Nu pe mama aşi fi convins-o, acum cînd gîndurile ei tăiau ca un cuțit. Tăcui, totuşi mă pomenii vorbind. "Ce să fac, mamă, îți semăn: şi tu te-ai despărțit de tata, dar n-ai fugit din casa lui, cu toate că mai tîrziu ai aflat că trăia cu aia." "Dacă aşi fi găsit un bărbat curat, n-ai tu grijă că aşi fi fugit! Măcar ăsta a muncit pentru noi, altul..." Dar nu mai spuse ce i-ar fi putut face altul. "Ei, exclamai, nici eu n-am găsit o «femeie curată», că dacă aşi fi găsit-o n-avea nici tu grijă că aşi fi luat-o!" "Pentru că eşti orb, se întoarse ea deodată spre mine (pînă atunci îmi vorbise cu spatele). Ai văzut tu vreodată o fată mai frumoasă şi mai bună ca Sibi? (Sibila, asta era fata subofițerului pensionar, care se măritase tîrziu cu un bătrîn desfrînat şi adusese pe lume acel copil de coşmar care mi se arătase mie în vis cu mult înainte ca el să se fi născut.) De ce n-ai luat-o pe ea? "Mamă, dar era cu cinci ani mai mare decît mine?" "Şi Matilda nu era?" "Da, dar..." "Dar ce? Nu era arhitectă? N-avea vilă în centrul oraşului? Te boieriseşi! Ei, unde e acum arhitecta, intelectuala, spuse ea cu o intensă ironie, şi unde e vila, unde fi-o copilul? (Deci şi mama crezuse ca şi Petrică odinioară că pentru

a parveni o luasem eu pe Matilda! o tristețe adîncă mă răscoli...) Numai eu știu cît a ținut fata asta la tine (și mai ține și acum!) și cum era să se omoare cînd a auzit că te însori .Uite-aici lîngă mine a plîns să-și dea sufletul. Nu mi-a spus nimic, dar am înțeles eu ce era cu ea. Și parcă acuma, dacă știi, o să înțelegi ce e de făcut? Pentru că deși ești copilul meu, ești orb ca și ăla, trufaș, vai de trufia voastră, nu știți pe cine iubiți, nu știți pe cine luați, nu știți cine vă mănîncă zilele..." "Cum, mamă, dar am văzut-o acum cîțiva ani, e o sperietoare și copilul ăla al ei e un monstru!..." "Nu, și-a venit în fire! A divorțat și arată iar ca la douăzeci de ani. Iar copilul a murit! Du-te s-o vezi... Și dacă vrei o să-ți spun și de ce a înălțat ea fruntea: a aflat că ai divorțat! Atunci a divorțat și ea. Nu puteam eu să mă înșel! Mai întîi ce căuta ea mereu pe la mine? Rude nu sîntem, cu ai ei nu sînt prietenă, n-am vorbit niciodată... Dar n-o să te duci, bine că o să mor, să nu mai văd ce-o să se aleagă și de capul tău! Și se întoarse iar cu spatele. Acuma lasă-mă să dorm și nu mai veni! dacă e să mor, cu voi sau fără voi, tot acolo o să mă duc, de unde nu s-a întors nimeni..."

XI

Tata fugi cu adevărat de acasă, atît de tare se speriase, sau mai degrabă atît de tare îl stăpînea ranchiuna împotriva celei care niciodată nu-i spusese și nu-i dăduse de înțeles că îi era în vreun fel potrivnică. Mă lăsă singur s-o văd chinuindu-se și biciuindu-mă... Sub morfină gemetele ei încetau și mă fixa cu o privire teribilă: "Ai fost, mă întreba, s-o vezi pe Sibi?" "Nu." "De ce? Ce puteam să-i răspund? Că nu cred în reînvierea nimănui, că o văzusem bine pe Sibi acum cîțiva ani, chipul ei odată frumos, ofilit acum și brăzdat de cute adînci și amare? Se putea îndrepta o spinare încovoiată? înflori un obraz decolorat? Prinde roșeață o gură veștedă? "Nătărăule, du-te și chiar dacă nu-ți place, ad-o aici, numai pe ea vreau s-o mai văd pe lumea asta, tu ia-o pe urmele lui tac-tău și să nu veniți la înmormîntarea mea. O să mă rog tatălui ceresc să vă pedepsească pentru viețile voastre neroade." "De ce neroade, mamă?" "Pentru cine am muncit eu, din zi pînă în noapte! Nu zic de el, care a luat umilința mea drept prostie și în loc să înțeleagă, să sufere și să se întoarcă la mine, a așteptat ce-a așteptat și pe urmă s-a înhăitat cu alta. Nu era zi de la Dumnezeu să nu mă gîndesc ce îl împiedica să-și plece și el fruntea odată și să vină lîngă patul meu să-mi spună doar atît: am greșit, iartă-mă! L-ași fi iertat, fiindcă eram și eu tînără și ținusem la el mulți ani, dar nu venea decît cînd era beat. Atunci prindea curaj și credea că o să-l iert ca și cînd sufletul meu ar fi fost de ceară să se topească numai pentru că mi-era și mie dor de el. Mi-era! dar ca să poți ierta pe cineva trebuie să ai pe cine, să fie alt om, care să nu mai facă ce-a făcut, să-și plece el fruntea!

Crezi că n-am înțeles că nu putea? Fiindcă un bărbat pleacă decît cînd îl prinde în laț o afurisită - ei, uite de ce îmi pare rău, că n-am putut să fiu și eu din cînd în cînd afurisită. N-am putut, nu că n-am vrut! Nici măcar n-am încercat, cred că m-ar fi bătut! Eu nu eram ca asta din spate, să mă las tîrnuită, să dau și eu și să mai cred că ăsta era trai. Da, știu că nu putea, dar nici măcar nu i-a trecut vreodată prin cap că așa ar fi trebuit să facă, să-și plece și el puțin fruntea și eu să înțeleg că își cere iertare, nu să-l aud că zice! Ți-ai găsit! Nu era el împăratul? Așa că nu de el zic, de tine! Am muncit, am avut grijă să ajungi un om care să nu fie slab ca mine, dar nici semeț ca

taică-tău! Semeț în prostie. Cum era mai rău! De mic n-a mai găsit şi el o fată, decît o curvă. Care şi aia şi-a bătut joc de el, băiat pe care îl credeam mîndru şi i-a dat un pantof în fund în plină stradă, ca la cel din urmă nenorocit. Nu e nimic, te-am apărat, săracu băiat, mi-am spus, cine ştie, nu l-or fi plвcînd fetele (cu toate că Sibi se uita lung după tine!), e neştiutor. Altora li s-a întîmplat mai rău, să-şi toace averile cu cîte-o cățea de-asta cu fundul aprins... Bine că nu l-a umplut de boli lumeşti... Şi cînd credeam şi eu..."

Mama se opri cu o expresie de uimire extremă pe față... Apoi scoase un țipăt ca şi cînd ar fi fost înjunghiată, înțelesei: morfina n-o mai putea feri de durerile mari, din fericire încă de scurtă durată. Fusesem avertizat de medic... Îşi trase răsuflarea... "Da, slab ca mine, continuă ea, dar nu semeț ca taică-tău, am greşit cînd am spus că eşti semeț... Fiindcă el n-ar fi răbdat să-i bage muierea mîna în păr şi să-l gheruie pe față. Ar fi călcat-o în picioare şi valencia, şi-ar fi pus căciula pe-o ureche şi pe-aici ți-e drumul. (Ce bizar suna în gura mamei acest cuvînt din jargonul puştesc, valencia!) Ai răbdat, cum am răbdat şi eu. Ai înghițit ca şi mine! O! exclamă ea parcă înspăimîntată, cît ai mai suferit! Te pomeneşti că i-ai cerut şi iertare, ți-oi fi plecat şi fruntea lîngă patul ei...", "Nu, mamă, fii liniştită, nu mi-am plecat nici o frunte, zisei foarte degajat, aproape vesel. Aşi fi făcut-o, dacă ar fi folosit la ceva!" "O! cît ai suferit, nătărăule, de cîte ori veneai p-aici îți vedeam ochii turburi, care se uitau la mine ca la o străină, nici cînd plecai de-acasă nu erai în

stare s-o uiți, stăteai puțin şi te întorceai lîngă ea. Pînă şi tac-tău băga de seamă şi mă întreba de ce n-o lasă el pe cotoroanța-aia? Te apăram: o fi ținînd la ea! Bine, zicea, dar atunci de ce nu-i trage o bătaie s-o facă să zacă pe-o vangă o lună de zile? Şi la ce-ar ajunge? îi spuneam. Ce deosebire ar mai fi între el şi ăştia din spate? E profesor universitar, nu gunoier! Ca să-mi dau seama, acuma, pe patul morții, că ai fost, adică nu că ai fost, eşti şi acum, fiindcă şi acuma suspini după ea, eşti mai rău decît un gunoier, fiindcă tot n-o uiți..."

Sării în sus, copleşit de teribila ei înstrăinare de mine, mă aşezai lîngă ea pe pat, îi apucai mîinile care se smuciră într-un violent spasm să se degajeze, îi căutai privirea atît de dragă în care lucise totdeauna pentru mine extrema devoțiune şi îi şoptii: "Mamă opreşte-te, nimic nu e adevărat din tot ce spui, te-am iubit tot atît de mult ca şi tine şi te asigur că niciodată sufletul meu n-a suferit cum crezi tu! Aşa părea, dar nu era adevărat! Te-ai înşelat, sînt liniştit, sînt fericit, nu sînt nici atît de slab ca să semăn cu tine, nici atît de orb ca tata ca să nu-mi dau seama de cine mă iubeşte şi să fiu trufaş cînd nu trebuie..."

Abstract, prea abstract! Ea se zbătea să-şi elibereze mîinile şi nu mă auzea. O ființă străină, o entitate invizibilă şi duşmănoasă încerca, şi reuşea, s-o facă repulsivă, trezind în ea o forță fizică împinsă prea mult dincolo de putința unei comunicări în gîndire. Nu mai puteam s-o fac să mă audă. Pierdusem acest drept pentru totdeauna, după ce atîta vreme nu-l folosisem. Îi dădui drumul. Aruncă la o parte cuvertura, părăsi patul, ieşi în curte şi se întoarse după un timp cu mişcări sigure şi se înveli. "Te duci, zise, s-o aduci pe Sibi?" "Vrei să mă însori, mamă? spusei cu un glas absent, ca şi cînd aşi fi citit, în acest timp, o carte. Bine, mă duc chiar acum..."

Şi mă ridicai.

Nici nu mă gîndeam, dar simțeam că nu mai am putere s-o ascult. Istoria ei cu Sibi mi se părea o simplă invenție, o fixație. Desigur, se gîndise la acest lucru mai înainte, simplu gînd fără adîncime, altfel mi l-ar fi spus. Mă plimbam prin curte, încercînd să înțeleg şi să mă liniştesc. De ce vroia ea, cu atîta

îndîrjire, să sfarme icoana pe care i-o purtam în suflet? Ca şi tatei, firul rece al unei bănuieli îmi da tîrcoale: şi dacă gîndise aşa despre mine tot timpul? Dacă fusese de fapt străină de mine sau aproape şi ceea ce arătase ea lumii şi propriului ei fiu era doar o blîndă mască a devoţiunii, cu care se lupta, se lupta poate zilnic, să se identifice? Mă întorceam lîngă patul ei cu speranţa că în cele din urmă o voi regăsi şi în acelaşi timp ştiind că acest lucru nu se va întîmpla, prins însă în acest joc al morţii şi al distrugerii, care mă fascina.

Nesfîrşite îi erau recriminările care mă înjoseau în propriii mei ochi, golindu-mi sufletul de puterile mele pe care mi le ştiam atît de blindate. Ce mai puteam gîndi? Era adevărat că la căsătoria mea cu Matilda n-o chemasem şi pe mama. Cum să-i spun astăzi că nu chemasem pe nimeni, cînd descopeream că ea crezuse tot timpul că am petrecut şi am chefuit numai cu rudele ei? Şi la urma urmei de ce mă ferisem eu să sărbătoresc însurătoarea mea? Pentru că ştiam că Matilda o mai făcuse ele două ori în viaţa ei, prima dată cu evreul, a doua oară cu Petrică. Nu chemăm pe nimeni, îi spusesem Matildei. Nu, n-are nici un rost, răspunsese şi ea, fără să-mi dau seama că rudele ei sărbătoriseră de două ori evenimentul, în timp ce mama îl aşteptase şi n-o chemase nimeni şi nici măcar n-avusesem grijă s-o avertizez şi să-i explic. Ce bucurii îi adusesem eu în viaţă? Doar atît, că existam şi că mă iubea, fiind atît de smintit să gîndesc că îi făceam o favoare lăsîndu-mă iubit şi îngrijit. Îi făcusem vreodată un cadou, îi adusesem măcar flori de ziua ei? Nici măcar nu ştiam care erau ziua şi anul ei de naştere. Considerasem sufletul ei bogat în absolut, dincolo de timp şi de spaţiu, unde cadourile şi florile trăiesc în spirit iar sufletul e etern, mama era ea însăşi această eternitate, ea n-avea zi de naştere şi nici nu va muri vreodată..."Da, mamă, da, mamă, murmuram, sîntem nişte sălbatici, sîntem vinovaţi faţă de tine! Dar şi tu eşti, fiindcă ne-ai lăsat să credem că nu ai tu nevoie de toate astea!" "N-am avut şi nici acum n-am, florile mele o să crească singure pe mormînt", îmi răspunsese ea cu un glas răguşit de astă dată de ceva care era şi ură şi disperare neagră şi singurătate care n-o consola, în timp ce eu gîndeam că mica noastră grădină era totdeauna plină de flori şi de aceea nu-mi trecuse prin cap vreodată să mă duc la florărie şi să-i aduc un buchet de ziua ei... Dar cînd s-a născut Silvia? Ce petrecere am dat? relua ea neobosită în această răscolire a vieţii mele. Petrecere de ţigani! Pînă şi ăştia din spate erau "mai va" decît mine şi decît "intelectuala" cu care mă înhăitasem! Dacă nu venea nenorocirea să fiu arestat şi trimis la ocnă aşi fi ajuns să merg în patru labe în faţa ei! Aşa, a dat Dumnezeu şi m-am trezit, greu şi după aia, dar mi s-a mai luminat mintea şi m-am despărţit de ea. Dar tot n-o uit! "Am uitat-o, am uitat-o, îi răspundeam. Am uitat-o, mamă!" "Da?! Atunci de ce nu te duci s-o vezi pe Sibi? Ai zis că te duci. De ce nu te duci?!"

Repeta asta pe toate tonurile, spunînd că o chinuiesc şi n-o las să moară, fiindcă n-o să moară pînă nu mă duc, dar niciodată cu un glas din care să înţeleg ce rost avea acest dus. Era rece, dispreţuitoare, plină de ranchiună (care mi se transmitea şi mie), vanitoasă, plină de trufie, toată gama de sentimente care pot hărţui pe cineva, fără ieşire, şi pe care niciodată cît trăise nu le exprimase ca soţie (să-l facă pe bărbat să ridice braţele şi să-şi ia lumea în cap) şi nici ca mamă să stîrnească în copii aceeaşi reacţie exasperată. O făcea acum, ca şi cînd ar fi vrut să recupereze ceea ce reprimase în ea toată viaţa. Corpul îi era bolnav, dar puterea, impulsurile vitale şi ale gîndului păreau neatinse.

Mă dusei s-o văd pe Sibi. Ca altădată, întîmplarea făcu s-o întîlnesc chiar la cişmea, cu căldarea de apă în mînă. Se făcu palidă. "Ce s-a întîmplat'?" zise.

Îi e rău mamei?" "Da, foarte rău!" "Bine, mă întorc îndată!" Şi se îndreptă, schimbă din mers găleata în cealaltă mînă şi fără să-şi arate faţa se corectă, vine îndată, să ia ceva pe ea, s-o aştept acasă. întîrzie şi cînd o văzui intrînd pe poartă, rămăsei uluit: aşa era, cum spusese mama, cu acelaşi mers mlădios de odinioară, fără spinare adusă cum mi se păruse că avea cînd o văzusem ultima dată, chipul cu aceeaşi melancolie senină de fată visătoare şi liniştită căruia acum absenţa speranţei îi dădea parcă o bucurie adîncă a eliberării de o povară. Urcă sprintenă scara verandei şi trecu pe lîngă mine fără să-mi arunce vreo privire. Se îmbrăcase într-un taior negru, bine croit, şi îşi făcuse un coc sever, care în loc s-o îmbătrînească, dădea chipului ei o atît de firească distincţie încît tresării cu putere cînd o văzui de-aproape, ca, totdeauna în faţa unei femei cu coc cu o frumoasă figură, venită parcă de pe altă lume. înţelesei: monstrul pe care îl născuse vrusese s-o devore. Nu era un copil, ci un vîrcolac, cu faţa de brumă şi părul mucezit. Bine că murise! Dar oare era adevărată şi a doua afirmaţie a mamei, că fata asta fusese disperată cînd eu mă căsătorisem? Şi că divorţase cînd divorţasem şi eu? Nu cumva îşi omorîse şi copilul? Nu trebuia pentru asta să-l arunce într-o copcă pe un rîu îngheţat, ca Margareta din *Faust,* ci era suficient să-i facă o baie şi să-l uite pe nişte сврpe ude, cum făcuse una din cartier. A răcit, a făcut pneumonie, se întîmplă, mai răcesc copiii, mai mor... Bineînţeles că pruncucigaşa nu păţise nimic şi nici nu înnebunise...

Îmi venii în fire şi vrusei să intru înăuntru, dar Sibi tocmai ieşea şi îmi şopti: "Mergeţi acasă şi vă culcaţi, mi-a spus că n-aţi dormit deloc toată săptămîna. Veniţi mîine!" "Aşa a spus?" tresării. "Da, aşa mi-a spus, să veniţi mîine !" "Mă goneşte!?" "Nu vă goneşte, dar e bine de-aici înainte să stea lîngă ea o femeie şi nu un barbat." "De ce?" "Plecaţi chiar acum", repetă ea ca o poruncă, fără să-mi explice mai mult.

Credeam că mama mai avea încă de trăit cel puţin luni. Muri a treia zi, vegheată de Sibi. O găsii întinsă în patul ei, luminată de lumînări. Rubedeniile pe care ea nu vrusese să le vadă ("plecaţi de-aici, n-am nimic, o să-mi treacă!") umpleau acum odaia şi veranda. Mama nu mai era frumoasă fără viaţă, moartea n-o transfigurase, arăta mai bătrînă cu zece ani, şi aşa-zisa linişte şi împăcare nu apăruseră pe chipul ei. Tot ceea ce avusese ea în spirit pierise, moartea fusese victorioasă asupra ei, silindu-mă şi pe mine să contemplu îngrozit un chip chinuit şi întunecat... Căzui în genunchi lîngă fruntea ei şi izbucnii într-un hohot de revoltă disperata care mă zgudui cu o violenţă nimicitoare. Mama... Mamaaa... Şi atunci mîini decise şi puternice mă smulseră de-acolo şi şoapte care protestau energic mă înconjurară. "Ce e asta?... Ţine-ţi firea... Bine că nu s-a chinuit mult... Alţii zac ani de zile şi nu se îndură Dumnezeu de ei... A ţinut la tine, dar acuma tu trebuie să trăieşti şi să-ţi vezi de viaţă... Tac-tău e mai liniştit, cu toată că şi ce-o fi în sufletul lui, săracu... Om încă tînăr, a rămas singur... Pentru cine o mai muncească şi el... fiindcă tu o să ai rostul tău, dar el..." Mă scoaseră afară din fumul lumînărilor, dar lumina soarelui viu de octombrie mă sfîşie parcă mai rău decît plînsul. Un domn, pe care abia îl recunoscui (era medicul din cartier), stătea lîngă mine. "Să nu vă mai uitaţi la mama dumneavoastră, zise el. I-am văzut ultimele analize: avea uremie..." "N-a avut cancer?" "Ba da, dar a murit, de uremie..." Vorbea, şi el ca să nu tacă. Dar intuise că chipul mamei, care nu mai arăta cum îl ştiam toţi şi trebuise să îndure chiar ea această sluţire, mă înspăimîntase... "De cancer propriu-zis, continuă el, adică unele forme, care nu ating decît tîrziu un organ vital, bolnavul se chinuie, mult... Doamna Petrini,

mama dumneavoastră, a murit de fapt de tristețe... Cancerul e boala tristeții... Am fost colegi la liceu, pe urmă ea a abandonat... Totdeauna a fost ea aşa mai retrasă, i se spunea călugărița, ştiți, caracterizări din astea naive ale fetelor care le e gîndul mai degrabă la dans şi la serate, decît la ceva mai înalt... Ce mai faceți? schimba el vorba după o tăcere. Am auzit că o să reintrați în învățămîntul superior... V-am citit studiul despre Giordano Bruno, probabil e un fragment?!" "Nu, răspunsei, e un accident..." "Era foarte interesant!" continuă el gînditor, desigur ca să mă abată de la clipa de față... Mă chinuia mai ales gîndul că nu fusesem lîngă ea în ultimele clipe şi că nu reuşisem să-i spun cît de mult însemnase ea pentru mine şi că nu se trudise zadarnic să facă din băiatul ei un om...

Şi totuşi, printre chinurile ei îmi trimisese o rază din vechea lumină: cînd venise Sibi îi spusese să mă duc să mă culc, fiindcă nu dormisem de-o săptămînă. Dormisem, dar lîngă ea în fotoliu. Şi desigur nu m-ar fi alungat dacă pudoarea n-ar fi împiedicat-o să mă ştie alături cînd puterile o părăsiseră şi n-o mai țineau picioarele să se dea jos din pat. În ziua cînd murise încă mai era lucidă. De la birou venisem direct la ea. Arăta neschimbată, ba chiar Sibi îmi spuse că se simțea mai bine. Credeam că doarme. Se răsucise spre noi şi deschisese larg ochii. "Da, spusese, mult mai bine. Ba chiar încep să simt că mi-ar părea rău să mă despart de moarte. N-am de ce mai trăi! Ştiu eu, n-o să mor, mai am de pătimit! Dar nu de lumea asta mi-e mai dor, ci de cealaltă!"

Mă întorsesem la birou, fiindcă fusesem cu o zi înainte căutat acasă şi amenințat să dau drumul la bilanțul întrerupt acum zece zile, dacă nu vroiam să mi se desfacă contractul de muncă. Spre seară revenisem, mama însă nu mai era. La al doilea praznic, după cîteva săptămîni, Sibi îmi povesti că îndată după plecarea mea spusese că îi e sete de-un pahar de vin, îl băuse, într-adevăr cu mare sete, se uitase apoi la el gol, îndelung, i-l înapoiase, apoi se întorsese foarte hotărîtă cu spatele şi exclamase tare, parcă în glumă, făcînd aşa un gest în urmă, dar insistent de îndepărtare, adică să nu se țină nimeni după ea, şi îndelung: "Mor! Adio, viață!" "Altceva n-a mai spus?" "Nu, atît a spus, dar eu am crezut că nu era nimic, ba chiar, Doamne iartă-mă, mi-a venit să rîd, fiindcă aşa era glasul ei atunci, parcă vesel, parcă ne-ar fi spus aşa cu mîna fluturînd că nu dă pe nimeni nici o ceapă degerată. Spun asta fiindcă şi mai înainte cu o zi stăm noi de vorbă şi zice, Sibi, bărbații nu fac nici cît o ceapă degerată şi cu gestul ăsta al mîinii, aşa, ştiți, de silă. Am ieşit puțin să mă duc acasă să-i aduc nişte supă, am venit şi zic, doamnă Petrini, hai, luați puțină supă (fiindcă pînă atunci mai luase). Sibi, zice, nu mai mănînc nimic. Păi de ce, doamnă Petrini, vă face bine. Nu mi-a răspuns! Numai cîteva înghițituri, am insistat. Sibi, zice, şi la început n-am ştiut la cine s-a referit, ai grijă de băiatu-ăla! Am crezut că se referă la băiatul meu mort, că uitase că murise demult... Care băiat, doamnă Petrini? Băiatul meu! zice, adică dumneavoastră! M-am mirat de vorbele astea, dar i-am spus bine, acum... Acum, o aud că zice, lasă-mă să mor liniştită! Ceva m-a speriat din glasul ei, m-am zăpăcit, nu ştiam ce să mai fac, pe urmă mi-am zis eu să alerg să vină rudele. Au venit imediat, am trimis un copil de pe stradă care a luat-o la goană... Eu m-am întors acasă şi am aprins o lumînare. Cînd m-am aplecat peste ea i-am văzut ochii deschişi, dar dați aşa în părți. Am înțeles. Dar ai fi zis că dormea. Chiar aşa murise, liniştită..."

În timp ce povestea, de lîngă Sibi se uita la mine un ins mai degrabă tînăr cu trăsături aspre, dar cu privirea blîndă, protectoare, care îmi plăcu şi bănuii că trebuie să fie o rudă de-a ei... "A, zise Sibi, nu vă cunoaşteți, soțul meu..."

Se căsătoriseră, zise ea, de curînd, el era un nou-venit în cartier, un învățător care reuşise să se detaşeze aici la noi dintr-un sat din apropiere... Şi abia atunci, la lumina crudă a zilei şi dincolo de starea de şoc în care mă aflam fără să ştiu veghind-o pe mama, imaginea Sibilei se echilibră în ochii mei. Nu mai era aşa cum mi se păruse cînd urcase treptele verandei, dar desigur nici pe departe cum arătase ea acum cîțiva ani cu hidoşenia ei de copii în brațe...

XII

Aşadar, mama suferise tot timpul de eşecul meu cu Matilda şi murise cu gîndul că crescuse zadarnic un copil care se dovedise la fel de slab ca şi ea? Cedase deci ideii comune despre slăbiciune şi putere? Cred că nu, mi-ar fi spus-o, fusese doar geloasă că o iubisem atît de tare pe Matilda, sau mai bine zis, că Matilda mă iubise mai puțin şi mai ales că după despărțire întîrziam să mă recăsătoresc (de aici gîndul că nu încetam s-o mai iubesc încă şi nu mă despărțeam în sufletul meu de ea, cum nu se despărțise ea de tata, dar analogiile, deşi ne ispitesc totdeauna cel mai tare şi ne chinuie cel mai mult, sînt şi cele mai false dintre toate ispitele care ne fascinează spiritul). Mama cedase doar pe patul morții, cînd îndoiala e mai puternică decît certitudinea care ne-a călăuzit existența. La urma urmei nu vom şti niciodată dacă Nazarineanul, cînd a strigat pe cruce: Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit, a mai avut putere să-şi aducă aminte de sensul divin al existenței şi sfîrşitului său.... fiindcă ultimele lui cuvinte, părinte, în mîinile tale îmi dau duhul, sînt mai degrabă expresia unei resemnări, decît a unei certitudini. S-ar putea spune însă că îndoiala e a trupului care piere şi nu va mai renaşte niciodată, spaima, revolta şi regretul lui că n-a fost, cît a trăit, decît sclavul spiritului, acest tiran al bucuriilor vitale şi frenetice... El, însă, spiritul, nu se îndoieşte de sine şi dacă tace în fața acestei revolte finale a celui în care s-a întrupat nu înseamnă că el nu ştie că nu e niciodată mort. E luat prin surprindere? Sau a şi părăsit trupul ştiind că în curînd acest trup se va întoarce în țărînă, această informă plămadă a haosului?

Curînd gîndurile mele deveniră senine, chipul mamei redeveni icoană şi înrămai o fotografie de-a ei şi o pusei pe biroul meu. Ploile toamnei care urmară unor lungi şi frumoase zile, apoi ninsorile iernii cu vînturile ei reci nu reuşiră să mă smulgă parcă din intemporal. În mod straniu mă făceau să mă simt etern nu numai în ghidul meu, ci în însăşi ființa mea vie şi intimă... Această stare era tot atît de puternică şi totală, cum e aceea a celor care se simt tot timpul muritori, şi nu uită de acest lucru nici cînd mănîncă, nici cînd beau, nici cînd petrec şi nici cînd țin în brațe femeia iubită; contemplă ochii ei minunați şi gîndesc: aceşti ochi într-o zi se vor închide pentru totdeauna.

Nu mai scriam nimic, citeam foarte puțin şi, fără să am silă de cuvîntul scris, dorința comunicării cu cel care îmi vorbea prin aceste semne ale cărților se evapora parcă într-o lumină celestă... închideam ochii şi uitam totul şi ceea ce acumulasem atîția ani cu pasiune mi se părea atît de puțin față de copleşitoarea bogăție a acestei lumini care îmi inunda sufletul. Nu atît de neînsemnat, fiindcă nu uitam bucuria cu care eu însumi îmi scrisesem cele două cărți (şi ştiam că într-o zi o să revin să scriu altele) şi îmi imaginam, intuiam cît de mare trebuie să fi fost a celor ale căror semne stăteau pe rafturile bibliotecii mele, semne magice, care aveau puterea să reînvie în noi

propriile lor iluminări ca să comunicăm cu ei prin veacuri, dar acum această iluminare venea numai din mine şi mi se părea unică, nedeterminată şi eternă. Închideam cartea uitată în mîini tresărind cu putere, mă îmbrăcam şi ieşeam afară. (Multe dintre ele mă făceau să mă gîndesc cum de nu-mi dădusem seama pînă atunci că aceste cărţi nu-mi cereau nici mai mult, nici mai puţin decît să le acord zile, ani din viata mea; le citeam din nevoia imperioasă de acumulare, îngrămădind peste sufletul meu viu cunoştinţe; acum le deschideam şi după cîteva minute mă adresam autorului de pe copertă: tu vrei să-ţi dedic zile din viaţa mea; nici nu ştii cît eşti de pretenţios; te-ai gîndit bine cînd te-ai aşezat la masă şi ai strîns între coperţi atîtea mii de pagini? Te-ai gîndit că rişti să te pun la loc în raft? ca şi cînd ai vrea să vorbeşti cuiva şi eşti dat pe uşă afară? te-ai gîndit cît e de desagreabil? Da, ştiu, eşti un mare savant, dar eşti savant prin acumulare a ceea ce au gîndit sau trăit alţii... tu, de la tine, ce aduci? Ce-ai trăit? ce experienţă capitală te-a sguduit care m-ar putea cutremura şi pe mine?)...

Afară descopeream că totul era orbitoare lumină, chiar dacă cerul era plumburiu şi pe jos înaintam prin lapoviţă. Iar cînd fulgii de zăpadă spulberaţi de vînt mă prindeau în hora lor şi mi se topeau pe obraz îmi aminteam că am cunoscut cîndva, în altă viaţă parcă, o femeie pe care o chema Matilda, pe care o iubisem şi suferisem pentru ea şi un gînd mititel, vesel şi jucăuş mă întreba de ce nu ne putusem noi înţelege, cînd e atît de uşor şi de simplu să te înţelegi cu cineva. Neînţelegerea e ca dansul mirific al acestor fulgi, o bucurie şi nu o suferinţă, dacă totul se petrece dincolo de spaţiu şi de timp... Aici e eroarea, coborîm în temporal... temporalul e infernul... Cine ne împiedică să trăim prin intemporalul din noi? mă întrebam stăpînit de o totală neputinţă de a înţelege neînţelegerea. Neînţelegerea e inexistentul, ceva care nu se poate concepe cu atît mai... cu cît tot ceea ce e viu în noi participă... din ochi ţîşnesc fulgere, din gură potop de cuvinte a căror violenţă smulge şi lucrurile din inerţia lor, scaunele se prăbuşesc, candelabrul se clatină, obiectele zboară prin geamuri, trupurile se încleştează, capetele ating pămîntul... jos... mai în jos... spre el, să se deschidă şi să-i înghită pe amîndoi... Ce doresc unul de la altul? Ce vrea să smulgă unul din celălalt? Nimic altceva decît ceea ce e celălalt, ceva indefinit, neclarificabil, dar care îl împiedică pe el să fie definit, clarificabil... Dar îl împiedică? O, da, tinde chiar să-l reducă în fiece clipă a neant, pe măsură ce clipă de clipă celălalt încearcă să se constituie, să ia cunoştinţă de propria sa identitate... Ceva limitat, fragmentar, temporal... Şi după victorie?

Reîncep în alt spaţiu epic al luptei pentru fericire, încărcaţi de experienţă, nu mai multă viclenie, cu mai multă răbdare, şi cu arme mai puţin vizibile şi spectaculoase, dar mai otrăvite, mai bine ascuţite şi care rănesc mai adine şi mai nevindecabil... Dar nu e oare asta fericirea însăşi?

Această iluzie după care gonim pe vastitatea unei cîmpii pe care lăsăm, moarte, bucăţi din sufletul nostru, pînă cînd ne pierdem, istoviţi, dincolo de orizont?... Săraca mama, ar fi vrut să deschid şi eu pentru mine un nou spaţiu epic, crezîndu-mă încătuşat în celălalt, ca şi cînd astfel aşi fi putut chiar găsi fericirea. Da, ea de ce nu-şi deschisese pentru sine unul nou? Nu găsise cu cine, dar oare căutase? Pentru a găsi, lumea nu e niciodată prea mică, nici măcar uliţa în care trăieşti. Sibi îl găsise pe învăţătorul ei chiar la şcoală, unde reuşise să fie, după cum aflai, numită suplinitoare. Preda de *un* an, pînă ce veni titularul, care de-acolo din satul lui fugise nu de şcoală, ci de o femeie de care tocmai divorţase. Era încă proaspăt în suferinţa lui şi spre a se elibera îi povesti totul suplinitoarei, a cărei blîndă renunţare deveni speranţă. (Dar parcă

mama n-ar fi putut întîlni unul care să aibă ce-i povesti şi ea să înţeleagă că un om care a suferit se va feri multă vreme să facă altora ceea ce i se făcuse lui cu vîrf şi îndesat? Multă vreme, şi de ce nu niciodată? şi nu neapărat că ar fi fost mai bun ca alţii, ci din inerţia ororii în care fusese aruncat mai înainte? să nu reînceapă să n-o păţească iar? Dar mama nu-l putuse lăsa pe-al ei, ea sperase, crezuse că nu se poate ca un bărbat, altfel bun, să nu fie în stare să pronunţe doar un singur cuvînt, unul singur care ar fi egat-o de implacabila ei hotărîre...)

Nu-mi dădeam seama atunci (dar acum văd totul dar) că neputinţa mea de a înţelege neînţelegerea şi care îmi picura în suflet o veselă, luminoasă, stranie şi dulce melancolie, deschidea încet şi pe nesimţite uşa secretă în care stătea ascunsă întreaga mea putere de a fi fericit în singurătate. Încerc astăzi să înţeleg de ce pentru mine răul îşi pierduse sensul, de ce atît de total în această euforie stăruitoare, deloc efemeră care se instalase în mine parcă definitiv şi care mă făcea să văd totul scăldat într-o eternă lumină? Era cumva o sublimare a durerii pe care moartea mamei mi-o lăsase în suflet? Poate! Fiindcă adesea rămîneam ore întregi în faţa chipului ei, cu coatele pe masă, contemplînd stăruitor trăsăturile dragi, pînă ce un singur amănunt (care îmi amintea gesturile ei rituale) se detaşa şi devenea viaţă, privea tăcută şi încărcată de uimită dragoste cînd mă vedea că intru pe poartă, ea şi cînd nu i-ar fi venit să-şi creadă ochilor că existam şi eram al ei, mîinile întinse cu sfială de-a lungul rochiei, într-o clipă, la fotograf, să-i prindă într-o imagine fiinţa efemeră, dar atunci vie, menită să-i supravieţuiască, veşnica ei prezenţă în curte, veşnicii ei umeri aplecaţi asupra rufei, veşnicele ei braţe ridicate în sus să le întindă pe frînghie, rufe curate prin care uitîndu-mă de lîngă coapsa ei vedeam soarele în irizări albastre şi aurii... această cută pură a obrazului care cu anii se adîncise fără să devie amară, acest păr castaniu niciodată coafat, strîns pe lîngă tîmple într-un coc savant pe care nu-l văzusem niciodată desfăcut (cînd o surprindeam că şi-l spală mă gonea cu o imperioasă voce), aceşti ochi mari, negri, de o strălucire opacă, în care parcă lumea nu se reflecta, asemeni unei fîntîni în care nu se zărea cerul răsturnat, ochi care erau şi ai mei, ai fi zis duşmănoşi dacă larg deschişi n-ar fi sugerat inocenţa... Şi deodată toate acestea mă cutremurau... Acum ea e în pămînt, gîndeam, şi cerul melancoliei mele se sfîşia şi izbucneam în hohote şoptindu-i numele, chemînd-o, întrebînd-o unde e ea acum... Şi atunci vedeam parcă aievea rana urîtă a mormîntului săpat care o aştepta cînd cortegiul a intrat în cimitir... încă la noi în casă, deşi era întinsă pe pat şi cu chipul de ceară, era totuşi mama, murise dar era aici, casa în care mă crescuse era încă plină de prezenţa ei, acum urma să nu mai fie deloc, groapa era gata şi alături oameni ca şi ea, însă vii, voinici şi hotărîţi, cu lopeţile în mîini, şi care n-aveau să ezite s-o îngroape... Atunci am simţit pentru întîia oară că pămîntul e hidos, că în nici un fel nu e mama noastră, că e orb şi duşman şi că ne hrăneşte nu pentru că vrea el, ci pentru că noi îi smulgem roadele... că nu el, ci marele cosmos a făcut apele şi soarele, animalele şi oamenii, fără de care el, pămîntul, ar fi rămas singur cu vulcanii lui, sinistru astru negru, mai mort decît moartea... O, mamă, cum te-am lăsat noi singurică acolo în cimitir şi am venit pe urmă acasă şi am mîncat şi am băut...? o întrebam altădată ca şi cînd tot ea trebuia să-mi redea izbăvirea. Şi mi-o dădea... Nu mă mai plînge, parcă îmi spunea, eşti bărbat, trăieşte-ţi viaţa şi adu-ţi aminte de mine numai cînd eşti fericit... Atunci voi simţi că n-am murit nici eu... Ai uitat ce ţi-am spus cînd ai stat lîngă mine bolnavă? Am fost rea ca să nu-ţi topesc puterea cu moartea mea,

am vrut să vă îndîrjesc pe amîndoi, şi pe tine şi pe taică-tău, şi bine am făcut şi bine aţi făcut cînd v-aţi întors acasă, că aţi putut să mîncaţi şi să beţi... Să faceţi la fel *şi* la şase şi la nouă luni...

. . . .

Arătam eu îndurerat cînd într-o dimineaţă găsii pe biroul meu de la *Oraca* o floare? Nu, dar îmi smulse un surîs. Cine mi-o pusese? Poate femeia de serviciu... Ea avusese un gest cu mîna la gură (care semăna cu al mamei) în ziua cînd venisem cu semnul de doliu la haină. "Mama dumneavoastră? exclamase. Era bătrînă?" "Nu, nu era bătrînă!" "O, săraca, te pomeneşti că o fi chinuit-o vreo boală... S-a chinuit mult?" mă întrebase cu acea ştiinţă naivă despre viaţă şi moarte care nu consideră rele nici viaţa nici moartea (ne sînt date!), ci suferinţa, pe care n-o merităm, fiindcă nimeni n-a vrut să se nască şi nimeni nu crede că nu trebuie să moară, dar de ce să suferim, oricîte rele am fi făcut pe acest pămînt...? (Se vedea că deşi în vîrstă, nu cunoştea şi n-ar fi crezut dacă i s-ar fi spus măcar unul dintre marile rele de pe pămînt comise de oameni şi care ne aduc o suferinţă pe care o merităm.) "Nu, i-am răspuns, nu s-a chinuit mult!" "Mama e tot ce avem mai scump...", mai spusese această fiinţă umană care răspundea la numele de... Nu, nu ca îmi pusese pe birou acea floare! Trecuseră de atunci şapte luni... Cine putea fi ?